

ALTERNATIVNI IZVEŠTAJ

o položaju i potrebama mladih u Republici Srbiji

2023

ALTERNATIVNI IZVEŠTAJ

o položaju i potrebama mladih u Republici Srbiji

2023

Beograd

2023

Alternativni izveštaj o položaju i potrebama mladih
u Republici Srbiji – 2023.

Izdavač:

Krovna organizacija mladih Srbije – KOMS

Za izdavača:

Miljana Pejić

Autori:

dr Boban Stojanović

Aleksandar Ivković

Boris Kaličanin

Istraživači:

Ana Šljukić, Anđelija Stanimirović, Lazar Simić, Tamara Jovanović

Saradnici:

Miljana Pejić, Milica Borjanić, Nikola Ristić, Anja Jokić,

Milja Zdravković, Jovana Janković, Gordana Adamov

Lektura: Bojana Stefanović

Dizajn: Nataša Milošević

Tiraž: 300

Štampa: Dosije studio

ISBN: 978-86-80578-24-8

Izrada ovog izveštaja omogućena je uz podršku američkog naroda putem Američke agencije za međunarodni razvoj (USAID). Sadržaj izveštaja je isključivo odgovornost Krovne organizacije mladih Srbije (KOMS) i Trag fondacije i ne predstavlja nužno stavove USAID-a ili Vlade SAD.

SADRŽAJ

01	UVOD	5
02	METODOLOGIJA ISTRAŽIVANJA	11
03	NORMATIVNI OKVIR	20
04	INSTITUCIONALNI OKVIR	41
05	UČEŠĆE U POLITIČKOM I DRUŠTVENOM ŽIVOTU	81
06	VREDNOSTI MLADIH	124
07	ZAPOŠLJAVANJE, OBRAZOVANJE I MOBILNOST	158
08	BEZBEDNOST I ZDRAVLJE MLADIH	207
09	BIBLIOGRAFIJA	236

UVOD

01

Pred vama je Alternativni izveštaj o položaju i potrebama mladih za 2023. godinu. Svi pojmovi u ovoj publikaciji upotrebljeni u muškom rodu važe i za ženski rod. S obzirom na to da se Alternativni izveštaj objavljuje od 2017. godine, a radi lakše preglednosti podataka, na pojedinim mestima smo koristili samo podatke iz izveštaja iz 2017. godine i poredili ga sa 2023. godinom. Negde smo prikazali sve podatke (od 2017. godine), a negde samo od perioda od kada postavljamo određena pitanja u kvantitativnom delu istraživanja (upitniku).

Cilj ovog istraživanja je da dugoročno, kroz različite metode i tehnike prikupljanja podataka, objedini sve zvanične podatke koji se prikupljaju o mladima i koji govore o njihovom položaju, ali i da ustanovi njihove navike, stavove i probleme sa kojima se suočavaju kroz različite metode istraživanja. Drugi cilj jeste da se svake godine realizuje istraživanje i publikuje izveštaj sa svrhom praćenja stanja i eventualnih promena, analizira da li određene politike daju rezultate i da se na taj način objedine podaci koji će s jedne strane predstavljati vid praćenja i ocenjivanja politika za mlade, a s druge strane činiti bazu za predlaganje i kreiranje javnih politika zasnovanih na dokazima (evidence-based policy princip).

Izveštaj je namenjen svim subjektima omladinske politike, pre svega donosiocima odluka, kako na nacionalnom, tako i na lokalnom nivou, kako bi se upoznali sa položajem mladih i svoje politike mogli da kreiraju tako da unapređuju njihov položaj. Osim toga, namenjen je i svim organizacijama civilnog društva kao izvor informacija u različitim oblastima koje se mogu koristiti za različite potrebe u zavisnosti od primarnih oblasti delovanja organizacija.

KOMS je 2016. godine razvio Matricu za praćenje podsticajnog okruženja za unapređenje položaja mladih, koja sadrži indikatore za praćenje i vrednovanje: institucionalnog okvira, zakonodavnog okvira, ekonomskog i socijalnog okvira, društvenog aktivizma i političke participacije, stavova i vrednosti. Poseban akcenat stavljen je na pitanja aktivnog učešća mladih u procesima donošenja odluka i njihovoj ulozi u pristupanju Srbije Evropskoj uniji. Matrica je okvir koji je korišćen i u ovom istraživanju, a koji je pomogao da se odgovori na sve prioritetne oblasti mladih ljudi u Srbiji. Na osnovu matrice izrađeno je prvih šest Alternativnih izveštaja o položaju i potrebama mladih u Republici Srbiji, izdatih 2017. godine,¹ 2018. godine,² 2019. godine,³ 2020. godine,⁴ 2021.⁵ i 2022. godine⁶.

U Republici Srbiji se iz godine u godinu sve više objavljuju istraživanja o mladima.

¹<http://koms.rs/wp-content/uploads/2017/08/Alternativni-izves%CC%8Ctaj-o-polo%CC%8Caju-i-potrebama-mladih-u-Republici-Srbiji-Boban-Stojanovic%CC%81.pdf>

²<http://koms.rs/wp-content/uploads/2018/08/Alternativni-izves%CC%8Ctaj-o-polo%CC%8Caju-i-potrebama-mladih-2018..pdf>

³<https://koms.rs/wp-content/uploads/2019/09/Alternativni-izves%CC%8Ctaj-o-polo%CC%8Caju-i-potrebama-mladih-2019-1.pdf>

⁴<https://koms.rs/wp-content/uploads/2020/09/Alternativni-izves%CC%8Ctaj-o-polo%CC%8Caju-i-potrebama-mladih-u-RS-2020.pdf>

⁵<https://koms.rs/wp-content/uploads/2021/08/Alternativni-izvestaj-o-polo%CC%8Caju-mladih-2021-4.pdf>

⁶<https://koms.rs/wp-content/uploads/2022/08/Alternativni-izves%CC%8Ctaj-o-polo%CC%8Caju-i-potrebama-mladih-za-2022.-godinu.pdf>

Resorno ministarstvo omladine sprovodi istraživanje o mladima od 2009. godine (u periodu od 2017. do 2019. godine nisu objavljivali rezultate istraživanja, a izveštaji su ponovo objavljeni u prethodnim godinama – 2019/2020/2021/2022).⁷

Pojedine organizacije, fondacije i istraživački centri objavljuju povremena i pojedinačna istraživanja sa različitim temama o mladima.

Od avgusta 2022. godine pa do zaključenja ovog izveštaja objavljen je značajan broj istraživanja o mladima.

Beogradski centar za ljudska prava objavio je „Izveštaj o ljudskim pravima mladih u Republici Srbiji u 2021. godini“, kao i prethodne tri godine.⁸

NAPOR je objavio istraživanje „Mladi u Srbiji – participacija: mogućnost i prepreke“.⁹

⁷ Istraživanje položaja i potreba mladih u Republici Srbij – terensko istraživanje, MTO i Ninamedia Research, 2022.

<https://mto.gov.rs/extfile/sr/1660/%D0%98%D1%81%D1%82%D1%80%D0%B0%D0%B6%D0%B8%D0%B2%D0%B0%D1%9A%D0%B5%20%D0%BF%D0%BE%D0%BB%D0%BE%D0%B6%D0%B0%D1%98%D0%B0%20%D0%B8%20%D0%BF%D0%BE%D1%82%D1%80%D0%B5%D0%B1%D0%B0%20%D0%BC%D0%BB%D0%B0%D0%B4%D0%B8%D1%85%20%D1%83%>

⁸ Nevena Trofymenko – ur., Izveštaj o ljudskim pravima mladih u Republici Srbiji u 2022. godini, Beogradski centar za ljudska prava, Beograd, 2023.

<https://www.bgcentar.org.rs/wp-content/uploads/2023/05/izvestaj-o-ljudskim-pravima-mladih-u-republici-srbiji-u-2022-godini-3.pdf>

⁹ Dragan Stanojević; Vera Backović, Milica Vlajić, „Mladi u Srbiji – participacija: mogućnost i prepreke“, NAPOR, Novi Sad, 2022.

http://www.napor.net/sajt/images/Dokumenta/istrazivanja/UNICEF-Mladi_i_participacija.pdf

Krovna organizacija mladih Srbije tokom prethodne i ove godine nastavila je da radi istraživanja koja se tiču mladih i objavila je još jedan izveštaj u oblasti medija: „Mladi u medijskom ogledalu 2022“,¹⁰ kao i Priručnik za mlade o rodno zasnovanom i partnerskom nasilju.¹¹

O Krovnoj organizaciji mladih Srbije:

Krovna organizacija mladih Srbije¹² (KOMS) savez je udruženja mladih i za mlade, osnovan 12. marta 2011. godine. Trenutno je u njegovom članstvu 111 organizacija (udruženja mladih i za mlade). KOMS predstavlja najviše nezavisno predstavničko telo mladih u Srbiji, čija je misija da razvija nacionalnu omladinsku politiku, zastupajući interese mladih, razvijajući partnerski odnos sa institucijama, međusektorsku i međunarodnu saradnju, kao i da podstiče aktivno učešće mladih i organizacijski razvoj svojih članica.

U skladu sa članom 14. Zakona o mladima, 21. jula 2020. godine Krovnoj organizaciji mladih Srbije priznat je status krovnog saveza, čime je ovaj savez udruženja stekao zakonski status kojim predstavlja i zastupa interese svojih članova, predlaže kandidate za Savet za mlade i učestvuje u procesu izrade i sprovođenja Strategije i drugih dokumenata iz oblasti omladinske politike.

¹⁰ Darija Stepić; Ivan Subotić, Mladi u medijskom ogledalu 2022, Krovna organizacija mladih Srbije, Beograd, 2023,
<https://koms.rs/wp-content/uploads/2023/03/Mladi-u-medijskom-ogledalu-2022-istrazivanj-e.pdf>

¹¹ Ivana Markulić; Majida Lubura Ćosić, Priručnik za mlade o rodno zasnovanom i partnerskom nasilju, Krovna organizacija mladih Srbije, Beograd, 2022.
https://koms.rs/wp-content/uploads/2023/01/FINAL_Prirucnik-za-mlade-o-rodno-zasnovano-m-nasilju-v4.pdf

¹² Krovna organizacija mladih Srbije, <http://koms.rs/>

Svoju misiju KOMS sprovodi kroz zagovaranje razvoja mehanizama za učešće mladih u procesima donošenja odluka i kreiranje predloga praktičnih politika u oblastima od značaja za mlade, ali i kroz podsticanje, podršku i promociju participacije mladih, omladinskog organizovanja i umrežavanja, kao i jačanja kapaciteta i organizacione održivosti udruženja mladih i za mlade. KOMS je punopravna članica Evropskog foruma mladih (EYF).¹³

Uloge KOMS-a su da:

- Prepoznaje potrebe i zastupa interese mladih,
- Predstavlja platformu za dijalog i saradnju, forum za razmenu informacija, iskustava i stavova organizacija članica,
- Promoviše, podstiče i podržava omladinsko organizovanje,
- Podstiče saradnju institucija sa mladima i učestvuje u institucionalnim procesima donošenja odluka koje su od značaja za mlade, po principu komenadžmenta,
- Analizira javne politike (zakone, strategije, budžete...) i daje amandmane na njih,
- Saraduje sa srodnim inostranim organizacijama i zastupa mlade ljude iz Srbije na polju međunarodne saradnje,
- Bavi se javnim zagovaranjem na nacionalnom nivou,
- Doprinosi izgradnji organizacionih kapaciteta organizacija članica.

Misija Krovne organizacije mladih Srbije (KOMS):

KOMS je zagovaračka platforma koja zastupa interese mladih, osigurava aktivno učešće i razvija sistemska rešenja u cilju unapređenja položaja mladih, kroz razvijanje strateških partnerstava, međusektorsku i međunarodnu saradnju, kao i jačanje kapaciteta

¹³ Evropski forum mladih, <https://www.youthforum.org/>

organizacija članica i drugih subjekata omladinske politike.

Vizija Krovne organizacije mladih Srbije (KOMS):

Podsticajno okruženje u kojem mladi zastupaju svoje interese i aktivno učestvuju u razvoju društva.

Više o KOMS-u, aktuelnim projektima i aktivnostima možete čitati na zvaničnoj internet strani KOMS www.koms.rs.

Krovna organizacija mladih Srbije rad zasniva na ciljevima koji su definisani kroz Strateški plan organizacije za period od 2021. do 2024. godine. Ovim dokumentom definisano je strateško usmerenje KOMS-a ka realizaciji aktivnosti i programa kroz rad sa udruženjima, organizacijama-članicama i kroz direktan rad sa mladima, kao i proaktivna uloga u definisanju političke agende u vezi sa mladima i izgradnji pozitivnijeg javnog narativa. Godišnjim planom rada za 2022/2023. KOMS je definisao tri cilja:

1. Unapređenje sistema omladinske politike i mehanizama aktivnog učešća mladih;
2. Unapređenje i poštovanje prava mladih;
3. Doprinos izgradnji kapaciteta omladinskog sektora i obezbeđivanje podsticajnih uslova za jačanje udruženja mladih i za mlade.

Krovna organizacija mladih Srbije – KOMS
Kralja Milutina 15, 11 000 Beograd
office@koms.rs

METODOLOGIJA ISTRAŽIVANJA

02

Istraživanje je sprovedeno u periodu od aprila do jula 2023. godine. Prema metodološkom pristupu i načinu prikupljanja podataka, istraživanje je kvalitativno i kvantitativno, odnosno korišćene su obe metode istraživanja i prikupljanja podataka.

Istraživanje je obuhvatilo nekoliko tehnika prikupljanja podataka:

1. Analiza dokumenta (desk analiza), pomoću koje je analiziran institucionalni i normativni okvir i sve tematske oblasti koje određuju položaj mladih a da je moguće podatke prikupiti kroz desk istraživanje. Uz analizu institucionalnog i normativnog okvira, istraživanje je obuhvatilo dostupne podatke i izveštaje institucija, podatke koje prikupljaju i objavljuju Republički zavod za statistiku i druge institucije, poput Nacionalne službe za zapošljavanje, nestrukturirane podatke, ali i analizu dostupnih i do sada objavljenih istraživanja u vezi sa mladima koja su važna za određene teme. Na mestima gde su korišćena posredna/sekundarna istraživanja, to je naglašeno u tekstu. Baza desk analize nalazi se u prethodnim alternativnim izveštajima od 2017. do 2022. godine. U pojedinim oblastima su ponovo prikazani najvažniji podaci, koji su dopunjeni novim podacima. Za sve koji žele da se upoznaju i sa oblastima obrađenim u prethodnim izveštajima, mogu preuzeti ranije izveštaje na sajtu KOMS-a (www.koms.rs).

Desk istraživanje je ove godine obuhvatilo dopunu podacima u nekim oblastima za drugu polovinu 2022. i prvu polovinu 2023. godine.

2. Fokus grupe kao metoda kvalitativnog istraživanja sa ciljem produbljivanja saznanja o 11 EU ciljeva omladinske politike, sadržanim u EU strategiji za mlade za period 2019–2027. Ukupno je realizovano 14 fokus grupa sa mladima. Na fokus grupama su učestvovali reprezentativni predstavnici mladih ili su fokus grupe imale specifične učesnike u odnosu na temu (tamo gde su učesnici birani na osnovu

posebnih kriterijuma, to je posebno naznačeno). Na svim fokus grupama učestvovalo je između šest i 15 učesnika. Fokus grupe su održane na sledeće teme: 1. Mentalno zdravlje mladih; 2. Kvalitetno obrazovanje iz ugla studenata; 3. Razvoj mladih sa sela; 4. Mladi, informisanje i konstruktivni dijalog; 5. Kvalitetno obrazovanje; 6. Mladi, prostori za mlade i participacija; 7. Životna sredina i održivi razvoj; 8. Inkluzivno društvo – nasilje i diskriminacija; 9. Kvalitetno zapošljavanje; 10. Povezivanje EU sa mladima; 11. Rodna ravnopravnost i LGBT+ prava; 12. Informisanje i dijalog; 13. Omladinske organizacije i evropski programi za mlade; 14. Kvalitetno zapošljavanje iz ugla srednjoškolaca. Posebno se zahvaljujemo organizacijama članicama KOMS-a koje su nam pomogle u regrutaciji učesnika za fokus grupe: Naš svet, naša pravila iz Vranja, Bečejsko udruženje mladih, KOM 018 iz Niša, Udruženje mladih Ćuprije, Mladi poljoprivrednici Srbije iz Jagodine, Tim 42 iz Leskovca, Sinhro iz Pančeva i udruženju (koje nije članica KOMS-a) Grupa IZAĐI iz Novog Sada.

3. Onlajn upitnik za mlade uzrasta od 15 do 30 godina na teritoriji Republike Srbije. Tip uzorka je namerni/ciljani na populaciju mladih kao dela opšte populacije u odnosu na godine (od 15 do 30 godina), a u okviru tog (osnovnog) skupa, uzorak je slučajni, stratifikovan na osnovu godina, pola i regiona stanovanja. Upitnik se sastojao iz pet grupa pitanja: 1. Osnovni podaci (11 pitanja); 2. Učešće u društvenom i političkom životu (20); 3. Vrednosti mladih (19); 4. Obrazovanje, zapošljavanje i mobilnost (27); 5. Bezbednost i zdravlje mladih (14); Kombinovana su otvorena i zatvorena pitanja (ponuđeni odgovori, višestruki odgovori i skale), a upitnik se sastojao od ukupno 91 pitanja. Nijedno pitanje nije bilo obavezno za ispitanike/ce. Upitnik je popunilo ukupno 1.209 mladih ispitanika sa teritorije Republike Srbije.

U analizi dobijenih podataka rađena su testiranja razlika u odgovorima po polu, godinama i regionu prebivališta. U pojedinim segmentima istraživanja rađena su dodatna testiranja i to je posebno naglašeno u tekstu. U analizi su korišćene klasične deskriptivne analize: frekvencije i ukrštanja, kao i testovi (Independent Samples t Test, One-Way ANOVA itd.) na nivoima značajnosti *** = $p < 0,001$; ** = $p < 0,01$ i * = $p < 0,05$.

Tabela 1. Metodologija istraživanja

Istraživački instrument: upitnik	Veličina uzorka: 1.209
Istraživačka tehnika – tehnika prikupljanja podataka: onlajn anketa	Period realizacije istraživanja: 19. april – 25. april 2023. godine
Ciljana populacija: mladi od 15 do 30 godina	Margina greške sa 95% verovatnoće: Za incidencu 5% je +/- 1,22; Za incidencu 10% je +/- 1,69; Za incidencu 50% je +/- 2,81
Tip uzorka: slučajni, stratifikovan na osnovu godina, pola i mesta stanovanja	Program obrade podataka: Statistical Package for the Social Sciences (SPSS)

Margina greške predstavlja odstupanje, odnosno procentualni raspon unutar kog se nalazi odgovor koji bismo dobili da smo u mogućnosti da ispitamo celokupnu populaciju, a ne samo uzorak. Margina greške pri ovom uzorku je minimalna.

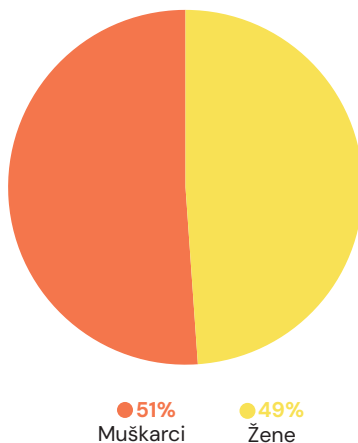
Opis uzorka:

Prema godinama, odnosno starosti ispitanika, upitnik su popunili mladi svih starosnih uzrasta. Radi lakšeg prikaza, mlade smo, prema starosti, podělili u tri grupe, a procenti ispitanika odgovaraju procentima u populaciji.

Tabela 2. Uzorak u odnosu na godine starosti

Grupe	Opseg godina	Procentat ispitanika/ca (%)
Grupa 1.	Mladi od 15 do 19 godina	32,6
Grupa 2.	Mladi od 20 do 24 godine	31,2
Grupa 3.	Mladi od 25 do 30 godina	36,2

Upitnik je popunilo 49% mladih žena i 51% mladih muškaraca.

Grafikon 1. Uzorak u odnosu na pol ispitanika

Prema tipu naselja u kom žive ispitanici, uzorak je sledeći:

Tabela 3. Uzorak u odnosu na tip naselja ispitanika

Tip naselja:	Procenat ispitanika (%):
Grad sa više od 100.000 stanovnika	48,2
Naselje od 30.000 do 100.000 stanovnika	27,6
Naselje do 30.000 stanovnika	24,2

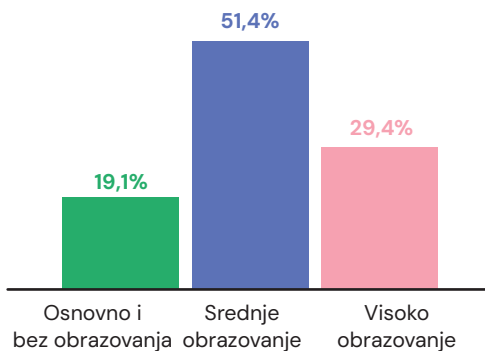
U odnosu na region u kome žive, ispitanici su iz:

Tabela 4. Uzorak u odnosu na region u kome žive ispitanici

Region	Procenat ispitanika (%):
Beogradski region	26,9
Region Vojvodine	26,3
Zapadna i Centralna Srbija	21,0
Istočna i Južna Srbija	25,8

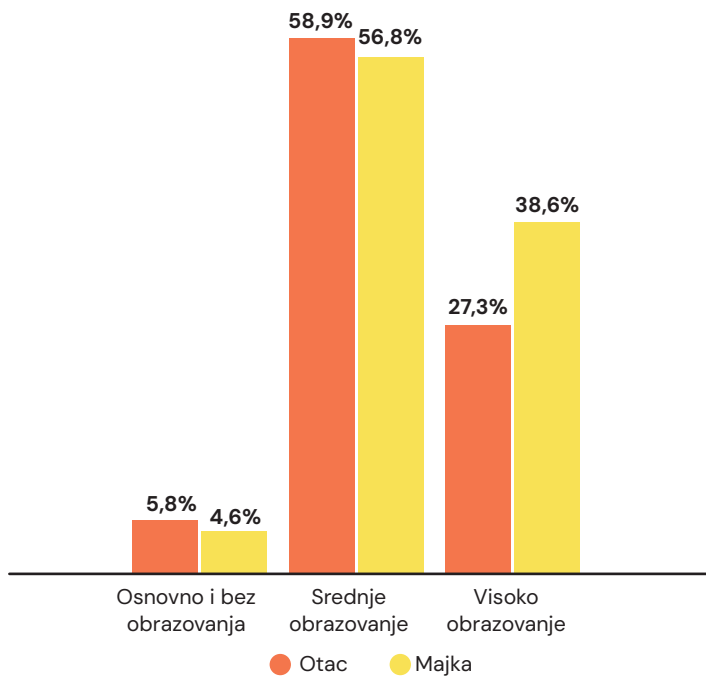
Prema nivou stečenog obrazovanja, ispitanici su podeljeni u sledeće kategorije:

Grafikon 2. Uzorak u odnosu na stečeno obrazovanje

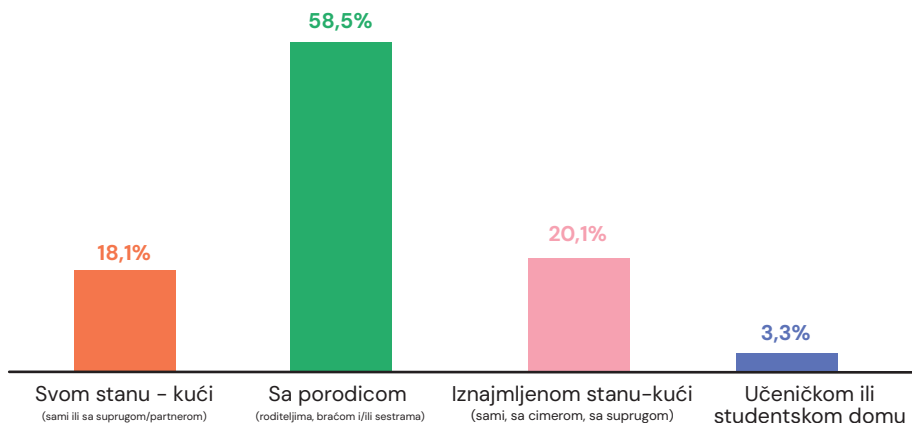
Obrazovanje roditelja ispitanika je sledeće:

Grafikon 3. Uzorak u odnosu na stečeno obrazovanje roditelja

Prema tipu stanovanja, ispitanici žive u:

Grafikon 4. Uzorak u odnosu na tip stanovanja

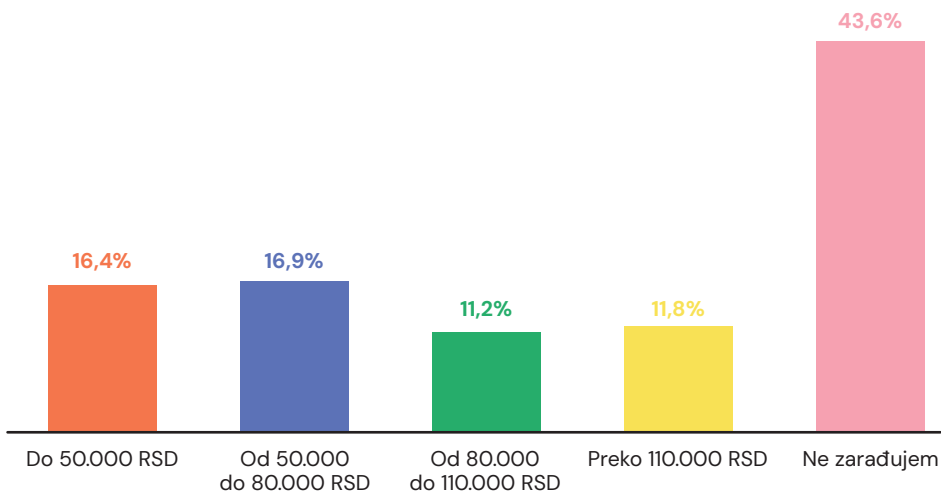
Istraživanje pokazuje da tek 18,1% mladih stanuje u svom stanu, a da velika većina mladih, njih 58,5%, živi u porodičnom stanu, a preko 20% u iznajmljenom stanu. Ova činjenica svakako utiče na stvaranje okruženja u kojem će se mladi kasnije osamostaljavati i odrastati, stvarati porodice, kao i da pitanje stanovanja mladih mora da bude jedan od prioriteta omladinske politike, ali i jedno važno državno pitanje. Ovo je svakako od direktnog uticaja i na fenomen odlaska mladih iz zemlje, što je, sigurno, jedan od najvećih problema sa kojima se Srbija kao društvo suočava. Politike koje bi išle u smeru podsticanja ranijeg osamostaljivanja svakako bi uticale na smanjivanje motivacije mladih da napuštaju zemlju.

Među mladima koji žive sa roditeljima, više od polovine njih (52%) još je u procesu obrazovanja (u školi ili na fakultetu), a skoro četvrtina (23,8%) njih i dalje živi sa roditeljima jer nema novca za samostalni stan (za kupovinu ili iznajmljivanje). Nešto manje od petine (18,5%)

dalo je odgovor da i dalje živi sa roditeljima jer im je tako jednostavnije i lakše i da nemaju preke potrebe da se osamostale.

U pogledu mesečne zarade, ispitanici su podeljeni u sledeće kategorije:

Grafikon 5. Uzorak u odnosu na mesečne zarade u procentima

Do 50.000 RSD zarađuje 16,4% mladih, a između 50.000 i 80.000 RSD zarađuje 16,9% mladih. Od 80.000 do 110.000 RSD zarađuje 11,2% mladih, a 11,8% zarađuje više od 110.000 RSD. Pored toga, 43,6% mladih ne zarađuje (oni koji su u sistemu obrazovanja ili nezaposleni, što je niže u odnosu na prethodne godine). Niske zarade ili njihovo odsustvo utiču na kasno osamostaljivanje mladih od roditelja, što direktno utiče na kvalitet života mladih ljudi u Srbiji.

U odnosu na postojanje određene vrste invaliditeta, istraživanje pokazuje da 1,4% mladih ima određenu vrstu invaliditeta.

Tabela 5. Uzorak u odnosu na postojanje invaliditeta

Invaliditet	Procenat ispitanika (%)
Da	1,4
Ne	98,6

NORMATIVNI OKVIR

03

U ovom delu Alternativnog izveštaja predstavljen je normativni okvir koji reguliše pitanja mladih – zakoni, strategije i akcioni planovi koji se direktno odnose na ovu populaciju. U januaru 2023. godine usvojena je nova strategija za mlade u Republici Srbiji za period 2023–2030. godine, a Akcioni plan za njenu primenu od 2023. do 2025. usvojen je početkom jula. Takođe je započeta izrada novog zakona o mladima.

Ustav Republike Srbije, nažalost, ne prepoznaje mlade kao izdvojenu kategoriju stanovništva. Mladi su snaga i pogon zdrave i jake države i ekonomije, posebna i osetljiva kategorija, te je neophodno u narednom periodu to prepoznati i u Ustavu kako bi pitanja mladih postala državna i nacionalna pitanja.

4.1. Zakon o mladima

Zakon o mladima¹⁴ usvojen je 2011. godine. Ovaj zakon uređuje mere i aktivnosti koje preduzimaju Republika Srbija, autonomna pokrajina i jedinice lokalne samouprave u cilju unapređenja društvenog položaja mladih i stvaranja uslova za ostvarivanje potreba i interesa mladih u svim oblastima koje su od interesa za mlade. Zakon o mladima ima za cilj stvaranje uslova za podršku mladima u organizovanju, društvenom delovanju, razvoju i ostvarivanju potencijala, na dobrobit pojedinca i društva. Zakon precizira specifičnosti omladinske politike i omladinskog sektora i definiše uloge aktera u oblasti omladinske politike. Neki od osnovnih principa na kojima se zasniva ovaj zakon jesu sistematska podrška mladima, jednake šanse, jačanje mladih i

¹⁴ Zakon o mladima, Sl. glasnik RS, br. 50/2011,
http://www.paragraf.rs/propisi/zakon_o_mladima.html

njihove pozicije u društvu, aktivno učešće mladih i društvena odgovornost, itd. Za sprovođenje Zakona o mladima odgovorni su pre svega Vlada RS, odnosno resorno ministarstvo za mlade RS, u saradnji sa drugim ministarstvima i institucijama na republičkom nivou, a na pokrajinskom, odnosno lokalnom nivou odgovornost za realizaciju počiva na AP Vojvodini, odnosno na JLS.¹⁵

Zakon o mladima uglavnom daje deklarativnu podršku stvaranju sistema odgovorne brige o mladima, a odredbe nisu obavezujuće za lokalne donosiocce odluka. Ne postoje mere praćenja, pa ni kažnjavanja za nepridržavanje ovog zakona, te je neophodno da se zakon revidira i unapredi. **Proces izmena Zakona o mladima više puta je započinjan, ali do 2023. godine nije uspešno završen.** Radna grupa za izradu Nacrta zakona o izmenama i dopunama Zakona o mladima formirana je 2015. godine i bila je aktivna do 2017. godine, ali nije došlo do revizije ovog zakona.

Iako je u Programu rada Vlade Republike Srbije za 2020. godinu u delu akata koje Vlada predlaže Narodnoj skupštini predviđeno predlaganje zakona o izmenama i dopunama Zakona o mladima, to se nije desilo. Isto je naznačeno u Planu rada Vlade za 2021. godinu.

Sredinom 2021. godine, Ministarstvo omladine i sporta objavilo je, nakon inicijative predstavnika mladih čijim radom koordinira KOMS u Savetu za mlade, početak izrade Nacrta zakona o izmenama i dopunama Zakona o mladima.¹⁶ Ministar omladine i sporta doneo je

¹⁵ Kosta Čavoški i Radmila Vasić prema: Ivana Andrašević et al., Rečnik omladinske politike, KOMS, Beograd, 2017, str. 20.

¹⁶ MOS, br. O30-01-20/2021-04 od 4. juna 2021. godine.

27. jula 2021. rešenje o osnivanju Posebne radne grupe za izradu Nacrta zakona o izmenama i dopunama Zakona o mladima. Rok za završetak rada Posebne radne grupe zvanično je pomeran nekoliko puta, poslednji put – na 15. mart 2022, nakon čega rok više nije zvanično produžavan (detaljniji opis procesa izmena ovog zakona tokom 2021. i 2022. nalazi se u prethodnom izdanju Alternativnog izveštaja).

U junu 2022, tadašnji ministar Udovičić je, prema saopštenju KOMS-a, rekao da se u tom trenutku prioritizuje usvajanje Nacionalne strategije u odnosu na zakon. Pojašnjeno je da bi proces izrade strategije trebalo da doprinese i procesu izmene i dopune zakona, jer će se na osnovu prikupljenih komentara ponovo odlučivati o tome da li je dovoljno samo izraditi predlog izmene i dopune, ili je neophodno doneti novi zakon o mladima.¹⁷

Novo Ministarstvo turizma i omladine (MTO) objavilo je 27. februara 2023. početak izrade novog nacrta zakona o mladima.¹⁸ Kao razlozi za donošenje novog zakona navedeni su njegovo usklađivanje sa izmenjenim pravnim sistemom Republike Srbije, prestanak razloga za postojanje pojedinih zakonskih rešenja i potreba za stvaranje pravnog okvira za dalji dinamični razvoj usmeren na poboljšanje i unapređenje položaja mladih. Osnovne izmene zakona navedene u objavi Ministarstva tiču se sledećih pitanja: 1) unapređenje sistema finansiranja i sufinansiranja programa u oblasti omladinskog sektora;

¹⁷KOMS,

<https://koms.rs/2022/06/08/19-sednica-saveta-za-mlade-vlade-republike-srbije-a-pitanje-i-sto-koliko-smo-odmakli-sa-izmenama-zakona-o-mladima-i-strategije-za-mlade/>

¹⁸ MTO, br. 119-01-61/2022-05 od 27. februara 2023.

omladinskog sektora; 2) unapređenje koordinacije nosilaca omladinske politike; 3) unapređenje Jedinstvene evidencije udruženja mladih, udruženja za mlade i njihovih saveza; 4) stvaranje uslova za profesionalizaciju i standardizaciju omladinskog rada, kancelarija za mlade, saveta za mlade i prostora za mlade.

Radna grupa za izradu novog zakona o mladima formirana je 13. februara, sa rokom za izvršenje zadatka do 1. decembra 2023. godine. Sastoji se od 24 člana, uključujući i predstavnicu Krovne organizacije mladih Srbije. Ministarstvo je organizovalo dva sastanka Radne grupe, 27. februara i 5. aprila, a udruženja, savezi i mladi bili su pozvani da pošalju svoje predloge za unapređenje zakona u periodu od 8. do 17. marta. Takođe su održana tri sastanka predstavnika i predstavnicu omladinskog sektora sa ekspertima koji su angažovani za izradu ex post analize postojećeg zakona i pisanje novog.¹⁹

MTO je 6. aprila 2023. godine objavilo Izveštaj o sprovedenoj e-konsultaciji o početku rada na pripremi Nacrta zakona o mladima²⁰, navodeći da je u predviđenom roku 12 organizacija i institucija dostavilo svoje predloge, komentare i sugestije.²¹ U okviru opštih predloga, KOMS je naveo da je potrebno uskladiti Zakon o mladima sa drugim važnim dokumentima za mlade, precizirati ulogu saveta za

¹⁹ KOMS,

<https://koms.rs/2023/06/01/novi-zakon-o-mladima-dokle-smo-stigli-i-sta-nas-cka/>

²⁰ MTO, <https://mto.gov.rs/vest/2115/izvestaj-o-sprovedenoj-ekonsultaciji.php>

²¹ U pitanju su bili Ministarstvo za državnu upravu i lokalnu samoupravu, Ministarstvo za ljudska i manjinska prava i društveni dijalog, Ministarstvo rada, zapošljavanja, boračkih i socijalnih pitanja, Kancelarija za mlade Grada Novog Sada, Kancelarija za mlade Grada Zrenjanina, Novosadski omladinski forum, Centar za omladinski rad, Savez izviđača Srbije, OPENS, KOMS, UG osveženje i Institut za medijaciju, pregovaranje i javne politike

mlade na nacionalnom, pokrajinskom i lokalnom nivou, propisati da bi mehanizmi lokalne omladinske politike trebalo da budu obavezujući za sve, kao i posvetiti pažnju finansiranju i sufinansiranju programa i projekata omladinske politike, održivosti i ulozi krovnog saveza mladih i održivosti i uticaju udruženja mladih i za mlade.

Nakon održavanja konsultacija, bilo je planirano da se prvi nacrt novog zakona o mladima izradi tokom juna, javna rasprava održi tokom jula, a zakon pošalje u skupštinsku proceduru u septembru.²² Do zaključivanja ovog izveštaja (početak jula) još uvek nije objavljen nacrt niti precizirani datumi javne rasprave.

4.2. Strategija za mlade u Republici Srbiji za period od 2023. do 2030. godine

Vlada Republike Srbije je 26. januara 2023. godine usvojila Strategiju za mlade u Republici Srbiji za period od 2023. do 2030. godine.²³

Obrazlažući odluku da se donese nova strategija umesto revidiranja postojeće, autori dokumenta naveli su da se samo izborom ove opcije može u potpunosti odgovoriti na promenjen kontekst, do koga se došlo pre svega zbog pandemije kovida-19, ali i zbog pojavljivanja novih strateških, nacionalnih i međunarodnih dokumenata. „Novonastala situacija donela je nove izazove u svim sektorima, zbog čega se moraju razmotriti ne samo mere i aktivnosti za

²² KOMS,

<https://koms.rs/2023/06/01/novi-zakon-o-mladima-dokle-smo-stigli-i-sta-nas-ceka/>

²³ Vlada Republike Srbije, <https://www.srbija.gov.rs/prikaz/680130>

implementaciju već i glavni prioriteti. Time će se obezbediti kreiranje delotvornih mera, koje će direktno odgovoriti na novonastale izazove i potrebe ciljnih grupa“, navodi se u Strategiji.²⁴

Na prethodno dostavljenu inicijativu Saveta za mlade, u julu 2021. ministar omladine i sporta doneo je rešenje o osnivanju Posebne radne grupe za izradu Predloga nacionalne strategije za mlade, sa 27 članova. U februaru 2022. Ministarstvo je objavilo Javni poziv za dostavljanje komentara na Nacrt strategije za mlade u Republici Srbiji za period od 2022. do 2030. godine, koji je u međuvremenu izrađen.²⁵ Poziv je trajao od 8. do 16. februara. Druga i treća sednica Posebne radne grupe održane su u februaru i junu 2022. godine, a na trećoj sednici je utvrđen konačni predlog strategije. Javna rasprava o Predlogu strategije sprovedena je u periodu od 29. jula do 19. avgusta 2022. godine. Prema izveštaju o sprovedenoj javnoj raspravi, tadašnje ministarstvo omladine i sporta je u avgustu 2022. godine održalo šest okruglih stolova, u šest gradova Srbije, kojima su prisustvovala ukupno 182 učesnika.

U okviru Strategije za mlade za period od 2023. do 2030. objavljen je i pregled procenata realizacije indikatora strateških ciljeva prethodne nacionalne strategije za mlade, u periodu od 2015. do 2020.

²⁴ Strategija za mlade u Republici Srbiji za period od 2023. do 2030. godine, str. 4

²⁵MOS,

<https://www.mos.gov.rs/vest/javni-poziv-za-dostavljanje-komentara-zainteresovane-javnosti-na-nacrt-strategije-za-mlade-u-republici-srbiji-za-period-od-2022-do-2030-godine>

Tabela 6. Realizacija Nacionalne strategije za mlade 2015–2020.

Strateški ciljevi Nacionalne strategije za mlade za period od 2015. do 2025. godine	Procenat realizacije indikatora 2015–2020.
SC 1: Unapređena zapošljivost i zaposlenost mladih žena i muškaraca	61,5%
SC 2: Unapređen kvalitet i mogućnosti za sticanje kvalifikacija i razvoj kompetencija i inovativnosti mladih	65,2%
SC 3: Unapređeno aktivno učešće mladih žena i muškaraca u društvu	65,5%
SC 4: Unapređeno zdravlje i blagostanje mladih žena i muškaraca	70%
SC 5: Unapređeni uslovi za razvijanje bezbednosne kulture mladih	76%
SC 6: Unapređena podrška društvenom uključivanju mladih iz kategorija u riziku od socijalne isključenosti	58,2%
SC 7: Unapređena mobilnost, obim međunarodne saradnje mladih i podrška mladim migrantima	71,6%
SC 8: Unapređen sistem informisanja mladih i znanje o mladima	67,7%
SC 9: Unapređeno korišćenje i učešće mladih u kreiranju kulturnih sadržaja	68,4%

Nova strategija za mlade nabraja šest principa u radu sa mladima i za njih:

1. Poštovanje ljudskih i manjinskih prava, ravnopravnost i zabrana diskriminacije
2. Podrška ličnom i društvenom osnaživanju mladih
3. Jednake šanse za sve

4. Međusektorska saradnja i koordinacija na svim nivoima donošenja odluka

5. Aktivno učešće mladih i saradnja

6. Društvena odgovornost i solidarnost

Kao **opšti cilj** Strategije navedeno je **povećanje kvaliteta života mladih**. Strategija navodi **pet posebnih ciljeva** i veći broj mera za njihovo ostvarivanje, koji su prikazani u tabeli u nastavku. Za svaki poseban cilj predviđen je poseban set pokazatelja ispunjenosti.

Tabela 7. Posebni ciljevi i mere u Strategiji za mlade za period od 2023. do 2030. godine

Poseban cilj 1: Omladinski rad je standardizovan u sistemu neformalnog obrazovanja i kontinuirano se sprovodi

Mera 1.1 Razvijen sistem profesionalnog razvoja omladinskih radnika i radnica

Mera 1.2 Uspostavljen sistem osiguranja kvaliteta programa omladinskog rada i neformalnog obrazovanja mladih

Mera 1.3 Programi omladinskog rada sprovode se kontinuirano u saradnji sa lokalnim partnerima

Mera 1.4 Omladinski rad je prepoznat u sistemu formalnog i neformalnog obrazovanja i među mladima

Mera 1.5 Kontinuirano se sprovode istraživanja i upravlja znanjem u oblasti omladinskog rada i neformalnog obrazovanja mladih

Mera 1.6 Harmonizacija omladinskog rada sa međunarodnim standardima

Poseban cilj 2: Prostorni kapaciteti i usluge za sprovođenje omladinske politike su unapređeni i funkcionalni u svim JLS

Mera 2.1 Omladinski prostori su uspostavljeni i funkcionišu u skladu sa definisanim standardima

Mera 2.2 Unapređen kvalitet rada KzM

Mera 2.3 Unapređen sistem prikupljanja, obrade podataka i izveštavanja o mladima, na svim nivoima, sa posebnim fokusom na mlade iz osetljivih grupa

Mera 2.4 Unapređeni mehanizmi delovanja i kapaciteta subjekata omladinske politike u oblasti kreiranja, sprovođenja i praćenja razvoja omladinske politike

Poseban cilj 3: Mladi su aktivni učesnici društva na svim nivoima

Mera 3.1 Kreiranje uslova za uključivanje mladih u procese donošenja odluka i politika koje utiču na njih, kao i njihovog razvoja, primene, praćenja sprovođenja i vrednovanja

Mera 3.2 Podsticanje volontiranja i aktivizma kod mladih

Mera 3.3 Unapređenje međunarodne saradnje, razmene iskustva i praksi mladih i ostalih subjekata omladinske politike i učešće u razvoju, praćenju i evaluaciji međunarodnih dokumenata omladinske politike

Mera 3.4 Razvijeni mehanizmi u funkciji obezbeđivanja optimalnog iznosa opredeljenih sredstava za mlade na svim nivoima

Mera 3.5 Osnaživanje i sistemska podrška udruženjima i kancelarijama za mlade u kreiranju, implementaciji i praćenju javnih politika kroz međusektorsku saradnju i dijalog svih relevantnih aktera

Poseban cilj 4. Mladi imaju ravnopravne mogućnosti i podsticaje da razvijaju svoje potencijale i kompetencije, koje dovode do socijalnog i ekonomskog osamostaljenja

Mera 4.1 Podrška razvoju mladih talenata

Mera 4.2 Podrška razvoju estetičkih kompetencija i stvaralaštva mladih

Mera 4.3 Podrška preduzetništvu/ socijalnom preduzetništvu i zapošljivosti mladih

Mera 4.4 Podrška postojećim i inovativnim programima za razvoj veština upravljanja

Mera 4.5 Podrška programima za razvoj digitalnih kompetencija i digitalnog građanstva

Mera 4.6 Podrška programima mobilnosti mladih

Poseban cilj 5. Stvoreni uslovi za zdravo i bezbedno okruženje i socijalno blagostanje mladih

Mera 5.1 Podrška programima koji doprinose razvoju zdravih stilova života, seksualnom, reproduktivnom i mentalnom zdravlju mladih

Mera 5.2 Podrška postojećim i novim programima unapređenja bezbednosti mladih

Mera 5.3 Podrška razvoju programa mladih i za mlade u oblasti zaštite životne sredine

Mera 5.4 Podrška stambenom osamostaljivanju mladih

Mera 5.5 Podrška programima koji doprinose unapređenju socijalne uključenosti mladih

U poređenju sa Nacionalnom strategijom 2015–2025, Strategija 2023–2030. pridaje veću pažnju omladinskom radu i sprovođenju omladinske politike na nivou jedinica lokalne samouprave. Oblasti na koje se obe strategije fokusiraju su aktivno učešće mladih, sticanje kvalifikacija, bezbednost i zdravlje, dok nova strategija ne uključuje oblasti informisanja i učešća mladih u kreiranju kulturnih sadržaja, koje se navode u prethodnoj.

MTO izveštava Vladu preko organa državne uprave nadležnog za koordinaciju javnih politika o rezultatima sprovođenja akcionog plana Strategije najkasnije u roku od 120 dana po isteku svake kalendarske godine od dana njegovog usvajanja. Takođe, MTO izveštava o rezultatima sprovođenja Strategije u roku od 120 dana po isteku svake treće kalendarske godine od dana njenog usvajanja i dostaviće finalni izveštaj najkasnije šest meseci nakon isteka perioda primene Strategije.

4.3. Akcioni plan za period od 2023. do 2025. godine za sprovođenje Strategije za mlade za period od 2023. do 2030. godine

Akcioni planovi za prethodnu nacionalnu strategiju za mlade doneti su za period 2015–2017. i 2018–2020. godine. Naredne tri godine nije postojao važeći akcioni plan za primenu strategije.

Nakon usvajanja nove strategije za mlade za period od 2023. do 2030. godine, Ministarstvo turizma i omladine formiralo je Radnu grupu za izradu Nacrta akcionog plana za njeno sprovođenje u periodu od 2023. do 2025. godine.²⁶ Prvi sastanak Radne grupe održan je 17. marta, a javne konsultacije povodom izrade Akcionog plana trajale su od 31. marta do 10. aprila. Tokom perioda konsultacija na adrese Ministarstva turizma i omladine predloge je uputilo ukupno devet podnosilaca.²⁷

²⁶ MTO,

<https://mto.gov.rs/vest/1949/obavestenje-o-pocetku-izrade-nacrta-akcionog-plana-za-sprovodjenje-strategije-za-mlade-u-republici-srbiji-za-period-od-2023-do-2030-godine-u-periodu-od-2023-do-2025-godine.php>

²⁷ U pitanju su bili Ministarstvo prosvete, Ministarstvo za rad, zapošljavanje, boračka i socijalna pitanja, Prekršajni sud u Beogradu, Republički sekretarijat za javne politike, Beogradski centar za ljudska prava, KOMS, Karitas, PIN i privatno lice

Krovna organizacija mladih Srbije tražila je da, u skladu sa zaključkom sa sprovedene javne rasprave za Strategiju za mlade u Beogradu 2022. godine, bude održana javna rasprava povodom izrade Akcionog plana, međutim ovaj događaj nije realizovan. Zbog toga je KOMS održao „Alternativnu javnu raspravu“ onlajn, 7. aprila.²⁸

Na 20. sednici Saveta za mlade, održanoj 25. aprila 2023, predstavnicima mladih preneti je informacija da se čeka usvajanje Akcionog plana u predviđenom zakonskom roku (90 dana od usvajanja Strategije), te da je dokument upućen Vladi Republike Srbije na razmatranje.²⁹ Rok je istekao 26. aprila, a Akcioni plan donet je sa zakašnjenjem, na sednici Vlade Republike Srbije 6. jula 2023. Kašnjenje u usvajanju Akcionog plana u odnosu na zakonom predviđene rokove negativan je pokazatelj kada je reč o prioritizaciji omladinske politike od strane Vlade.

Za praćenje sprovođenja Akcionog plana zaduženo je Ministarstvo turizma i omladine. Takođe, praćenje sprovođenja Akcionog plana omogućiće i Jedinostveni informacioni sistem za planiranje, praćenje sprovođenja, koordinaciju javnih politika i izveštavanje, u koji će biti unet sadržaj Akcionog plana i kroz koji će se pratiti njegovo sprovođenje, te izveštavati o učincima sprovođenja Akcionog plana, shodno članu 47. Zakona o planskom sistemu Republike Srbije. O rezultatima sprovođenja Akcionog plana izveštavaće se u roku od 120 dana po isteku svake kalendarske godine od dana usvajanja.

²⁸ KOMS, <https://koms.rs/2023/04/12/odrzali-smo-alternativnu-javnu-raspravu/>

²⁹ KOMS, <https://koms.rs/2023/04/26/koms-na-20-sednici-saveta-za-mlade/>

4.4. Strategija o ekonomskim migracijama Republike Srbije za period 2021–2027. i Akcioni plan za period 2021–2023.

Strategija o ekonomskim migracijama navodi sledeće osnovne karakteristike migracionih trendova na ovom prostoru: iseljavanje mladog i obrazovanog stanovništva u inostranstvo, porast međuregionalnih migracija, sve veća koncentracija radno i reproduktivno sposobnog i obrazovanog stanovništva u regionu Beograda, pojava i zbrinjavanje izbeglih, raseljenih i prognanih lica, povratnika po osnovu Sporazuma o readmisiji i povećanog broja iregularnih migranata koji su u tranzitu i tražilaca azila. Na osnovu podataka o trendu ekonomskih migracija u Republici Srbiji i pravnog i institucionalnog okvira, izdvojeni su sledeći ključni problemi:

- nedostatak sistemskog odgovora na problem ekonomskih migracija;
- neophodnost definisanja prioriteta i unapređivanje međusektorske
- izostanak primene postojećih zakona i strategija, njihovih preporuka, mera i aktivnosti, koji direktno ili indirektno tretiraju problematiku ekonomskih migracija, kao i savetodavnih tela koja nisu nikada funkcionalno uspostavljena;
- izostanak proaktivnog pristupa rešavanju ove problematike;
- nepostojanje sveobuhvatnih mera za smanjenje uzroka za emigraciju;
- nepostojanje konsenzusa oko pitanja ekonomskih migracija;
- nedostatak jedinstvenog sistema za prikupljanje podataka o ekonomskim migracijama;
- povećanje obima ekonomskih migracija kako unutar, tako i izvan Republike Srbije;
- neiskorišćeni razvojni potencijali dijaspore;
- nedovoljno podsticanje povratnih i cirkularnih migracija;

- neophodnost edukacije o značaju migracionih procesa za razvoj određenog prostora;
- nepostojanje razvijenih mera i programa za (re)integraciju povratnika;
- nedovoljno razvijene mere i programi za privlačenje stranih studenata i stručnjaka, kao i programi njihove integracije u društvo.

Opšti cilj strategije, kako se navodi u ovom dokumentu, jeste stvaranje privrednog i društvenog ambijenta za usporavanje odlaska radno sposobnog stanovništva, jačanje veza sa dijasporom, podsticanje povratnih i cirkularnih migracija, kao i privlačenje stranaca različitih obrazovnih profila.

Pored opšteg cilja, strategija navodi i šest posebnih ciljeva:

1. Izgradnja i jačanje institucionalnih kapaciteta za praćenje i unapređenje kvaliteta podataka o ekonomskim migracijama.
2. Unapređenje uslova života i rada u privrednom i društvenom sektoru.
3. Usklađivanje sistema obrazovanja sa potrebama privrede, sa akcentom na praćenje inovacija koje nosi sa sobom četvrta industrijska revolucija, posebno u sferi razvijanja novih zanimanja i stručnih profila i stvaranje uslova za privlačenje stranih studenata.
4. Unapređenje saradnje dijaspore i matice i podsticanje transnacionalnog preduzetništva.
5. Stvaranje uslova za praćenje, podsticanje i podršku cirkularnim i povratnim migracijama.
6. Stvaranje uslova za efikasnije upravljanje unutrašnjim migracionim tokovima.

Vlada je usvojila Akcioni plan za period 2021–2023. 9. septembra 2021. godine.³⁰ Za koordinaciju sprovođenja i izveštavanje nadležno je Ministarstvo za rad, zapošljavanje, boračka i socijalna pitanja. U okviru gorenavedenih šest ciljeva predviđeno je 20 mera za period 2021–2023. Godišnji izveštaj o sprovođenju Akcionog plana za 2021. godinu objavljen je na sajtu Ministarstva³¹, mada se u njemu ne navode kumulativni podaci o ostvarenosti pojedinačnih ciljeva, već samo pojedinačnih aktivnosti. Prema ovom izveštaju, 2019. godine je bilo 950.485 lica rođenih u Srbiji sa prebivalištem u inostranstvu. 27. jula 2021. rešenje o osnivanju Posebne radne grupe za izradu Nacrta zakona o izmenama i dopunama Zakona o mladima. Rok za završetak rada Posebne radne grupe zvanično je pomeran nekoliko puta, poslednji put – na 15. mart 2022, nakon čega rok više nije zvanično produžavan (detaljniji opis procesa izmena ovog zakona tokom 2021. i 2022. nalazi se u prethodnom izdanju Alternativnog izveštaja).

4.5. Plan implementacije Garancije za mlade i zakoni o volontiranju i radnoj praksi

Odlukom Vlade Republike Srbije 14. januara 2022.³² obrazovano je Koordinaciono telo za izradu i praćenje sprovođenja Plana implementacije Garancije za mlade, sa zadatkom da vrši nadzor nad izradom ovog dokumenta i usmerava rad drugih državnih organa kada je reč o neophodnim reformama.

³⁰ Vlada Republike Srbije, <https://www.srbija.gov.rs/prikaz/573550>

³¹ Ministarstvo za rad, zapošljavanje, boračka i socijalna pitanja, <https://www.minrzs.gov.rs/sr/dokumenti/ostalo/sektor-za-rad-i-zaposljavanje>

³² Pravno-informacioni sistem Republike Srbije, <https://www.pravno-informacioni-sistem.rs/SlGlasnikPortal/eli/rep/sgrs/vlada/odluka/2022/4/5>

Za predsednicu Koordinacionog tela imenovana je Darija Kisić Tepavčević, ministarka za rad, zapošljavanje, boračka i socijalna pitanja. Članovi koordinacionog tela su i predstavnici organizacija mladih i za mlade, uključujući i KOMS. Koordinaciono telo je dužno da dostavi izveštaj Vladi na svakih šest meseci, a po potrebi češće. Odluka je izmenjena 28. aprila 2023, te je predsednik Koordinacionog tela postao novi ministar za rad, zapošljavanje, boračka i socijalna pitanja Nikola Selaković.

Osim Koordinacionog tela, osnovana je i Stručna grupa, sa zadatkom da sprovede pripremne aktivnosti za izradu Plana implementacije Garancije za mlade. Radom Stručne grupe trenutno rukovodi Dejan Šijak, vršilac dužnosti pomoćnika ministra za rad, zapošljavanje, boračka i socijalna pitanja.

Prema izjavi ministra Selakovića, Stručna grupa Koordinacionog tela izradila je Nacrt plana implementacije Garancije za mlade u Republici Srbiji za period od 2023. do 2026. godine i taj nacrt plana je 19. juna 2023. upućen Evropskoj komisiji na komentare.³³

Ministarstvo za rad, zapošljavanje, boračka i socijalna pitanja zaduženo je za izradu zakona o volontiranju i zakona o radnoj praksi. Javna rasprava o nacrtima ovih zakona sprovedena je tokom prethodnog izveštajnog perioda, ali od tada ovi zakoni nisu upućeni u skupštinsku proceduru. Nakon formiranja Vlade, zakon o volontiranju je vraćen Radnoj grupi na diskusiju, nakon čega je usledio niz sastanaka povodom usaglašavanja sa pristiglim komentarima. Poslednji sastanak Radne grupe održan je 18. maja u Vladi Republike Srbije, nakon čega nije bilo više sastajanja niti je Nacrt zakona o volontiranju upućen u dalju skupštinsku proceduru. Poslednji sastanak Radne grupe za izradu zakona o radnim praksama održan je

³³https://rtv.rs/sr_lat/drustvo/selakovic-za-realizaciju-garancije-za-mlade-obezbedjeno-5-5-miliona-evra_1455381.html

16. maja u Vladi Republike Srbije. Na ovom sastanku se raspravljalo o ključnim dilemama, nakon čega su članovi/ce Radne grupe obavješteni da je rok za izjašnjavanje po finalnom nacrtu 18. jul. Ukoliko ne pristignu dodatni komentari do predviđenog roka, smatraće se da je Radna grupa saglasna sa Nacrtom. Dalji plan je bio da se javna rasprava održi u prvoj polovini septembra, a da u drugoj polovini septembra zakon bude upućen Narodnoj skupštini na usvajanje.

4.6. Ekspoze mandatarke

Ekspoze mandatarke Ane Brnabić, kojoj je predsednik republike u avgustu 2022. poverio treći premijerski mandat, predstavljen je u Narodnoj skupštini pri kraju zakonskog roka, 25. oktobra 2022. godine. Za razliku od ekspozea iz 2020. godine, koji nije sistematski uključio oblast omladinske politike, ovaj dokument sadržao je odeljak posvećen mladima u okviru drugog od pet osnovnih prioriteta Vlade – obrazovanje i nauka.

Od konkretnih mera, ekspoze je u okviru ovog odeljka najavio:

- Usvajanje zakona o mladima
- Usvajanje strategije za mlade do 2030. godine
- Izradu plana implementacije „Garancija za mlade“ do kraja 2023. godine
- Usvajanje zakona o volontiranju i zakona o radnim praksama
- Rad na uspostavljanju omladinskih centara u lokalnim samoupravama

Do zaključivanja ovog izveštaja, ispunjeno je najavljeno usvajanje Strategije za mlade (pogledati odeljak u okviru ovog poglavlja). Ekspoze se takođe osvrnuo na program „Moja prva plata“ i programe

pomoći preduzetništvu mladih koje je Vlada ranije implementirala, ali nije najavio dalje korake u ovim oblastima. Citirani su nalazi KOMS-a iz 2021. o sprovođenju omladinske politike na lokalnom nivou.

Pitanja od značaja za mlade pomenuta su i u drugim delovima ekspozea. Tema bezbednosti mladih pomenuta je u kontekstu rada na razvoju platforme „Čuvam te“, koja će integrisati aspekte prevencije i alate za suzbijanju vršnjačkog nasilja. Mladi se pominju i u oblasti populacione i socijalne politike i najavljuju se mere podrške mladima i mladim roditeljima na tržištu rada da lakše usklađuju rad i roditeljstvo, pre svega kroz unapređivanje kvaliteta tržišta rada, stabilnosti primanja, kvaliteta poslova, fleksibilnosti rada, višeg stepena radno-pravne zaštite. U poglavlju vezanom za obrazovanje, Vlada je navela da planira da izmeni zakone o dualnom obrazovanju, o srednjem obrazovanju i vaspitanju i o nacionalnom okviru kvalifikacija.

Ekspozee se, takođe, više puta osvrnuo na učinak prethodnih vlada koje je formirala Srpska napredna stranka kada je reč o pomoći mladima, pre svega finansijskoj pomoći svim mladima ili određenim grupama – učenicima i studentima, naučnicima i mladim bračnim parovima. Reč „mladi“ pomenuta je u tekstu 68 puta.

4.7. Mladi u izveštaju Evropske komisije o napretku Srbije

Izveštaj Evropske komisije o Srbiji³⁴, objavljen u oktobru 2022. godine, ponovo je obradio položaj mladih prvenstveno kroz analizu stanja u pregovaračkom poglavlju 19: Socijalna politika i zapošljavanje u Poglavlju 26: Obrazovanje i kultura. Izveštaj je konstatovao da se trend

³⁴ European Commission, Serbia 2021 Report,

https://neighbourhood-enlargement.ec.europa.eu/serbia-report-2022_en

emigracije mladih i kvalifikovanih radnika nastavlja, a da su stope nezaposlenosti i neaktivnosti među mladima, iako manje nego prošle godine, i dalje visoke.

U okviru Poglavlja 19, Evropska komisija ponovila je, kao jednu od prioritarnih preporuka, da treba da se obezbede sistematičnije politike zapošljavanja i socijalne politike usmerene ka mladima, a posebno da se preduzmu koraci u pravcu obezbeđivanja Garancije za mlade kroz izradu plana sprovođenja Garancije za mlade u skladu sa modelom i smernicama EU.

U ovom poglavlju se konstatovalo da se broj neaktivnih mladih smanjio sa 20% na 16,4% u 2021. godini. Uvođenje šeme Garancija za mlade u Srbiji, kako se navodi, ima za cilj da reši ove izazove, podrži integraciju u tržište rada i da osigura da nijedna mlada osoba nije zanemarena.

Kada je reč o Poglavlju 26: Obrazovanje i kultura, Izveštaj Evropske komisije konstatovao je da je u 2021. godini Srbija formalno pristupila programu Erasmus+ kao pridružena članica za period 2021–2027, te da je u sklopu poziva na podnošenje predloga iz 2021. godine, Srpska nacionalna agencija „Fondacija Tempus“ dodelila 136 projekata, uključujući i 18 u sektoru mladih.

Ponovljena je konstatacija da nova strategija za mlade do 2030. tek treba da se usvoji (što je u međuvremenu urađeno), a da nakon nje treba da usledi akcioni plan i mehanizmi za obezbeđivanje inkluzivnog monitoringa i izveštavanja. Evropska komisija je izvestila da KOMS ostaje aktivan i uključuje predstavnike mladih.

Kao i prethodne dve godine, ponovljena je ocena da su politika za mlade i mehanizmi podrške neravnomerno razvijeni na lokalnom nivou i da ih je potrebno dodatno ojačati. Potrebno je, takođe, ubrzati reviziju i/ili pripremu lokalnih akcionih planova za mlade u skladu sa odredbama Zakona o planskom sistemu.

U delu izveštaja koji se odnosi na osnovna prava kao deo političkih kriterijuma za članstvo u EU, navedeno je da je prelazak sa

obrazovanja na tržište rada u Srbiji naročito izazovan za mlade Rome. Srbija je, prema izveštaju, u februaru 2022. godine usvojila Zakon o socijalnom preduzetništvu, sa ciljem, između ostalog, da poveća radnu aktivaciju Roma i drugih ranjivih pojedinaca.

Zaključak i preporuke

Izveštajni period obeležilo je usvajanje Strategije za mlade za period od 2023. do 2030. Strategija je postavila pet posebnih ciljeva – omladinski rad, sprovođenje omladinske politike na lokalnom nivou, aktivno učešće mladih, razvoj njihovih kompetencija i bezbedno i zdravo okruženje za mlade. Akcioni plan za primenu strategije, kao i izmenjeni zakon o mladima, kasnio je sa usvajanjem preko dva meseca. Plan sprovođenja Garancija za mlade, zakon o volontiranju i zakon o radnim praksama koji su u nadležnosti Ministarstva za rad, zapošljavanje, boračka i socijalna pitanja još uvek nisu usvojeni. Planirano usvajanje svih ovih dokumenata navela je premijerka Brnabić u svom trećem ekspozou oktobra 2022. godine.

U narednom periodu trebalo bi:

•Izmeniti i dopuniti ili usvojiti novi zakon o mladima uz najširi konsultativni proces i u skladu sa evropskim standardima i preporukama Saveta Evrope za osiguravanje stvarne participacije mladih.

Akteri: Vlada Republike Srbije, Narodna skupština, MTO, Savet za mlade, KOMS, udruženja mladih i za mlade.

• Uspostaviti mehanizme omladinske politike kao obavezujuće u lokalnim samoupravama i uspostaviti omladinsko odgovorno i participativno budžetiranje za mlade

- Unaprediti sastav, ulogu i uticaj saveta za mlade na nacionalnom, pokrajinskom i lokalnom nivou
- Unaprediti finansiranje i sufinansiranje programa i projekata udruženja
- Osigurati održivost i uticaj udruženja mladih i za mlade i njihovih saveza
- Definisati ulogu i reprezentativnost krovnog saveza mladih i osigurati održivost i uticaj
- Uskladiti Zakon o mladima sa drugim važnim dokumentima za mlade
- Izmeniti i dopuniti ili usvojiti novi zakon o volontiranju uz najširi konsultativni proces.**
- Uspostaviti normativni okvir za kvalitetne radne prakse uz najširi konsultativni proces.**

Akteri: Ministarstvo za rad, zapošljavanje, boračka i socijalna pitanja, Savet za mlade, KOMS

- Unaprediti praćenje i evaluaciju sprovođenja Strategije za mlade i njenih pratećih akcionih planova, kao i drugih sektorskih politika koje imaju za cilj unapređenje položaja mladih.**

Akteri: Vlada RS, MTO Ministarstvo za rad, zapošljavanje, boračka i socijalna pitanja, udruženja mladih i za mlade.

INSTITUCIONALNI OKVIR

04

U ovom poglavlju Alternativnog izveštaja deskriptivno se predstavljaju ključne institucije i subjekti omladinske politike. Navode se osnovne informacije o ministarstvu zaduženom za omladinsku politiku, Savetu za mlade, Pokrajinskom sekretarijatu za sport i omladinu, lokalnoj omladinskoj politici, organizacijama mladih i za mlade.

Ovo poglavlje predstavlja uvod za čitaoce u institucionalne okvire omladinske politike.

4.1. Ministarstvo turizma i omladine (MTO)

U toku izveštajnog perioda došlo je do značajnih promena u organizaciji glavne državne institucije zadužene za omladinsku politiku. Usvajanjem Zakona o izmenama i dopunama Zakona o ministarstvima 22. oktobra 2022. godine, nakon 15 godina prestalo je da postoji Ministarstvo omladine i sporta, a osnovano je **Ministarstvo turizma i omladine**.

Ovom odlukom propuštena je prilika da se ispuni dugogodišnja preporuka Krovne organizacije mladih Srbije da bi trebalo osnovati posebno ministarstvo koje bi se isključivo bavilo omladinskom politikom. Spajanje omladinskog sektora prvo sa sportom, a potom sa turizmom, oblastima koje su tek posredno povezane sa pitanjima mladih, pokazuje da se ona i dalje nedovoljno prioritzuju u vođenju državne politike.

Za ministra turizma i omladine u trećoj vladi Ane Brnabić 26. oktobra 2022. izabran je **Husein Memić**, kandidat Socijaldemokratske partije Srbije. On je nasledio omladinski sektor od Vanje Udovičića, koji je funkciju ministra omladine (i sporta) obavljao punih devet godina.

Nedugo nakon izbora, ministar Memić je izjavio da će omladina imati prioritet u odnosu na turizam³⁵, a 1. februara 2023. prvi put se sastao i sa predstavnicima KOMS-a.

Delovanje novog ministra i cele nove vlade ograničeno je činjenicom da je, kao i 2020. godine, predsednik republike u avgustu 2022. najavio da ona neće trajati pune četiri godine. Političke okolnosti dodatno su se zakomplikovale u proleće 2023. kada su, u kontekstu protesta „Srbija protiv nasilja“, predsednik republike i predsednica Vlade potvrdili mogućnost skore ostavke Vlade³⁶.

Vlada je 26. januara 2023. donela rešenja³⁷ kojima je dotadašnja vršiteljka dužnosti pomoćnice ministra u Sektoru za omladinu Snežana Žugić razrešena sa te funkcije, a na nju je, za narednih šest meseci, postavljena **Ivana Antonijević**. I u ovom slučaju propuštena je prilika da se uvaži preporuka KOMS-a, prema kojoj pomoćnik ministra za omladinu treba da bude izabran u punom kapacitetu, kako bi se prevazišla ograničenja statusa vršioca dužnosti.

U Ministarstvo turizma i omladine takođe je imenovano troje državnih sekretara: Uroš Kandić, Milena Popović i Žikica Nestorović. Javne informacije o njihovom radu do sada pokazuju da su njih troje prvenstveno posvećeni pitanjima turizma.

³⁵ Ministarstvo turizma i omladine,

<https://www.mto.gov.rs/vest/1584/husein-memic-gde-god-da-idem-prvo-ce-fokus-bit-na-omladini-pa-onda-na-turizmu-.php>

³⁶ Vlada Republike Srbije,

<https://www.srbija.gov.rs/vest/710499/povecanje-penzija-i-plata-zaposlenima-u-prosveti-i-zdravstvu.php>

Ministarstvo turizma i omladine sadrži Sektor za omladinu, Sektor za turizam, Sektor turističke inspekcije i Sektor za međunarodnu saradnju i evropske integracije. Ovlašćenja Sektora za omladinu se razlikuju u odnosu na Sektor za omladinu u okviru prethodnog ministarstva po tome što su iz njih izuzeti akti koji se odnose na rad Fonda za mlade talente, koji je stavljen u nadležnost novog ministarstva nauke, tehnološkog razvoja i inovacija.

Sektor za omladinu obavlja poslove koji se odnose na sistem, razvoj i unapređenje omladinske politike i sprovođenje nacionalne politike i pripremu i sprovođenje nacionalne strategije za mlade, kao i na akcione planove i programe i izradu nacrtu zakona, podzakonskih akata i drugih akata koji se odnose na omladinu.

Sektor je takođe zadužen za podsticanje mladih da se organizuju i udružuju i da učestvuju u društvenim tokovima; zaštitu interesa mladih i pomoć mladima da ostvare te interese; pružanje podrške mladima vezano za zapošljavanje i volonterski rad, kao i vođenje jedinstvene evidencije udruženja mladih, udruženja za mlade i njihovih saveza; podsticanje neformalnog obrazovanja mladih.

Sektor za omladinu, osim toga, učestvuje u pripremi materijala iz delokruga Sektora vezanih za međunarodnu saradnju u oblasti omladinske politike u koordinaciji sa Sektorom za međunarodnu saradnju i evropske integracije; saraduje sa omladinskim organizacijama i udruženjima pri organizovanju međunarodnih omladinskih manifestacija i skupova u Republici Srbiji; pruža pomoć i saradnju sa omladinskim organizacijama i udruženjima u njihovom radu i promoviše omladinske politike i omladinske organizacije i udruženja; omogućava omladinskim organizacijama i udruženjima iz Republike Srbije da učestvuju na skupovima i manifestacijama za mlade u inostranstvu;

Konačno, Sektor je zadužen i za praćenje i procenu mesta i uloge mladih u Republici Srbiji; stvaranje uslova za osnivanje i rad kancelarija za mlade; podsticanje razvoja omladinske politike i rada nacionalne i regionalnih kancelarija za mlade; podsticanje razvoja omladinske politike i rada kancelarija za mlade na lokalnom nivou; davanje predloga za izradu Plana javnih nabavki iz delokruga Sektora, učešće u procesima koji su u vezi sa stručnim usavršavanjem državnih službenika u Sektoru, kao i druge poslove iz delokruga Sektora.

U Sektoru za omladinu postoje uže unutrašnje jedinice:

1. Odeljenje za strateške, normativne, pravne i operativno–analitičke poslove
2. Odsek za saradnju sa udruženjima i kancelarijama za mlade.

Broj zaposlenih u Sektoru za omladinu i njihova struktura:

Prema informacijama Ministarstva turizma i omladine³⁸, u Sektoru za omladinu trenutno radi **11 zaposlenih od ukupno 17 predviđenih radnih mesta. Situacija je nešto bolja u odnosu na prethodnu godinu, kada je Sektor bio u sastavu Ministarstva omladine i sporta, a u njemu je bilo predviđeno 15 radnih mesta.** KOMS je u više izveštaja preporučivao povećanje kapaciteta Sektora za omladinu, što je tokom godina delimično ispunjeno. Od deset zaposlenih, jedan je državni službenik na položaju, devet državnih službenika – izvršilaca (od predviđenih 15) i jedan nameštenik. U odnosu na ukupan broj predviđenih radnih mesta u ministarstvu (223), u Sektoru za omladinu radi tek oko 8%, što je smanjenje u odnosu na Ministarstvo omladine i sporta, gde je taj procenat iznosio 17%.

³⁸ Uпит KOMS–a Ministarstvu turizma i omladine, 3. jul 2023. godine

Podaci o zaradama zaposlenih u ministarstvu uneti su u tabelu koja sledi, i to su podaci: u neto iznosu bez minulog rada, po određenim kategorijama zaposlenih (zvanja i platni razredi) i prema stanju u mesecu pre meseca za koji je Informator o radu MTO ažuriran.

Podaci o isplaćenim platama za postavljena i lica na položaju za april 2023. godine³⁹ pokazuju nastavak trenda povećanja plata u odnosu na prethodni izveštajni period:

Tabela 8. Neto plate postavljenih lica i lica na položaju u MOS / MTO bez minulog rada

Radno mesto	april 2021. (MOS)	januar 2022. (MOS)	april 2023. (MTO)
Državni sekretari	107.130,18	114.856,31	114.856,31
Pomoćnik ministra	154.911,76	165.755,58	167.744,62
Sekretar ministarstva	154.911,76	165.755,58	167.744,62

³⁹ Informator o radu Ministarstva turizma i omladine, april 2023. <https://mto.gov.rs/tekst/178/informator-o-radu.php>

Podaci o isplaćenim platama za zaposlene za mesece januar 2022. i april 2023. godine:

Tabela 9. Plate zaposlenih u MOS / MTO

Zvanje	Najniža isplaćena neto plata – januar 2022.	Najniža isplaćena neto plata – april 2023.	Najviša isplaćena neto plata – januar 2022.	Najviša isplaćena neto plata – april 2023.
Viši savetnik	101.644,77	102.864,49	129.853,53	145.955,34
Samostalni savetnik	73.669,15	73.669,13	103.742,94	116.192,08
Savetnik	58.871,94	65.738,05	79.031,14	83.772,98
Mlađi savetnik	47.325,44	47.325,42	51.988,04	47.325,42
Referent	36.135,18	48.757,91	50.822,39	48.757,91
Nameštenici	34.969,54	50.260,12	47.325,44	57.989,22

Ministarstvo finansira programe i projekte od javnog interesa u oblastima omladinskog sektora koje sprovode udruženja mladih, udruženja za mlade i njihovi savezi, objavljivanjem javnih godišnjih konkursa, na osnovu Zakona o mladima i Pravilnika o finansiranju i sufinansiranju programa i projekata od javnog interesa u oblastima omladinskog sektora. Jedan od uslova za dodelu sredstava udruženjima mladih, udruženjima za mlade i njihovim savezima je da su upisana u Jedinственu evidenciju udruženja mladih, udruženja za mlade i njihovih saveza, koju vodi Ministarstvo turizma i omladine, u skladu sa Pravilnikom o sadržini i načinu vođenja Jedinственe evidencije udruženja mladih, udruženja za mlade i njihovih saveza.

U Informatoru o radu dostupnom na sajtu Ministarstva turizma i omladine, poslednji put ažuriranom u aprilu 2023, prikazana su finansijska sredstva namenjena omladinskoj politici:

Tabela 10. Tabelarni prikaz Prihoda za omladinsku politiku u 2023. godini u poređenju sa 2022. godinom

Progr.	Proj.	Opis	Odobrena sredstva 2023.	Odobrena sredstva 2023.
1302	0002	Podrška JLS u sprovođenju omladinske politike	221.000.000	32.005.000
	0004	Razvoj i sprovođenje omladinske politike	65.195.000	59.866.000
	0005	Programi i projekti podrške mladima u obrazovanju, vaspitanju, bezbednosti, zdravlju i participaciji	105.000.000	85.000.000
	0006	Programi i projekti podrške mladima u zapošljavanju	114.000.000	85.250.000
	0008	Međunarodna saradnja u oblasti omladine	71.450.000	61.100.000
	7024	IPA 2014 – Sektor podrške zapošljavanju	26.386.000	

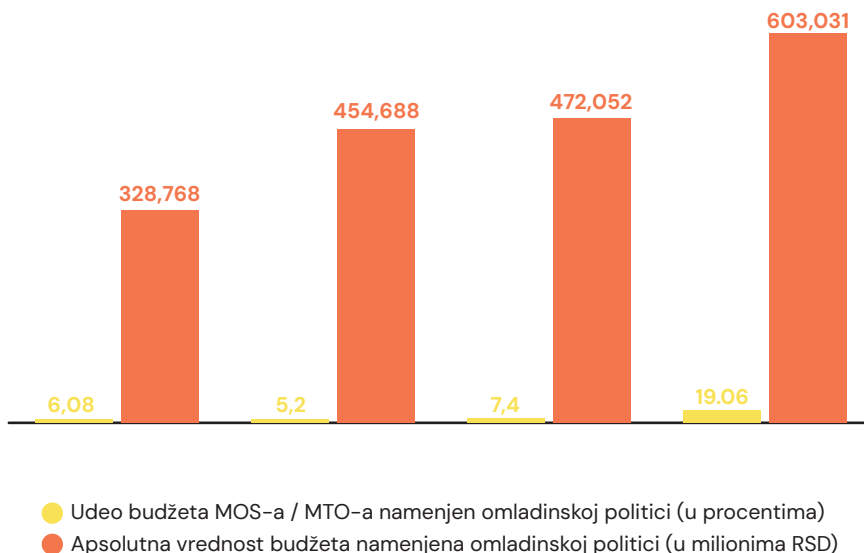
Za razliku od prethodnih godina, u ovoj godini nisu dostupni podaci o realizaciji odobrenih sredstava, koja se u 2020. i 2021. godini kretala između 95% i 98%.

Primetno je da su sredstva namenjena podršci javnim lokalnim samoupravama u sprovođenju omladinske politike povećana preko šest puta, što nije slučaj sa drugim oblastima, uključujući i podršku civilnom sektoru. Ovo može imati negativnu posledicu destimulisanja JLS da izdvajaju sredstva za omladinsku politiku iz svojih budžeta i pružaju podršku lokalnim udruženjima.

Ukupan budžet za omladinsku politiku predviđen Zakonom o budžetu za 2023. godinu iznosio je 603.031.000. To, u apsolutnom smislu, predstavlja povećanje u odnosu na 472.052.000 dinara, koliko je izdvojeno za 2022. godinu (ne računajući sredstva namenjena Fondu za mlade talente). Ukoliko pogledamo celokupan budžet MTO-a, koji iznosi 3.163.156.000 dinara, procenat budžeta koji odlazi na mlade je 19,06%. **To je znatno povećanje u odnosu na prethodne godine, ali njega pre svega treba pripisati promeni organizacione strukture ministarstava. Sredstva koja su odlazila na sport u okviru Ministarstva omladine i sporta bila su daleko veća od sredstava koja odlaze na turizam u okviru Ministarstva turizma i omladine, i to je prvenstveno objašnjenje promene udela.**

Na Grafikonu 6 vidimo da je apsolutna vrednost budžetskih sredstava namenjena omladinskoj politici rasla tokom godina, a njen udeo u okviru ministarstava varirao je bez naročitih pravilnosti.

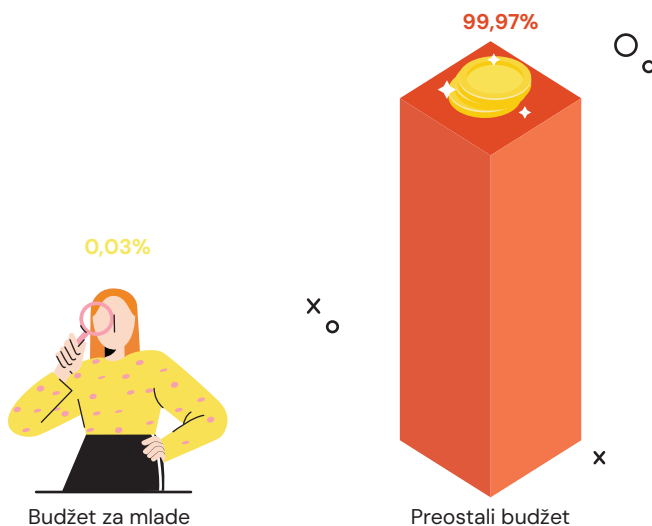
Grafikon 6. Udeo budžeta Ministarstva omladine i sporta / Ministarstva turizma i omladine namenjen omladinskoj politici, bez Fonda za mlade talente

Ako pogledamo ukupan budžet Republike Srbije, procenat budžeta koji se odvaja za mlade kroz MTO je 0,03% godišnjeg republičkog budžeta⁴⁰. **Ovi nalazi su nepromenjeni u odnosu na prethodne dve godine uprkos povećanju apsolutne vrednosti iznosa koji se odvaja za mlade, i predstavljaju najbolji indikator odsustva značajnije promene.**

⁴⁰ Zakon o budžetu Republike Srbije za 2023. godinu

Grafikon 7. Budžet za mlade u okviru budžeta Republike Srbije za 2023. godinu (u %)

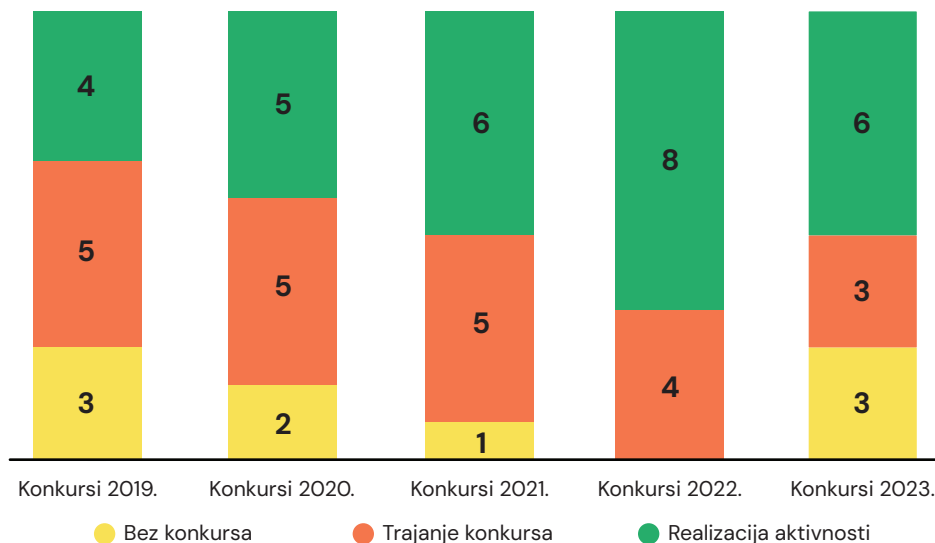

Prethodna izdanja Alternativnog izveštaja istakla su problem u dinamici objavljivanja javnih konkursa iz oblasti omladinske politike ministarstva. Glavni uočeni problem glasio je da ministarstvo ne raspolaže kapacitetima da na vreme raspiše i realizuje javne konkurse, da veliki period godine odlazi na proces raspisivanja i čekanja rezultata konkursa, dok vrlo mali period vremena preostaje za samu realizaciju projekata. Situacija se u ovom aspektu blago popravila 2021. godine, a pozitivan trend je nastavljen i 2022. godine. **Međutim, 2023. godine konkursi su ponovo raspisani tek krajem marta, što znači da su prva tri meseca godine prošla bez konkursa, a rezultati nisu objavljeni do zaključivanja Alternativnog izveštaja. Ovo znači da će, u najboljem slučaju, realizacija konkursa ponovo trajati tek oko šest meseci.** Kašnjenje prisutno ove godine može se pripisati osnivanju novog ministarstva, koje je preuzelo poslove prethodnog.

Tabela 11. Projekti MTO u 2023. godini

Konkurs	Datum objave konkursa	Datum objave rezultata	Planirana sredstva (RSD)	Završetak projekta
Javni konkurs za finansiranje i sufinansiranje programa i projekata za sprovođenje ciljeva Strategije za mlade u Republici Srbiji za period od 2023. do 2030. godine i programa „Mladi su zakon“	29. 3. 2023.	-	103.000.000,00	10. 12. 2023.
Javni konkurs za stimulisanje različitih oblika zapošljavanja, samozapošljavanja i preduzetništva mladih;	29. 3. 2023.	-	88.000.000,00	10. 12. 2023.
Javni konkurs za razvoj i sprovođenje omladinske politike;	29. 3. 2023.	-	28.500.000,00	10. 12. 2023.
Javni konkurs za podršku jedinicama lokalne samouprave u sprovođenju omladinske politike na lokalnom nivou	29. 3. 2023.	-	62.000.000,00	10. 12. 2023.
Javni konkurs za finansiranje i sufinansiranje programa i projekata u oblastima omladinskog sektora koji su odobreni od strane Evropske komisije kroz Erazmus+ program EU i programe prekogranične saradnje	5. 6. 2023.	-	4.000.000,00	10. 12. 2023.

Grafikon 8. Realizacija projekata MOS/MTO 2019–2023. (po mesecima)

Podaci za 2023. godinu na grafikonu zasnovani su na najboljem mogućem scenariju u trenutku pisanja izveštaja, a to je da rezultati konkursa budu objavljeni tokom jula.

U prethodnim izdanjima Alternativnog izveštaja napominjano je da je neophodno da ministarstvo, bez obzira na manjak kapaciteta i ljudskih resursa, kreira projektne cikluse koji će trajati tokom cele godine, uz maksimalno odstupanje od projekata u trajanju od dva meseca, što i dalje nije slučaj. Dodatno, potrebno je da se omogući programsko (uz projektno) finansiranje kako bi se razvojne aktivnosti podržale na duži niz godina i kako bi konkretni rezultati bili vidljiviji i i obimniji. Ove mere su neophodne da bi se planirana sredstva realizovala tokom cele godine i kako bi se sa mladima kroz različite forme radilo tokom cele godine.

I dalje je validan zaključak da postojeća dinamika projektnih ciklusa značajno utiče i na održivost udruženja mladih i za mlade i njihovih saveza, probleme u pogledu sprovođenja kontinuiranih aktivnosti i nemogućnosti dugoročnog planiranja, kao i planiranje programa koji će ostvariti dugoročne efekte u oblasti omladinske politike. Ovo posebno onemogućava zagovaračke kampanje ili donošenje planova i strategija za mlade na lokalnom ili nacionalnom nivou, koji iziskuju više vremena.

Zbog neobjavlivanja rezultata konkursa do zaključivanja izveštaja, ove godine je bilo nemoguće sprovesti analizu organizacija dobitnica sredstava. Ove analize bile su redovan deo Alternativnog izveštaja od 2020. do 2022. godine.

Komunikacija MTO – društvene mreže

Alternativni izveštaj je u prethodna četiri izdanja pratio komunikaciju Ministarstva omladine i sporta, poredeći broj objava posvećenih omladini i sportu na zvaničnim Fejsbuk i Instagram stranicama ministarstva. Nakon osnivanja Ministarstva turizma i omladine, Fejsbuk stranica MOS-a više nije aktivna⁴¹, dok zvanična stranica Ministarstva turizma i omladine nije osnovana. Zbog toga je u ovom odeljku analizirana stranica Ministarstva turizma i omladine na Instagramu, čija je prva objava postavljena 24. januara 2023. godine.⁴²

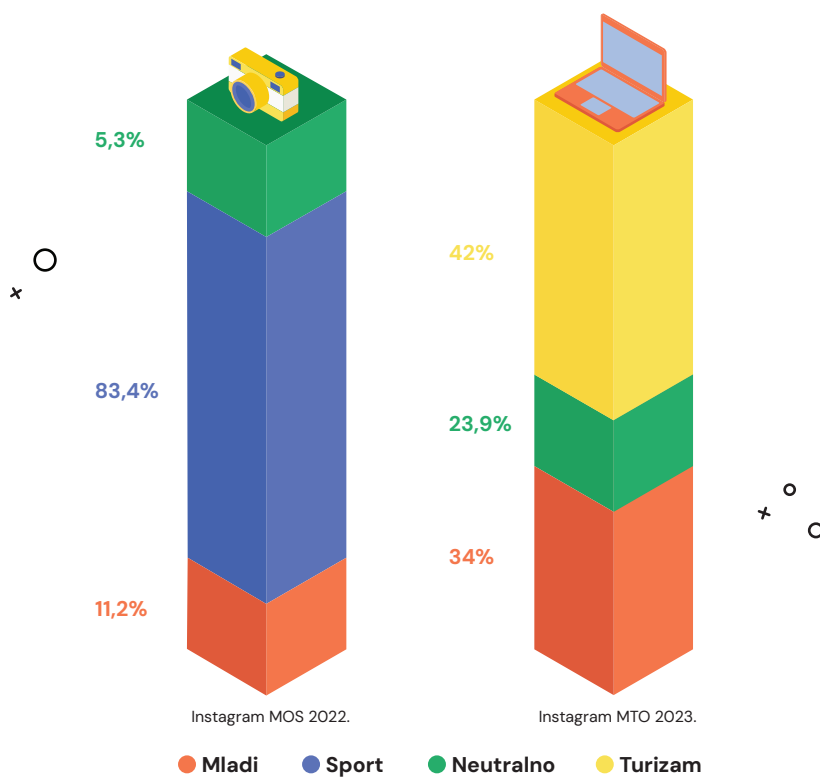
Primetno je da, u poređenju sa Ministarstvom omladine i sporta, Ministarstvo turizma i omladine posvećuje veću pažnju temama mladih na svojoj Instagram stranici – dok je od januara do juna 2022.

⁴¹ Fejsbuk: <https://www.facebook.com/MinistarstvoOmladineISporta>

⁴² Instagram: <https://www.instagram.com/mto.gov.rs/>

MOS posvetio samo 11% objava omladini, MTO je u istom periodu 2023. to uradio za 34% objava, što je pozitivan iskorak.

Grafikon 9. Teme na društvenim mrežama MOS/MTO

4.2. Savet za mlade

U skladu sa Zakonom o mladima, Odlukom Vlade Republike Srbije⁴³ 24. januara 2014. godine obrazovan je Savet za mlade, a konstituisan na sednici održanoj 24. februara 2014. godine. Osnovni zadatak Saveta je podsticanje i usklađivanje aktivnosti u vezi sa razvojem, ostvarivanjem i sprovođenjem omladinske politike, predlaganje mera za njeno unapređenje, kao i predlaganje mera za usklađivanje i koordinisanje aktivnosti ministarstava i drugih organa nadležnih za posebne oblasti u omladinskom sektoru i svih drugih subjekata omladinske politike, u skladu sa strateškim i zakonskim aktima iz ove oblasti. Kao savetodavno telo Vlade, Savet obezbeđuje da se glas mladih čuje i uvaži, tako da mladi mogu učestvovati u izradi, sprovođenju i praćenju realizacije javnih politika.⁴⁴ Savet, kome predsedava ministar turizma i omladine Husein Memić, u novom sazivu, od 2023. godine, ima ukupno 44 člana, od kojih su: 23 predstavnika državnih organa, jedan predstavnik pokrajinskog organa nadležnog za mlade, jedan zajednički predstavnik nacionalnih saveta nacionalnih manjina, dva predstavnika kancelarija za mlade, jedan ugledni stručnjak i 18 predstavnika mladih. Savet za mlade funkcioniše na osnovu Poslovnika o radu Saveta za mlade.⁴⁵

Od osnivanja do 2020. godine, održano je 13 sednica Saveta. U 2020. godini nije održana nijedna sednica Saveta za mlade. Nakon toga, od 2021. godine održano je još sedam sednica Saveta za mlade, kao i

⁴³ Odluka o obrazovanju Saveta za mlade (Vlada RS, O5 Broj: 02-559/2014-1)

⁴⁴ MTO, <https://mto.gov.rs/tekst/1172/savet-za-mlade.php>

⁴⁵ Poslovnik o radu Saveta za mlade, <https://mto.gov.rs/extfile/sr/1176/Poslovnik%20o%20radu%20Saveta.pdf>

dodatno nova, poslednja sednica u vezi sa bezbednošću i zdravljem mladih nakon tragedija u maju 2023. godine.

Krovna organizacija mladih Srbije je, u skladu sa stečenim statusom krovnog saveza mladih u 2020. godini i prema članu 14. Zakona o mladima i obavezama koje proističu iz njega, raspisala konkurs za izbor 15 članova Saveta za mlade kao predstavnika udruženja mladih, udruženja za mlade i njihovih saveza. U februaru 2021. godine, Vlada Republike Srbije donela je rešenje⁴⁶ o imenovanju zamenika predsednika i članova Saveta za mlade. Savet za mlade ima 38 članova, a u skladu sa zakonom (najmanje 1/3 su predstavnici mladih), mladih članova predstavnika udruženja mladih, za mlade i njihovih saveza je 15. U prethodnim Alternativnim izveštajima o položaju i potrebama mladih nalazi se analiza prvih 19 sednica Saveta za mlade, a iz tih analiza mogli smo da vidimo da je Savet za mlade savetodavno telo koje se sastaje dosta ređe nego na samom početku, kada je osnovan. Jedna sednica godišnje ili dve, a posebno pred kraj godine, ne govore o operativnosti Saveta za mlade i funkcionisanju ovog tela kao kreatora javnih politika i kreiranja mera za mlade. Nešto je bolja situacija od 2021. godine, od kada je Savet za mlade počeo značajno češće da zaseda. Od prethodne godine i prethodnog izveštaja – održane su dve sednice Saveta za mlade.

Sa izborom nove vlade Republike Srbije, ali i promene organizacione strukture u oblasti omladine (iz Ministarstva omladine i sporta u Ministarstvo turizma i omladine), izmenjen je Poslovnik o radu Saveta

⁴⁶ Rešenje o izboru zamenika predsednika i članova Saveta za mlade, Vlada Republike Srbije, 24 broj: 119-1668/2021

<https://www.mos.gov.rs/storage/2021/03/o-imenovanju-szm.pdf>

mlade⁴⁷ kako bi se prilagodio novoj organizacionoj strukturi organa uprave u Republici Srbiji i imenovani su novi predsednik, zamenik predsednika i članovi Saveta za mlade.⁴⁸ Savet za mlade ima 33 nova člana. U izboru predstavnika mladih, osim Krovne organizacije mladih Srbije, učestvovao je i Savez izviđača Srbije, koji je, kao i KOMS, stekao status krovnog saveza u skladu sa članom 14. stav 2. Zakona o mladima. U skladu sa stavom 5. istog člana Zakona o mladima, Savez izviđača Srbije učestvovao je u izboru predstavnika udruženja mladih, udruženja za mlade i njihovih saveza. Krovna organizacija mladih Srbije i Savez izviđača Srbije izabrali su po pet predstavnika Saveta za mlade na javnim konkursima.

U Savet za mlade 30. 3. 2023. godine na sednici Vlade Republike Srbije imenovani su:

1) za predsednika:

– Husein Memić, ministar turizma i omladine;

2) za zamenika predsednika:

– Ivana Antonijević, vršilac dužnosti pomoćnika ministra turizma i omladine;

⁴⁷ Odluka o izmeni Poslovnika o radu Saveta za mlade – MTO,

<https://mto.gov.rs/extfile/sr/2238/%D0%9E%D0%B4%D0%BB%D1%83%D0%BA%D0%B0%20%D0%BE%20%D0%B8%D0%B7%D0%BC%D0%B5%D0%BD%D0%B8%20%D0%BF%D0%BE%D1%81%D0%BB%D0%BE%D0%B2%D0%BD%D0%B8%D0%BA%D0%B0%20%D0%BE%20%D1%80%D0%B0%D0%B4%D1%83%20%D0%A1%D0%B0%D0%B2%D0%B5%D1%82%D0%>

⁴⁸ Rešenje o imenovanju predsednika, zamenika predsednika i članova Saveta za mlade – Vlada RS, Broj: 119-2502/2023.

<https://mto.gov.rs/extfile/sr/2229/%D0%A0%D0%B5%D1%88%D0%B5%D1%9A%D0%B5%20%D0%BE%20%D0%BC%D0%B5%D0%BD%D0%BE%D0%B2%D0%B0%D1%9A%D1%83%20%D0%BD%D0%BE%D0%B2%D0%B8%D1%85%20%D1%87%D0%BB%D0%B0%D0%BD%D0%BE%D0%B2%D0%B0%20%D0%A1%D0%B0%D0%B2%D0%B5%D1%82%D0%B0%20%D0%>

3) za članove:

- (1) Dragica Ivanović, šef Odseka za aktivnu politiku zapošljavanja, Ministarstvo za rad, zapošljavanje, boračka i socijalna pitanja,
- (2) dr Jelena Janković, vršilac dužnosti pomoćnika ministra zdravlja,
- (3) Maja Đorđević, vršilac dužnosti pomoćnika ministra za brigu o porodici i demografiju,
- (4) Miloš Blagojević, pomoćnik ministra prosvete,
- (5) Vuk Radulović, savetnik u Kabinetu ministra kulture,
- (6) Ivana Popović, državni sekretar u Ministarstvu poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede,
- (7) Magdalena Marković, Ministarstvo pravde,
- (8) Marko Kešelj, državni sekretar u Ministarstvu sporta,
- (9) Dragana Radojičić Filković, načelnik Odeljenja za ekonomske kriterijume i Sporazum o stabilizaciji i pridruživanju u Ministarstvu za evropske integracije,
- (10) Ana Reljić, samostalni savetnik u Sektoru za registre i lokalnu samoupravu u Ministarstvu državne uprave i lokalne samouprave,
- (11) Milena Bićanin, rukovodilac Grupe za razvoj informacionog društva i informacionu bezbednost u Ministarstvu informisanja i telekomunikacija,
- (12) Miloš Radosavljević, rukovodilac Radne grupe Fonda za mlade talente, Ministarstvo nauke, tehnološkog razvoja i inovacija,
- (13) Dušan Radonjić, vršilac dužnosti pomoćnika ministra građevinarstva, saobraćaja i infrastrukture,
- (14) Vinko Burnać, vršilac dužnosti pomoćnika pokrajinskog sekretara za omladinu, Pokrajinski sekretarijat za sport i omladinu,
- (15) Kristina Vojinović, mlađi savetnik u Kabinetu ministra bez portfelja zaduženog za koordinaciju aktivnosti i mera u oblasti odnosa s dijasporom,
- (16) Ozren Simjanovski, zajednički predstavnik nacionalnih saveta nacionalnih manjina,

- (17) Marija Đoković, član predsedništva Nacionalne asocijacije Kancelarija za mlade,
- (18) Marko Živanović, predstavnik udruženja mladih, udruženja za mlade i njihovih saveza,
- (19) Đorđe Bogdanović, predstavnik udruženja mladih, udruženja za mlade i njihovih saveza,
- (20) Dušan Petrović, predstavnik udruženja mladih, udruženja za mlade i njihovih saveza,
- (21) Bojan Dimitrijević, predstavnik udruženja mladih, udruženja za mlade i njihovih saveza,
- (22) Pavle Tepavac, predstavnik udruženja mladih, udruženja za mlade i njihovih saveza,
- (23) Mina Bojović, predstavnik udruženja mladih, udruženja za mlade i njihovih saveza,
- (24) Nikola Ristić, predstavnik udruženja mladih, udruženja za mlade i njihovih saveza,
- (25) Denis Redžić, predstavnik udruženja mladih, udruženja za mlade i njihovih saveza,
- (26) Teodora Jovanović, predstavnik udruženja mladih, udruženja za mlade i njihovih saveza,
- (27) Velimir Milošev, predstavnik udruženja mladih, udruženja za mlade i njihovih saveza,
- (28) Gordana Adamov, predstavnik udruženja mladih, udruženja za mlade i njihovih saveza,
- (29) Emilija Milenković, predstavnik udruženja mladih, udruženja za mlade i njihovih saveza,
- (30) Ivan Bjelić, predstavnik udruženja mladih, udruženja za mlade i njihovih saveza,
- (31) Jelena Dadić, predstavnik udruženja mladih, udruženja za mlade i njihovih saveza,

-
- (31) Jelena Dadić, predstavnik udruženja mladih, udruženja za mlade i njihovih saveza,
(32) Lazar Đoković, predstavnik udruženja mladih, udruženja za mlade i njihovih saveza,
(33) Milica Lekić, predstavnik udruženja mladih, udruženja za mlade i njihovih saveza.

Članovi iz prethodnog saziva su Miljana Pejić i Milica Borjanić (predstavnik udruženja mladih, udruženja za mlade i njihovih saveza).

Neposredno nakon imenovanja novog sastava Saveta za mlade, održana je 20. sednica Saveta za mlade.⁴⁹ Na ovoj sednici Saveta za mlade predstavljene su aktivnosti sektora za omladinu u okviru MTO, informacije o Strategiji za mlade i akcionom planu za njeno sprovođenje, dostavljene su informacije o procesu izrade novog zakona o mladima, izrade Indeksa blagostanja mladih, radu RYCO i EU dijaloga i tela za implementaciju Bonskog procesa. Izmenjen je Poslovnik o radu saveta, a članovi su informisani i o rezultatima Projekta državne mature i koji su dalji planirani koraci.

Nakon tragedija koje su zadesile Srbiju u kojima su stradali deca i mladi početkom maja 2023. godine, održana je nova sednica Saveta za mlade 17. maja.⁵⁰ Savet za mlade, kojim je predsedavao ministar

⁴⁹ Zapisnik sa 20. sednice Saveta za mlade održane 25. aprila 2023. godine,
<https://mto.gov.rs/extfile/sr/2291/%D0%A1%D0%B0%D0%B2%D0%B5%D1%82%20%D0%B7%D0%B0%20%D0%BC%D0%BB%D0%B0%D0%B4%D0%B5%20%20%D1%81%D0%B5%D0%B4%D0%B%D0%B8%D1%86%D0%B0.pdf>

⁵⁰ Izveštaj sa 21. sednice Saveta za mlade, 17. maj 2023.
<https://mto.gov.rs/vest/sr/2285/savet-za-mlade-o-unapredjenju-bezbednosti-i-mentalnog-zdravlja-mladih.php>

turizma i omladine Husein Memić, diskutovao je na ovoj sednici o preventivnim merama i aktivnostima za unapređenje bezbednosti i mentalnog zdravlja mladih. Ministarstvo turizma i omladine predstavilo je Predlog o osnivanju savetovališta za mlade koja će, pored stručnjaka za mentalno zdravlje, imati angažovane omladinske radnike u lokalnim sredinama. Savetovališta će biti smeštena u omladinskim centrima, klubovima za mlade i ostalim prostorima za mlade. Ministarstvo turizma i omladine najavilo je i pokretanje kampanje za promociju mentalnog zdravlja mladih. Ostali članovi Saveta podržali su mere ministarstva, ali i uputili niz drugih predloga usmerenih na podizanje nivoa bezbednosti i mentalnog zdravlja mladih, prevenciju svih oblika nasilja, sa posebnim naglaskom na digitalno nasilje.

4.3. Pokrajinski sekretarijat za sport i omladinu (PSSO)

Pokrajinski sekretarijat za sport i omladinu (PSSO) najviši je organ vlasti u Autonomnoj Pokrajini Vojvodina koji se bavi pitanjima mladih. PSSO obavlja poslove pokrajinske uprave u oblasti sporta i omladine, u skladu sa zakonom i Statutom AP Vojvodine, koji se odnose na pripremanje akata za Skupštinu ili pokrajinsku vladu, kojima se uređuju pitanja od pokrajinskog značaja u sportu, fizičkoj kulturi i u oblastima koje se tiču interesa mladih.

Pokrajinski sekretarijat za sport i omladinu prati i podržava rad udruženja mladih i za mlade, saveza, kao i lokalnih kancelarija za mlade; osniva i koordinira rad Saveta za mlade APV u skladu sa zakonom; priprema programe i predlaže mere za unapređivanje položaja mladih u skladu sa akcionim planom politike za mlade; podržava projekte iz oblasti koje su značajne za mlade; predlaže ustanovljavanje nagrada iz oblasti sporta i omladine, nagrađuje sportiste za ostvarene sportske rezultate, dodeljuje stipendije

perspektivnim sportistima, te nagrađuje darovitu i uspešnu decu i omladinu u AP Vojvodini i kontinuirano podržava njihov razvoj. PSSO obavlja druge poslove kada mu je to zakonom, pokrajinskom skupštinskom odlukom ili drugim propisom povereno.⁵¹

Pokrajinski sekretar je član pokrajinske vlade zadužen za rukovođenje Sekretarijatom za sport i omladinu. Pokrajinski sekretar predstavlja PSSO, organizuje i obezbeđuje obavljanje poslova na efikasan način, donosi akta za koja je ovlašćen, obrazuje komisije i radne grupe radi obavljanja složenijih poslova iz delokruga sekretarijata i odlučuje o pravima, dužnostima i odgovornostima zaposlenih. Od 2020. godine, pokrajinski sekretar je **Dane Basta**, dok je njegova zamenica **Tatjana Ječmenica Jevtić**. U avgustu 2022. imenovan je novi pomoćnik pokrajinskog sekretara zadužen za omladinu, **Vinko Burnać**.

Već četiri godine, koliko se u okviru Alternativnog izveštaja prati rad Pokrajinskog sekretarijata za sport i omladinu, **nisu ažurirani dostupni podaci vezani za njegovu delatnost u omladinskoj politici**. U odeljku zvaničnog sajta namenjenog delatnostima i aktivnostima PSSO vezanim za omladinu, do prošle godine se pominjala realizacija Akcionog plana politike za mlade u AP Vojvodini za period 2011–2014, a sada je taj odeljak sajta prazan.⁵² Poslednji Akcioni plan na sajtu PSSO odnosi se na period 2015–2020. godine.

⁵¹ Ivana Andrašević et al, Rečnik omladinske politike, KOMS, Beograd, 2017, str. 54 (dostupno na: <http://koms.rs/wp-content/uploads/2016/08/Recnik-omladinske-politike-2.pdf>)

⁵² PSSO, <https://sio.vojvodina.gov.rs/delatnost-i-aktivnosti/>

Prema Pravilniku o unutrašnjoj organizaciji i sistematizaciji radnih mesta u Pokrajinskom sekretarijatu za sport i omladinu iz decembra 2022, Sektor za omladinu dobio je jednu užu jedinicu – grupu za mlade, koju čine tri člana. Od ukupno 24 sistematizovana radna mesta, na Sektor za omladinu odlaze četiri (jedno više nego ranije): uz sekretara za omladinu, tu su i njegov pomoćnik, zatim savetnik za omladinu, savetnik za saradnju sa udruženjima mladih i za mlade i kancelarijama za mlade i samostalni savetnik za informacione sisteme, koji je rukovodilac nove grupe za mlade.⁵³

Poslednji ažuriran informator o radu je iz marta 2021. godine, pre promene Pravilnika o unutrašnjoj organizaciji.

⁵³ Pravilnik o unutrašnjoj organizaciji i sistematizaciji radnih mesta u Pokrajinskom sekretarijatu za sport i omladinu,

<https://sio.vojvodina.gov.rs/wp-content/uploads/2023/03/Sistematizacija-sport-i-omladina-d-ecembar-2022-sa-izmenom-mart-2023-finalna.pdf>

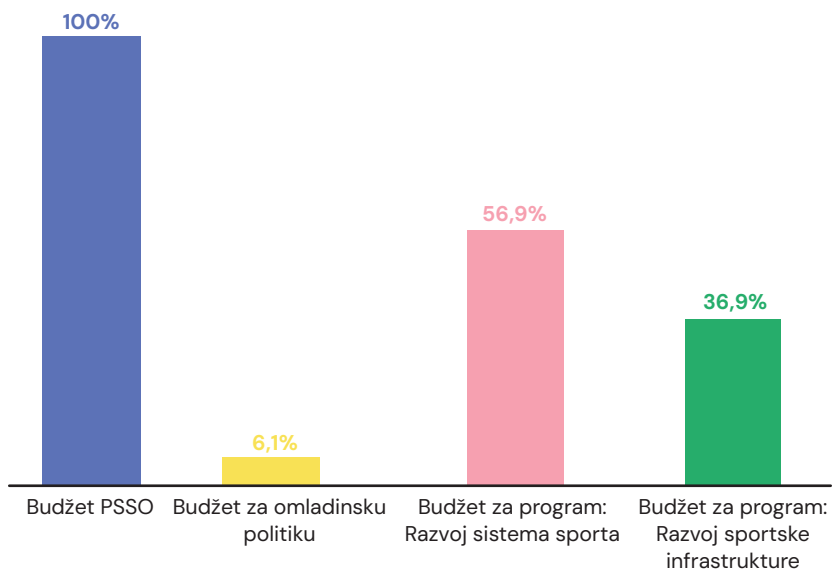
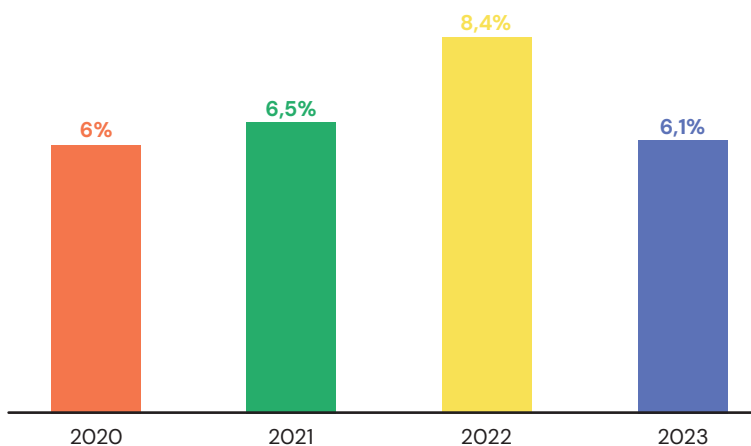
Tabela 12. Sredstva iz budžeta Autonomne Pokrajine Vojvodine za 2023. godinu dodeljena za Program 1302 – omladinska politika Pokrajinskog sekretarijata za sport i omladinu⁵⁴

Programska aktivnost br.	Naziv programske aktivnosti	Izvor: Opšti prihodi i primanja iz budžeta (RSD)	Ostali izvori (RSD)	Ukupno
1001	Podrška sprovođenju omladinske politike	28.000.000,00	0	28.000.000,00
1002	Podrška funkcionisanju Kancelarije za mlade i razvijanje kapaciteta aktera omladinske politike	5.000.000,00	0	5.000.000,00
1003	Podrška darovitim mladima u AP Vojvodini	9.000.000,00	0	9.000.000,00

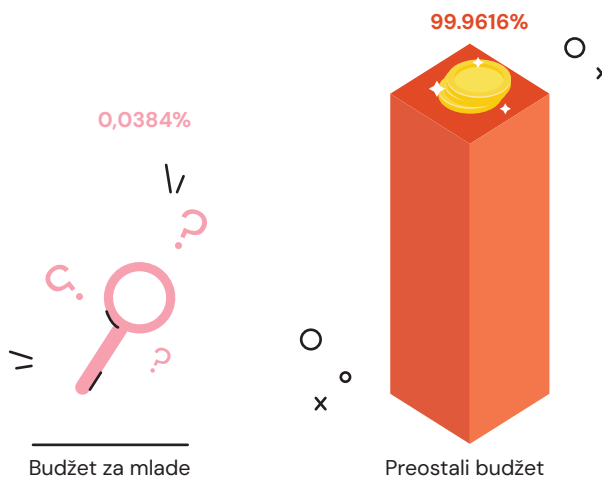
Ukupna sredstva u budžetu APV za omladinsku politiku u 2023. iznose 42.000.000 dinara, što predstavlja povećanje od tri miliona dinara u odnosu na 2022. godinu. Međutim, udeo omladinske politike u ukupnom budžetu PSSO smanjio se sa 8,4% na 6,1%. Takođe, udeo sredstava namenjenih za omladinsku politiku u ukupnom budžetu APV smanjio se sa 0,04% na 0,03%.

⁵⁴ Budžet Autonomne Pokrajine Vojvodine za 2023,

<https://www.psf.vojvodina.gov.rs/wp-content/uploads/2023/06/PSO-REBALANS-2023-PRECIS-CENA-final-2.pdf>

Grafikon 10. Budžet za omladinsku politiku u okviru budžeta PSSO**Grafikon 11.** Udeo budžeta PSSO namenjen omladinskoj politici

Grafikon 12. Budžet Autonomne Pokrajine Vojvodine

Pokrajinski sekretarijat za sport i omladinu je u 2023. raspisao sledeće konkurse:

Tabela 13. Konkursi PSSO u 2023. godini

Naziv konkursa	Rok za prijavu na konkurs	Datum objavljivanja rezultata	Dodeljena sredstva (RSD)
Konkurs za finansiranje projekata podrške osnivanja i osnaživanja rada kancelarija za mlade	1. 2. 2023. ⁵⁵	21. 3. 2023. ⁵⁶	5.000.000,00

⁵⁵ Pokrajinski sekretarijat za sport i omladinu,

https://www.sio.vojvodina.gov.rs/images/Dokumenta/Omladina/Konkursi/2023/%D0%9A%D0%BO%D0%BD%D1%86%D0%B5%D0%BB%D0%B0%D1%80%D0%B8%D1%98%D0%BO/Konkurs_KZM2023.pdf

⁵⁶ Pokrajinski sekretarijat za sport i omladinu,

<https://sio.vojvodina.gov.rs/wp-content/uploads/2023/03/ScanOdlukaKZM2023.pdf>

Konkurs za finansiranje projekata podrške sprovođenja omladinske politike	1. 2. 2023. ⁵⁷	21. 3. 2023. ⁵⁸	25.000.000,00
Konkurs za finansiranje realizacije programa „Fond za talente” za 2023. godinu	1. 2. 2023. ⁵⁹	21. 3. 2023. ⁶⁰	3.000.000,00

Za razliku od Ministarstva turizma i omladine, Pokrajinski sekretarijat je nastavio pozitivan trend u smislu ažurnijeg objavljivanja i odlučivanja o rezultatima konkursa.

4.4. Lokalna omladinska politika

Jedinice lokalne samouprave u Republici Srbiji u skladu sa Zakonom o lokalnoj samoupravi imaju nadležnost da se bave omladinskom politikom. U članu 20. stav 15. nadležnosti JLS navodi se: Jedinica lokalne samouprave obavlja i druge poslove od lokalnog značaja određene zakonom (npr. u oblastima odbrane, zaštite i spasavanja,

⁵⁷ Pokrajinski sekretarijat za sport i omladinu,

https://www.sio.vojvodina.gov.rs/images/Dokumenta/Omladina/Konkursi/2023/%D0%9E%D0%BC%D0%BB%D0%9F%D0%BE%D0%BB%D0%B8%D1%82%D0%B8%D0%BA%D0%BO/Konkurs_OmladinskaPolitika2023.pdf

⁵⁸ Pokrajinski sekretarijat za sport i omladinu,

<https://sio.vojvodina.gov.rs/scan-odluka-nvo-2023.pdf>

⁵⁹ Pokrajinski sekretarijat za sport i omladinu,

https://www.sio.vojvodina.gov.rs/images/Dokumenta/Omladina/Konkursi/2023/%D0%A4%D0%BE%D0%BD%D0%B4/Konkurs_FondTalenti2023.pdf

⁶⁰ Pokrajinski sekretarijat za sport i omladinu,

<https://sio.vojvodina.gov.rs/wp-content/uploads/2023/03/ScanOdlukaFond2023.pdf>

zaštite od požara, **omladinske politike**, zoohigijene i dr.), kao i poslove od neposrednog interesa za građane u skladu sa Ustavom, zakonom i statutom.⁶¹

Zakon o mladima definiše mere i aktivnosti koje preuzimaju jedinice lokalne samouprave, a koje imaju za cilj unapređivanje društvenog položaja mladih i stvaranje uslova za ostvarivanje njihovih potreba i interesa u svim oblastima koje su od interesa za mlade. Jedinice lokalne samouprave su subjekti omladinske politike, uz Republiku Srbiju i autonomnu pokrajinu nosioci omladinske politike, uz druge subjekte kao što su: ustanove, udruženja koja sprovode omladinske aktivnosti i drugi subjekti koji učestvuju u sprovođenju omladinske politike.⁶²

Zakon o mladima predviđa nekoliko instrumenata lokalne omladinske politike:

1. Finansiranje lokalne omladinske politike i realizacija Nacionalne strategije za mlade – NSM (sredstva za realizaciju Strategije obezbeđuju se u budžetu Republike Srbije, kao i u budžetu autonomne pokrajine i jedinice lokalne samouprave i iz drugih izvora, u skladu sa zakonom).⁶³

2. Lokalne akcione planove za mlade – LAPM (u skladu sa NSM, autonomna pokrajina i jedinica lokalne samouprave utvrđuju akcione planove za sprovođenje Strategije na svojoj teritoriji i u svom budžetu obezbeđuju sredstva za realizaciju tih planova).⁶⁴

⁶¹ Zakon o lokalnoj samoupravi, Sl. glasnik RS, br. 129/2007, 83/2014 – dr. zakon, 101/2016 – dr. zakon i 47/2018.

⁶² Zakon o mladima, Sl. glasnik RS, br. 50/2011, čl. 3

⁶³ Isto, čl. 12, st. 1.

⁶⁴ Isto, čl. 12, st. 2.

3.Savet za mlade jedinice lokalne samouprave (radi usklađivanja aktivnosti u vezi sa ostvarivanjem omladinske politike na teritoriji autonomne pokrajine i jedinice lokalne samouprave, nadležni organ autonomne pokrajine i nadležni organ jedinice lokalne samouprave može osnovati pokrajinski, gradski i opštinski savet za mlade).⁶⁵

4.Kancelarija za mlade (Radi obezbeđivanja uslova za aktivno uključivanje mladih u život i rad društvene zajednice, osnaživanja mladih, pružanja podrške organizovanju različitih društvenih aktivnosti mladih, učenju i kreativnom ispoljavanju potreba mladih, jedinica lokalne samouprave može, u okviru svojih ovlašćenja, potreba i mogućnosti, osnovati kancelariju za mlade. Kancelarija za mlade finansira se iz budžeta jedinice lokalne samouprave, kao i iz drugih izvora, a aktivnosti se realizuju u skladu sa NSM i lokalnim akcionim planovima za mlade).⁶⁶

5.Uključivanje udruženja mladih, udruženja za mlade i njihovih saveza u sprovođenje lokalne omladinske politike (finansiranje potreba i interesa mladih u jedinici lokalne samouprave vrši se u skladu sa interesima i potrebama jedinice lokalne samouprave – podsticanje udruženja mladih, udruženja za mlade i saveza da učestvuju u sprovođenju omladinske politike, uključujući izgradnju kapaciteta udruženja mladih, na teritoriji lokalne samouprave).⁶⁶

6. Osnivanje i rad klubova za mlade, omladinskih centara i sl.⁶⁸

⁶⁵ Isto, čl. 17.

⁶⁶ Isto, čl. 18.

⁶⁷ Isto, čl. 26.

⁶⁸ Isto.

U sklopu istraživanja Krovne organizacije mladih Srbije o lokalnim savetima za mlade iz 2021. godine,⁶⁹ prikupljeni su i podaci o ostalim instrumentima lokalne omladinske politike. Ti podaci se mogu videti u prethodna dva Alternativna izveštaja o položaju i potrebama mladih u Republici Srbiji (2021. i 2022. godina).

U novousvojenoj strategiji za mlade u Republici Srbiji za period od 2023. do 2030. godine, u trećem delu pod nazivom Pregled i analiza postojećeg stanja u oblasti omladinske politike navodi se da je u Republici Srbiji na lokalnom nivou formirano 140 kancelarija za mlade i 78 saveta za mlade. Na snazi su 43 lokalna akciona plana za mlade, a oko 20 je u fazi izrade.⁷⁰ Ovi podaci su iz baze podataka Ministarstva omladine i sporta na dan 31. 12. 2021. godine. Imajući u vidu da se ovi podaci značajno razlikuju od podataka iz istraživanja KOMS-a, prema kome je na snazi bilo 39 lokalnih akcionih planova i u kojima ima samo 75 kancelarija za mlade, ove podatke ćemo uzeti uz sumnju da nisu dobro ažurirani.

Ministarstvo turizma i omladine sprovodi istraživanje razvijenosti instrumenata omladinske politike u jedinicama lokalne samouprave u Republici Srbiji.⁷¹ Podaci do zaključenja ovog izveštaja nisu objavljeni, te će oni biti uvršteni u naredni izveštaj.

Do sveobuhvatnih podataka o instrumentima lokalne omladinske politike, važno je napomenuti da je MTO zaključio ugovore sa gradskim upravama Niša, Subotice, Sombora i Novog Pazara o uspostavljanju

⁶⁹ Boban Stojanović, Lokalna omladinska politika: Saveti za mlade jedinica lokalne samouprave, Krovna organizacija mladih Srbije, Beograd, 2021, <https://koms.rs/wp-content/uploads/2021/08/Lokalna-omladinska-politika-u-RS-FINAL-1.pdf>

⁷⁰ Strategija za mlade u Republici Srbiji za period od 2023. do 2030. godine, str. 41

⁷¹ Informator o radu, Ministarstvo turizma i omladine, april 2023. <https://mto.gov.rs/tekst/178/informator-o-radu.php>

omladinskih centara u ova četiri grada u vrednosti od 180 miliona dinara. Osnovni cilj ovih centara jeste stvaranje uslova za ostanak mladih u lokalnoj zajednici i podizanje znanja i veština za kvalitetniji život u skladu sa NSM. U Nišu, Subotici i Somboru u planu je adaptacija postojećih prostora u omladinske centre, dok je za Novi Pazar planirana izgradnja kompletno novog centra. U vezi sa tim, želimo da predstavimo stanje u lokalnoj omladinskoj politici u ova četiri grada od 2021. godine (istraživanje KOMS-a) do danas.⁷²

U gradu Subotici Kancelarija za mlade postoji od 2013. godine u sklopu Sekretarijata za društvene delatnosti, ima svoje prostorije odvojene od gradske uprave i ima jednog zaposlenog. Grad Subotica odvaja sredstva za sprovođenje lokalne omladinske politike (2019 – 2,1 milion RSD; 2020 – 1,5 milion RSD, 2021 – 1,3 miliona RSD, 2022 – 1,27 miliona RSD i 2023 – 1,3 miliona RSD). Deo novca se svake godine odvaja za udruženja mladih i za mlade. Grad Subotica ima pomenuti omladinski klub, za koji je planirana adaptacija. Ipak, važno je naglasiti da od 2021. godine grad Subotica nema formiran Savet za mlade i da nema lokalni strateški plan za mlade (Strategiju za mlade ili Lokalni akcioni plan za mlade). Nataša Aleksić je kao članica gradskog veća zadužena za oblasti sporta i omladine. U gradu Subotici postoji prostor za unapređenje lokalne omladinske politike.

U gradu Somboru postoji Kancelarija za mlade od 2008. godine u okviru odeljenja za društvene delatnosti. Kancelarija za mlade je izdvojena iz gradske uprave i njene prostorije su u pomenutom postojećem omladinskom klubu koji će biti adaptiran. Kancelarija za mlade ima jednu zaposlenu osobu. Grad Sombor izdvaja sredstva za sprovođenje lokalne omladinske politike (2019 – 4,0 miliona RSD, 2020 – 4,0 miliona RSD, 2021 – 4,5 miliona RSD, 2022 – 6,7 miliona RSD, 2023 – 6,7 miliona RSD). Sva ova sredstva su namenjena

⁷² Boban Stojanović, Lokalna omladinska politika: Saveti za mlade jedinica lokalne samouprave, Krovna organizacija mladih Srbije, Beograd, 2021. (publikacija i baza podataka napravljena iz istraživanja), kao i internet pretraga sajtova JLS 2023.

udruženjima mladih i za mlade za realizaciju Lokalnog akcionog plana za decu i mlade (sredstva za decu su posebno odvojena – primer: dodatnih 2,7 miliona RSD za decu). Kancelarija za mlade se finansira iz drugih budžetskih sredstava. Grad Sombor, kao što smo naveli, ima omladinski klub. Grad Sombor ima osnovan Savet za mlade od 2019. godine. Poslednji i aktuelni Savet za mlade formiran je 2. 10. 2020. godine. Savet ima 11 članova, koji se biraju na period od četiri godine i najmanje polovina članova saveta mora biti starosti od 15 do 30 godina. Grad Sombor ima Lokalni akcioni plan za mlade za period od 2023. do 2025. godine. Grad Sombor ima članicu veća Antoniju Nađ Kosanović, koja je zadužena za oblasti sporta, dece, omladine i zdravstva. Grad Sombor je 2019. godine bio jedan od samo šest jedinica lokalnih samouprava koje su imale sve instrumente lokalne omladinske politike, a vidimo da ih ima i sada.

Grad Novi Pazar ima Kancelariju za mlade od 2013. godine, osnovanu kao Javna ustanova Kancelarija za mlade, i ima odvojene prostorije od gradske uprave. Kancelarija za mlade u Novom Pazaru ima šest zaposlenih. Grad Novi Pazar izdvaja sredstva za sprovođenje omladinske politike (2019 – 10,1 milion RSD, 2020 – 12,1 milion RSD, 2021 – 11,4 miliona RSD, 2022 – 11,7 miliona RSD i 2023 – 11,5 miliona RSD. U okviru ovog budžeta se ne dodeljuju sredstva udruženjima mladih i za mlade (ali se dodeljuje iz drugih budžetskih sredstava, kao na primer: gradsko veće raspisuje javne konkurse za dodelu sredstava za sufinansiranje, odnosno finansiranje programskih aktivnosti i projekata u oblasti dobrovoljnog omladinskog rada za udruženja građana sa teritorije grada Novog Pazara za 2022. godinu). Svakako ostaje da grad Novi Pazar deo sredstava za sprovođenje omladinske politike opredeli i za udruženja mladih i za mlade. Do sada grad Novi Pazar nije imao omladinski klub i on će biti izgrađen kroz projekat sa MTO. Grad Novi Pazar formirao je Savet za mlade 2020. godine, ali od 2019. godine grad Novi Pazar nema lokalnu strategiju/akcioni plan za mlade. U gradu Novom Pazaru postoji prostor za unapređenje lokalne omladinske politike.

Grad Niš ima formiranu Kancelariju za mlade od 2012. godine kao jedinicu sa posebnim položajem u službi za poslove gradonačelnika. Grad Niš izdvaja sredstva za sprovođenje lokalne omladinske politike (2019 – 14 miliona RSD, 2020 – 6 miliona RSD, 2021 – 20 miliona RSD, 2022 – 11,5 miliona RSD, 2023 – 10,5 miliona RSD). Grad Niš izdvaja sredstva za udruženja mladih i za mlade (2019 – 11,5 miliona RSD, 2020 – 3 miliona RSD, 2021 – 13 miliona RSD, 2022 – 5 miliona RSD; 2023 – 5 miliona RSD). Grad Niš ima formiran Savet za mlade od 2020. godine kao skupštinsko radno telo. U 2020. godini održao je dva sastanka i upućivao je predloge Skupštini grada Niša, a i obrnuto – organi vlasti su upućivali dokumenta Savetu za mlade na komentarisanje. Mladi nisu obavezni i sastavni deo Saveta za mlade. Grad Niš ima omladinski klub, koji će biti adaptiran u saradnji sa MTO. Grad Niš je 2021. godine (nakon isteka Strategije za brigu o mladima grada Niša 2015–2020) ušao u proces izrade strategije za mlade grada Niša za period 2021–2026. i akcionog plana za njeno sprovođenje – upućena je inicijativa gradskog veća Skupštini grada za izradu strategije i akcionog plana, usvojena odluka na sednici Skupštine grada o pristupanju izradi strategije i akcionog plana, doneto rešenje gradonačelnika o formiranju radnih grupa za izradu strategije i akcionog plana, dostupni su zapisnici o radu radnih grupa, doneto je i rešenje o formiranju koordinacionog tima za izradu strategije i plana – ali ne postoje dostupni podaci o tome da li je strategija usvojena.⁷³ U gradskom veću je i član za omladinu i sport – Aleksandar Stojičić. U gradu Nišu ostaje da se usvoji strategija za mlade kako bi funkcionisali svi instrumenti lokalne omladinske politike.

4.5. Udruženja mladih, udruženja za mlade, neformalna udruženja i njihovi savezi

Radi obavljanja omladinskih aktivnosti, unapređenja uslova za lični i društveni razvoj mladih prema njihovim potrebama i mogućnostima i uključivanja mladih u društveni život zajednice i njihovog informisanja,

⁷³ Videti: <https://www.gu.ni.rs/strategija-za-mlade-grada-nisa/?pismo=lat>

mogu se osnivati udruženja mladih i udruženja za mlade, u skladu sa zakonom kojim se uređuju osnivanje i pravni položaj udruženja.

Udruženje mladih je udruženje koje je upisano u registar i deluje u skladu sa zakonom kojim se uređuju osnivanje i pravni položaj udruženja, a čije članstvo čine najmanje dve trećine mladih i čiji su ciljevi ili oblast ostvarivanja ciljeva usmereni na mlade.

Udruženje za mlade je udruženje koje je upisano u registar i deluje u skladu sa zakonom kojim se uređuje osnivanje i pravni položaj udruženja, a čiji su ciljevi ili oblast ostvarivanja ciljeva, pored ostalog, usmereni i na mlade.

Mladi mogu da se udružuju i u **neformalna udruženja** čiji su ciljevi ili oblast ostvarivanja ciljeva usmereni na mlade, a koja deluju u skladu sa zakonom kojim se uređuju osnivanje i pravni položaj udruženja.

Udruženja mladih i udruženja za mlade najčešće su isporučiooci usluga za mlade, kako na lokalnom, tako i na nacionalnom nivou, koje država, pokrajina, grad, opština ili mesna zajednica ne dostavljaju mladima, a koje su odgovor i intervencija na rastuće i aktuelne probleme mladih ljudi i mogućnosti razvoja u lokalnim sredinama.

Sva registrovana udruženja mladih i udruženja za mlade mogu se, radi ostvarivanja zajedničkih ciljeva i interesa, udruživati u saveze, čiji su ciljevi i oblast njihovih ostvarivanja usmereni na mlade. Status krovnog saveza stiče onaj savez u koji se udruži najmanje 60 registrovanih udruženja koja imaju sedište na teritoriji najmanje dve trećine upravnih okruga u Republici Srbiji i najmanje dve godine sprovode omladinske aktivnosti u više jedinica lokalne samouprave i koji okuplja najmanje 2.000 individualnih, jednom upisanih, članova, od kojih je

⁷⁴ Zakon o mladima, Sl. glasnik RS, br. 50/2011, čl. 13,
http://www.paragraf.rs/propisi/zakon_o_mladima.html

najmanje dve trećine mladih. Krovni savez predstavlja i zastupa interese svojih članova, predlaže kandidate za Savet za mlade i učestvuje u procesu izrade i sprovođenja Strategije i drugih dokumenata iz oblasti omladinske politike.⁷⁵ Krovna organizacija mladih Srbije je 2020. godine stekla status krovnog saveza, a Savez izviđača Srbije 2022. godine.

Prema poslednjoj dostupnoj bazi evidencije udruženja, sa poslednjim upisom na dan 27. mart 2023. godine, u jedinstvenu evidenciju upisano je ukupno 1.803 udruženja mladih i za mlade i njihovih saveza.

⁷⁶

Stubovi omladinske politike u Srbiji su i savezi koji su partneri MTO-u u planiranju i realizaciji omladinske politike u Srbiji. Uz krovni savez – KOMS, to su još i drugi krovni savez (iako je Zakon o mladima neprecizan i ne prati evropsku praksu o postojanju jednog krovnog saveza, kao najvišeg predstavničkog tela mladih u jednoj zemlji), Savez izviđača Srbije (SIS), Nacionalna asocijacija praktičara/ki omladinskog rada (NAPOR) i Nacionalna asocijacija kancelarija za mlade (Nacionalna KzM).

Savez izviđača Srbije (SIS)

Savez izviđača Srbije je samostalni, dobrovoljni, nepolitički, neprofitni, patriotski, vaspitni i obrazovni savez udruženja, otvoren za sve bez obzira na pol, poreklo, nacionalnost, rasnu, versku i političku pripadnost ili bilo koje drugo lično svojstvo u skladu sa principima antidiskriminacije i pružanja jednakih šansi. Savez izviđača Srbije je

⁷⁵ Zakon o mladima, čl. 14.

⁷⁶ Evidencija udruženja mladih i za mlade i njihovih saveza, <https://mto.gov.rs/extfile/sr/1281/za%20sajt%20Jedinstvena%20evidencija%20udruzenja%20-%20na%20dan%2028.%20mart%202023..ods>

najstariji aktivni pokret neformalnog obrazovanja koji deluje u Republici Srbiji i ima status krovnog saveza u skladu sa Zakonom o mladima. Savez izviđača Srbije je član Svetske organizacije izviđačkog pokreta (WOSM). Misija Saveza izviđača Srbije je da doprinese obrazovanju mladih ljudi, kroz sistem vrednosti zasnovan na izviđačkom Obećanju, Zavetu i Zakonu, da pomogne izgradnji boljeg sveta u kome su ljudi ostvareni kao pojedinci i imaju konstruktivnu ulogu u društvu. Oblast ostvarivanja ciljeva Saveza izviđača Srbije ogleda se u punom intelektualnom, društvenom, emocionalnom, fizičkom i duhovnom razvoju dece i mladih na polju: života u prirodi, nauke, zanatstva i tehnike, kulture i zabave, liderstva i timskog rada, zdravlja i rekreacije, doprinosa zajednici, organizacije i tradicije.

Nacionalna asocijacija praktičara/ki omladinskog rada (NAPOR)

Nacionalna asocijacija praktičara/ki omladinskog rada⁷⁷ je strukovni i reprezentativni savez udruženja i pojedinaca koji sprovode omladinski rad, kao i omladinskih radnika na nacionalnom nivou. Misija NAPOR-a je stvaranje i razvijanje uslova za osiguranje kvaliteta i prepoznavanje omladinskog rada u cilju razvoja potencijala mladih i omladinskih radnika, koji doprinose dobrobiti lokalne zajednice i društva. NAPOR je neprofitni, nestranački savez udruženja građana koji se zalaže za sistematsku brigu o mladima, promoviše sigurno okruženje i mogućnosti za lični i socijalni razvoj mladih kako bi postali aktivni članovi društva.⁷⁸ Od 2019. godine, *omladinski radnik* smatra se zanimanjem i ima svoju šifru u Jedininstvenom kodeksu šifara za evidenciju Nacionalne službe za zapošljavanje. Ovo zanimanje upisano je pod šifrom 3412.03. Omladinski radnik je stručno lice, angažovano u organizacijama civilnog društva/institucijama/lokalnoj samoupravi, koje sprovodi aktivnosti omladinskog rada, a čije su kompetencije

⁷⁷ NAPOR, <http://www.napor.net/sajt/index.php/sr-yu/>

⁷⁸ Ivana Andrašević et al., Rečnik omladinske politike, KOMS, Beograd, 2017, str. 4

definisane standardima zanimanja u oblasti omladinskog rada. Kompetencije se mogu steći kroz formalno, neformalno i informalno obrazovanje i učenje.⁷⁹

Nacionalna asocijacija kancelarija za mlade (Nacionalna KzM)

Nacionalna asocijacija kancelarija za mlade⁸⁰ je savez gradova i opština Republike Srbije koje imaju Kancelariju za mlade i aktivno se bave razvojem omladinske politike na lokalnom nivou. Osnovana je od strane 56 jedinica lokalnih samouprava koje imaju Kancelariju za mlade, a radi umrežavanja, razmene iskustava i dobrih praksi kancelarija za mlade, pružanja kontinuirane podrške razvoju kapaciteta koordinatora i obezbeđivanja kvaliteta omladinske politike na lokalnom nivou. Aktivnosti Nacionalne KzM obavljaju se u saradnji sa lokalnim i nacionalnim partnerskim institucijama i organizacijama, nadležnim ministarstvima i drugim telima koja se bave omladinskom politikom. Prema poslednjim informacijama, Nacionalna asocijacija kancelarija za mlade broji ukupno 117 članica.⁸¹

Zaključak i preporuke

Resor omladine je formiranjem nove vlade Srbije značajno izmenjen u odnosu na prethodni period. Umesto dosadašnjeg ministarstva omladine i sporta, kreirano je novo, Ministarstvo za turizam i omladinu, a za ministra je izabran Husein Memić. U januaru je za pomoćnicu ministra postavljena Ivana Antonijević. Budžet sektora za omladinu uvećan je u odnosu na prethodnu godinu. U odnosu na prethodno ministarstvo omladine i sporta – novoformirano ministarstvo turizma i omladine više komunicira o mladima na društvenim mrežama.

⁷⁹ <http://koms.rs/vesti/omladinskia-radnikca-je-zanimanje/>

⁸⁰ Nacionalna KzM, <http://www.asocijaciakzm.org/>

⁸¹ Ivana Andrašević et al., Rečnik omladinske politike, KOMS, Beograd, 2017, str. 41

a. Institucije zadužene za sprovođenje omladinske politike:

• Nacionalni nivo

- Narodna skupština i Vlada Republike Srbije trebalo bi da obezbede više sredstava za sprovođenje Strategije za mlade i Akcionog plana i da uvećaju budžet za sprovođenje omladinske politike.

Ukoliko država sistematski ne smanjuje troškove, ne sme da dođe do opadanja apsolutnog iznosa, niti udela sredstava koja odlaze na omladinsku politiku na svim nivoima, kao što se desilo 2021.

Akteri: Narodna skupština RS; Vlada RS; MTO; Ministarstvo finansija; KOMS; NAPOR; Nacionalna KzM; udruženja mladih i za mlade

- Podsticati formiranje odvojenog resornog ministarstva koje bi se isključivo bavilo mladima (Ministarstvo omladine ili Ministarstvo za mlade) ili formiranje nezavisne nacionalne agencije za mlade.

Akteri: Narodna skupština RS; političke partije; Vlada RS; MTO; Savet za mlade; KOMS, NAPOR; Nacionalna KzM; udruženja mladih i za mlade.

- Ministarstvo turizma i omladine, uz projektno, mora da razvija i dugoročno programsko finansiranje kako bi aktivnosti mogle da se podrže kroz više godina i kako bi rezultati bili kontinuirani i svrsishodniji.

Akteri: MTO, Sektor za omladinu MTO; KOMS; NAPOR; Nacionalna KzM; udruženja mladih i za mlade; Savet za mlade.

- Imenovati pomoćnika ministra zaduženog za omladinu u punom mandatu kako bi se prevazišla ograničenja v. d. statusa.

Akteri: Vlada RS, MTO

- **Pokrajinski nivo**

- Pokrajinski sekretarijat za sport i omladinu trebalo bi da omogući sistematičan pregled sprovođenja Akcionog plana politike za mlade u AP Vojvodini za period 2015–2020. godine

Akter: Pokrajinski sekretarijat za sport i omladinu.

- **Lokalni nivo**

- Mehanizme omladinske politike: savete za mlade, kancelarije za mlade, strategije za mlade, finansiranje lokalne omladinske politike, finansiranje i uključivanje udruženja mladih i za mlade u proces sprovođenja strategije za mlade i omladinske klubove prepoznati kao obavezujuće za jedinice lokalne samouprave.

Akteri: Vlada RS; Narodna skupština; MTO; MDULS; Ministarstvo finansija; jedinice lokalne samouprave; KOMS; Nacionalna KzM; udruženja mladih i za mlade.

b. Finansiranje omladinske politike

Preporuke u pravcu unapređenja sprovođenja konkursa za realizaciju omladinske politike:

- Unaprediti kriterijume za ocenjivanje projekata i programa od javnog interesa u oblastima omladinskog sektora uz aktivno uključivanje mladih u proces odabira kriterijuma
- Unaprediti proces transparentnosti konkursa kroz objavljivanje pojedinačnih bodovnih lista projekata i programa po kriterijumima iz Pravilnika o finansiranju

- Objavljivati rezultate konkursa blagovremeno i lako dostupno na sajtu Ministarstva turizma i omladine, pre potpisivanja ugovora sa udruženjima mladih i za mlade kojima je odobreno finansiranje projekata i programa
- Na veb–stranici Ministarstva turizma i omladine transparentno objavljivati rešenja i odluke o rezultatima konkursa
- Omogućiti pokretanje prvostepenog žalbenog postupka pred Ministarstva turizma i omladine nakon objavljivanja rezultata konkursa
- Angažovati eksperte u vršenju ocenjivanja projekata i programa na konkursima

c. Mehanizmi zajedničkog odlučivanja mladih i donosilaca odluka

- Uspostaviti redovno sazivanje sednica Saveta za mlade, na dvomesečnom nivou, i ojačati saradnju između predstavnika mladih i predstavnika institucija u Savetu za mlade.

Akteri: Savet za mlade, MTO, predstavnici institucija i predstavnici mladih u Savetu za mlade, KOMS, NAPOR, Nacionalna KzM, udruženja mladih i za mlade.

- Unaprediti Poslovnik o radu Saveta za mlade, kojim bi se regulisala redovnost održavanja sednica, način podnošenja inicijativa od strane mladih, oblast rada i slično

Akteri: Savet za mlade, MTO, predstavnici institucija i predstavnici mladih u Savetu za mlade, KOMS, NAPOR, Nacionalna KzM, udruženja mladih i za mlade.

UČEŠĆE U POLITIČKOM I DRUŠTVENOM ŽIVOTU

05

Ovo poglavlje prikazuje sliku učešća mladih u političkom i društvenom životu u Srbiji, političku i građansku participaciju mladih, ali i odnos političkih subjekata i političkih institucija prema mladima i poverenje mladih u institucije i pojedince koji ih vode.

5.1. Mladi u političkim institucijama

Prema popisu iz 2022. godine,⁸² mladih (15–29 godina) ima 1.047.543 i čine 15,76% populacije u Srbiji, odnosno nešto manje od 1/6 stanovništva. Od toga je 535.412 mladih muškaraca, odnosno 51,11% i 512.130 mladih žena, odnosno 48,89%.

Prethodne godine, kada je konstituisan novi saziv parlamenta, imali smo 14 mladih poslanika. Trenutno je u parlamentu ukupno devet mladih narodnih poslanika.

Sa izborne liste „Aleksandar Vučić – Zajedno možemo sve“ imamo ukupno pet mladih poslanika. Mladi poslanici su: Stefan Adžić – 1996. godišta, Nikola Bokan – 1999. godišta, Nevena Đurić – 1993. godišta, Sanja Lakić – 1994. godišta, Milica Nikolić – 1993. godišta.

Sa izborne liste „Milica Đurđević Stamenkovski – Srpska stranka Zavetnici“ imamo dva mlada narodna poslanika. Mladi narodni poslanici su: Nikola Dragičević – 1994. godišta i Strahinja Erac – 1994. godišta.

⁸² Popis stanovništva, domaćinstava i stanova 2022, Republički zavod za statistiku, 2023
<https://publikacije.stat.gov.rs/G2023/Pdf/G20234003.pdf>

Sa izborne liste „Ivica Dačić – premijer Srbije“ imamo jednu mladu narodnu poslanicu, to je Dubravka Kralj – 1994. godište.

Sa izborne liste „Marinika Tepić – Ujedinjeni za pobjedu Srbije“ imamo jednog mladog narodnog poslanika, to je Pavle Grbović – 1993. godište.

Ipak treba istaći da su poslanici Nikola Dragičević i Pavle Grbović zamenici predsednika svojih poslaničkih grupa.

Tabela 13. Broj mladih u Narodnoj skupštini (NS)

Saziv Narodne skupštine	Broj mladih poslanika	Procenat mladih u NS
2008.	22	8,8%
2012.	8	3,2%
2014.	5	2%
2016.	3	1,2%
2019.	4	1,6%
2020.	28	11,2%
2021.	22	8,8%
2022.	14	5,6%
2023.	9	3,6%

Izvor: Narodna skupština Republike Srbije⁸³

⁸³ Narodna skupština Republike Srbije,

<http://www.parlament.gov.rs/narodna-skupstina-/narodna-skupstina-u-brojkama/poslanicke-grupe.1738.html>

Nakon velikog rasta broja mladih narodnih poslanika u mandatu iz 2020. godine, posle ovih izbora, broj poslanika koji potpadaju pod kategoriju mladih ponovo je niži od 5% i vraća se na vrednosti iz perioda 2012–2020.

Kao ni ranije, ni u prethodnom sazivu Narodne skupštine nije formiran Odbor za mlade.⁸⁴

U aktuelnoj Vladi Republike Srbije nijedan ministar niti član Vlade nije bio u kategoriji mladih osoba.

Kada su u pitanju mlade osobe u Vladi Republike Srbije, u poslednjih 15 godina samo dva ministra su bila mlađa od 30 godina. U pitanju su Nikola Selaković, koji je sa 29 godina postao ministar pravde i državne uprave u prvoj vladi Ivica Dačića, formiranoj 2012. godine, i Lazar Krstić, koji je sa 29 godina postao ministar finansija u drugoj vladi Ivica Dačića, formiranoj 2013. godine.⁸⁵

⁸⁴ <http://www.parlament.gov.rs/narodna-skupstina-/sastav/radna-tela/odbori.895.html>

⁸⁵ Izvor podataka za sastave Vlade RS:

https://whogoverns.eu/cabinets/?view=epoca_pais&id=7&codigo=rs

U okviru najviših funkcija u jedinicama lokalne samouprave, u kategoriju mladih potpada samo predsednik Opštine Požega – Đorđe Nikitović,⁸⁶ dok nijedan gradonačelnik u Srbiji nije u kategoriji mladih. Podaci o godinama lokalnih odbornika u skupštinama jedinica lokalnih samouprava nalaze se u Alternativnom izveštaju iz 2021. godine, a svakako će naredni izveštaj, iz 2024. godine, obuhvatiti ovu oblast s obzirom na to da iduće godine slede redovni lokalni izbori u najvećem broju jedinica lokalnih samouprava u Srbiji.

5.2 Mladi i društvene i političke aktivnosti

Pitali smo mlade šta su najveći problemi društva u kome žive. Nezaposlenost je i ranijih godina bio najveći problem, dok je ove godine obrazovni sistem dobio više vrednosti od sistema vrednosti.

1. Obrazovni sistem;
2. Sistem vrednosti;
3. Stanje životne sredine

⁸⁵ Izvor podataka za sastave Vlade RS:

https://whogoverns.eu/cabinets/?view=epoca_pais&id=7&codigo=rs

⁸⁶ Predsednik Opštine Požega Đorđe Nikitović rođen je 1994. godine.

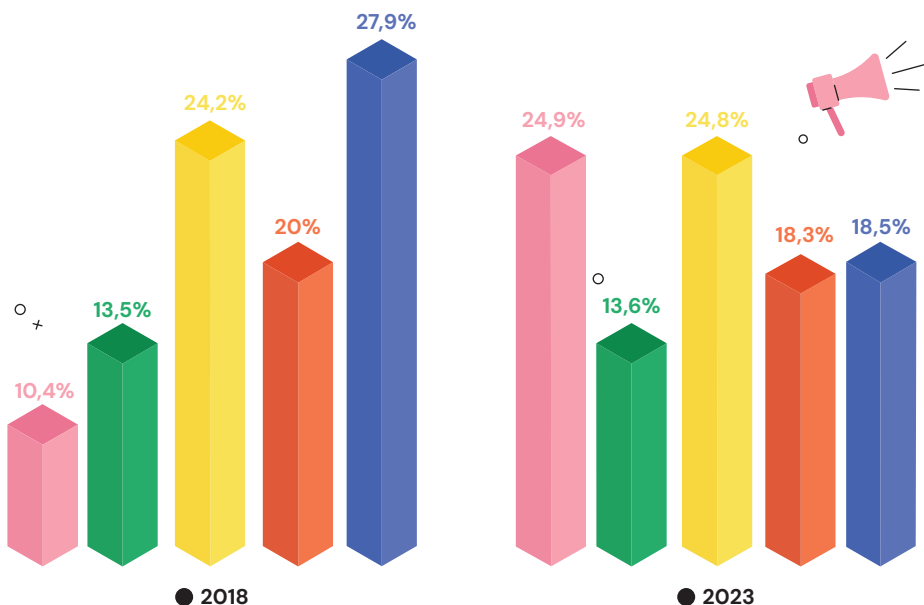
Tabela 14. Najveći problemi mladih (u %)

Problem	2020.	2021.	2022.	2023.
Nezaposlenost	80,3	74	73,8	43,5
Obrazovni sistem	69,1	71,6	72,6	64,1
Sistem vrednosti	75,5	73,9	70	57,9
Korupcija	51,7	51,8	50,9	40,8
Mali uticaj na donošenje odluka	55,1	56,7	57,4	44,6
Stanje životne sredine	*	*	51,8	52,6
Nedostatak kulturnih događaja	43,8	43,4	41,3	29
Bezbednost	26,8	31,8	37,4	29,9
Nedostatak tolerancije u društvu	56,2	60,2	59,8	48,2
Nedovoljne slobode izražavanja u društvu	48,7	53,2	52,5	40,7
Zdravstveni sistem	*	*	39,4	34,9
Nedostatak demokratije i pravde	*	*	*	51,6

Kao što možemo videti, značajno je opala nezaposlenost kao problem kod mladih. Od 80,3% u 2020. godini i 73,8% prošle godine na 43,5% ove godine. Iako je opala vrednost problema obrazovnog sistema, ona je ipak veća ove godine u odnosu na prethodne sa 64,1%. Sledi sistem vrednosti sa 57,9% i stanje životne sredine, koje je problem za 52,6% mladih. Preko 50% odgovora je dobilo i novopostavljeno pitanje nedostatka demokratije i pravde sa 51,6% odgovora mladih.

Naše istraživanje je pokazalo da su mladi značajno manje zainteresovani za politiku i politička dešavanja nego prethodne godine (3,3). Na pitanje „Koliko ste zainteresovani za politička dešavanja?“, na skali od 1 do 5 (1 – uopšte nisam zainteresovan/a, 5 – veoma sam zainteresovan/a), prosečan odgovor mladih koji su učestvovali u istraživanju je **2,92**. Odgovore 4 i 5 dalo je kombinovano 36,8% ispitanika, dok je odgovor da uopšte nije zainteresovano za politiku (ocena 1) dalo 24,9% ispitanika. Treba napomenuti da je prethodne godine upitnik popunjavan u periodu nakon parlamentarnih i predsedničkih izbora, a dodatno treba navesti da je ove godine upitnik popunjavan u drugoj polovini aprila, pre masovnih protesta protiv nasilja u Beogradu, koje često predvode studenti.

Grafikon 13. Zainteresovanost mladih za politička dešavanja

U odnosu na godine*** ispitanika postoji statistički značajna razlika i zainteresovanost za politička dešavanja raste sa rastom godina ispitanika (15–19 godina = 2,44; 20–24 godine = 2,89; 25–30 godina = 3,37).

Takođe, postoje statistički značajne razlike po pogledu pola i regiona iz kog dolaze ispitanici***. Naime, mladi muškarci su zainteresovaniji za politička dešavanja u odnosu na mlade žene (prosečna ocena 3,1 naspram 2,73). U pogledu regiona, mladi iz regiona Beograda (3,36) zainteresovaniji su od mladih iz ostalih regiona (Vojvodina = 2,74; Istočna i Južna Srbija = 2,77; Centralna i Zapadna Srbija = 2,77).

Pored toga, postoji statistički značajna razliku po pogledu stečenog obrazovanja***. Sa porastom nivoa stečenog obrazovanja raste zainteresovanost za politička dešavanja (mladi sa ili bez osnovnog obrazovanja = 2,53; mladi sa srednjim obrazovanjem = 2,82; mladi sa visokim obrazovanjem = 3,34).

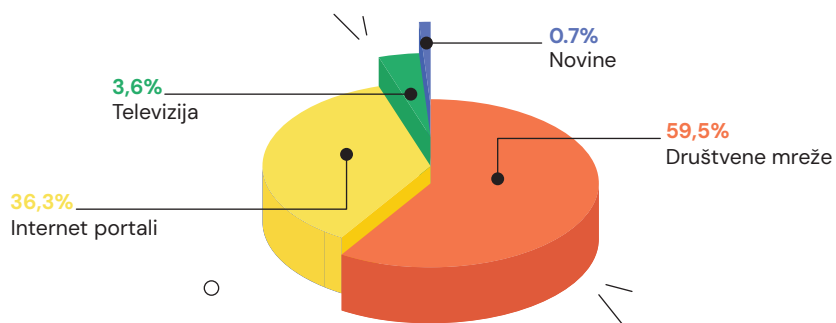
Tabela 15. Zainteresovanost mladih za politiku prema grupama

Grupe	Prosečna ocena
Ukupno:	2,92
15–19	2,44
20–24	2,89
25–30	3,37
Muškarci	3,1

Žene	2,73
Beogradski region	3,36
Region Vojvodine	2,74
Region Istočne i Južne Srbije	2,77
Region Centralne i Zapadne Srbije	2,77
Osnovno ili bez obrazovanja	2,53
Srednje obrazovanje	2,82
Visoko obrazovanje	3,34

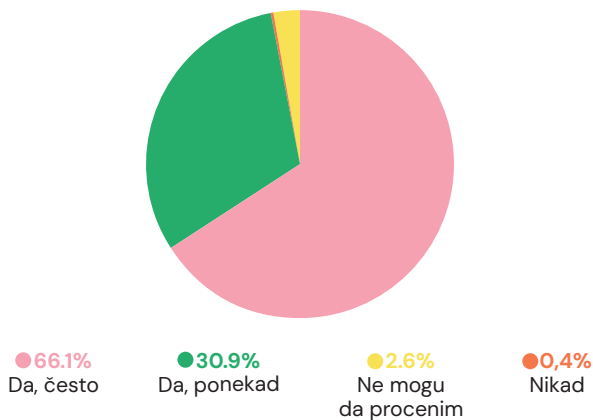
Pitali smo mlade koji im je glavni izvor informisanja. Mladi se dominantno informišu putem društvenih mreža (59%), dok gotovo i ne koriste novine i televiziju za informisanje.

Grafikon 14. Izvori informisanja mladih

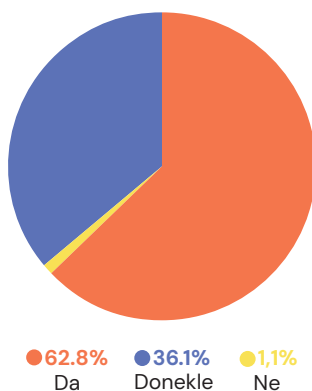
Na pitanje koliko se često susreću sa lažnim vestima, dve trećine mladih se sa njima susreću često, a oko jedne trećine ponekad.

Grafikon 15. Susretanje sa lažnim vestima

Potom smo upitali mlade da li umeju da prepoznaju lažnu vest. Većina mladih (62,8%) smatra da ume da prepozna lažnu vest.

Grafikon 16. Prepoznavanje lažnih vesti

Na temu informisanja, medijske pismenosti i dijaloga u društvu održana je i fokus grupa.⁸⁷ Učesnici fokus grupe bili su studenti društvenih nauka, od toga dve predstavnice omladinskih medija. Polna struktura učesnika je ujednačena. Tema fokus grupe bila je informacije i konstruktivni dijalog. Cilj fokus grupe je bio da ispita stavove učesnika (mladih) o medijskom okruženju, kao i dolaženje do konkretnih predloga za unapređenje i uspostavljanje konstruktivnog dijaloga u društvu.

Prvi deo razgovora posvećen je upoznavanju sa medijskim navikama učesnika, ali i mladih iz njihovog okruženja. Na pitanje gde se informišu, većina njih odgovara da to rade preko društvenih mreža, i to Instagrama i Tvitera. U znatno manjoj meri se informišu putem tradicionalnih medija. Tu ističu onlajn portale, dok od štampanih medija samo nekolicina njih ponekad čita nedeljnike. Saglasni su sa izjavom da mladi gotovo da ne prate sadržaje na televiziji. Televizija ni njima nije primarni izvor informisanja, ali se dešava da isprate uživo događaje poput protesta ili sportskih manifestacija. Zaključuju da sada svakako sav sadržaj sa televizije nakon emitovanja izlazi i na društvene mreže, pa bi se moglo reći da mladi prate televizijski sadržaj, ali ne na TV uređaju.

Kada govorimo o pluralizmu medija koje prate, može se reći da nisu isključivi jer se trude da prate sve medije i informacije proveravaju iz više izvora, što se negde može pripisati činjenici da je razgovor vođen sa budućim medijskim radnicima i politikolozima. Istakli su da im je zbog buduće profesije bitno „da ulaze i u blato“ kako bi znali šta se dešava oko njih.

⁸⁷ Fokus grupa – Mladi, informisanje i konstruktivni dijalog, Beograd, 25. maj 2023, istraživačica Anđelija Stanimirović

Na društvenim mrežama, koje navode kao primarni izvor informacija, većina učesnika provodi dnevno između tri i četiri sata, dok neki ističu da je to često i ceo dan jer sve svoje aktivnosti obavljaju preko telefona (učenje, posao). Profili na mrežama putem kojih dolaze do informacija su stranice onlajn medija i organizacija civilnog društva, kao i lični profili novinara i aktivista. Bitan im je vizuelni prikaz vesti i da tačne informacije dobiju u najkraćoj formi. Društvene mreže im služe da se upoznaju sa nekom temom, a ako im je tema važna, produbljuju je dalje. Zbog stresa koji im izaziva veliki broj informacija, prate samo ono što ih zanima.

Kada su u pitanju sadržaji za mlade, učesnici ističu da ih nema dovoljno. Naglašavaju da sve što im se nameće u tradicionalnim medijima može da ima pogrešan uticaj na njih jer još uvek nemaju čvrsto formirane stavove. Saglasni su da treba raditi na formiranju omladinskih medija i da bi fokus sa kvantiteta sadržaja trebalo usmeriti na kvalitet. Kao problem navode to što ni u omladinskim medijima nema mladih novinara, a da je to cilj – da mladi kreiraju sadržaj za druge mlade. Smatraju da se mladi generalno u veoma maloj meri informišu iz omladinskih medija, ali da se tek poslednjih godina radi na tome i da će oni tek doći do izražaja. Ne smatraju ih neozbiljnim, čak misle da su i previše ozbiljni, pa ističu da teme o kojima mladi mogu da se informišu i iz tradicionalnih medija treba prilagoditi formi omladinskih medija.

Kao što uočavaju da nema dovoljno sadržaja za mlade, saglasni su da nema ni mladih u medijima. Saglasni su da mladi vole da budu pitani ako se radi o njima, a da to često nije slučaj. Voleli bi da vide više mladih sagovornika i da se u medijima vidi „nova pamet“. Smatraju da godine nisu indikator stručnosti i zato ističu da bi bilo dobro da više mladih stručnjaka govori na razne teme.

Isti utisak imaju i o mladima u politici – a to je da ih nema. Ako ih ima, kažu, onda oponašaju svoje starije kolege. Jedna učesnica ističe da je

za politiku potrebna zrelost i da je to razlog zašto mladi političari ne mogu da dođu do izražaja. Ostali smatraju da to prilično zavisi od teme kojom se bave i kažu da bi voleli da im se neko od mlađih političara iz partija obraća po pitanju obrazovanja ili zdravstva. Smatraju da ima mnogo mladih koji bi se ozbiljnije obratili od starijih, ali da nemaju ni priliku da steknu iskustvo. Navode da je problem ukorenjen u narodu, da mladost nužno znači i neiskustvo.

Na pomen pojma „medijska pismenost“, prva asocijacija im je prepoznavanje lažnih vesti. Navode da su u velikoj meri svakodnevno izloženi lažnim vestima, ali da imaju razvijene mehanizme odbrane, što ne mogu da kažu i za svoju okolinu. Smatraju da je na njima, kao budućim mladim medijskim radnicima i politikolozima, da upravo oni budu ti koji će ljudima pomoći da razumeju okolnosti i da pokažu načine na koje mogu da razlikuju istinitu od lažne vesti, kao i da ih upute na kredibilne medije. Ističu da medijska pismenost treba da postane deo obaveznog obrazovnog sistema, ali ne u okviru novog predmeta, već program treba implementirati u već postojeće programe drugih predmeta (građansko vaspitanje, srpski jezik). Učesnici navode i da je cenzura u Srbiji veliki problem jer se veliki broj građana informiše samo iz jednog izvora, ali i da je pomoću interneta tu blokadu lakše probiti.

Internet vide i kao plodno tlo za nasilje. Smatraju da su mediji učesnici u sajber nasilju i kao primer navode tragedije koje su se desile početkom maja u Srbiji i neodgovorno izveštavanje. Prijavljuju nasilje na društvenim mrežama, ali ističu da ne postoji odgovornost jer su u pitanju anonimni profili. „Cancel kulturu“ vide kao dobar način da se javno osudi neki loš obrazac ponašanja, ali su mišljenja da ni ona nije dobra jer, kako kažu, „svako nasilje produbljuje nasilje“. Zato zaključuju da internet više podstiče nasilje nego što ga suzbija i pored svih mehanizama zaštite.

Zaključak fokus grupe: učesnici fokus grupe kritički pristupaju svim medijskim sadržajima i trude se da sveobuhvatno prate informacije, kao i da ih proveravaju iz nekoliko izvora. To se može pripisati njihovim obrazovnim profilima jer se od mladih novinara i politikologa očekuje da poseduju osobine kritičkog promišljanja, kao i mehanizme odbrane od lažnih informacija. Društvene mreže Instagram i Tviter su njihov primarni izvor informacija, ali sadržaj koji na njima prate je različit. Ukoliko na društvenim mrežama pronađu informacije o temi koja ih zanima, dalje istražuju na onlajn portalima. Tradicionalne medije prate u značajno manjoj meri, ali se još uvek o važnim i aktuelnim događajima informišu putem televizije koja im pruža prenos uživo. Smatraju da nema dovoljno sadržaja za mlade i da su u tom kontekstu omladinski mediji odličan model koji treba još razvijati, kao i oformiti neke nove. Pored sadržaja nedostaje im i mladih sagovornika u medijima, pre svega mladih stručnjaka i mladih političara. Ističu da godine nikako nisu merilo stručnosti. Uspevaju da se odbrane od velike količine lažnih informacija iz svog medijskog okruženja, što ne smatraju da je slučaj i sa njihovom okolinom. Ističu da se taj problem može rešiti uvođenjem medijske pismenosti u obrazovni sistem. Kao veliki izazov vide i sajber nasilje i smatraju da, i pored svih mehanizama zaštite, internet više podstiče nego što suzbija nasilje.

Takođe, na temu informisanja i dijaloga održana je i fokus grupa u Šapcu.⁸⁸ Učesnici fokus grupe bili su zaposleni mladi i studenti. Ostvaren je uslov rodne ravnopravnosti. Teme fokus grupe bile su informacije i konstruktivni dijalog, sa akcentom na informisanje i digitalno nasilje. Cilj je bio saznati da li se, gde i kako mladi informišu, da li umeju da prepoznaju lažne vesti i da li se suočavaju sa digitalnim nasiljem. Razgovor smo započeli pitanjem kako se mladi informišu. Svi učesnici saglasili su se da je reč o mobilnom telefonu i društvenim mrežama. Tradicionalni mediji, poput televizije, a još više radija i štampe, nisu u potpunosti isključeni, ali se vrlo retko koriste.

⁸⁸ Fokus grupa – Informisanje i dijalog, Šabac, 15. jun 2023, istraživač Lazar Simić

Većina učesnika navela je pre svega profile raznih organizacija civilnog društva, poput Krovne organizacije mladih Srbije ili Trag fondacije, kao primarne izvore informisanja. Međutim, tu su bili i odgovori koji se odnose na neformalne profile poput „moj_beo_grad_“ i „Beograd živi“.

Učesnica fokus grupe koja je diplomirana novinarka i bavi se novinarstvom navela je kao izvore informisanja niz medija poput Bete, RSE, gde ističe kvalitetne reelsove na Instagramu, Vice International, njuzletere i podkaste. Veći deo učesnika naveo je da se ne informiše na dnevnoj bazi i da ne prati vesti, već do njih dolazi ukoliko ih njihovi prijatelji podele. Tada i više veruju u ono što čitaju. U najvećoj meri postojala je i saglasnost oko toga da mladi ne koriste njuz aplikacije i ne idu na sajtove da bi pročitali vest, već žele potpunu informaciju na samoj društvenoj mreži.

Svi učesnici naveli su da imaju najmanje dve-tri društvene mreže, ali kod pojedinih broj je znatno veći. Učesnici u proseku provode barem četiri sata dnevno na tim društvenim mrežama. Neki od njih otišli su čak i do osam ili 12 časova, ali treba imati u vidu da je njihov posao u vezi sa društvenim mrežama.

Što se tiče omladinskih medija, gotovo svi učesnici su rekli da ne prate ovaj tip medija. Iako deo njih zna za nekoliko omladinskih medija, retko kada ih zapravo prate. Naveden je primer lokalne omladinske redakcije „Glas mladih“, koja piše za „Glas Podrinja“, gde je upravo takva situacija – znaju da postoji, ali ne prate njen rad.

Kada je reč o medijskoj pismenosti, reakcije učesnika bile su podeljene. Deo učesnika je rekao da nikada ranije nije čuo za ovaj izraz i da im je potpuno nejasno šta podrazumeva. Sa druge strane, deo učesnika umeo je da objasni da je reč o znanju, veštinama i stavovima pojedinca pri pristupu, razumevanju i deljenju medijskog sadržaja. Učesnici kojima ovaj pojam nije bio poznat nisu imali prilike da o njemu saznaju ni kroz formalno, ni kroz neformalno obrazovanje, dok

su učesnici koji su znali za medijsku pismenost upravo dolazili iz oblasti koja se u manjoj ili većoj meri bavi medijima.

Većina učesnika smatra da je redovno izložena lažnim vestima, ali da u dobroj meri ume da ih prepozna. Zanimljivo je bilo poređenje jednog od učesnika, koji je rekao da „za razliku od penzionera, mladi znaju kada ih lažu“. Deo učesnika nije umeo da odgovori kako prepoznaje lažne vesti, te sledstveno reaguje na njih. Drugi deo učesnika istakao je da su im u tome najveća podrška prijatelji sa kojima razgovaraju o nekoj vesti ili događaju, te onda dođu do tačne i celovite informacije. Treći deo učesnika naveo je proveru iz više izvora informisanja različitog karaktera kao sredstvo utvrđivanja verodostojnosti neke informacije.

Prava debata među učesnicima nastala je na pitanje kako bi medijska pismenost mogla da se sprovodi u formalnom obrazovanju. Jedan deo učesnika smatra da ne bi imalo mnogo smisla uključivati medijsku pismenost u redovno obrazovanje jer ne postoje stručni kadrovi i da bi ona izgledala kao što sada izgleda građansko vaspitanje – sprovodi se reda radi i da bi se popunio fond časova.

Drugi deo učesnika smatra da bi medijsku pismenost trebalo uključiti u što više predmeta, na primer srpski, matematiku i biologiju. Kako jedna učesnica navodi, ako je lažna vest u vezi sa menstruacijom, idealno bi bilo da se na času biologije razloži ta vest i kaže šta je ispravno. Na taj način uči se deo gradiva, ali se i osvešćuje važnost provere medijskog sadržaja. Drugi učesnik dodao je da bi to „bile dve-tri rečenice više koje profesor ima da kaže, a puno bi značile“. Niko od učesnika nije mislio da bi medijska pismenost trebalo da bude zaseban predmet, već da je najprihvatljivije rešenje da se implementira kroz brojne druge predmete. Još jedno zanimljivo opažanje učesnika bilo je da bi dobra ideja bila uvesti vršnjačke edukatore medijske pismenosti zvanično u škole. Time bi se prostor dao stručnim osobama koje se već bave ovom temom i koje ujedno bolje razumeju medijske navike svojih vršnjaka.

Svi učesnici fokus grupe saglasili su se da svakodnevno svedoče sajber nasilju i da ga nije nimalo teško prepoznati. Tek deo njih prijavljuje sajber nasilje kada ga primeti. Interesantan je jedan primer dobre prakse o kom se govorilo na fokus grupi. Naime, jedna devojčica u manjem mestu u Srbiji naišla je na vređanje i diskriminaciju od strane svojih vršnjaka zato što je Romkinja. Diskriminacija se prelila i na digitalni svet i tada se saznalo da devojčica nema s kim da ide na matursko veče. Tada je pevačica Seka Aleksić odreagovala i pozvala devojčicu da zajedno odu na matursko veče. Ovakav čin izazvao je niz pozitivnih reakcija na društvenim mrežama.

Posebnu pažnju zauzela je tema kulture otkazivanja (cancel culture). Deo učesnika nije znao za ovu pojavu i da ona podrazumeva da se neka javna ličnost „otkazuje“ zbog problematičnih društvenih stavova. Iako su učesnici bili podeljeni po pitanju ovog fenomena, na kraju su došli do saglasnosti da se u kulturi otkazivanja vrlo lako može preterati i da ona dovodi do nasilja, i to ne samo sajber nasilja, nad onim ko je predmet otkazivanja.

Zaključak fokus grupe: mladi se danas informišu gotovo isključivo na društvenim mrežama, i to preko mobilnih telefona. Ne žele da izlaze sa društvene mreže koju koriste da bi na nekom sajtu pročitali vest – žele čitavu vest tu gde već jesu. Takođe, važno im je da vest bude prilagođena prirodi društvene mreže koju koriste. Može se uočiti da medijska pismenost i dalje ostaje kategorija koja je poznata samo delu mladih koji su u neposrednoj vezi sa medijima, ali da drugima predstavlja nepoznat pojam. Ipak, kada znaju o čemu je reč, mladi smatraju da bi trebalo pronaći prostor za medijsku pismenost u školama, najbolje kroz postojeće predmete. Učesnici svakodnevno svedoče sajber nasilju, ali tek deo njih reaguje i prijavljuje ga. Najzad, kulturu otkazivanja smatraju kao pojavu u kojoj onaj koji se „otkazuje“ vrlo lako i sam postane žrtva nasilja.

Ove godine smo pitali ispitanike, ukoliko prate politička dešavanja, koje teme ih najviše zanimaju, a odgovori pokazuju da mlade najviše

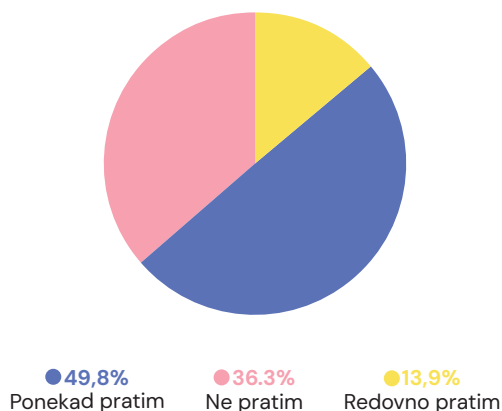
Ove godine smo pitali ispitanike, ukoliko prate politička dešavanja, koje teme ih najviše zanimaju, a odgovori pokazuju da mlade najviše interesuju tema korupcije i kriminala (43,7%), zatim nacionalne teme – Kosovo, situacija u regionu, spoljna politika Srbije (41,7%), pa ekonomske teme – zapošljavanje, investicije i sl. (36,3%), nefunkcionisanje demokratije u Srbiji (36,1%) i životna sredina sa 35,3 (uz ozbiljan pad sa 53,4% u odnosu na prethodnu godinu).

Teme	2021	2022	2023
Nacionalne teme (Kosovo, situacija u regionu, spoljna politika Srbije)	45,6	45,9	41,7
Ekonomske teme (zapošljavanje, ekonomska politika Vlade, investicije)	48,6	46,7	36,3
Korupcija i kriminal	51	43,6	43,7
Funkcionisanje/nefunkcionisanje demokratije u Srbiji	47,3	41	36,1
Bezbednost	33	32,1	21,4
Evropske integracije	21,8	22,4	16,4
Omladinska politika	41,4	39,9	24,2
Životna sredina	50,6	53,4	35,3
Suočavanje sa prošlošću (ratni zločini, pomirenje)	22,7	22,7	19,5
Ne pratim politiku	*	15,6	24,1

Sve teme su u odnosu na prethodnu godinu izgubile na značaju, a jedino je odgovor „ne pratim politiku“ porastao za 9%. Treba opet napomenuti da je upitnik distribuiran pre majskih tragedija.

Na pitanje da li prate politiku na lokalnom (opštinskom/gradskom) nivou, tek 13,9% njih je odgovorilo da redovno prati.

Grafikon 17. *Da li pratite politiku na lokalnom nivou?*

Postoji statistički značajna razlika u odnosu na starost*** ispitanika i praćenje lokalne politike. Sa rastom godina ispitanika, raste i redovno praćenje lokalne politike (15–19 godina = 6,9%; 20–24 godine = 13,3%; 25–30 godina = 20,6%)

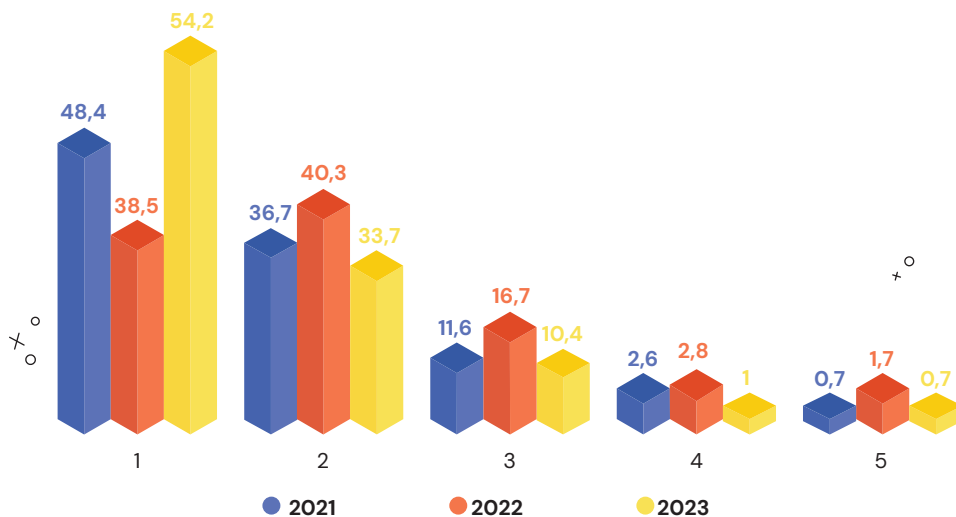
Razlike se javljaju i po pitanju pola ispitanika**. Muški ispitanici redovnije prate politiku (16,5%) u odnosu na ženske (11,1%). U pogledu regiona iz koga dolaze***, mladi iz Beograda redovnije prate lokalnu politiku (20,9%) u odnosu na mlade iz drugih regiona (Vojvodina 11,8%, Istočna i Južna Srbija 12,3%, Zapadna i Centralna Srbija 8,7%).

U pogledu obrazovanja***, sa rastom stečenog obrazovanja raste i redovno praćenje politike na lokalnom nivou (osnovno ili bez

obrazovanja = 6,1%; srednje obrazovanje = 13%; visoko obrazovanje = 20,4%).

Na pitanje „Koliko politički sistem u Srbiji omogućava mladima da utiču na političke procese i odluke?“, **na skali od 1 do 5** (1 – Uopšte ne omogućava; 5 – Omogućava u potpunosti), **prosečan odgovor ispitanika je 1,6, što je niža prosečna ocena u odnosu na 2022. godinu (1,89)**. Da politički sistem u potpunosti omogućava uticaj mladih na političke procese i odluke, smatra tek 0,7% mladih ispitanika. Procenat odgovora 1 – da uopšte ne omogućava, u odnosu na prethodnu godinu porastao je sa 38,5% na 54,2%.

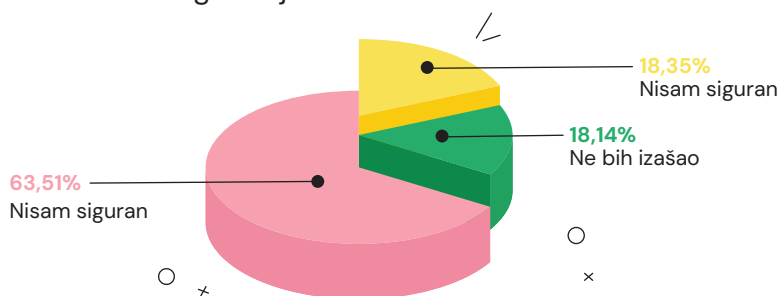
Grafikon 18. Uticaj mladih na političke procese i odluke (%)

Postoji statistička značajnost u odgovorima u odnosu na starost* ispitanika, primetno je da sa rastom godina opada prosečna ocena ispitanika (15–19 godina = 1,67; 20–24 godine = 1,6; 25–30 godina = 1,54).

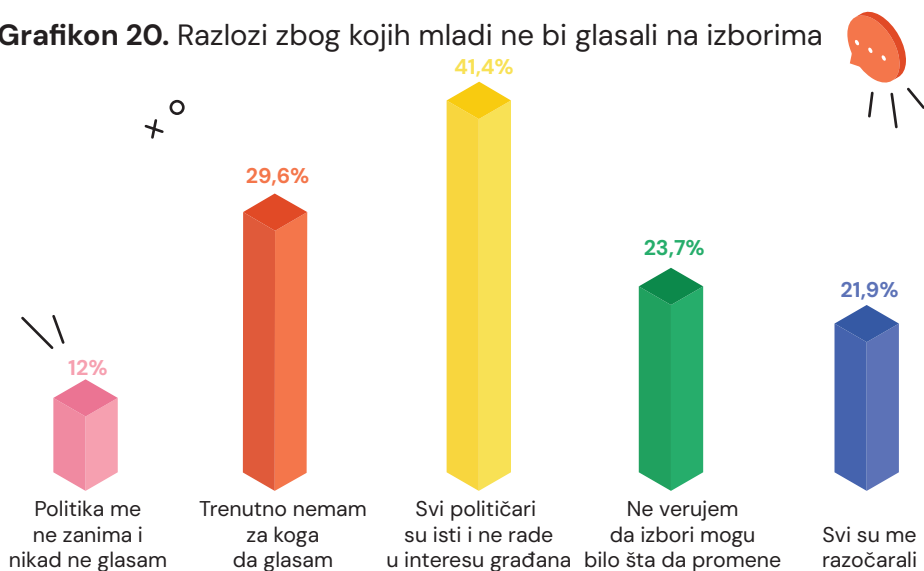
Na pitanje „Da su izbori naredne nedelje, da li biste izašli na glasanje?“, 18,8% ispitanika je odgovorilo da nema biračko pravo, te ponderisani procenti odgovora na ovo pitanje su:

Grafikon 19. Mladi i glasanje na izborima

Pitali smo mlade i šta su razlozi zbog kojih nisu glasali (one koje nisu glasali), a najčešći razlog je da su svi političari isti i da ne rade u interesu građana (41,4,2%) i da trenutno nemaju za koga da glasaju (29,6%).

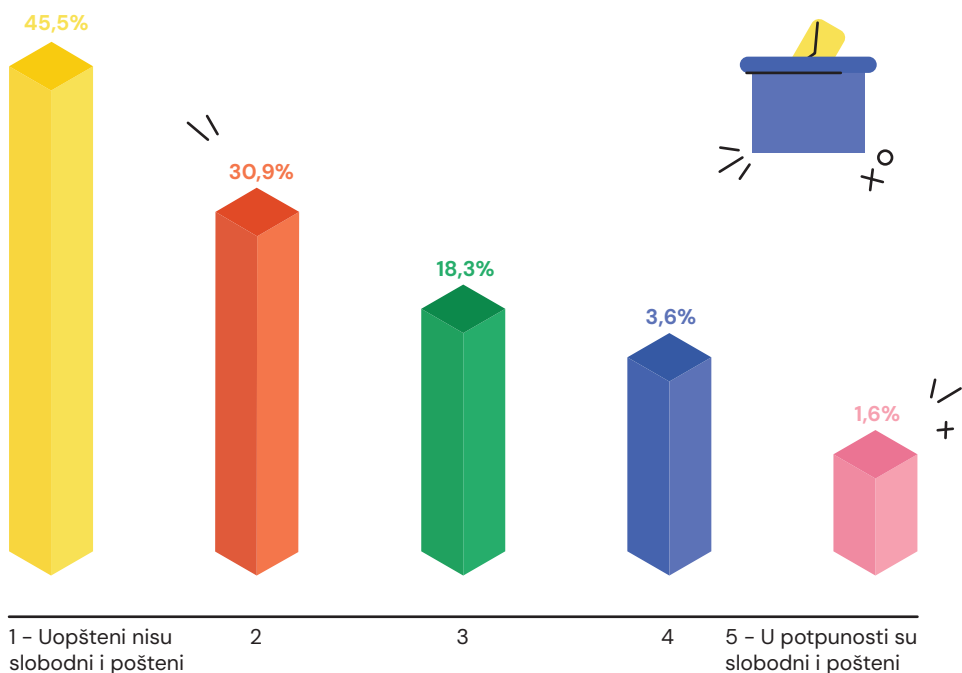
Grafikon 20. Razlozi zbog kojih mladi ne bi glasali na izborima

Pitali smo mlade da ocene u kojoj meri su izbori u Srbiji slobodni i poštjeni. Mladi su dali prosečnu ocenu 1,85.

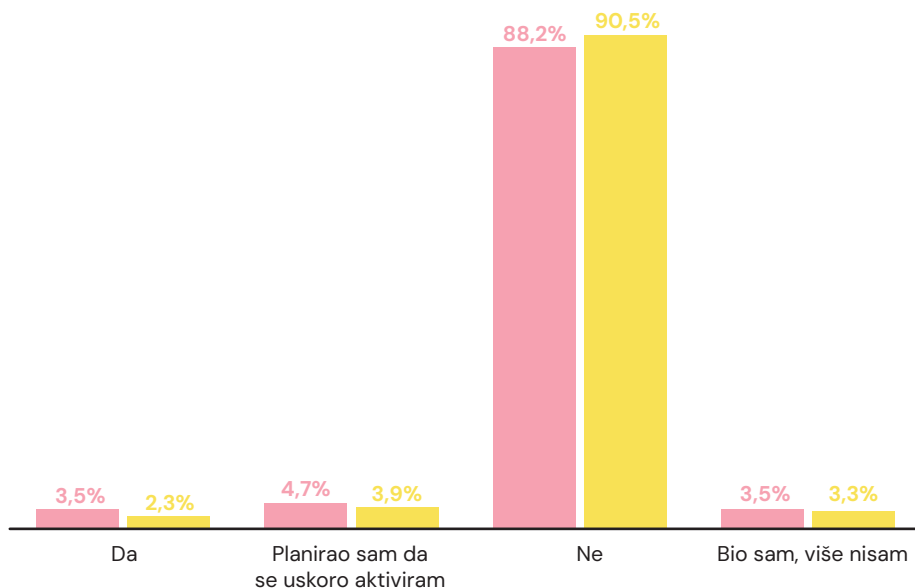
Svega 1,6% mladih je dalo najvišu ocenu (5), dok skoro tri četvrtine mladih smatra da izbori u Srbiji nisu fer i poštjeni (ocene 1 i 2).

Grafikon 21. Da li su izbori u Srbiji slobodni i poštjeni

Velika većina ispitanika koji su učestvovali u istraživanju – nisu aktivisti političkih partija.

Grafikon 22. Da li ste aktivista neke političke partije?

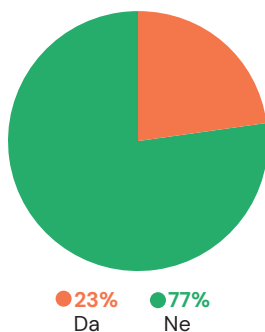
Pitali smo mlade i da li su u poslednje dve godine učestvovali u nekim od političkih ili društvenih aktivnosti. Najveći broj njih je učestvovao u potpisivanju peticije/narodne inicijative (46,1%).

Tabela 17. Učešće u nekoj od političkih ili društvenih aktivnosti u posljednje dve godine

Aktivnost	% mladih koji su učestvovali
Protest koji je organizovan od strane političke partije	7,4%
Protest koji je organizovan od strane nekog udruženja, studenata, neformalne grupe ili građana	42,4%
Protest koji je organizovao sindikat	4%
Potpisivanje peticije/narodne inicijative	46,1%
Učešće na tribinama	19,4%
Pružili podršku nekome na izborima (učešće u kampanji, potpis podrške)	12,5%

Pitali smo mlade da li su članovi nekog udruženja. Njih 23% je član udruženja. Ovaj broj se u prethodne četiri godine kreće od 18 do 24%.

Grafikon 23. Mladi i članstvo u udruženjima

U vezi sa participacijom mladih i prostorom za mlade održana je fokus grupa u Čupriji.⁸⁹ Tema o kojoj se razgovaralo jeste prostor za mlade i participacija za sve mlade, a fokus grupa je imala za cilj da utvrdi stavove mladih o participaciji i njenim oblicima. Težili smo da utvrdimo da li mladi imaju osećaj da učestvuju u donošenju odluka i u kojim oblastima bi najviše trebalo njih poslušati pri kreiranju javnih politika. Takođe, upoznali smo se sa tim kako mladi percipiraju participaciju, da li su društveno angažovani i koliko važnim smatraju aktivizam svoje generacije. Na kraju, porazgovarali smo o omladinskom prostoru i njegovoj ulozi, a pogotovo na lokalnom nivou.

Razgovor je započet testiranjem izjave o tome da li su učesnici upućeni u politička i društvena dešavanja u državi. Većinom su se saglasili da najčešće prate vesti koje se odnose na mlade i da im to jedino privlači pažnju, a pogotovo kada se govori na temu obrazovanja. Ipak, smatraju da su mladi retko prisutni u medijima, a zainteresovanost za druga dnevno-politička dešavanja im je svedena na minimum.

Sa izjavom da mladi nemaju uticaj na donošenje odluka u našoj državi, svi su se saglasili. Naveli su da se mladi u Srbiji ne percipiraju kao potencijalni donosioci odluka, da se ne pitaju ni za šta, kao i da mladih pojedinaca nema ni u organima na lokalnom, ni na nacionalnom nivou. Posebno su istakli kao nedostatak to što „stariji“ političari smatraju da mladi nemaju dovoljno iskustva kako bi uticali na odluke koje bi se donosile, a zapravo im niko ne pruža priliku da to iskustvo steknu. Sa druge strane, problematičnim smatraju i to što mladi nisu dovoljno zainteresovani za participaciju koja bi potencijalno mogla da im obezbedi izvesni uticaj, ni u đaćkim parlamentima, a kamoli na višim nivoima. Složili su se sa tim da bi mladi u državnim institucijama trebalo da imaju više svojih predstavnika, ali su iskazali i zabrinutost

⁸⁹ Fokus grupa – Mladi, prostori za mlade i participacija, Čuprija, 3. jun 2023, istraživačica Ana Šljukić

da bi u našoj državi to bili pojedinci koji su „politički podobni“, a ne oni koji bi zaista odslikavali interese mladog stanovništva. Upitani u kojim oblastima bi mlade trebalo više slušati kada se donose odluke, navode obrazovanje, mentalno zdravlje i kulturnu politiku.

Kada je reč o tome kakve oblike participacije poznaju, mladi navode aktivizam i volonterizam. Kako su članovi lokalnog udruženja, vrlo su društveno angažovani i imali su prilike da učestvuju u različitim projektima. Ipak, utisak im je da njihovi vršnjaci i ne znaju šta je participacija i da uopšte nisu zainteresovani za nju. Kao uzroke manje participacije mladih, navode da ne vide svrhu i cilj aktivizma, smatraju da ne mogu da doprinesu promenama, previše energije troše na društvene mreže i telefon, što stvara apatiju među njima i društveni angažman im uopšte nije tema. Jedna od sagovornica je poseban akcenat stavila na to da mladi ne žele da učestvuju u nečemu što im ne donosi ličnu korist, poput novca, i da nju koja volontira neretko pitaju: „Šta imaš ti od toga?“ Navode da je „prvi korak“ najvažniji i da, kada se mladi jednom uključe u neki oblik aktivizma, vrlo retko od njega odustanu.

Odgovarajući na pitanje šta bi mlade motivisalo da više participiraju, učesnici su akcenat, pored vršnjaka, stavili i na školu. Naveli su da bi profesori trebalo da doprinesu zajednici tako što će mladima objasniti koliko je participacija važna, a skrenuli su i pažnju na svoje negativno iskustvo koje su imali kada su tražili podršku nastavnog kadra za projekte na lokalnom nivou. Osim toga, smatraju da bi trebalo promeniti sistem rada na predmetima kao što su građansko obrazovanje i Ustav i prava građana, jer, iako treba da na njima dobiju barem osnovne informacije o društvenom angažovanju i participaciji, to nije bio slučaj.

Kada je reč o konkretnim oblicima participacije, izbore su mladi povezali sa manipulacijom, ali na njih izlaze i nisu se složili sa test-izjavom da glas pojedinca ne može ništa da promeni, iako su svesni da mnogi imaju takav stav. Bili su podeljeni po pitanju toga da li

su učestvovali na nekom protestu, ali su se usaglasili u tome da je energija koju donose mladi veoma važna za njihovo održavanje. Kako kažu, „političari se najviše plaše mladih“, jer su mladi ti koji žele najviše promena i zbog toga je njihovo prisustvo na takvim događajima od izuzetnog značaja. Peticije su potpisali, ali ne vide njihovu svrhu jer su mišljenja da nijedna nije donela konkretne rezultate na nacionalnom nivou i da jedino mogu biti uspešne u dosta manjim zajednicama, poput skupštine stanara.

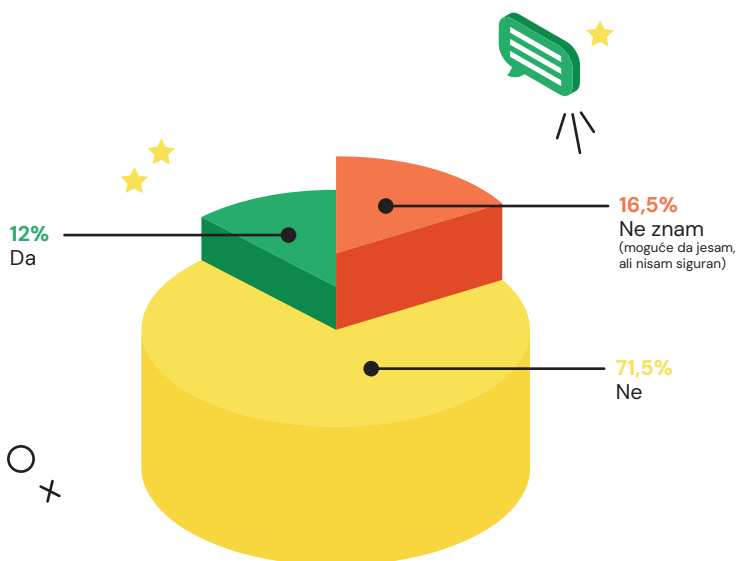
Učesnici su se složili sa izjavom da omladinske organizacije unapređuju položaj mladih i podstiču njihov aktivizam. Smatraju da 77% mladih (podatak iz kvantitativnog istraživanja koje smo im izneli) nisu članovi nijedne organizacije zato što nisu zainteresovani, ne vide svoju korist u njima i plaše se da će biti izmanipulisani i iskorišćeni, kao što se to dešava u političkim partijama. Takođe, ukazuju na to da omladinske organizacije nisu dovoljno vidljive među mladima, kao i da studentske organizacije često imaju političku pozadinu, što dovodi do razočaranja studenata u njih i demotivišuće deluje na učešće u bilo kojim drugim organizacijama.

Govoreći o omladinskom prostoru, mladi su istakli važnost njegovog postojanja u svakom gradu i zajednici, jer im on pruža slobodu da zajedno sa svojim vršnjacima otvoreno pričaju o problemima, da se zbliže i nađu zajednička interesovanja. Iako su više puta upućivali inicijative lokalnim vlastima da im obezbede infrastrukturu za takav prostor, dosad ništa nije učinjeno, pa su primorani da koriste salu u vlasništvu muzičke škole u te svrhe. Smatraju da je potrebno i obezbediti osobu koja bi bila formalno zaposlena u omladinskom prostoru, koordinirala aktivnosti mladih u okviru njega i pružala im podršku prilikom sprovođenja projekata. Upitani da li bi bilo bolje da takav prostor postoji virtuelno, mladi su odgovorili da ništa ne može da zameni vrednost ličnog kontakta.

Zaključak fokus grupe: mladi ne smatraju da imaju uticaj na donošenje odluka u državi, iako su stava da bi ih trebalo više slušati kada se kreiraju javne politike iz oblasti obrazovanja, mentalnog zdravlja i kulturne politike. Veruju da bi trebalo povećati učešće mladih u državnim institucijama, ali iskazuju i zabrinutost da bi u našoj državi to bilo svedeno na formalnost i da bi se zaposlili samo oni koji su u političkom smislu podobni, te da bi interesi mladih ponovo bili stavljeni u drugi plan. Učesnici fokus grupe su stava da mladi nisu zainteresovani za participaciju i da često nisu upoznati sa njenim oblicima, kao i da ne vide njenu svrhu i cilj, a pogotovo ukoliko im ne donosi direktnu korist. Takođe, kao omladinski aktivisti često dobijaju pitanja od svojih vršnjaka o tome šta su dobili od aktivizma i da li su zaradili neki novac. Sagovornici pozitivno posmatraju mnoge oblike participacije, poput izbora, protesta, učešća u omladinskim organizacijama, aktivizma i volontiranja. Ipak, primećuju da omladinske organizacije kao važan podsticaj mladih da dodatno participiraju nisu dovoljno vidljive među njima. Na omladinske prostore gledaju kao na nešto što je vrlo korisno za njih jer im pruža slobodu da otvoreno razgovaraju o različitim temama, ali primećuju da lokalne vlasti u Srbiji ne rade dovoljno na obezbeđivanju infrastrukture za takve objekte.

Mlade smo pitali da li su učestvovali u nekom program EU (poput Erasmus+ programa). Čak 71,5% mladih nije učestvovalo ni u jednom programu Evropske unije, njih 16,5% nije sigurno da li je učestvovalo, dok je 12% sigurno učestvovalo u nekom od programa EU.

Grafikon 24. Mladi i učešće u EU programima

Na temu omladinskih organizacija i evropskih programa za mlade održana je fokus grupa sa mladima u Vranju.⁹⁰ Fokus grupa je realizovana sa srednjoškolcima iz tog grada. Tema fokus grupe bila je „Omladinske organizacije i evropski program za mlade“. Cilj fokus grupe je bio da utvrdi stavove mladih o omladinskim udruženjima, načinu njihovog rada i problemima sa kojima se suočavaju. Takođe, cilj je bio da se utvrde stavovi i informisanost mladih u vezi sa evropskim programima za mlade (poput Erasmus+ programa). Učesnici ove fokus grupe su pretežno bili neaktivni mladi i opšti zaključak je da nisu preterano informisani niti uključeni u rad omladinskih organizacija.

⁹⁰ Fokus grupa – Omladinske organizacije i evropski programi za mlade, 26. jun 2023, istraživač Boris Kaličanin

Fokus grupa je započeta pitanjem „Na koji način omladinske organizacije doprinose položaju mladih?“ Prvi od odgovora bio je da omladinske organizacije „upućuju“, u smislu informišu o zapošljavanju, kao i o omladinskim politikama (aktivizam). Mladi vide udruženja kao sredstvo putem kojih se rešava određeni problem u zajednici, tako što se mladi okupljaju, identifikuju probleme i osmišljavaju put do cilja.

Primetno je nepoznavanje samog pojma omladinske organizacije. Tačnije, nekoliko mladih je istaklo, s jedne strane, omladinsku zadrugu kao vrstu omladinske organizacije. S druge strane, nekoliko njih je navelo kao primer lokalnu kancelariju za mlade, koja se tek u širem kontekstu kroz neformalne grupe mladih koje okuplja može smatrati omladinskom organizacijom, ali ograničavajući je faktor što je ona deo javne vlasti.

Pojedini učesnici nisu bili sigurni kako omladinske organizacije doprinose položaju mladih, ali smatraju da doprinose iako nisu informisani. Na pitanje koje teme/oblasti pokrivaju u svom radu, mladi su rekli da se omladinske organizacije u Vranju bave ekologijom, mentalnim zdravljem, kao i dijalogom sa javnim vlastima (dijalog sa gradonačelnikom). Mladi ipak nisu informisani na koji način organizacije sprovode javno zagovaranje, niti su čuli za neke ulične akcije ili kampanje.

Potom smo upitali mlade zašto smatraju da nisu aktivni u udruženjima (u širem smislu, od sportskih do omladinskih). Grupa se slaže da je nezainteresovanost i neinformisanost glavni problem. Dodatno, navode i nedostatak vremena kao faktor koji ograničava aktivizam mladih u udruženjima. Takođe, pojedine škole u gradu nemaju razumevanja da pravdaju odsustvo zarad vannastavnih aktivnosti. Kako bi prevazišli problem neaktivnosti mladih, oni predlažu širi spektar aktivnosti i bolju komunikaciju udruženja ka mladima. Kao argumente za aktivizam u udruženjima navodi se doprinos zajednici i druženje. Predlog za uključivanje više mladih je da oni aktivni mladi zainteresuju neaktivne kroz priču o svom aktivističkom iskustvu i

doživljajima. Na pitanje koji je najveći problem omladinskih organizacija, predstavnica udruženja navela je da je glavni problem mobilizacija i održivost članstva/učesnika, dok se tek iza nalaze finansijski, kadrovski i drugi problemi. Istakla je da se aktivnosti udruženja planiraju na osnovu toga šta mladi žele.

Mladi van udruženja istakli su da je nedovoljna vidljivost organizacije jedan od problema, kao i nejasnoća kako se uključiti u neku organizaciju. Po njihovom mišljenju, najbolje je da su informacije sažete, da se vidi čime se sve organizacija bavi. Profesori često vode svoje učenike na vannastavne aktivnosti. Još jednom se ističe da je bitno da organizacije pitaju mlade šta od aktivnosti i tema žele. U vezi sa saradnjom između omladinskih organizacija i javnih ustanova u gradu, predstavnica je istakla značaj koordinatora KzM koja je spona između organizacije i JLS, a sa školama je saradnja isto na konkretnom nivou. Organizacija većinom dobija organizacionu pomoć od lokalne samouprave.

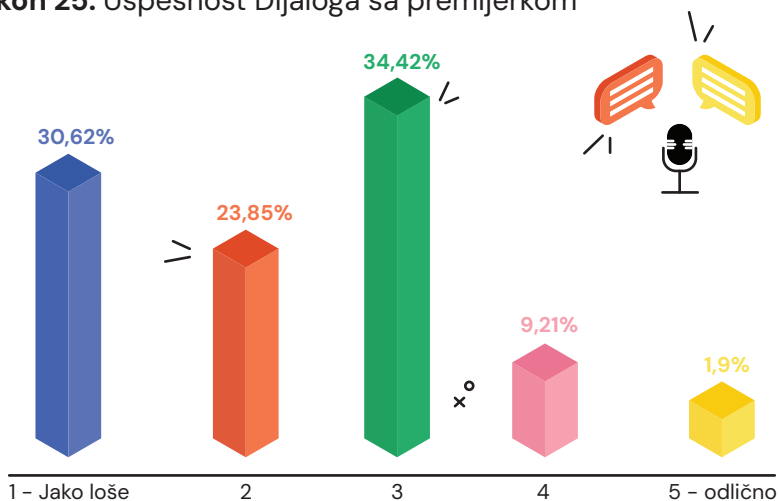
Drugi deo fokus grupe bio je posvećen evropskim programima za mlade. Većina mladih nije čula za Erasmus+ program, koji smo uzeli za primer kao najpoznatiji, osim učesnika koji je bio deo razmene studenata i još jedne osobe. Mladi nisu sigurni, ali pretpostavljaju da postoji pomoć Evropske unije u oblasti omladine i omladinske politike. Smatraju da je pomoć nevidljiva.

Učesnik fokus grupe koji je učestvovao u Erasmus+ studentskoj razmeni ističe razmenu kao pozitivno iskustvo, odličnu saradnju i komunikaciju sa školom, kao i sa profesorima na gostujućem univerzitetu. Sama visoka škola je promovisala ovu razmenu i to radi u kontinuitetu, ali problem predstavlja nezainteresovanost mladih za učešće u tome. Na pitanje da li su udruženja promoteri evropskih vrednosti/EU nismo dobili odgovor od mladih, pa zaključujemo da nisu informisani, kao i da se organizacije većinom bave lokalnim temama. Mladi nisu upoznati ni sa ostalim programima koji su finansirani od strane Evropske unije.

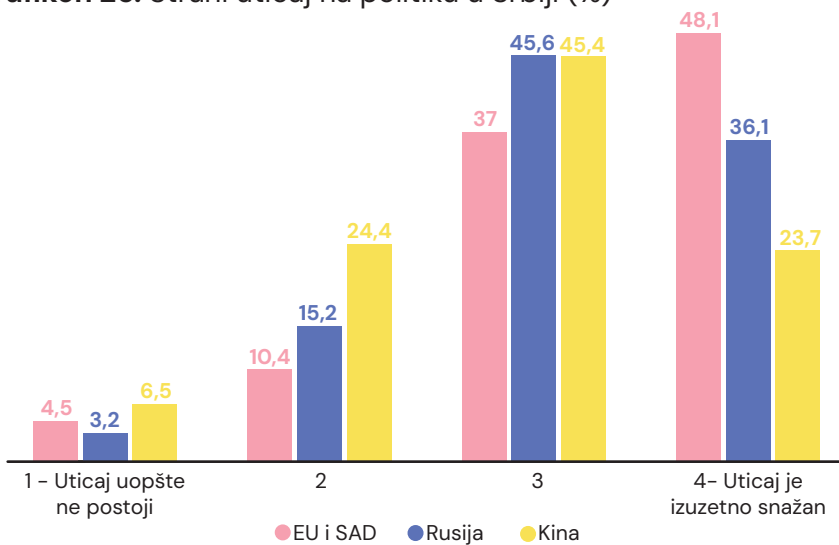
Smatraju da ne postoje neka veća finansijska ili druga ograničenja za učešće mladih iz Srbije u evropskim programima, već opet akcentuju nezainteresovanost. Aktivizam i neformalno obrazovanje koje se stiče kroz programe pomaže pri zapošljavanju, osamostaljivanju i razvoju kritičke misli.

Zaključak fokus grupe: opšti zaključak je da mladi nisu preterano informisani niti uključeni u rad omladinskih organizacija. Oni vide omladinske organizacije kao sredstvo za rešavanje problema u zajednici, ali kod mnogih postoji konfuzija u vezi sa tim šta je omladinska organizacija. Nedostatak informisanosti i nezainteresovanost su glavni razlozi za neaktivnost mladih u udruženjima, uz nedostatak slobodnog vremena. S druge strane, mladi nisu bolje upoznati sa evropskim programima za mlade, ali pretpostavljaju da EU pomaže Srbiji u ovoj oblasti. Smatraju da ne postoje neke objektivne prepreke za učešće mladih iz Srbije u evropskim projektima. Kao i za aktivizam u udruženjima, nezainteresovanost je glavni razlog njihovog neučešća u ovim programima. Ipak, smatraju da ovi programi mogu biti korisni za zapošljavanje, osamostaljivanje i razvoj kritičke misli mladih.

Ove godine je održan četvrti po redu Dijalog mladih sa premijerkom. Mlade smo pitali da ocene uspešnost ovog dijaloga. Nažalost, **čak 68,9% mladih nije bilo informisano da se održao Dijalog mladih sa premijerkom.** Tek oko 10% mladih (ocene 4 i 5) smatra da je Dijalog bio uspešan.

Grafikon 25. Uspešnost Dijaloga sa premijerkom

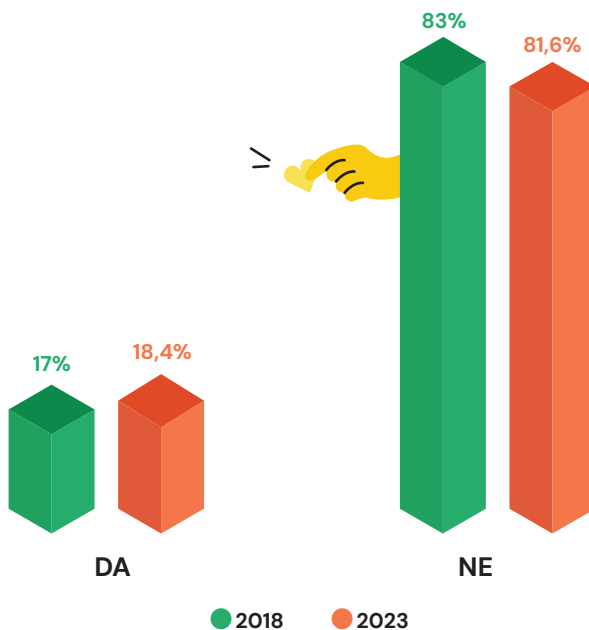
Pitali smo mlade koliko je snažan strani uticaj EU i SAD, Rusije i Kine na politiku u Srbiji.

Grafikon 26. Strani uticaj na politiku u Srbiji (%)

Primetno je da mladi smatraju da je uticaj EU i SAD najsnažniji (prosečna ocena 3,29 (od 4)), nešto manji je uticaj Rusije (3,15), a prema mladima, Kina ima najmanji uticaj u odnosu na ostale globalne sile (2,86).

Mladi u Srbiji izrazito, većinski (skoro 4/5), ne veruju nijednom političaru. Na pitanje da li postoji političar kome veruju, odgovori su sledeći:

Grafikon 27. Da li postoji političar kome verujete?

U odnosu na 2018. godinu, rezultati su ujednačeni 2023. godine.

Postoji statistički značajna razlika u odgovorima u odnosu na pol* ispitanika. Mladi muškarci (21%) u većem procentu imaju političara kome veruju u odnosu na mlade žene (15,7%).

U istraživanju smo ispitivali poverenje mladih u određene institucije. Pitali smo ih koliko je njihovo poverenje u institucije na skali od 1 do 5 (1 – Uopšte nemam poverenje 5 – Imam veliko poverenje) i prosečni odgovori su sledeći:

Tabela 18. Poverenje mladih u institucije

Institucija	2018	2023
Vojska	2,8	2,8
Policija	2,3	1,74
Mediji	1,6	1,53
Kancelarije za mlade	2,55	2,06
Ministarstvo turizma i omladinet ⁹¹	2,1	1,91
Ministarstvo prosvete	1,9	1,66
Ministarstvo zdravlja	*	1,86
Crkva	2,1	2,7
Predsednik opštine/gradonačelnik	1,9	1,53
Narodna skupština	1,7	1,41
Vlada Republike Srbije	1,7	1,43
Predsednik republike	1,6	1,48
Političke partije	1,5	1,32

⁹¹ Do prethodne godine, resor za omladinu bio je u nadležnosti Ministarstva omladine i sporta, dok je prema najnovijem zakonu o ministarstvima pripao Ministarstvu turizma i omladine

Osnovni zaključak je da mladi **nemaju poverenja ni u jednu od institucija koje su ispitivane u istraživanju (<3,00)**. Nijedna institucija nema prosečnu ocenu iznad 3, što govori da su mladi u potpunosti nepoverljivi i da se osećaju zapostavljeno.

Sa najmanjim poverenjem se ističu mediji, političke partije i političke institucije (predsednik republike, Vlada RS, Narodna skupština).

Resorna ministarstva koja su od važnosti za mlade (MTO, prosveta, zdravstvo) imaju nešto više prosečne ocene. Važno je napomenuti da se, u odnosu na prošlu godinu, ocena Ministarstva turizma i omladine (nekadašnjeg MOS-a) snizila sa 2,15 na 1,91.

Primetno je da je samo Crkva u odnosu na naše istraživanje pre pet godina (2,1) značajno popravila svoju sliku i poverenje mladih u nju (2,7), što je približno ista ocena kao prethodne godine.

Mladi najveće poverenje (ili bi ispravnije bilo reći najmanje nepoverenje) imaju u Vojsku (2,8) i Crkvu (2,7) i kancelarije za mlade (2,06). To su ujedno i jedine institucije čije smo poverenje testirali a da imaju prosečnu ocenu >2.

U odnosu na 2018. godinu, opalo je poverenje u sve političke institucije.

Tabela 19. Poverenje mladih u institucije prema različitim grupama mladih (prvi deo)

Grupe:	Vojska	Policija	Mediji	KzM	MTO	Min. prosv.
Ukupno:	2,80	1,74	1,53	2,06	1,91	1,66
15–19	3,06	1,69	1,57	2,10	2,07	1,61
20–24	2,75	1,79	1,55	2,19	1,92	1,73
25–30	2,61	1,62	1,48	1,91	1,78	1,65
Muškarci	2,91	1,91	1,45	1,98	1,88	1,69
Žene	2,68	2,13	1,61	2,14	1,96	1,63
Beogradski region	2,61	1,66	1,66	2,01	1,89	1,74
Region Vojvodine	2,73	1,70	1,51	2,04	1,92	1,62
Region Istočne i Južne Srbije	2,93	1,81	1,48	2,12	1,89	1,67
Region Centralne i Zapadne Srbije	2,95	1,78	1,45	2,07	1,96	1,61

Tabela 20. Poverenje mladih u institucije prema različitim grupama mladih (drugi deo)

Grupe:	Crkva	Pred. opštine	Narodna skupština	Vlada RS
Ukupno:	2,7	1,53	1,41	1,43
15–19	3,07	1,77	1,51	1,50
20–24	2,73	1,51	1,42	1,47
25–30	2,34	1,33	1,32	1,33
Muškarci	2,77	1,47	1,40	1,42
Žene	2,61	1,58	1,42	1,44
Beogradski region	2,43	1,42	1,36	1,41
Region Vojvodine	2,51	1,64	1,42	1,42
Region Istočne i Južne Srbije	2,83	1,46	1,44	1,46
Region Centralne i Zapadne Srbije	3,07	1,58	1,42	1,42

Tabela 21. Poverenje mladih u institucije prema različitim grupama mladih (treći deo)

Grupe:	Predsednik Republike Srbije	Partije	Ministarstvo zdravlja
Ukupno:	1,48	1,32	1,86
15–19	1,62	1,34	2,06
20–24	1,47	1,35	1,85
25–30	1,37	1,26	1,70
Muškarci	1,46	1,32	1,84
Žene	1,50	1,31	1,88
Beogradski region	1,47	1,39	1,85
Region Vojvodine	1,43	1,24	1,84
Region Istočne i Južne Srbije	1,51	1,33	1,89
Region Centralne i Zapadne Srbije	1,51	1,30	1,85

Kada pogledamo rezultate prema grupama ispitanika, postoji statistički značajna razlika između starosnih grupa ispitanika za poverenje u skoro sve institucije (razlike ne postoje u pogledu poverenja u Ministarstvo prosvete, medije i političke partije). Testovi su pokazali da postoje statistički značajne razlike u odnosu na godine (mladi od 15 do 19 godina imaju veće poverenje) za sve institucije koje su ispitivane u odnosu na druge dve grupe (Crkva, Vojska, Ministarstvo zdravlja i gradonačelnik***, ostale institucije **), osim kada je reč o policiji** i KzM**, u koje mladi 20–24 godine starosti imaju više poverenja.

U pogledu pola ispitanika, testovi su pokazali da postoje statistički značajne razlike u odnosu na pol ispitanika u pogledu poverenja u Vojsku** (muškarci imaju veće poverenje), medije i kancelarije za mlade* (žene imaju veće poverenje).

U pogledu regiona, testovi su pokazali da postoje statistički značajne razlike u pogledu regiona iz kojih ispitanici dolaze, i to u poverenje u Crkvu*** (mladi iz regiona Zapadne i Centralne Srbije imaju veće poverenje u odnosu na ostale), Vojsku** (mladi iz Beograda imaju najmanje poverenje u odnosu na ostale), medije** (mladi iz Beograda daju veće poverenje medijima od ostalih), gradonačelnik/predsednik opštine* (mladi iz Vojvodine imaju više poverenja od ostalih) i na kraju političke partije* (mladi iz Vojvodine imaju najniže poverenje).

Istraživali smo i **poverenje mladih u ličnosti koje vode neke od ključnih institucija**. Prosečne ocene prikazane su u grafikonu ispod.

Tabela 22. Poverenje mladih u ličnosti

Ličnost	2018	2019	2020	2021	2022	2023
Patrijarh Porfirije	*	*	*	2,71	2,71	2,54
Vladimir Orlić	*	*	*	*	*	1,32
Ana Brnabić	1,6	1,6	1,57	1,42	1,46	1,35
Aleksandar Vučić	1,7	1,6	1,56	1,46	1,59	1,50
Husein Memić	*	*	*	*	*	1,51

Kada uporedimo prosečne ocene institucija i ličnosti koje su na čelu tih institucija, videćemo da su razlike između poverenja u ličnosti vrlo male u gotovo svim slučajevima, osim u odnosu na Ministarstvo turizma i omladine i ministra Huseina Memića koji njim rukovodi (MTO – 1,91; ministar turizma i omladine 1,51), što je bio slučaj i prošle godine sa ministrom Udovičićem i MOS-om. Međutim, treba istaći i da je ministar turizma i omladine nova ličnost u Vladi (Vanja Udovičić je bio jedan od najdugotrajnijih ministara od 2012. godine i bivši proslavljeni vaterpolista). U odnosu na prethodnu godinu, poverenje je opalo kod svih nosilaca visokih političkih funkcija (Ana Brnabić i Aleksandar Vučić, a Vladimir Orlić je dobio nižu ocenu od Ivica Dačića, koji je u prošlogodišnjem izveštaju kao predsednik skupštine testiran u pogledu poverenja u njega).

Tabela 23. Poverenje mladih u ličnosti prema različitim grupama mladih

Grupe:	Patrijarh Porfirije	Vladimir Orlić	Ana Brnabić	Aleksandar Vučić	Husein Memić
Ukupno:	2,54	1,32	1,35	1,50	1,51
15–19	2,79	1,45	1,46	1,66	1,69
20–24	2,68	1,39	1,37	1,48	1,54
25–30	2,22	1,17	1,25	1,39	1,36
Muškarci	2,69	1,30	1,35	1,51	1,48
Žene	2,36	1,35	1,36	1,50	1,55
Beogradski region	2,27	1,27	1,36	1,51	1,50
Region Vojvodine	2,44	1,32	1,32	1,47	1,46
Region Istočne i Južne Srbije	2,75	1,36	1,39	1,49	1,53
Region Centralne i Zapadne Srbije	2,72	1,35	1,34	1,56	1,57

Kada pogledamo rezultate prema grupama ispitanika, postoji statistički značajna razlika*** u odnosu na starosne grupe ispitanika za poverenje u sve ličnosti (za Anu Brnabić značajnost je **). Poverenje u ove ličnosti opada sa rastom starosti ispitanika.

Kada pogledamo rezultate prema grupama ispitanika, postoji statistički značajna razlika*** u odnosu na starosne grupe ispitanika za poverenje u sve ličnosti (za Anu Brnabić značajnost je **). Poverenje u ove ličnosti opada sa rastom starosti ispitanika.

U odnosu na region i pol ispitanika, postoji statistički značajna razlika u odgovorima u odnosu na patrijarha Porfirija***. Mladi iz regiona Beograd daju nižu ocenu poverenja u patrijarha u odnosu na mlade iz ostalih regiona. Dodatno, mlade žene imaju manje poverenja u patrijarha od mladih muškaraca.

Zaključak i preporuke:

Ovo poglavlje nam govori o političkoj i društvenoj participaciji mladih. Od 28 mladih narodnih poslanika 2020. godine, trenutno je ipak samo devet mladih narodnih poslanika (3,6%). Ni u poslednjem sazivu nije formiran odbor za mlade u Narodnoj skupštini. Mladi su kao najveće društvene probleme naveli: obrazovni sistem, sistem vrednosti i stanje životne sredine. Mladi su u prethodnih godinu dana pokazali značajno manju zainteresovanost za politička dešavanja (prošle godine upitnik distribuiran tokom izborne kampanje). Mladi se najviše informišu na društvenim mrežama i internet portalima. Mladi ne prate politiku na lokalnom nivou i smatraju da im politički sistem u Srbiji ne omogućava uticaj na političke procese i odluke. Skoro polovina smatra da izbori u Srbiji uopšte nisu slobodni i pošteni. Mladi i dalje nemaju poverenje u institucije, a najmanje nepoverenje imaju u Vojsku i Crkvu.

•Formirati Omladinski kokus u Narodnoj skupštini, čiji je zadatak da okuplja mlade poslanike, ali i druge narodne poslanike zainteresovane za pitanja mladih, kao i predstavnike podmladaka političkih stranaka, predstavnike mladih i udruženja.

Akteri: Narodna skupština Republike Srbije; političke partije; KOMS).

•Političke partije bi trebalo da se obraćaju mladima, da kreiraju političke programe za njih, da se usmere na probleme mladih i da im posvete pažnju i van izbornih kampanja

Akteri: političke partije; omladinske organizacije u političkim partijama; KOMS.

•Političke partije treba da pozicioniraju veći broj mladih u prvoj polovini izbornih lista te da im pružaju priliku da biraju i budu izabrani na najodgovornije i najvažnije državne funkcije

Akteri: Vlada RS; ministarstva; druge institucije i ustanove, udruženja građana, političke partije; KOMS; udruženja mladih i za mlade; mediji.

•Budući mandatar u svom programu rada Vlade koji predlaže Narodnoj skupštini obavezno da ima poseban program za mlade

Akteri: političke partije; Narodna skupština; KOMS.

•Uspostaviti (makar) minimalnu izbornu demokratiju i Srbiju ponovo vratiti u red slobodnih i demokratskih zemalja kako bi se povratilo poverenje i mladih u izborni proces i podstakla njihova participacija

Akteri: Vlada RS, ministarstva, Narodna skupština, političke partije, predsednik RS).

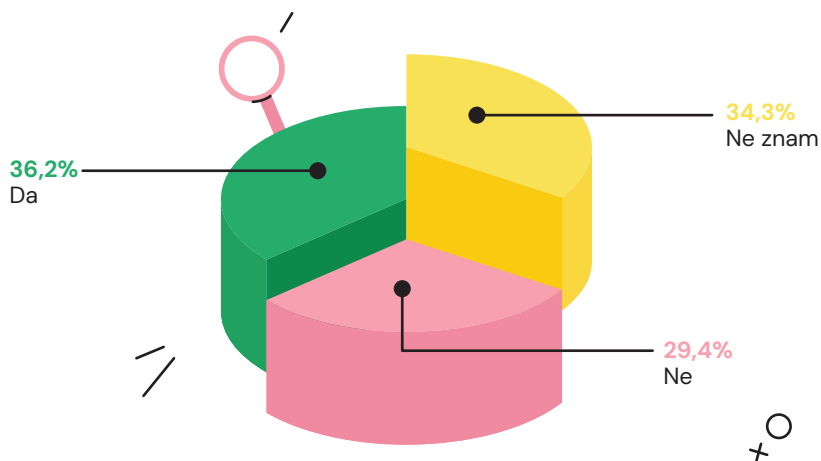
VREDNOSTI MLADIH

06

U ovom poglavlju ispitani su stavovi i vrednosti koje imaju mladi u Srbiji. Cilj poglavlja je da prikaže osnovna obeležja političke kulture mladih (kao što su stavovi prema demokratiji ili jakim vođama), ali i stavove prema aktuelnim pitanjima Kosova, spoljne politike i procesa evropskih integracija Srbije.

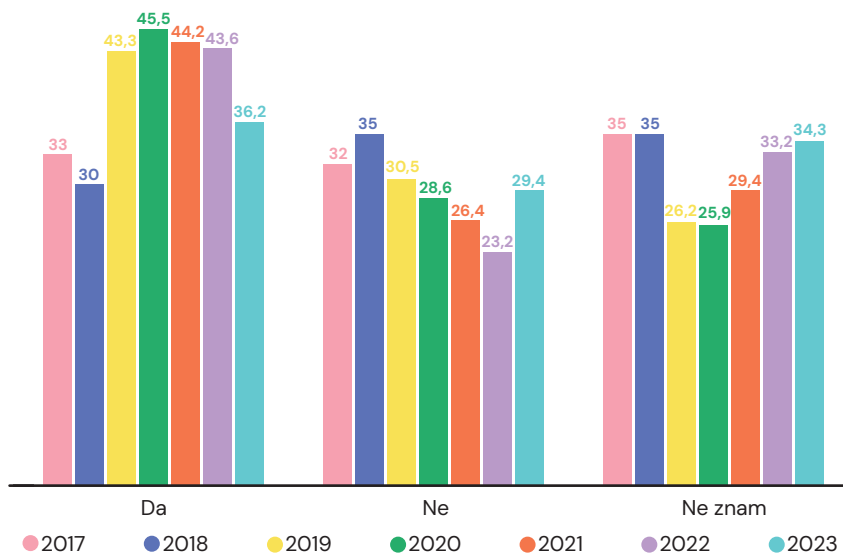
Pitali smo mlade da li je demokratija najbolji oblik političkog vladanja i dobili smo sledeće rezultate:

Grafikon 28. Odnos mladih prema demokratiji

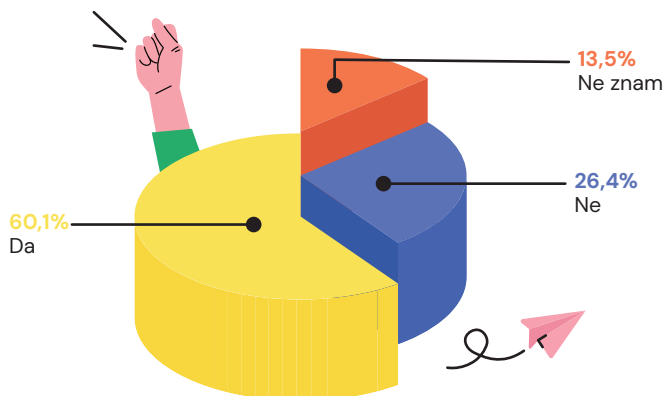
Ukoliko dobijene rezultate uporedimo sa prethodnom godinom, videćemo da je poverenje u demokratiju, koje je nekoliko prethodnih godina bilo preko 40%, sad palo na 36%, dok je nepoverenje poraslo sa 23% na 29%. Ovo je najveći pad podrške demokratiji od kada se ovo pitanje postavlja u Alternativnom izveštaju.

Grafikon 29. Poređenje rezultata u pogledu odnosa prema demokratiji (%)

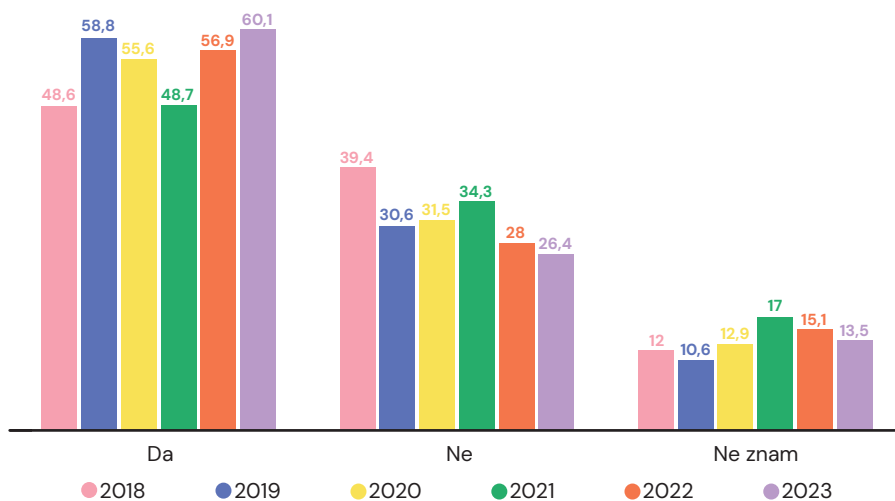
Pitali smo mlade da li smatraju da je Srbiji potreban jak vođa i lider koga će narod slediti, a rezultati su sledeći:

Grafikon 30. Odnos mladih prema liderstvu i vođama

Gotovo tačno 60% mladih smatra da je Srbiji potreban jak vođa, što je najviši rezultat u poslednjih šest godina. Ipak, on ne odstupa drastično od rezultata koji su izmereni u prethodnim izdanjima Alternativnog izveštaja. S druge strane, procenat mladih koji odgovaraju sa „ne“ najmanji je do sada.

Grafikon 31. Poređenje rezultata u pogledu odnosa prema liderstvu i vođstvu (%)

Analizirali smo odgovor „da“ na prethodna dva pitanja u odnosu na godine, pol i region ispitanika.

Tabela 24. Procenat odgovora „da“ za prethodna dva pitanja

92

Grupa	%	%
Pitanje	Da – demokratija je najbolji oblik vladavine	Da – Srbiji je potreban jak vođa i lider
Ukupno:	36,2	60,1
Godine	***	***
15–19	29,1	68,5
20–24	38,9	62,5
25–30	40,1	50,7
Pol	***	***
Muškarci	39,7	60,1
Žene	32,6	60
Region	***	***
Beogradski region	44,1	46,6
Region Vojvodine	35,1	57,4

92 *** – Statistički značajne razlike $p < 0,01$

Statistički značajne razlike javljaju se u odnosu na sve kategorije kod pitanja o demokratiji, dok kod pitanja o jakom lideru razlike ne postoje samo u odnosu na pol ispitanika. Podrška demokratiji raste sa uzrastom mladih. Mladi muškarci podržavaju demokratiju više od mladih žena (koje su u značajnijoj meri neodlučne po ovom pitanju). Mladi iz Beograda više podržavaju demokratiju od mladih iz ostalih regiona. Kada je reč o podršci jakom lideru, ona opada sa porastom godina. I kod ovog pitanja mladi iz Beograda i Vojvodine se razlikuju od ostatka Srbije, jer znatno manje njih smatra da je zemlji potreban jak vođa.

U nastavku je pregled rezultata za prethodna dva pitanja u procentima tamo gde postoje statistički značajne razlike u odgovorima različitih grupa mladih:

Tabela 25. Demokratija je najbolji oblik vladanja, prema godinama ispitanika

Demokratija je najbolji oblik vladanja				
		Da	Ne	Ne znam
	15–19	29,1%	25,8%	45,1%
GODINE	20–24	38,9%	27,7%	33,4%
	25–30	40,1%	34%	25,9%
Ukupno		36,2%	29,4%	34,3%

Tabela 26. Demokratija je najbolji oblik vladanja, prema polu ispitanika

Demokratija je najbolji oblik vladanja				
		Da	Ne	Ne znam
Pol	Muško	39,7%	34,2%	26,1%
	Žensko	32,6%	24,4%	43%
Ukupno		36,2%	29,4%	34,3%

Tabela 27. Demokratija je najbolji oblik vladanja, prema regionu ispitanika

Demokratija je najbolji oblik vladanja				
		Da	Ne	Ne znam
Beogradski region		44,1%	29,4%	26,5%
	Region Vojvodine	35,1%	26,8%	38,1%
Region	Region Istočne i Južne Srbije	32,8%	28,4%	38,8%
	Region Zapadne i Centralne Srbije	32,1%	33,7%	34,1%
Ukupno		36,2%	29,4%	34,3%

Tabela 28. Stav prema jakom lideru, prema godinama ispitanika

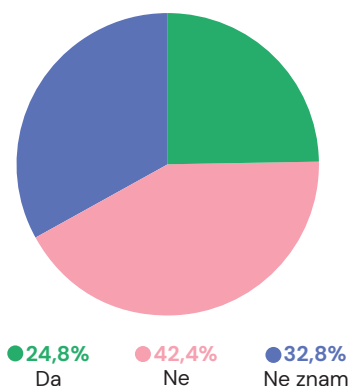
Srbiji je potreban jak vođa i lider				
		Da	Ne	Ne znam
	15–19	68,5%	16,3%	15,2%
Godine	20–24	62,5%	24,7%	12,8%
	25–30	50,7%	36,6%	12,7%
Ukupno		60,1%	26,4%	13,5%

Tabela 29. Stav prema jakom lideru, prema regionu ispitanika

Srbiji je potreban jak vođa i lider				
		Da	Ne	Ne znam
	Beogradski region	46,6%	38,3%	15%
	Region Vojvodine	57,4%	25,4%	17,2%
Region	Region Istočne i Južne Srbije	68,6%	22,4%	9%
	Region Zapadne i Centralne Srbije	70,2%	17,6%	12,2%
Ukupno		60,1%	26,4%	13,5%

Ove godine ponovili smo pitanje vezano za politički sistem Srbije – „Da li bi Srbija trebalo da bude monarhija?“ Potvrдно je odgovorilo približno 25% mladih, što je za oko 5% više nego prošle godine.

Grafikon 32. Stav mladih prema monarhiji

Kod ovog pitanja postoji statistički značajna razlika kada je reč o polu, godinama i regionu ispitanika. Mladi muškarci više podržavaju monarhiju (31,1%) od mladih žena (18,2%). Najveće protivljenje monarhiji (47,7%) iskazuju mladi od 25 do 30 godina, dok je kod mladih od 15 do 19 godina protivljenje najmanje (37,5%). Mladi iz Zapadne i Centralne Srbije značajnije podržavaju monarhiju od proseka (37%).

Pitali smo mlade i koliko su im važne određene vrednosti u društvu na skali od 1 (uopšte mi nije važno) do 5 (veoma mi je važno), rezultati su sledeći:

Tabela 30. Važnost vrednosti u jednom društvu

Vrednost	Prosečna ocena 2021.	Prosečna ocena 2022.	Prosečna ocena 2023.	Razlike u odgovorima
Odsustvo korupcije	4,38	4,27	4,07	(1) (2) (3)
Politički pluralizam	3,55	3,51	3,22	(1) (2) (3)
Lična sloboda	4,63	4,72	4,65	
Solidarnost i pomoć ekonomski ugroženima	4,30	4,45	4,31	-2
Porodica i porodične vrednosti	4,03	4,25	4,16	-1
Nacija i pripadnost naciji	3,29	3,49	3,33	(1) (3)
Religija i pripadnost religioznim grupama	2,71	2,95	2,9	(1) (3)
Zaštita životne sredine	4,55	4,57	4,47	-2
Inkluzija i nediskriminacija	4,26	4,29	4,07	(1) (2)
Rodna ravnopravnost	4,27	4,30	3,96	-1

Mladi najviše vrednuju ličnu slobodu (4,65), zatim zaštitu životne sredine (4,47), a potom solidarnost i pomoć ekonomski ugroženima (4,31). Prve dve vrednosti, istim redosledom, imale su najviši plasman i prethodne dve godine. Najmanje ocene dobile su religija i pripadnost religijskim grupama (2,9), politički pluralizam (3,22) i nacija i pripadnost naciji (3,33). Ove tri vrednosti najniže su ocenjene i u prošlogodišnjem istraživanju.

⁹³ (1) Postoji statistički značajna razlika u odgovorima između mladih muškaraca i žena ($p < 0,01$)

(2) Postoji statistički značajna razlika u odgovorima između različitih starosnih grupa ($p < 0,01$)

(3) Postoji statistički značajna razlika u odgovorima između regiona iz kojih su ispitanici ($p < 0,01$)

Postoje statistički značajne razlike kada je reč o polu ispitanika – mladim ženama su značajnije vrednosti inkluzije i rodne ravnopravnosti, dok su mladim muškarcima važnije vrednosti odsustva korupcije, političkog pluralizma, pripadnosti porodici, naciji i religijskim grupama.

U oblastima u kojima se javljaju statistički značajne razlike u odnosu na godine (označene brojem 2), sve ocene rastu sa porastom godina ispitanika. Region iz kojeg dolaze mladi u relativno malom broju slučajeva pravi statističku razliku – mladi iz Beograda pridaju nešto više značaja odsustvu korupcije i političkom pluralizmu, a nešto manje pripadnosti naciji i pripadnosti religijskim grupama.

Želeli smo da kroz stavovske tvrdnje ispitamo odnos prema rodnoj ravnopravnosti među mladima od: 1 – U potpunosti se ne slažem, do 5 – U potpunosti se slažem:

Tabela 31. Slaganje sa tvrdnjama o rodnoj ravnopravnosti

Tvrdnja:	Prosečna ocena odgovora:	Žene	Muškarci	Razlike u odgovorima ⁹⁴
Mladim ženama je teže da se zaposle nego mladim muškarcima	3	3,75	2,29	(1) (2)
Mladim ženama je teže da se bave politikom zbog predrasuda koje postoje	3,22	4,01	2,48	-2
Kućni poslovi i odgajanje dece i dalje nisu ravnomerno raspoređeni među ženama i muškarcima	3,63	4,33	2,96	(2)(3)
Žene imaju jednak prostor u medijima kao muškarc	3,33	3,65	2,99	(1) (2) (3)

⁹⁴ (1) Postoji statistički značajna razlika u odgovorima između mladih muškaraca i žena. ($p < 0,01$)

(2) Postoji statistički značajna razlika u odgovorima između različitih starosnih grupa. ($p < 0,01$)

(3) Postoji statistički značajna razlika u odgovorima između regiona iz kojih su ispitanici. ($p < 0,01$)

Kao i prethodnih godina, postoje statistički značajne razlike među polovima kada je reč o svakom pitanju, što se može videti iz tabele. Što su ispitanici stariji, sve se manje slažu sa prve tri tvrdnje, dok se kod pitanja o prostoru u medijima mlađi ispitanici manje slažu sa tvrdnjom da žene imaju jednak prostor od starijih ispitanika.

Ponovo smo ispitali stavove mladih prema položaju LGBT+ osoba i njihovim pravima. Pozvali smo ih da ocene sledeće situacije ocenom od 1 do 5 u odnosu na to kako bi se osećali (1 – Uopšte mi ne bi smetalo; 5 – Veoma bi mi smetalo):

Tabela 32. Slaganje sa tvrdnjama u vezi sa LGBT+ populacijom

Tvrdnja:	Prosečna vrednost 2020.	Prosečna vrednost 2021.	Prosečna vrednost 2022.	Prosečna vrednost 2023.	Razlike u odgovorima (2023) ⁹⁵
Da se pripadnici LGBT+ populacije više pojavljuju u medijima.	2,64	2,48	2,50	2,95	(1)(3)
Da se u vašem mestu održi gej parada.	3,05	2,93	2,87	3,08	(1) (3)
Da se ozakone istopolni brakovi.	2,74	3	2,49	2,82	(1) (3)
Da se istopolnim parovima odobri usvajanje dece.	2,98	3,12	2,64	2,9	(1) (3)

⁹⁵ (1) Postoji statistički značajna razlika u odgovorima između mladih muškaraca i žena ($p < 0,01$)

(2) Postoji statistički značajna razlika u odgovorima između različitih starosnih grupa ($p < 0,01$)

(3) Postoji statistički značajna razlika u odgovorima između regiona iz kojih su ispitanici ($p < 0,01$)

Vrednosti su nešto više u odnosu na prethodnu godinu, ali ne odstupaju značajno od proseka. U svakoj kategoriji postoji statistički značajna razlika u polu i regionu ispitanika – mlade žene, mladi iz Beograda i regiona Vojvodine imaju najpozitivnije stavove prema LGBT+ populaciji.

Na temu rodne ravnopravnosti i LGBT+ prava održana je i fokus grupa u Novom Sadu.⁹⁵ Učesnici fokus grupe u podjednako meri bili su studenti i zaposleni mladi. Ostvaren je uslov rodne ravnopravnosti. Tema fokus grupe bila je rodna ravnopravnost, ali i položaj LGBT+ zajednice. Cilj je bio saznati kako mladi vide ostvarenost rodne ravnopravnosti u Srbiji, koji su rodni stereotipi sa kojima se susreću ili kojima su izloženi i kako se oni prenose u različite sfere života.

Razgovor smo započeli pitanjem da li misle da su žene i muškarci ravnopravni u Srbiji. Svi učesnici odgovorili su negativno. Usledio je i praktični primer jedne od učesnica. Ona je navela da već osam godina radi kao kuvarica i da je ponekad bila manje plaćena od svojih kolega muškaraca iako su obavljali isti posao. Dodatno, i kada su bili isto plaćeni i na istoj poziciji, obično se od nje očekivalo da opere sudove i počisti radnu površinu. Ovaj primer može posvedočiti o problemu rodne nejednakosti kada su poslovi i prihodi u pitanju.

Sa druge strane, jedna učesnica navela je primer muškog vaspitača koji je kolega njene majke. Kako je rekla, iako on poseduje sve potrebne osobine za svoj posao, nailazio je na veliku podozrivost kod roditelja upravo zato što je muškarac. Ovakav primer svedoči o tome i da muškarci koji se bave profesijama koje se tradicionalno ne percipiraju kao „muške“ nailaze na neku vrstu društvenog otpora i neodobravanja, odnosno diskriminacije na osnovu roda.

⁹⁵ Fokus grupa – Rodna ravnopravnost i LGBT prava, Novi Sad, 5. jun 2023, istraživač Lazar Simić

O rodnoj ravnopravnosti na poslu drugačiju sliku pruža učesnik fokus grupe koji je zaposlen kao programer. On tvrdi da kod njega na poslu ne postoje razlike u platama između žena i muškaraca koji su na istoj poziciji, ne uočavaju se nikakvi štetni rodni stereotipi u radnom okruženju i dodaje da je „ceo kolektiv dosta otvoren i prema LGBT+ zajednici“. Učesnik ipak jeste završio izlaganje opažanjem da u IT sektoru vodeće funkcije zauzimaju muškarci, u čemu mu se pridružio i učesnik koji se bavi marketingom.

Važno je pomenuti da veliki deo učesnika smatra da je mladim ženama teže da se zaposle nego mladim muškarcima. Kako su naveli, mlade žene moraju više da se trude i dokazuju kako bi bile prihvaćene i cenjene kao njihove kolege muškarci koji obavljaju isti posao. Čak i kada su na višim pozicijama, kako navodi jedan učesnik na primeru svoje majke, moraju da ulože dodatan napor kako bi ih muške kolege „shvatile ozbiljno“.

Pozabavili smo se i rodnom ravnopravnošću u školama i na fakultetima. Većina učesnika saglasila se da se već u osnovnoj školi primećuje veliki broj rodnih stereotipa, ali da prava „podela“ škola, smerova i obrazovnih profila na „muške“ i „ženske“ dolazi u srednjoj školi i na fakultetu. U tom smislu, jedna učesnica navela je da se u gimnazijama „forsiraju“ dečaci koji su dobri u prirodnim i tehničkim naukama, a da se devojčice polako obeshrabruju za aktivnije učešće. Ova podela prenosi se dalje tako što se od devojaka očekuje da upisuju fakultete društvenih nauka, a od momaka fakultete prirodnih i tehničkih nauka.

Jedan učesnik naveo je zanimljiv primer koji može poslužiti za razumevanje položaja LGBT+ mladih u školama u manjim mestima u Srbiji. On je naveo da je u njegovoj školi postojao samo jedan momak koji je bio „autovan“, odnosno čija se seksualna orijentacija javno znala. Po rečima učesnika, taj momak nikada nije imao nekakvih problema u školi, ali nije nailazio na istinsko razumevanje i prihvatanje, već je, kako je rekao, delovalo kao da su ga svi „trpeli“.

Učesnici su gotovo jednoglasno izjavili da je mladim ženama znatno teže da se bave politikom. Dodaju da, kada se žena bavi politikom, ona to najčešće radi po „muškim pravilima“ i da je tek tada shvataju ozbiljno. Jedan učesnik pomenuo je premijerku Anu Brnabić kao primer političarke – žene i pripadnice LGBT+ zajednice. Kako je naveo, Brnabićeva je na mestu predsednice Vlade upravo zato što u politici funkcioniše po „muškim pravilima“, a ne čini ništa za svoju zajednicu, niti ističe taj deo svog identiteta. Jedna učesnica rekla je da žene mogu da budu prihvaćene u politici i kada u potpunosti ispunjavaju tradicionalnu sliku žene – da na prvom mestu budu dobre supruge, majke i domaćice.

Potrebno je dodati i da društvo, odnosno zreli i stariji deo društva, najčešće reaguje negativno na mlade u politici, bez obzira na pol. Većina učesnika je rekla da bi se tada govorilo da mlada osoba nije kompetentna i da „ne zna ništa“. Ako uzmemo u obzir i ovu perspektivu, onda može da se zaključi da je položaj mladih žena dodatno otežan.

Rodna (ne)ravnopravnost pronalazi svoje mesto i u porodicama učesnika. Naime, dobar deo njih saglasio se da podela kućnih poslova i odgajanje dece treba da budu ravnopravno raspodeljeni među ženama i muškarcima, ali da to u velikoj meri nije slučaj. Ističu da je takav pristup ovim poslovima individualan i razlikuje se od porodice do porodice. Jedna učesnica ispričala je vlastiti primer gde su kućni poslovi u celosti njena obaveza, dok se od njenog starijeg brata i ne očekuje i ne zahteva da ume da ih obavlja.

U duhu pitanja kućnih poslova i odgajanja dece, razgovarali smo i o tome da li bi ovi poslovi trebalo da budu plaćeni kako bi se poboljšala rodna ravnopravnost. Ovo pitanje oštrije je podelilo učesnike na one koji podržavaju takvu ideju i na one koji su protiv. I jedni i drugi našli su zajednički jezik u tome da smatraju da takvo rešenje ne bi bilo primenjivo u Srbiji i da bi i taj novac verovatno završio u rukama muškarca ukoliko je on već zadužen za privređivanje u porodici.

Dodatno, deo učesnika istakao je da bi takav pristup samo potvrdio stereotipnu ulogu žena kao domaćica.

Bitno je istaći i da su svi učesnici rekli da podržavaju uvođenje zakona o istopolnim zajednicama, koji već neko vreme čeka da bude predmet glasanja u Narodnoj skupštini. Kako su naglasili, taj zakon bi bio značajan za poboljšanje položaja LGBT+ zajednice u Srbiji i jedan korak bliže prihvatanju pripadnika ove zajednice kao ravnopravnih članova društva.

Kada su u pitanju mediji, veliki deo učesnika smatra da su žene i muškarci izbalansirano predstavljeni u medijima, ali da je narativ o ženama češće negativan. One su prikazane stereotipno i retko su viđene kada se govori o važnim političkim i društvenim temama. Deo učesnika tvrdio je da pripadnici LGBT+ zajednice u poslednje vreme imaju sve više prostora u medijima, ali da se tada najčešće radi o nekim „problematičnim“ osobama. Jedan učesnik naveo je primer Elektre Elit, transžene koja se bavi prostitucijom i često gostuje po raznim medijima. Učesnik je zaključio da je takva medijska predstavljenost LGBT+ zajednice štetna po nju samu jer onda građani koji ne znaju puno o zajednici stiču utisak da je čitava zajednica većinski takva.

Zaključak fokus grupe: mladi smatraju da muškarci i žene nisu u ravnopravnom položaju u Srbiji. Rodna neravnopravnost zastupljena je u porodici, školi, fakultetu, zaposlenju i medijima, ali ne svuda u istoj meri. Posebno nezavidnu poziciju mladih žena učesnici su uočili u politici jer tvrde da je to „igra po muškim pravilima“. Mladi su svesni da položaj žena i muškaraca nije svuda u državi isti i da i te kako zavisi od brojnih faktora, npr. u kom poslovnom sektoru je neko zaposlen. Dodatno, učesnici fokus grupe saglasili su se da je potrebno još mnogo rada na unapređenju položaja LGBT+ zajednice i da bi jako važan korak bio usvajanje zakona o istopolnim zajednicama.

Proverili smo i stav mladih prema pripadnicima različitih nacionalnosti. Ove godine smo dopunili listu romskom nacionalnošću. Pitali smo mlade da na skali od 1 do 4 izaberu kako se osećaju prema nacionalnostima na teritoriji Srbije i u okruženju, s tim da ocena 1 znači „sa njima smo uvek imali bliske i prijateljske odnose“, 2 – „građanin kao i svi drugi“, 3 – „ne smetaju mi, ali ne bih se družio/družila s njima“, 4 – „ne volim ih“.

Tabela 33. Stav prema pripadnicima različitih nacionalnosti

Nacionalnost	Prosečna ocena 2022:	Prosečna ocena 2023:	Razlike u odgovorima (2023) ⁹⁷
Mađarska	1,94	1,96	(2)(3)
Rumunska	1,95	1,93	(1)(2)
Bugarska	2,09	2,11	
Makedonska	1,75	1,79	-3
Albanska	2,52	2,63	(2) (3)
Crnogorska	1,68	1,69	(2) (3)

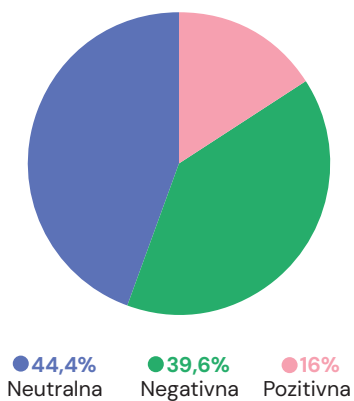
⁹⁷ Postoji statistički značajna razlika u odgovorima između mladih muškaraca i žena. ($p < 0,01$)

(2) Postoji statistički značajna razlika u odgovorima između različitih starosnih grupa ($p < 0,01$)

(3) Postoji statistički značajna razlika u odgovorima između regiona iz kojih su ispitanici. ($p < 0,01$)

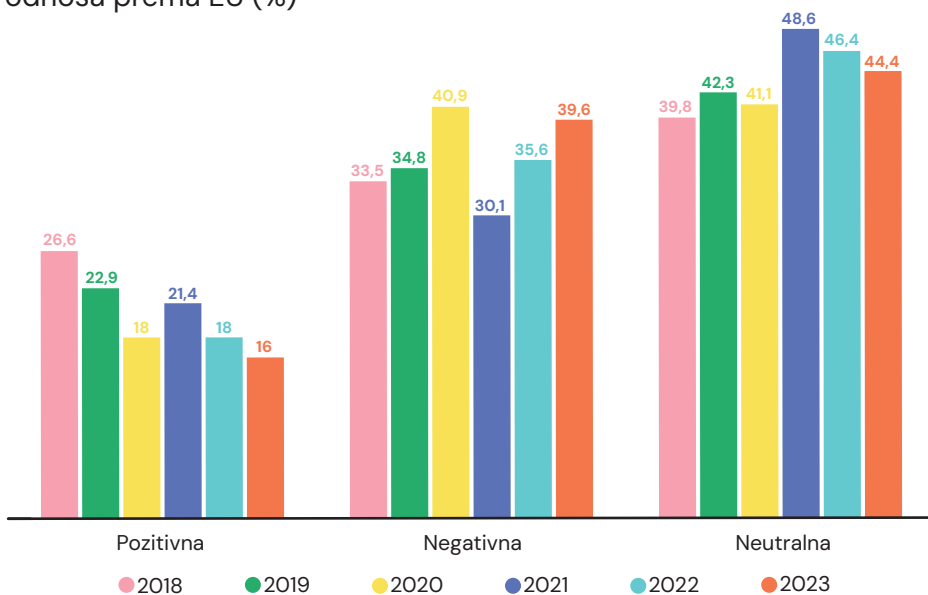
Crnogorska	1,68	1,69	(2) (3)
Bošnjačka	1,82	1,88	(1) (2) (3)
Hrvatska	2,04	2,22	(2) (3)
Romska	-	2,19	

Grafikon 33. Stavovi mladih prema EU

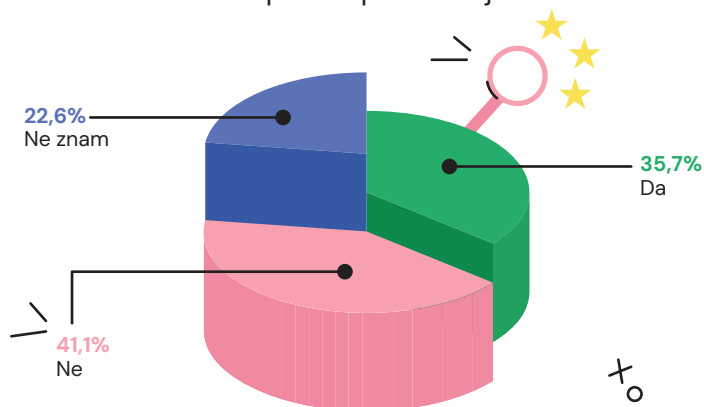
U poređenju sa prethodnim izdanjima Alternativnog izveštaja, pozitivna reakcija na EU ove godine je na rekordno niskom nivou, dok je negativna blizu rekordno visokog nivoa iz 2020. godine.

Grafikon 34. Poređenje rezultata prethodnih godina u pogledu odnosa prema EU (%)

Na pitanje da li ispitanici/ce podržavaju ulazak Srbije u EU, 36% mladih podržava, 41% nije za ulazak, dok 23% mladih ne zna.

Grafikon 35. Stavovi mladih prema putu Srbije u EU

U pitanju su minimalne promene u odnosu na 2022. godinu. Ponovo je veći broj mladih koji ne podržava članstvo u EU od onih koji ga podržavaju.

Tabela 34. Podrška članstvu u EU, prema polu ispitanika

		Da li podržavate ulazak Srbije u EU?		
		Da	Ne	Ne znam
Pol	Ženski	34,7%	35,4%	29,9%
	Muški	36,7%	47,7%	15,6%
Ukupno		35,7%	41,7%	22,6%

Tabela 35. Podrška članstvu u EU, prema godinama ispitanika

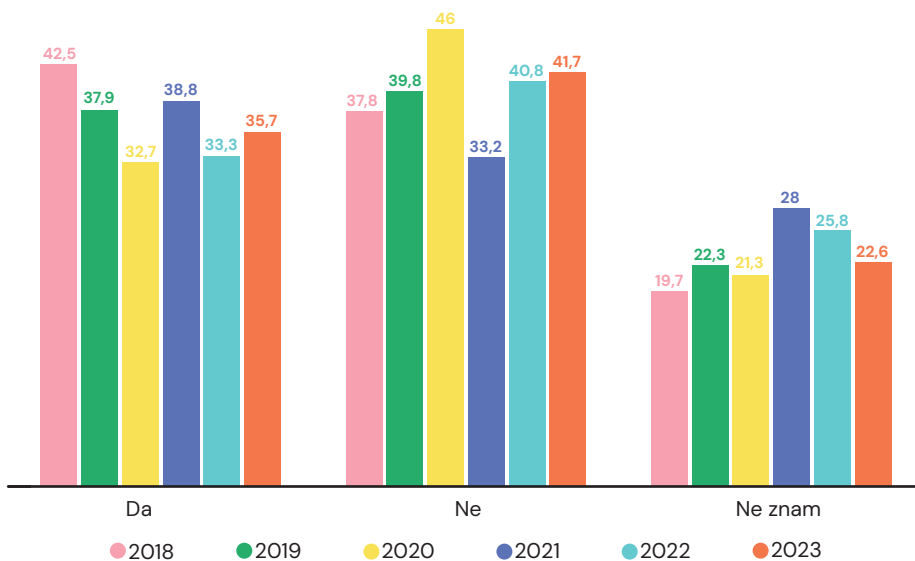
		Da li podržavate ulazak Srbije u EU?		
		Da	Ne	Ne znam
Godine	15–19	32,7%	37,6%	29,7%
	20–24	32%	43,4%	24,6%
	25–30	41,5%	43,7%	14,8%
Ukupno		35,7%	41,7%	22,6%

Tabela 36. Podrška članstvu u EU, prema regionu ispitanika

		Da li podržavate ulazak u EU		
		Da	Ne	Ne znam
Region	Beogradski region	42,9%	40,4%	14,7%
	Region Vojvodine	32,7%	40%	27,3%
	Region Istočne i Južne Srbije	36,4%	41,4%	22,2%
	Region Zapadne i Centralne Srbije	29,4%	46,1%	24,5%
Ukupno		35,7%	41,7%	22,6%

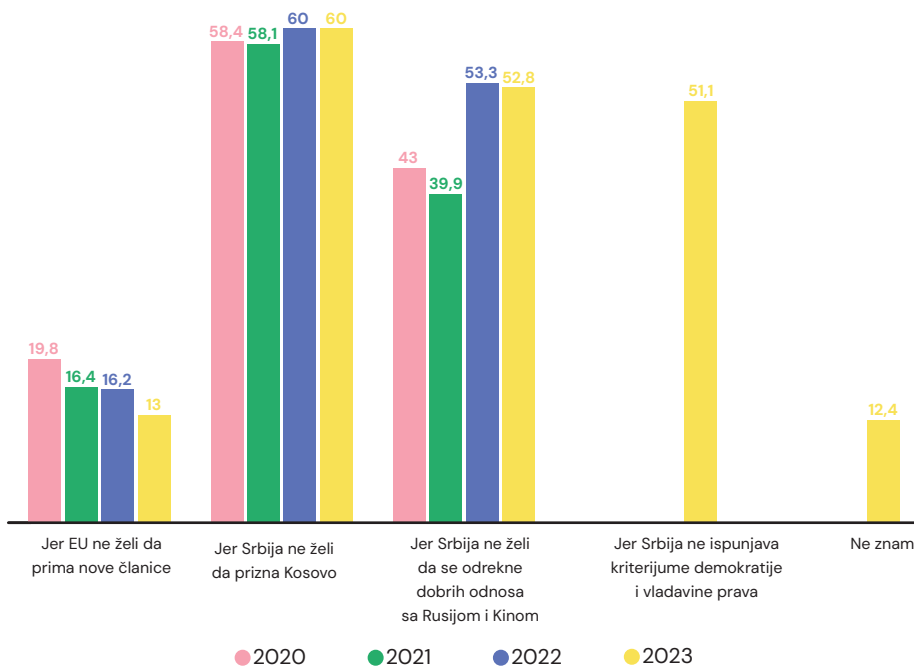
Podrška članstvu u EU najviša je među najstarijom grupom mladih (25 do 30 godina) i među mladima iz Beograda.

Grafikon 36. Poređenje rezultata prethodnih godina u pogledu ulaska Srbije u EU (%)

Pitali smo mlade i zbog čega, prema njihovom mišljenju, Srbija još uvek nije postala članica EU, a oni smatraju da je najviše zbog toga što Srbija ne želi da prizna Kosovo (60% – nepromenjeno u odnosu na 2022), jer Srbija ne želi da se odrekne dobrih odnosa sa Rusijom i Kinom (52,8%), kao i zbog toga što Srbija ne ispunjava kriterijume demokratije i vladavine prava (51%).

Grafikon 37. Zašto Srbija nije postala članica EU (%)

Pitali smo mlade da li se slažu sa narednim tvrdnjama u vezi sa EU, sa ponuđenim odgovorima od 1 do 5 (1 – U potpunosti se ne slažem, 5 – U potpunosti se slažem), prosečni odgovori ispitanika/ca su sledeći:

Tabela 37. Saglasnost mladih prema tvrdnjama o EU

Tvrdnja	2023
EU je garant mira i stabilnosti za Srbiju	2,09
Rad evropskih institucija je demokratski, vidljiv i transparentan	2,33
EU omogućava predstavljenost nacionalnih identiteta država članica	2,13
EU se postepeno raspada i neće još dugo opstati	2,99
EU omogućava mladima da utiču na političke procese	2,8
Informisan/a sam o trenutnim dešavanjima u EU	2,81
EU predstavlja moje vrednosti	2,27

Iz navedenih odgovora vidimo da se mladi većinski ne slažu sa navedenim tvrdnjama, sem sa onom da se EU postepeno raspada, kao i sa ocenom sopstvene informisanosti o trenutnim dešavanjima u EU.

U vezi sa odnosom mladih prema EU i povezivanjem EU sa mladima, održana je i fokus grupa u Pančevu.⁹⁸ Učesnici fokus grupe u najvećoj meri bili su studenti, ali je bilo i srednjoškolaca i zaposlenih mladih. Tema fokus grupe bilo je povezivanje Evropske unije sa mladima, odnosno kako mladi doživljavaju EU. Cilj nam je bio da saznamo kako mladi vide EU, da li su dovoljno informisani o dešavanjima u EU i odnosu Srbija–EU, te u kojoj meri su im poznati funkcionisanje i rad EU. Najzad, ispitali smo kakva je veza osećanja prema EU i stepena poistovećivanja vrednosti učesnika sa vrednostima EU.

Razgovor smo započeli pitanjem kakva je reakcija učesnika na pomen Evropske unije, na šta su gotovo svi odgovorili – neutralna. Jedan od odgovora koji naginje ka pozitivnijem tonu jeste da se EU percipira „komšijski, ali na distanci“. Jedna učesnica rekla je da je ranije imala pozitivnije mišljenje, ali sada je ono neutralno. Jedan od odgovora bio je „ne toliko blisko i realistično“.

Kada smo ispitali nivo znanja o EU za koji učesnici misle da poseduju, prosečna ocena bila je trojka na skali od 1 do 5. Većina učesnika tvrdila je da zna osnovne stvari o EU iz škole, ali ne iz redovnog školskog programa, već iz priče profesora i iz medija. Učesnici studenti društvenih nauka i mladi politički aktivista ocenili su svoje znanje nešto višom ocenom, ali su ostavili prostor za još mnogo toga što bi trebalo znati o Uniji. Deo srednjoškolaca ocenio je svoje znanje ocenom 1,5, odnosno da smatraju da znaju najosnovnije.

Ovakve ocene mogu se povezati sa odgovorima učesnika na sledeće pitanje kojim smo ispitali da li se i u kojoj meri učesnici informišu o EU. Odgovori na ovo pitanje pratili su ocene iz prethodnog pitanja: najniže ocene idu uz gotovo nikakvo informisanje o EU, a najviše uz redovno informisanje, i to sa različitih medija kako bi se stekla šira

⁹⁸ Fokus grupa – Povezivanje EU sa mladima, Pančevo, 2. jun 2023, istraživač Lazar Simić

slika. Deo učenika rekao je da se o EU informiše preko profila organizacija civilnog društva na društvenim mrežama.

Ono što je primetno u odgovorima većine učesnika jeste da je fokus informisanja ono što se dešava na relaciji Srbija–EU, a ne u samoj Uniji. Dodatno, većina učesnika smatra da je važno znati šta se dešava unutar EU jer se prepoznaje uzročno–posledična veza. Kako su učesnici naveli, mnoge stvari u Srbiji zavise od događaja u EU, posebno su naveli trgovinu, ekonomiju i spoljnu politiku.

Da bismo dalje testirali osećanja i znanje o EU, pitali smo učesnike da li misle da EU obezbeđuje mir i stabilnost. Većinski odgovor bio je potvrđan, ali sa naglaskom da je to slučaj za države članice Unije, a ne van njenih granica. Jedan od odgovora glasio je da je EU uzrok nemira van svojih granica. Učesnik koji studira istoriju istakao je primer grčko–turskog spora na Kipru kao primer gde EU ipak ni na svojoj teritoriji ne može do kraja da postigne mir.

Kada smo govorili o radu EU kao demokratskom, vidljivom i transparentnom, dobar deo učesnika složio se da načelno to jeste tako, ali ne na istom nivou u svakom delu Unije. Istakli su i da taj nivo nije uvek onakav kakav se zamišlja. Deo učesnika poredio je rad EU institucija sa radom institucija Republike Srbije, gde su usledili komentari poput „neuporedivo“ i da je „u tom slučaju rad EU odličan“.

Učesnici su bili manje–više podeljeni kada su diskutovali o tome da li EU osigurava predstavljenost nacionalnog identiteta. Jedan od odgovora glasio je da to zavisi od veličine i važnosti same države, gde se nacionalni identitet posmatra kao državni identitet. Deo učesnika pokušao je da se pozicionira kroz primer domaće proizvodnje rakije, što je često tema sporenja i mita u domaćoj javnosti. Tako je jedan od odgovora bio „ako treba da se odrekemo pečenja rakije, onda EU ne podržava nacionalne identitete“. Ovaj odgovor pokazuje i da se često mišljenje o EU formira na osnovu poluinformacija ili potpunih mitova. Međutim, većina se ipak saglasila oko toga da misle da EU ne

podržava u značajnoj meri predstavljenost nacionalnog identiteta.

Svi učesnici su se u približnoj meri ogradili od „prognoziranja“ životnog veka Unije. Naime, smatraju da je teško reći još koliko će EU postojati, a i kada bi joj se predviđao kraj, kažu da on ne bi bio brz, već bi predstavljao proces koji će trajati i neće biti očigledan. Deo ispitanika osvrnuo se i na pojedine krize Unije koje su se dešavale, ali nisu narušile njeno postojanje i rad.

Sa ciljem da uporedimo mogućnosti mladih u Srbiji i mladih u EU, pitali smo učesnike da li misle da mogu da utiču na političke procese u svojoj državi. Većinski odgovor bio je odričan, uz prateće reči da su mladi opšte posmatrano „u najdubljem snu“ i nemotivisani da učestvuju na bilo koji način. S druge strane, naveden je primer uspešnog delovanja mladih na lokalnu, kada su se izborili protiv poskupljenja autobuskih karata lokalnog prevoznika.

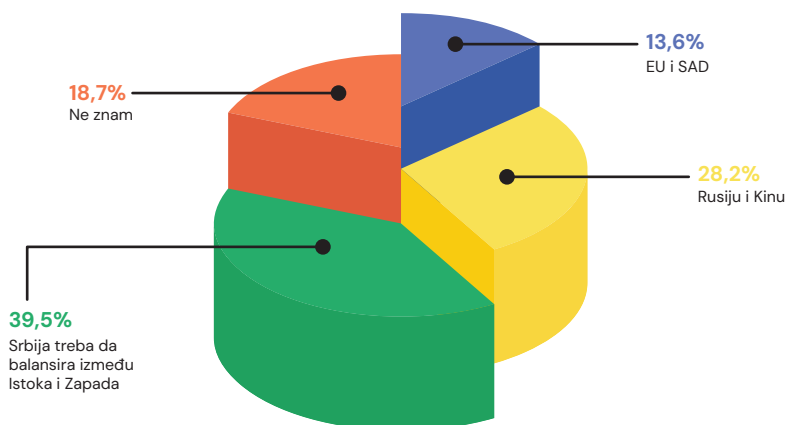
Učesnici ne smatraju da njihovi vršnjaci u EU imaju mnogo veći uticaj kada su u pitanju politički procesi. Ponovo naglašavaju da postoje primetne razlike u zavisnosti od države članice, ali sam učinak ne ocenjuju mnogo većim nego u Srbiji. Istovremeno, većina učesnika smatra da njihovi vršnjaci u EU uživaju znatno bolji položaj – imaju više mogućnosti, kako za obrazovanje i kulturu, tako i za realizaciju svojih ideja i projekata.

Najzad, neutralni stav prema EU koji je većina učesnika imala na početku razgovora, u daljoj diskusiji o vrednostima poprima više negativno obeležje. Deo učesnika odlučno je odgovorio da ne deli iste vrednosti kao EU, te dodao da EU „poštuje prava koja njoj odgovaraju“ i da „je to samo na papiru“. Zamera se nedoslednost Unije u borbi za prava, ali se ne precizira o kojim pravima je reč. Jedna učesnica ipak je ocenila da postoji izvesno vrednosno poklapanje, naročito na polju ekologije, te je navela primer Slovenije kao dobru praksu. Konačno, na pitanje da li znaju koje su to vrednosti EU, niko od učesnika nije znao da odgovori, niti da postoje zvanične vrednosti Unije.

Zaključak fokus grupe: mladi doživljavaju Evropsku uniju neutralno, malo znaju o njoj i njenom radu i slabo se informišu o dešavanjima u Uniji. Malo više znaju i zanima ih odnos Srbije i EU, ali i tada informisanje ostaje na nezavidnom nivou. Mladi su svesni da u okviru same Unije postoje određene razlike, ali opet veruju da njihovi vršnjaci u Uniji bolje žive, imaju više mogućnosti i mogu više da utiču na političke procese. Važno je istaći da mladi ne znaju koje su to vrednosti EU, ali većinski odgovaraju da ne dele iste vrednosti i da Unija nije dosledna u sprovođenju tih vrednosti.

Kada je reč o spoljnoj politici, pitali smo mlade šta misle, na koga bi Srbija trebalo najviše da se oslanja, a odgovori su sledeći:

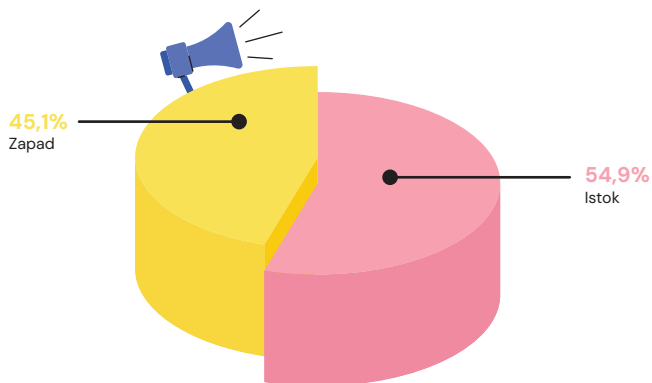
Grafikon 38. Stavovi mladih prema spoljnoj politici Srbije

Iz odgovora se vidi da je politika balansiranja ubedljivo najpopularnija među mladima. Nema drastičnih promena u odnosu na prethodnu godinu.

Hteli smo, takođe, da proverimo šta bi mladi podržali u hipotetičkoj situaciji u kojoj politika balansiranja ne bi bila dostupna, tj. u kojoj bi Srbija morala da se opredeli za Istok ili Zapad. Mladi su ove godine nešto manje naklonjeniji Istoku u odnosu na prošlu godinu (57% u odnosu na 43% prethodne godine):

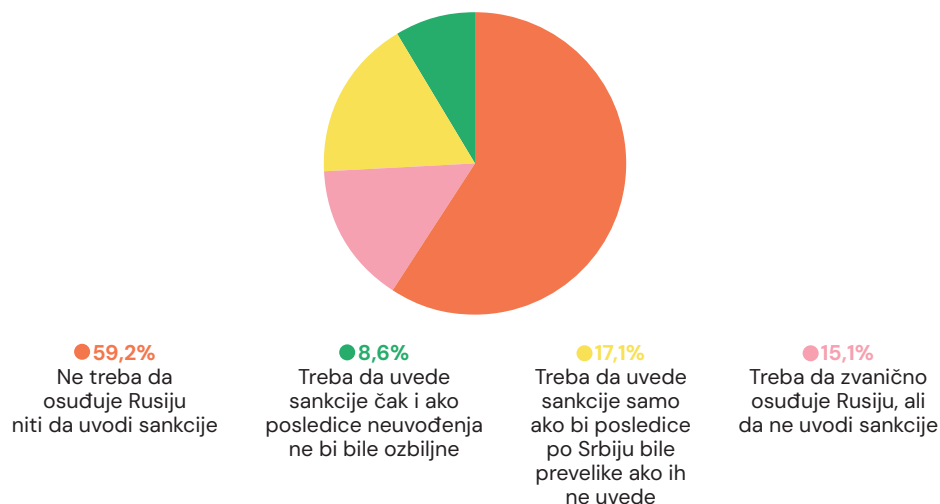
Grafikon 39. Stavovi mladih prema oslanjanju u spoljnoj politici kada bi Srbija morala da se opredeli

Kod ovog pitanja nema značajne razlike kada je u pitanju pol i godište ispitanika.

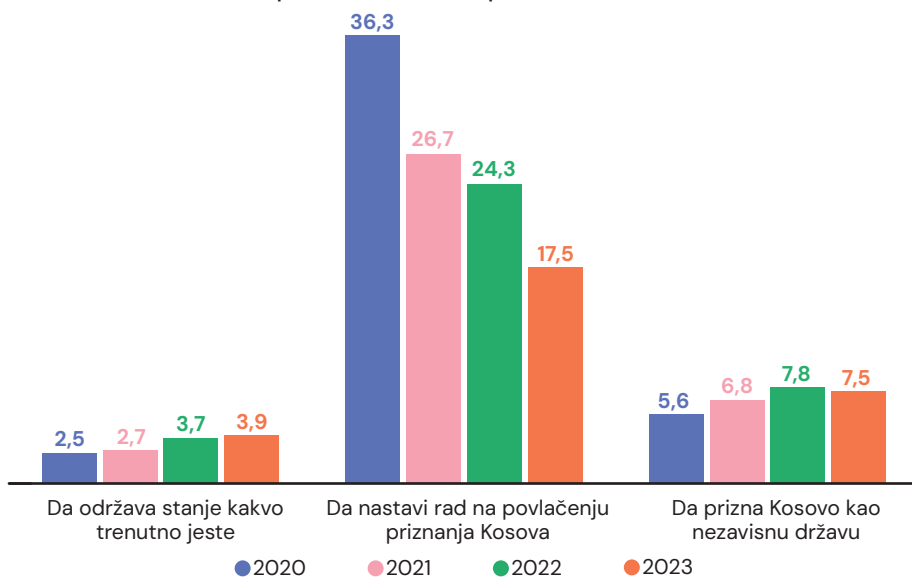
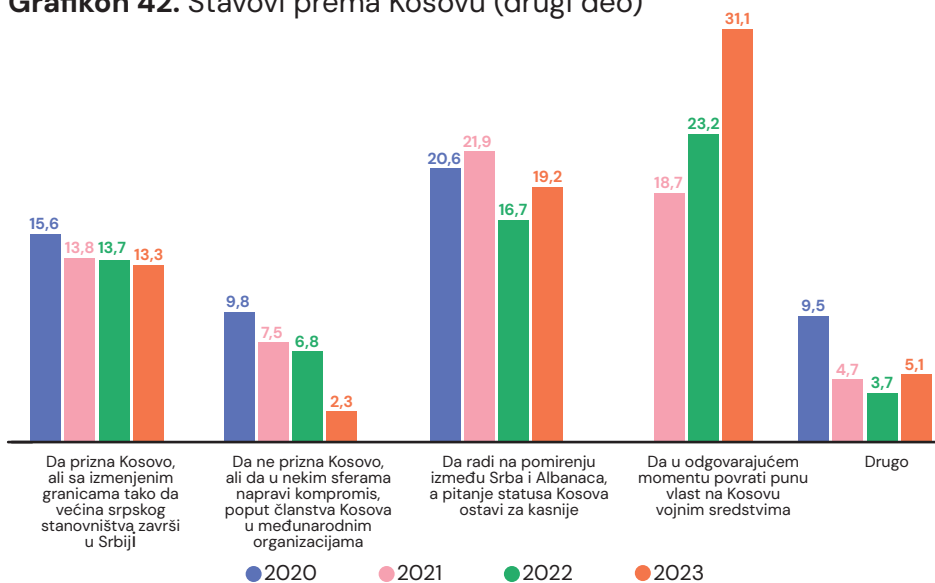
Ove godine smo ponovili pitanje o tome kako bi Srbija trebalo da se postavi povodom rata u Ukrajini. Odgovori su sledeći:

Grafikon 40. Stav mladih povodom rata u Ukrajini

Rezultati su gotovo nepromenjeni u odnosu na prošlu godinu. Vidimo da je protiv sankcija 74% mladih, dok ih je prošle godine bilo 73%. Nema značajnih razlika u odnosu na pol ispitanika, dok stariji mladi (25–30) i mladi iz Beograda nešto više podržavaju opciju osude Rusije i sankcija prema toj zemlji.

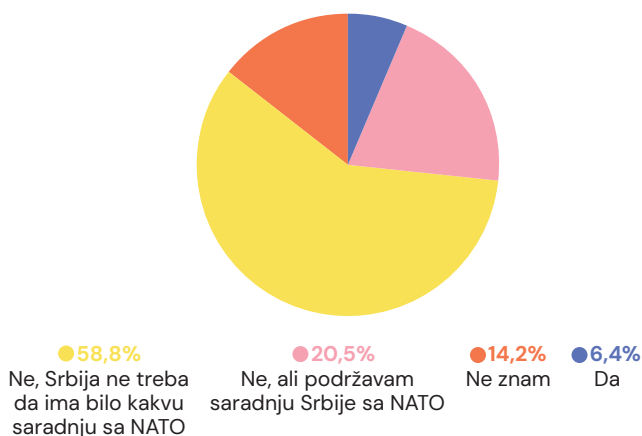
Ove godine smo ponovili pitanja o Kosovu, kao i o NATO-u. Postavili smo pitanje šta bi Srbija, prema mišljenju mladih, trebalo da radi po pitanju Kosova, a odgovori su sledeći:

Grafikon 41. Stavovi prema Kosovu (prvi deo)**Grafikon 42. Stavovi prema Kosovu (drugi deo)**

Ove godine, prvi put, najvišu podršku ima opcija povratka kontrole nad Kosovom vojnim sredstvima. Za dve godine, podrška ovoj opciji porasla je sa 18,7% na 31,1%. Istovremeno se smanjila podrška opciji rada na povlačenju priznanja, dok se podrška ostalim opcijama nije značajnije promenila. Nema statistički značajnih razlika kada je reč o polu i godinama.

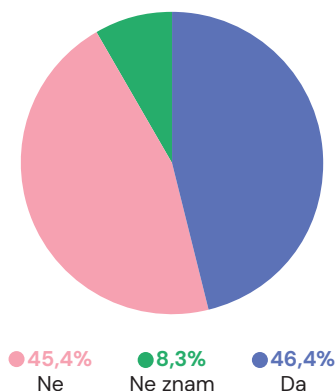
Pitali smo mlade i da li bi Srbija trebalo da uđe u NATO, odgovori su sledeći:

Grafikon 43. Stavovi mladih prema ulasku u NATO

Rezultati se tek neznatno razlikuju u odnosu na 2022. godinu. Isti je slučaj i sa pitanjem o ponovnom uvođenju vojnog roka, koje treću godinu uzastopno ima gotovo jednak broj pristalica i protivnika među mladima. Takođe, kao i prethodne dve godine, kod pitanja o vojnom roku ne postoji značajna razlika na osnovu pola i na osnovu godina.

Grafikon 44. Stavovi mladih prema uvođenju vojnog roka za muškarce

Zaključak i preporuke:

U odnosu na prethodnu godinu, dodatno je opala podrška demokratiji i pozitivna percepcija o Evropskoj uniji među mladima. Njihov stav prema demokratiji i dalje se najbolje može opisati kao ambivalentan, dok se stav prema EU može opisati kao blago negativan. Mladi i dalje najviše ocenjuju ličnu slobodu, zaštitu životne sredine i solidarnost kao najvažnije društvene vrednosti. Još uvek postoje statistički značajne razlike među mladim muškarcima i mladim ženama kada je reč o percepciji rodnih razlika i prava LGBTQ osoba.

Najznačajnija promena u odnosu na prethodni Alternativni izveštaj, nastala u kontekstu višemesečnih tenzija na Kosovu, jeste porast podrške vojnom rešenju ovog pitanja među mladima. Odgovori na pitanja vezana za spoljnu politiku i vraćanje vojnog roka ostali su gotovo nepromenjeni u odnosu na 2022. godinu: mladi preferiraju spoljnu politiku „balansiranja“, protive se članstvu u NATO-u, a podeljeni su oko ponovnog uvođenja vojnog roka.

Na osnovu ovih nalaza mogu se dati sledeće preporuke:

- Dodatno informisati i edukovati mlade u pogledu demokratskih vrednosti, participacije u donošenju odluka, političkog sistema i kulture, građanskih i političkih prava; **jedan od prioriteta u tom smislu je uvođenje Građanskog vaspitanja kao obaveznog predmeta u osnovnom i srednjem obrazovanju, kao i da učenje mladih o građanskim pravima i demokratiji bude međupredmetno i da obuhvati širi broj programa nastave društvenih nauka.**

Akteri: Vlada RS; Ministarstvo prosvete, MTO; udruženja građana; KOMS; udruženja mladih i za mlade; mediji

- Promovisati multikulturalnost, ljudska prava, ravnopravnost, s posebnim naglaskom na rodnu ravnopravnost i borbu protiv homofobije među mladima, kao i na pomirenje i saradnju mladih u regionu u delokrugu rada i kroz aktivnosti

Akteri: Vlada RS; MPNTR; MTO; udruženja građana; KOMS; udruženja mladih i za mlade; mediji

- Informisati mlade o Evropskoj uniji, procesu evropskih integracija, načinima na koje oni mogu doprineti evropskim integracijama, kao i uticaju na svakodnevni život građana, mogućnostima koje članstvo u EU pruža ovoj populaciji, kao i pogodnosti koje Srbija već sada uživa iako nije punopravna članica EU, a u cilju izgradnje poverenja mladih u EU

Akteri: Vlada RS; Ministarstvo za evropske integracije; KOMS; udruženja građana; mediji

- Predložiti implementaciju i obezbeđivanje sredstava za sprovođenje širokih konsultacija na nacionalnom nivou po mehanizmu EU dijaloga sa mladima koji se već sprovodi u državama članicama EU

Akteri: Vlada RS, MTO, Savet za mlade

- Prilikom donošenja odluke o potrebi obaveznog vojnog roka, voditi se isključivo realnim potrebama i mogućnostima Vojske Srbije u kontekstu trenutnih bezbednosnih izazova, kao i mišljenjima i stavovima mladih

Akteri: Vlada RS; Ministarstvo odbrane.

ZAPOŠLJAVANJE, OBRAZOVANJE I MOBILNOST

07

Ovo poglavlje se bavi ispitivanjem položaja mladih na tržištu rada. **Jedan od najvećih problema mladih jeste nezaposlenost.** Prema zvaničnim podacima Nacionalne službe za zapošljavanje⁹⁹, **broj mladih koji su nezaposleni u maju 2023. godine iznosi 75.526 (prošle godine u aprilu je bilo 86.575), što predstavlja ukupno 18,43% (prošle godine bilo 19,20%) od ukupnog broja nezaposlenih.** Skoro petinu ukupno nezaposlenih u Republici Srbiji čine mladi uzrasta od 15 do 30 godina. **U odnosu na prošlu godinu, nezaposlenost mladih opala je za 11.049 mladih (prošle godine za 28.958 mladih) nezaposlenih osoba, odnosno za 12,76%. Od 2014. godine, nezaposlenost mladih je opala za skoro 120.000 mladih.**

Tabela 38. Broj nezaposlenih mladih od 2014. godine prema starosnoj strukturi

Godina	Broj mladih nezaposlenih	15–19 godina	20–24 godine	25–29 godina
2014	196 260	20 666	77 484	98 110
2015	183 602	19 242	72 973	91 387
2016	171 245	17 765	66 919	86 561

⁹⁹ Nacionalna služba za zapošljavanje, Mesečni statistički bilten – maj 2023,

<https://www.nsz.gov.rs/filemanager/Files/Dokumenta/Statisti%C4%8Dki%20bilteni/2023/Bilten%20NSZ%20-%20maj%202023.pdf>

2018	123 686	12 934	46 654	64 098
2019	114 679	10 979	43 690	60 010
2020	104 702	10 711	38 902	55 702
2021	115 533	13 844	44 295	57 394
2022	86 575	10 703	33 475	42 397
2023	75 526	10 109	29 080	36 337

Izvor: Nacionalna služba za zapošljavanje

Tabela 39. Broj nezaposlenih mladih u maju 2023. godine prema rodu i godinama

Ukupan broj nezaposlenih mladih u maju 2023. godine – 75 526	15–19 godina		20–24 godine		25–29 godina	
	M	Ž	M	Ž	M	Ž
	5 451	4 658	13 588	15 492	14 858	21 479

Izvor: Nacionalna služba za zapošljavanje

Podaci pokazuju da je neznatno više mladih žena (uzrast od 20 do 24 godine) nezaposleno od muškaraca, kao i da je mnogo veći broj nezaposlenih mladih žena od muškaraca u uzrastu od 25 do 29 godina (za trećinu više, 21.479 nezaposlenih mladih žena u odnosu na 14.858 nezaposlenih mladih muškaraca).

Tabela 40. Broj nezaposlenih mladih prema regionu i procentualni udeo nezaposlenih mladih u ukupnoj nezaposlenosti

Region	Broj nezaposlenih mladih (15–30 godina)	Procentat nezaposlenih mladih u ukupnoj nezaposlenosti prema regionima
Beogradski region	6 101	12,7%
Region Vojvodine	14 621	17,59%
Region Centralne i Zapadne Srbije	27 537	19,06%
Region Južne i Istočne Srbije	21 306	18,86%
Region Kosovo i Metohija	5 961	28,18%

Izvor: Nacionalna služba za zapošljavanje

Najveći udeo mladih u nezaposlenosti regiona je na Kosovu i Metohiji (skoro trećina nezaposlenih su mladi – 28,18%). U ostalim regionima je nezaposlenost blizu opšte nezaposlenih mladih, sa izuzetkom regiona Beograd, gde su mladi sa 12,7% zastupljeni u ukupnoj nezaposlenosti u ovom regionu.

Tabela 41. Procentualni udeo nezaposlenih mladih prema regionima u odnosu na ukupan broj nezaposlenih mladih

Region	Broj nezaposlenih mladih (15–30 godina)	Procent nezaposlenih mladih u odnosu na ukupan broj nezaposlenih mladih
Beogradski region	6 101	8,08%
Region Vojvodine	14 621	19,36%
Region Centralne i Zapadne Srbije	27 537	36,46%
Region Južne i Istočne Srbije	21 306	28,21%
Region Kosovo i Metohija	5 961	7,89%
Ukupno	75 526	1

Izvor: Nacionalna služba za zapošljavanje

Podaci pokazuju da je **više od trećine nezaposlenih mladih iz regiona Centralne i Zapadne Srbije**, kao što je bio slučaj i prethodnih godina. U nešto manjem procentu su nezaposleni u regionu Južne i Istočne Srbije, a dodatno manji u regionu Vojvodine. Najmanji procenat u ukupnom delu nezaposlenih mladih jesu u Beogradu i u regionu Kosova i Metohije.

Poslednji dostupni podaci nam kažu da je stopa neaktivnosti mladih iznosila 53% u 2019. godini. Ovako visoka stopa neaktivnosti može se u određenoj meri objasniti školovanjem, jer su mladi u Republici Srbiji koji su u procesu obrazovanja manje prisutni na tržištu rada u odnosu na vršnjake iz zemalja EU (EU28 – 43,4%). Učešće mladih u radnoj snazi u Republici Srbiji veoma je nisko po evropskim standardima. Stopa NEET (mladi koji nisu zaposleni, nisu u procesu obrazovanja, niti su na obuci) iznosila je 18,9% u 2019. godini. Tranzicija od škole do prvog stabilnog i/ili zadovoljavajućeg posla u Republici Srbiji traje veoma dugo, skoro dve godine (23,4 meseca).¹⁰⁰

Podaci Evrostata nam govore o stopi NEET mladih u Srbiji i ona je u prvom kvartalu 2023. godine 14,0%, što je za 3,4% manje u odnosu na prethodnu, 2022. godinu i 6% manje u odnosu na 2020. godinu. U starosnoj kategoriji 15–24 godine zabeležena je stopa zaposlenosti od 23,4% (158.900 zaposlenih mladih lica) i stopa nezaposlenosti od 24,9% (52.500 nezaposlenih mladih lica). NEET stopa za ovu starosnu kategoriju iznosila je 11,4%.¹⁰¹

¹⁰⁰ Nacionalna strategija zapošljavanja u Republici Srbiji za period od 2021. do 2026. godine, str. 23–24.

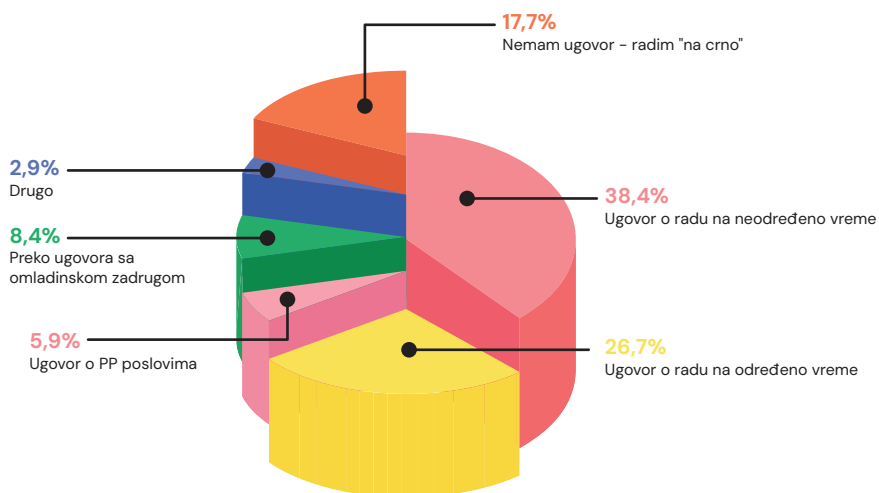
¹⁰¹ Anketa o radnoj snazi, I kvartal 2023, <https://publikacije.stat.gov.rs/G2023/Pdf/G20231154.pdf>

Tabela 42. NEET i (ne)zaposleni mladi u Srbiji 2023. godine od 15 do 24 godine

Stopa NEET	11,4%
Nezaposlena lica	24,9%
Zaposlena lica	23,4%

Ove godine smo mlade pitali na osnovu kog ugovora su zaposleni. Rezultati su sledeći:

Grafikon 45. Vrste ugovora zaposlenih mladih

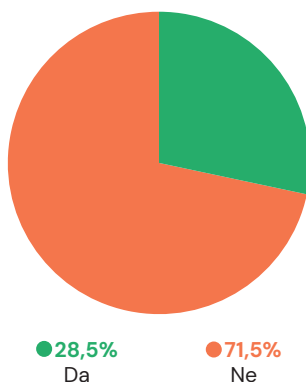

Najveći broj zaposlenih mladih ima ugovor o radu na neodređeno vreme (38%), ali i dalje zabrinjava veliki broj mladih koji radi bez ugovora.

Pitali smo nezaposlene mlade da li su registrovani na birou (NSZ). Rezultati pokazuju sledeće:

Grafikon 46. Registracija nezaposlenih mladih kod Nacionalne službe za zapošljavanje

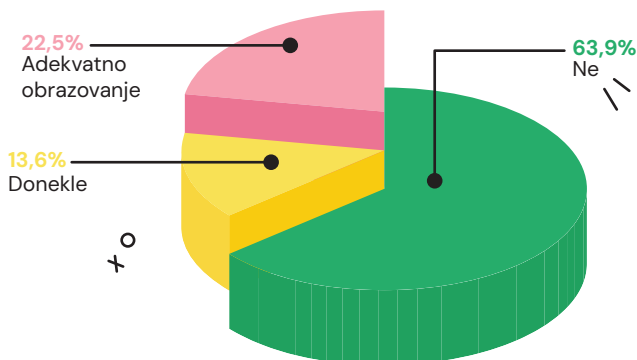
Da li ste prijavljeni na birou (NSZ)?

Manje od $\frac{1}{4}$ nezaposlenih mladih navelo je da je registrovano kod Nacionalne službe za zapošljavanje.

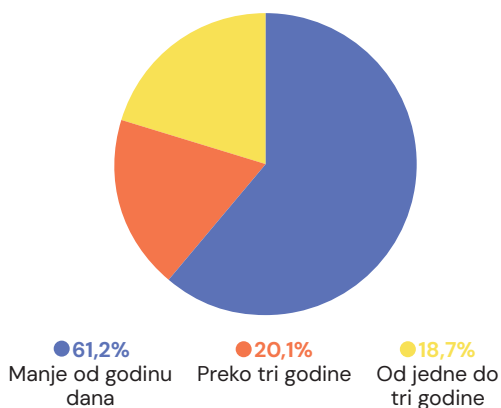
Na pitanje da li su zaposleni na poziciji za koju su se školovali, mladi u 64% slučajeva odgovaraju da nisu, 14% njih je donekle zaposleno na poziciji za koju se školovalo, **a samo 22% mladih radi na poziciji za koju je steklo adekvatno obrazovanje, što je nešto manje nego prošle godine.** I dalje ostaje zaključak o neusklađenosti tržišta rada sa obrazovnim sistemom, lošim procesima profesionalne orijentacije mladih.

Grafikon 47. Zaposlenost na poziciji za koju su se mladi školovali

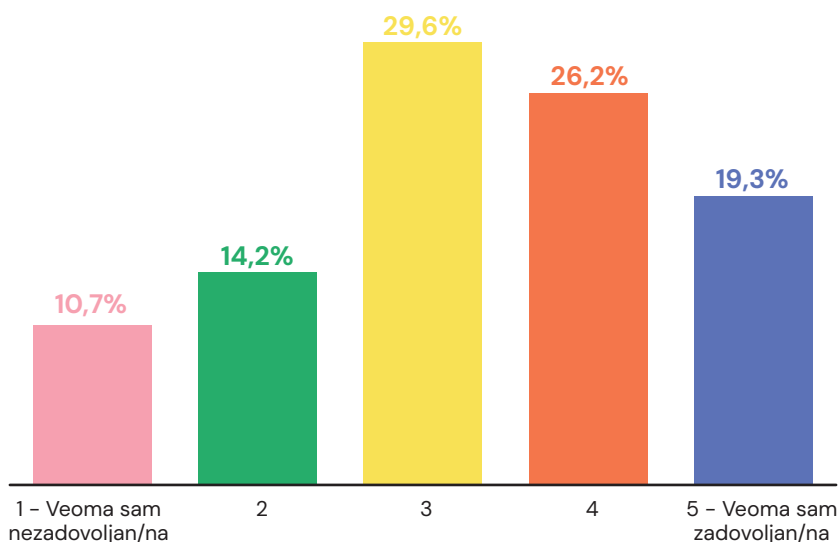
Na pitanje koliko im je vremena trebalo da se zaposle ukoliko rade u struci, većini mladih (61%) bilo je potrebno manje od godinu dana, dok je jednoj petini trebalo preko tri godine. Ovi podaci nisu se značajno promenili u odnosu na prethodnu godinu.

Grafikon 48. Ukoliko jeste, koliko vam je vremena bilo potrebno da se zaposlite?

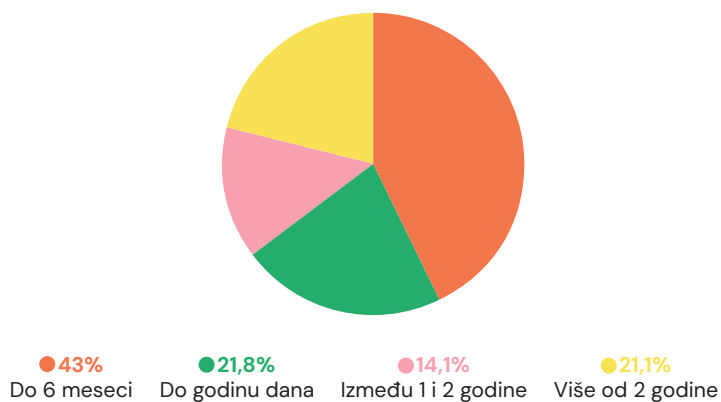
Na pitanje koliko su zadovoljni trenutnim poslom, mladi su dali prosečnu ocenu 3,29, koja je niža od prošlogodišnje (3,61). Za razliku od prošle godine, kada je najviše mladih navelo da je veoma zadovoljno svojim poslom (29%), ove godine je taj broj opao na 19%.

Grafikon 49. Koliko ste zadovoljni trenutnim poslom?

Primetan je značajan pad mladih koji su nezaposleni duže od dve godine. Prošle godine je bio 31%, dok je za ovu godinu to slučaj sa 22% nezaposlenih mladih.

Grafikon 50. Koliko ste dugo nezaposleni?

Pitali smo mlade šta im je važno kod zaposlenja – najvažnija je zarada, sa prosečnom ocenom (1 – Uopšte mi nije važno; 5 – Veoma mi je važno) 4,63, a svi odgovori prikazani su u tabeli ispod:

Tabela 43. Šta vam je važno kod zaposlenja?

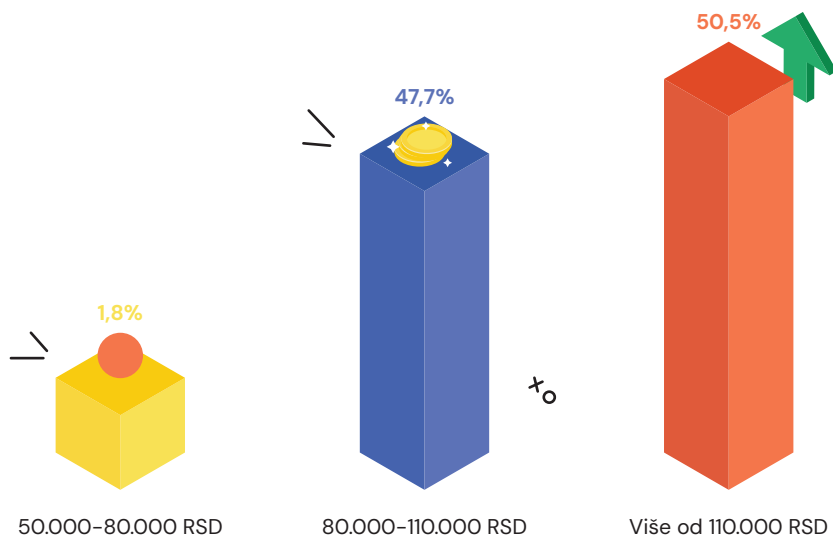
Važnost	Prosečna ocena
Zarada	4,63
Mogućnost za napredovanje	4,47
Radno vreme	4,45
Mogućnosti za učenje	4,16

Dobri odnosi sa nadređenima (šefovima)	4,23
Dobri odnosi sa kolegama	4,25

S obzirom na to da plata, neiznenađujuće, predstavlja najvažniji faktor, bitno je i videti koliku platu mladi smatraju dovoljnom za pristojan život u Srbiji. **Najveći procenat (50,5%) mladih smatra da je plata preko 110.000 dinara dovoljna za pristojan život. S druge strane, 47,7% mladih smatra da je za pristojan život neophodna plata od 80.000 do 110.000. Tek 1,8% mladih smatra da je plata do 80.000 dinara dovoljna za pristojan život. Prosečna plata za april 2022. u Srbiji, međutim, iznosila je 85.485 dinara.**¹⁰² Suštinski, velika većina mladih smatra da prosečna plata nije dovoljna za pristojan život, a više od polovine smatra da je za to potrebno više od 25.000 dinara od prosečne plate. Razlike između očekivanja mladih i realnosti bitan su objašnjavajući faktor za njihovo nezadovoljstvo standardom u Srbiji.

¹⁰² Republički zavod za statistiku,

<https://www.stat.gov.rs/sr-latn/vesti/statisticalrelease/?p=14002&a=24&s=2403?s=2403>

Grafikon 51. Kolika je plata dovoljna za pristojan život?

Postoji statistički značajna razlika u odgovorima u odnosu na region*** ispitanika. Mladi iz regiona Beograda smatraju da je veća plata neophodnija za pristojan život. Čak 61,4% mladih iz Beograda odgovorilo je da je potrebno više od 110.000 dinara, a u ostalim regionima se ta brojka kreće između 44,1% i 49,1%.

Postoji statistički značajna razlika u odgovorima u odnosu na region*** ispitanika. Mladi iz regiona Beograda smatraju da je veća plata neophodnija za pristojan život. Čak 61,4% mladih iz Beograda odgovorilo je da je potrebno više od 110.000 dinara, a u ostalim regionima se ta brojka kreće između 44,1% i 49,1%.

Tabela 44. Kolika je plata dovoljna za pristojan život

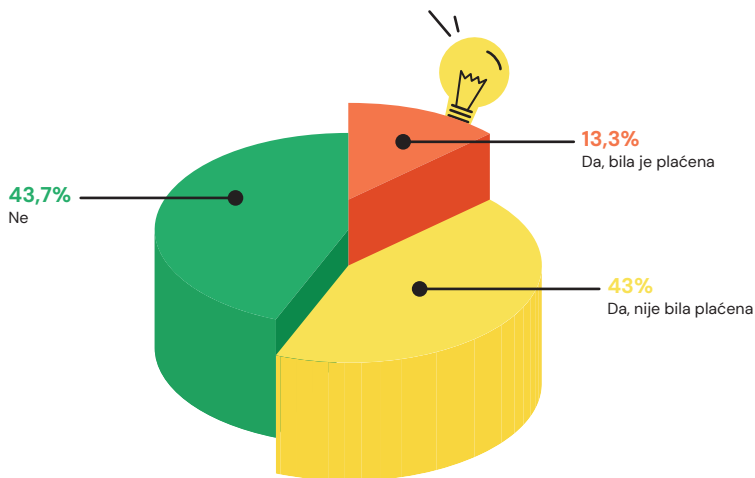
Kolika je plata dovoljna za pristojan život				
Region		50.000–80.000	80.000–110.000	Više od 110.000
		RSD	RSD	RSD
	Beogradski region	1,3%	37,3%	61,4%
	Region Vojvodine	2,1%	53,8%	44,1%
	Region Istočne i Južne Srbije	2,2%	48,7%	49,1%
	Region Zapadne i Centralne Srbije	1,7%	52,6%	45,7%

Postoji statistički značajna razlika u odgovorima u odnosu na godine*** ispitanika, što je i očekivano. Da je neophodna plata od preko 110.000 dinara, smatra 65,8% najstarijih mladih (25–30) u odnosu na mlade nižih godina sa 45,4% i najmlađih mladih sa 37,1%. Takođe, postoji statistički značajna razlika i u odgovorima u odnosu na tip naselja*** ispitanika. U najmanjim naseljima odgovor da je potrebno više od 110.000 dinara dalo je 42,7% ispitanika, a u gradovima sa više od 100.000 stanovnika taj odgovor dalo je 56,7% ispitanika. Iako ne postoji statistički značajna razlika, važno je ukazati i

na to da 56,7% mladih muškaraca smatra da je za pristojan život neophodna plata veća od 110.000 dinara, u odnosu na 44,3% mladih žena.

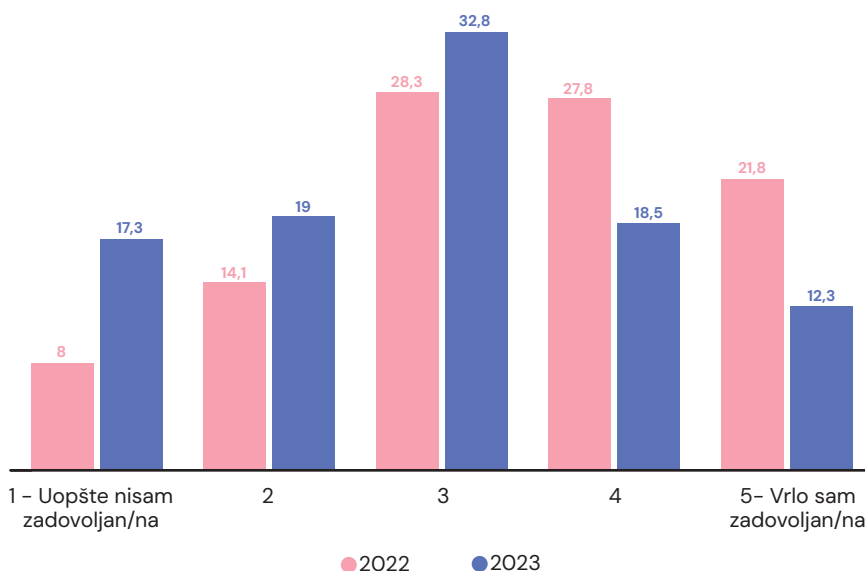
Usledio je niz pitanja u vezi sa praksom. Najpre, mlade smo pitali da su nekada bili na praksi. Više od polovine mladih (56%) bilo je na nekom programu praksi.

Grafikon 52. Mladi na praksi

Za razliku od prošle godine, kada je oko četvrtine mladih (26%) bilo na plaćenju praksi, taj broj se prepolovio u ovoj godini (13%).

Mlade smo takođe pitali koliko su bili zadovoljni svojom praksom. Prosečan odgovor mladih je 3,41 (na skali 1 – Uopšte nisam zadovoljan/na do 5 – Veoma sam zadovoljan/na).

Grafikon 53. Zadovoljstvo praksom

Mladi su znatno lošije ocenili praksu u odnosu na prošlu godinu. Naime, **2022. godine skoro polovina mladih** bila je zadovoljna kvalitetom svojih praksi, dok je ove godine **manje od trećine mladih** istaklo da je bilo zadovoljno programom prakse koju je pohađalo.

Takođe smo pitali mlade kakav je njihov utisak, koliko su bitni sledeći elementi za dobijanje posla u Srbiji na skali od 1 do 5 (1 – Uopšte nije bitno, 5 – Veoma je bitno). Poražavajuća je činjenica da **mladi veruju da su za dobijanje posla najvažnija lična i porodična poznanstva i kontakti, kao i članstvo i aktivizam u političkoj partiji, a tek zatim adekvatno formalno ili neformalno obrazovanje.**

Tabela 45. Koliko je bitno za dobijanje posla

Koliko je bitno?	2018	2023
Formalno obrazovanje – Diploma obrazovne institucije	3,2	3,14
Lična i porodična poznanstva i kontakti	4,4	4,29
Članstvo i aktivizam u političkoj partiji	4,3	4,01
Neformalno obrazovanje	3,2	3,12
Volontiranje i aktivizam u civilnom sektoru	*	2,71

Poražavajuća je činjenica da mladi veruju da su za dobijanje posla najvažnija lična i porodična poznanstva i kontakti, kao i članstvo i aktivizam u političkoj partiji, a tek zatim adekvatno formalno ili neformalno obrazovanje.

U vezi sa kvalitetom i generalno zapošljavanjem mladih u Srbiji održana je fokus grupa sa mladima u Bečeju.¹⁰³ Prema profilu učesnika, reč je o srednjoškolcima, studentima i zaposlenim mladima, a polna struktura je bila ujednačena.

¹⁰² Fokus grupa – Kvalitetno zapošljavanje, Beograd, 22. jun 2023, istraživačica Ana Šljukić

Tema fokus grupe bila je kvalitetno zapošljavanje, a cilj je bio da utvrdimo stavove mladih o zapošljavanju u Srbiji. Razgovarali smo sa srednjoškolicima i studentima o tome da li u svojim godinama već razmišljaju o zaposlenju i kako percipiraju traženje posla u Srbiji i uslove rada. Sa onima koji već rade pričali smo o njihovim iskustvima sa radnih mesta koje su imali, kao i u kolikoj meri su zadovoljni poslom na kom su trenutno.

Mladi su se saglasili sa izjavom da je u Srbiji veoma teško naći posao na kom će radnik biti zadovoljan uslovima. Smatraju da su plate male, da je veoma teško naći posao u struci i da poslodavci ne tretiraju radnike na adekvatan način. Stava su da u našoj zemlji na svakom poslu „uvek nešto fali“ i da su radnici često primorani da se bave nečim što ih uopšte ne zanima.

Gotovo nijedan učesnik nije upisao fakultet/srednju školu na osnovu posla kojim bi želeo da se bavi u budućnosti. Oni koji su u gimnaziji i dalje ne znaju kakvi poslovi bi im se svideli, dok su oni koji pohađaju stručnu srednju školu rekli da ih ono što uče u njoj „uopšte ne zanima“. Učesnica koja je završila fakultet navela je da ga je upisala „sasvim slučajno“ jer za svoju prvobitnu želju nije imala dovoljno poena.

Upitani da li su u školi/na fakultetu stekli dovoljno znanja za svoje buduće zaposlenje, učesnici fokus grupe bili su podeljenog mišljenja. S jedne strane, usmerili su kritiku prema „lošem“ sistemu obrazovanja koji mlade navodi da samo „uče napamet“ i ne priprema ih za pravi život i posao. Sa druge strane, veruju da im je obrazovanje pružilo mogućnost da steknu radne navike i poneke veštine koje im mogu biti korisne. Saglasili su se po pitanju toga da je formalno obrazovanje zastarelo i da je neformalno preuzelo primat na tržištu rada. Kako su naveli, „na papiru“ je diploma važna, ali, kada se uđe u poslovni život, bitnija su poznanstva, veštine i umeća.

S obzirom na to da su ranije naveli da je u Srbiji veoma teško naći posao, mladima smo postavili pitanje da li bi bili spremni da napuste zemlju radi boljeg zaposlenja u inostranstvu. Ne samo da je većina njih odgovorila potvrdno, već je nekoliko njih ukazalo i na to da, iako su tek srednja škola, počinju da razmišljaju u tom pravcu. Istakli su da ih na to „tera sistem“ i da, iako su svesni odricanja koje odlazak stvara, žele da izgrade bolju budućnost i nađu poslove sa većom platom u nekim drugim državama. Iz tog razloga, neki od njih gledaju da nauče što više jezika, a jedan gimnazijalac na leto odlazi u Ameriku da vidi kako izgleda život u njoj.

Učesnici su se složili sa izjavom da svaki poslodavac pri zapošljavanju traži iskustvo, a mladima se ne daje dovoljno prostora da to iskustvo steknu. Oni koji su zaposleni navode da im je dosta vremena trebalo da nađu bilo kakav posao, a oni sa fakultetom i dalje nisu uspeali da nađu radno mesto u struci. Složno su istakli da je neophodno da se više šanse pruži mladim ljudima, a pogotovo pri pronalasku prvog posla.

Kada je reč o poslovima na kom su trenutno, kažu da još uvek ne mogu da nađu bolje, pa su koliko-toliko zadovoljni što barem rade. Upitani kakav odnos poslodavci imaju prema mladima, odgovaraju da to zavisi od toga da li se međusobno poznaju odranije. Kako žive u malom gradu, gde je to uglavnom slučaj, retko se dešavaju neprijatna iskustva. Ipak, ukazali su na to da su nadređeni stroži prema mladima čiju porodicu ne poznaju odranije.

Učesnici su se saglasili sa izjavom da je u Srbiji rasprostranjena praksa zapošljavanja „preko veze“ i dodali da su za dobijanje posla najvažnija partijska knjižica i lična poznanstva. Zbog toga smatraju da se poslodavci ponašaju prema svojim firmama kao da su one porodične, što dovodi do razvijanja „sistema usluga“. Sagovornici su ukazali na to

i da su sami zaposleni „preko veze“, i to na poslovima za koje nisu potrebne visoke kvalifikacije. Upitani kakva je posledica takvog zapošljavanja, odgovaraju odlazak mladih iz Srbije, loš kadar i demotivisanost, kako kod onih koji dobijaju posao na taj način pa smatraju da i ne treba da se potrudite prilikom procesa obrazovanja, tako i kod onih koji teže da se zaposle svojim trudom i radom, a gledaju kako drugi na vrlo lakši način dobijaju njihove pozicije.

Zaposlene mlade smo upitali i da li su primetili postojanje diskriminacije u oblasti rada. Diskriminaciju primećuju na rasnoj osnovi i skreću pažnju na manje zapošljavanje Roma, zatim navode da je ona prisutna i kada govorimo o starosnoj strukturi i da se diskriminišu kako mladi, tako i oni stariji od pedeset godina. Pripadnica mađarske manjine navodi primer mladih njene nacionalnosti koji su osetili diskriminaciju jer ne znaju dovoljno srpski jezik, dodajući da je to i „do njih“ jer žive u Srbiji, pa bi trebalo i u dovoljnoj meri da savladaju jezik koji se govori u državi u kojoj žive.

Za kraj, mlade smo upitali kako se osećaju povodom situacije koju su ranije opisali: da je u Srbiji teško naći posao i da je sveprisutno zapošljavanje „preko veze“. Odgovarajući na pitanje, srednjoškolci i studenti navode osećanja koja se u njima bude pri pomisli na tu temu: nemir, strah i panika. Naveli su da takve emocije oseće zato što žive u Srbiji i da to ne bi bio slučaj kada bi se nalazili u nekoj razvijenijoj državi. Jedna od sagovornica je rekla da oseća strah jer želi da ostane u Srbiji, a situacija je podstiče da napusti zemlju, a drugi sagovornik da oseća strah jer, iako zna da želi da se zaposli u inostranstvu, svestan je da prvobitno iskustvo mora da stekne u Srbiji, pa se pita „postoji li nada da dođem do takvog iskustva ovde“.

Zaključak fokus grupe: mladi smatraju da je u Srbiji teško naći posao na kom će radnik biti zadovoljan uslovima, a kao najveće probleme

koje primećuju ističu niske plate, neadekvatno tretiranje zaposlenih i pronalaženje posla u struci. Kako su naveli, srednje škole/fakultete na kojima su trenutno nisu upisali na osnovu posla kojim bi želeli da se bave u budućnosti. Istakli su da im je obrazovni sistem u Srbiji pružio radne navike i poneke veštine, ali da ih nije pripremio za tržište rada i snalaženje u budućnosti. Njihovo mišljenje je da je formalno obrazovanje danas prevaziđeno i da neformalno ima prednost pri zapošljavanju, jer je važnije sticati veštine, umeća i upoznavati različite profile ljudi. Učesnici fokus grupe veruju da je u Srbiji vrlo prisutno zapošljavanje „preko veze“ i navode da su i sami došli do svog trenutnog posla na taj način. Za pronalaženje posla u našoj državi najvažnijim smatraju lična poznanstva i posedovanje partijske knjižice. Stava su da je posledica takvog zapošljavanja odlazak mladih iz zemlje, loš kadar i demotivisanost kako onih koji lakšim putem dobijaju posao pa ne žele da se trude prilikom obrazovanja, tako i onih koji teže da svojim trudom steknu kvalifikacije a svesni su da njihove pozicije zauzimaju nekvalifikovani. Upitani kako se osećaju povodom takvog stanja u oblasti rada u Srbiji, mladi su istakli da osećaju strah, paniku i nemir, pa čak i oni koji su još uvek u srednjoškolskim danima. Usled te situacije, oni su spremni da napuste Srbiju radi boljeg posla u inostranstvu, a neki od njih, iako su vrlo mladi, razmišljaju u tom pravcu. Naveli su da su svesni odricanja usled odlaska u drugu državu, ali da to žele radi svoje bolje budućnosti.

U vezi sa kvalitetnim zapošljavanjem, održana je posebna fokus grupa sa srednjoškolcima u Vranju.¹⁰⁴ Prema profilu učesnika bili su prisutni srednjoškolci iz gimnazije i iz srednjih stručnih škola. Polna struktura učesnika je ujednačena. Tema fokus grupe bila je „Kvalitetno zapošljavanje“. Cilj fokus grupe bio je da se utvrde stavovi mladih o

¹⁰⁴ Fokus grupa – Kvalitetno zapošljavanje iz ugla srednjoškolaca, 26. jun 2023, istraživačica Tamara Jovanović i istraživač Boris Kalićanin

zapošljavanju u Srbiji. Razgovarali smo o njihovom percipiranju obavljanja praktičnog rada i mogućnostima za dalje stalno zapošljavanje. Kao i o kvalitetu praksi koje obavljaju i poštovanju njihovih radnih prava.

Razgovor na fokus grupi započeo je pitanjem: „Da li smatrate da se mladi brzo zapošljavaju nakon što završe srednju školu ili fakultet?“ Odgovori svih ispitanika su upućivali na to da mladi u Srbiji ne mogu da se zaposle odmah po završetku srednje škole ili fakulteta, posebno su isticali da se posao u struci čeka i duži vremenski period. Mladi su se ipak složili da poslovi iz određene struke (kao primer navode zanatske poslove) ipak nude drugačije uslove i lakše zapošljavanje. Mladi iz srednjih stručnih škola koji su aktivno obavljali praksu slažu se da je ona (kao vid praktičnog rada) veoma korisna za njih i da zaista mogu dosta da nauče tim novim iskustvom, ali ipak kao manu navode da praksa koju su obavljali većinom nije bila adekvatna, ili nije bila uopšte plaćena.

Nekoliko mišljenja kod mladih je da se tokom neplaćene prakse ne poštuju njihova radna prava i dodaju da bi ona trebalo da se računa u radni staž. Kao dodatne primere zloupotreba prava mladih navode i nepotpisivanje ugovora o radu, čime su im uskraćene brojne beneficije, osiguranja i slično, kao i troškovi prevoza koji im nisu nadoknađeni i često se od njih traži da rade i poslove koji nisu u opisu samog radnog mesta na kome su. Mladi jasno prepoznaju diskriminaciju na radnim mestima, gde kao primer navode mlade žene koje nakon što ostanu trudne izgube posao, kao i navedeni lični primer rasne diskriminacije. Ipak, svi ističu da bi pristali da rade besplatno i pod navedenim okolnostima samo kako bi stekli radno iskustvo koje poslodavac od njih za stalno zapošljavanje zahteva.

Pojedini ističu da je praksu samostalno jako teško naći i da prihvataju

ono što im se kroz srednjoškolski obrazovni sistem nudi, čime oni nisu zadovoljni. Jedan ispitanik naveo je (iz ličnog iskustva) da su rodbinske veze ključne kada je u pitanju pronalazak prakse i mogućnost kasnijeg zapošljavanja u struci. Potom smo upitali mlade da li su pokušali nekada sami da pronađu posao ili praksu putem omladinskih zadruga. Oni koji jesu, grupno su se saglasili da, iako je ova praksa sada plaćena, problem je što zarada nije konstantna, već se radi o povremenim poslovima, neki navode i svoja iskustva angažovanja na manje od nedelju dana rada i u velikim vremenskim razmacima. Na pitanje da li misle da će se njihovo obrazovanje i dosadašnje radno angažovanje putem prakse ceniti kod poslodavaca pri apliciranju za stalan posao, zaključili su da je svima primarno radno iskustvo, ali i veza (politička, rodbinska) kako bi ih odabrali.

Za kraj, kada smo mladima postavili pitanje da od 1 do 5 ocene šta je od ponuđenog (formalno obrazovanje, neformalno obrazovanje, lična i porodična poznanstva i kontakti, članstvo i aktivizam u političkim partijama i iskustvo volontiranja i aktivizma u civilnom sektoru) za njih najvažnije pri zapošljavanju – rangiranje se kretalo od, po njihovom mišljenju, najbitnijeg članstva u političkim partijama, zatim ličnih kontakata, do najmanje bitnog neformalnog obrazovanja. Mladi smatraju da nema širokog spektra poslova u struci u njihovim sredinama i da su razmišljali o odlasku u velike gradove jer veruju da bi obim poslova bio veći. Navode da odlazak iz rodnog grada ili zemlje puno utiče na njih i njihov dalji socijalni život.

Zaključak fokus grupe: Opšti zaključak je da mladi smatraju da je u Srbiji teško naći stalan posao odmah nakon završenog obrazovanja. Prakse koje obavljaju tokom srednje škole vide kao značajne, ali jasno prepoznaju i mane u vidu izostanka novčane nadoknade, kao i da kasnije poslodavci od njih traže radni staž koji im ovaj vid praktičnog rada ne nudi. Mladi iz iskustva zaključuju da su im pri zapošljavanju

neophodne partijska aktivnost i rodbinske veze, a formalno obrazovanje vide kao sporedni kriterijum. Mišljenja su da ponuda poslova u njihovom životnom okruženju nije adekvatna i da bi taj problem bio rešen odlaskom u veće gradove, ali su nam ukazali i na socijalne posledice koje ta promena može izazvati kod njih.

Ovo poglavlje obuhvatilo je ispitivanje stavova mladih u vezi sa temom obrazovanja, kao i statistike u pogledu završenih studija i srednjih škola.

U kalendarskoj 2022. godini u Republici Srbiji je, na svim visokoškolskim ustanovama i na svim nivoima studija, diplomirao 36.951 student. Od ukupnog broja diplomiranih studenata, 14.516 ili 39,3% su muškarci, a 22.435 ili 60,7% su žene. Na državnim i privatnim univerzitetima ukupno su diplomirala 28.442 studenta – od toga 78,4% ili 22.288 studenata diplomiralo je na državnim, a 21,6% ili 6.154 studenta na privatnim fakultetima. Na državnim akademijama / visokim školama strukovnih studija i privatnim visokim školama strukovnih studija diplomiralo je 8.509 studenata – od toga 83,9% na državnim visokim školama, a 16,1% studenata na privatnim.¹⁰⁵ Primetan je stabilan pad broja diplomiranih studenata od 2018. godine.

¹⁰⁵ Diplomirani studenti 2022, Republički zavod za statistiku, <https://publikacije.stat.gov.rs/G2O23/Html/G2O231169.html>

Tabela 46. Broj diplomiranih studenata po polu u periodu od 2017. do 2020. godine

Godina	Ukupan broj diplomiranih	Muškarci	Žene
2017	45.119	18.548	26.571
2018	45.221	18.488	26.733
2019	42.499	17.497	25.002
2020	41.331	16.488	24.843
2021	39.956	15.508	24.448
2022	36.951	14.516	22.435

Izvor: Republički zavod za statistiku¹⁰⁶

U školskoj 2022/23. godini, na svim visokoškolskim ustanovama i na svim nivoima studija u Republici Srbiji upisano je 248.508 studenata. Od ukupnog broja upisanih, 102.842 studenta (41,4%) muškog je pola, a 145.666 (58,6%) studenata ženskog je pola. **Na državnim i privatnim univerzitetima ukupno je upisan 209.621 student – od toga 84,5% ili 177.180 studenata upisano je na državnim, a 15,5% ili 32.441 student na privatnim fakultetima.** Na državnim akademijama / visokim školama strukovnih studija i privatnim školama strukovnih studija ukupno je upisano 38.887 studenata – od toga 82,7% ili 32.187

¹⁰⁶ RZS, <https://www.stat.gov.rs/oblasti/obrazovanje/>

studenata na državnim akademijama / visokim školama strukovnih studija, a 17,3% ili 6.700 studenata na privatnim.¹⁰⁷

U izveštajnom periodu, pandemija kovida-19 prestala je direktno da utiče na odvijanje nastave.¹⁰⁸ U septembru 2022. godine, Tim za škole, sastavljen od predstavnika Ministarstva prosvete, nauke i tehnološkog razvoja i Instituta za javno zdravlje „Milan Jovanović – Batut“, odlučio je da će se nastava u svim školama održavati neposredno. Ta odluka nije promenjena do kraja školske godine, te je 2022/2023. bila prva godina tokom koje se nastava sve vreme odvijala neposredno još od školske 2018/2019. godine.

Nakon tragičnih pogibija učenika u školi „Vladislav Ribnikar“ u Beogradu 3. maja 2023. godine, Vlada Srbije je donela Zaključak na osnovu kojeg je redovna nastava u svim osnovnim i srednjim školama završena 6. juna.¹⁰⁹ Prethodno je, 7. maja, ministar prosvete Branko Ružić podneo ostavku na tu funkciju, što je bio jedan od zahteva protesta „Srbija protiv nasilja“ koji su organizovani nakon masovnih ubistava. Funkciju vršioca dužnosti ministra prosvete preuzeo je Đorđe Milićević iz Socijalističke partije Srbije.

Krajem 2022. godine, ministar Ružić potvrdio je da će Projekat državne mature biti realizovan u školskoj 2023/2024. godini.¹¹⁰ Ipak, i

¹⁰⁷ Upisani studenti 2022/2023, Republički zavod za statistiku, <https://publikacije.stat.gov.rs/G2023/Html/G20231165.html>

¹⁰⁸ Ministarstvo prosvete, <https://prosveta.gov.rs/vesti/neposredna-nastava-u-svim-skolama/>

¹⁰⁹ Ministarstvo prosvete, <https://prosveta.gov.rs/vesti/upucen-dopis-skolama-u-vezi-sa-zavrsetkom-skolske-godine/>

¹¹⁰ Ministarstvo prosvete, <https://prosveta.gov.rs/vesti/ruzic-drzavna-matura-je-iskorak-u-nasem-obrazovnom-sistemu/>

nakon sastanaka predstavnika Ministarstva prosvete sa predstavnicima učeničkog udruženja „I mi se pitamo“ u aprilu 2023, veći broj nedoumica oko organizacije Državne mature ostao je nerazjašnjen.¹¹¹ O ovoj temi je raspravljano i na 20. Sednici Saveta za mlade 25. aprila. U drugoj polovini maja, veći broj medija preneo je da će njeno održavanje ipak biti odloženo, i to najverovatnije za školsku 2025/2026. godinu.¹¹² Probna Državna matura ipak je održana 31. maja 2023.

Ovogodišnji KOMS-ov upitnik pokazao je da je, na pitanje da li su mladi zadovoljni obrazovnim programom za koji se školuju ili su se školovali, na skali od 1 do 5 (1 – Uopšte nisam zadovoljan/na programom; 5 – U potpunosti sam zadovoljan/na programom), prosečna ocena odgovora 2,71, što je manji procenat u odnosu na prošlu godinu (2,83). Procenat onih koji nisu zadovoljni (ocene 1 i 2) iznosi 44,2%, dok je prethodne godine iznosio 41,1%. S druge strane, procenat onih koji su zadovoljni svojim obrazovnim programom (ocene 4 i 5) smanjio se sa 31,6% na 27,3%. **Opšti zaključak je da je nezadovoljstvo obrazovnim programom blago poraslo.**

¹¹¹ Danas,

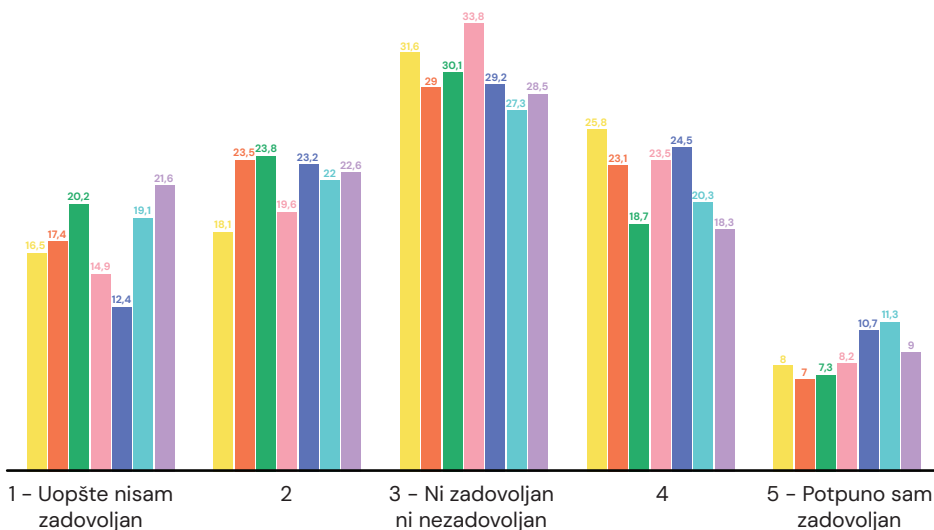
<https://www.danas.rs/vesti/drustvo/završen-drugi-sastanak-srednjoskolaca-i-predstavnika-ministarstva-prosvete-umesto-odgovora-nova-pitanja-o-drzavnoj-maturi/>

¹¹² Danas,

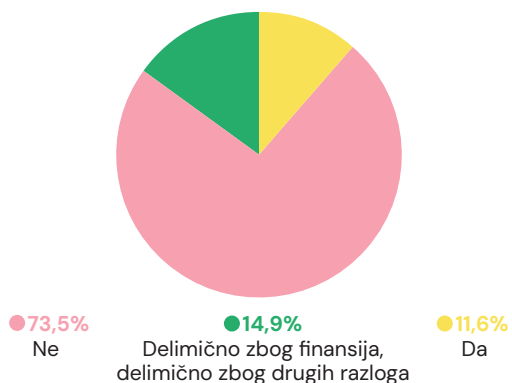
<https://www.danas.rs/vesti/drustvo/danas-saznaje-odlaze-se-drzavna-matura/>; Politika,

<https://www.politika.rs/scc/clanak/553706/Drzavna-matura-ce-biti-odložena>; Blic,

<https://www.blic.rs/vesti/drustvo/sta-ce-biti-sa-drzavnom-maturom-u-srbiji-sutra-proba-ia-ko-je-nov-sistem-upisa-na/2nxf5j6>

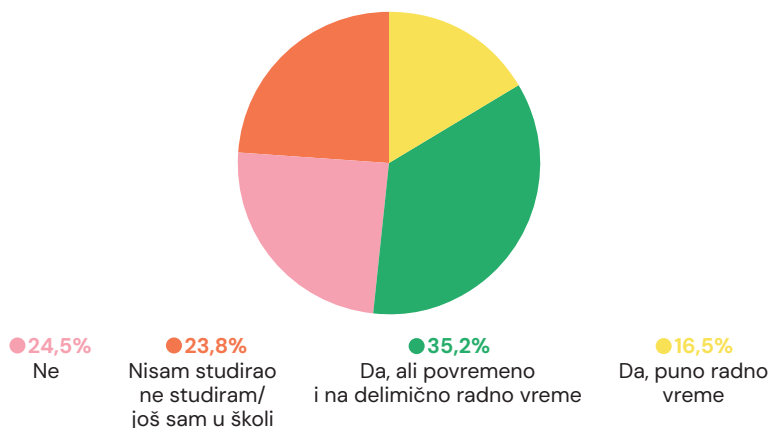
Grafikon 54. Zadovoljstvo mladih obrazovnim programom (%)

Imajući u vidu ekonomsku situaciju u zemlji, mlade smo ove godine pitali da li su morali da odustanu od obrazovanja iz finansijskih razloga. Čak 12% njih je odgovorilo potvrdno na ovo pitanje, dok je 15% to navelo kao jedan od razloga.

Grafikon 55. Odustajanje od školovanja

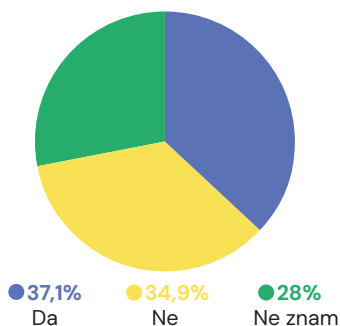
Mlade smo takođe pitali da li istovremeno rade dok studiraju (ili da li su radili dok su studirali). Polovina mladih je odgovorila da je radila (puno ili delimično radno vreme) tokom studija.

Grafikon 56. Zaposlenje tokom studija

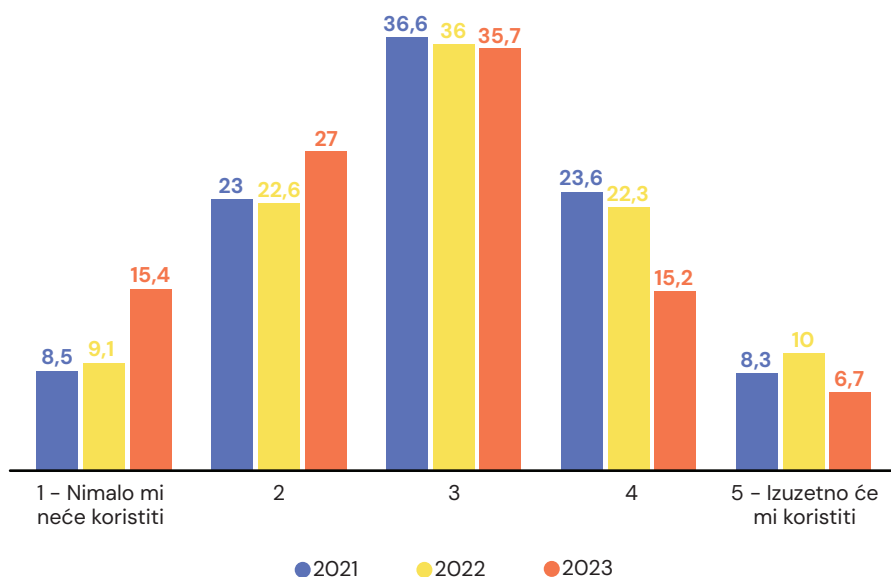
U istraživanju, onima koji su u procesu školovanja postavljeno je pitanje da li misle da će se brzo zaposliti na tržištu nakon završetka škole/studija i njih 37% misli da hoće, 28% ne zna i 35% mladih smatra da se neće zaposliti u skorijem periodu. Brojevi imaju blag negativni trend u odnosu na prošlu godinu.

Grafikon 57. Zaposlenje nakon studija

Pitali smo mlade koliko će im, prema njihovom mišljenju, ono što su naučili u školi pomoći pri pronalaženju posla. Vidimo da je situacija lošija u odnosu na 2022. godinu.

Grafikon 58. Koliko će vam naučeno u školi/na fakultetu pomoći pri pronalaženju posla? (%)

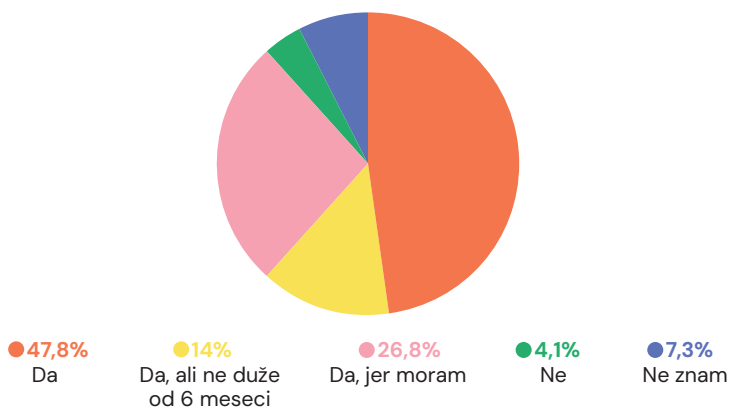
Pitali smo mlade i za koje od ovih oblasti/veština smatraju da bi trebalo da budu zastupljenije u obrazovnom sistemu, a najviše im nedostaje zdravstveno i seksualno obrazovanje u obrazovnom sistemu (71,7%) i međuljudski odnosi (69,6%).

Tabela 47. Koje oblasti/veštine bi trebalo da budu zastupljenije u obrazovanju

Oblast	Procenat odgovora ispitanika
Građansko obrazovanje	44,3%
Zdravstveno i seksualno obrazovanje	71,7%
Kritičko mišljenje	58,8
Kreativnost	54,5
Praktična ekonomska znanja	58,4
Savremene digitalne tehnologije	55,9
Međuljudski odnosi	69,6

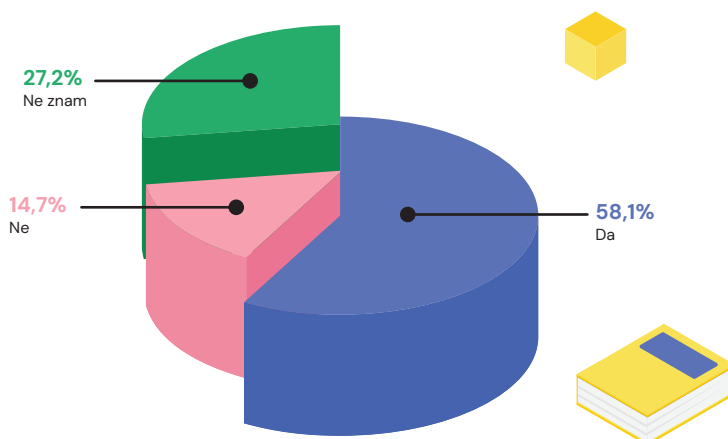
Pitali smo mlade i da li su spremni da rade druge poslove dok ne pronađu posao u struci. U odnosu na prošlu godinu, kada je preko 90% odgovorilo potvrdno, ove godine oko 85% **mladih je spremno da radi druge poslove dok ne nađe adekvatan u struci**, navodeći da bi radili jer moraju – 27%, a 14% njih ne bi radilo duže od šest meseci. Samo 4% ne bi radilo, a 7% ne zna, što upućuje, kao i u prethodnim izveštajima, na zaključak da mladi u Srbiji nisu probirljivi što se tiče posla i da bi radili tamo gde im se ukaže prilika.

Grafikon 59. Da li ste spremni da radite druge poslove?

Postavili smo pitanje da li su mladi spremni da se prekvalifikuju ukoliko ne postoji potreba na tržištu rada za njihov obrazovni profil i tri petine mladih jeste spremno. Utisak da su mladi **spremni da se prilagođavaju uslovima tržišta, od rada van struke do spremnosti na prekvalifikacije, čekanje na posao i slično**, ostaje nepromenjen.

Grafikon 60. Da li biste bili spremni da se prekvalifikujete ukoliko ne postoji potreba na tržištu rada za vaš obrazovni profil?

Na temu obrazovanja, održane su i dve fokus grupe.

U Beogradu, 3. juna, sa studentima je održana fokus grupa na temu kvaliteta obrazovanja.¹¹³ U fokus grupi su učestvovali studenti različitih oblasti.

Tema ove fokus grupe bilo je kvalitetno obrazovanje, a cilj je bio da saznamo kako mladi percipiraju obrazovni sistem u Srbiji, sa akcentom na srednjoškolsko obrazovanje, koliko su znanja i veština stekli u okviru njega i koliko su upoznati sa neformalnim obrazovanjem i načinima da do njega dođu.

Razgovor je započet asocijacijama koje su mladi imali na pomen obrazovnog sistema u Srbiji. Gotovo da su svim učesnicima reakcije na dati pojam bile negativne, te su govorili da obrazovnom sistemu „nešto fali“ da je „nedovoljno adekvatan“ i „zatvoren sistem“ u okviru kog se „ne izlazi sa dovoljno znanja“. Zatim, asocijacije su bile i „prenatranost informacijama“, „nema prakse“ i „osam sati slušaš ono što ne razumeš“.

Učesnici su bili saglasni i povodom testiranja izjave da je svakom mladom čoveku obrazovanje u Srbiji jednako dostupno. Saglasili su se da to nije slučaj, a najčešće su kao razlog takvog mišljenja navodili to da mladi usled nedostatka finansijskih sredstava neretko ne mogu da upišu željenu srednju školu/fakultet, a pogotovo ukoliko su iz unutrašnjosti Srbije a imaju želju da u većem gradu nastave školovanje. Osim toga, istakli su da se nejednakost primećuje i zbog toga što su udžbenici i osnovni materijal za nastavu skupi, a stipendije koje učenici/studenti dobijaju niske, te nisu od velike pomoći u tom smislu.

¹¹³ Fokus grupa – Kvalitetno obrazovanje, Beograd, 8. jun 2023, istraživačica Ana Šljukić

Oko izjave da im je srednja škola koju su pohađali pružila dovoljno veština i znanja za budućnost, mišljenja su bila podeljena. Brojniji deo učesnika, i to uglavnom onih koji su išli u gimnaziju, smatra da ih „nije naučila kako da uče“, kao ni veštinama važnim za svakodnevni život, pri čemu su posebno kritikovali sistem učenja u kom se, kako su rekli, samo uči napamet, ništa ne razume i na kraju se većina toga zaboravi. Sa druge strane, nekolicina njih koji su završili stručne srednje škole, imaju dosta drugačiju percepciju i posebno pohvaljuju praktičnu nastavu, naglašavajući da „ko je hteo da uči, taj je i naučio“, kao i primere pojedinaca iz njihove generacije koji su se odmah nakon završene srednje škole uspešno zaposlili.

Pored problema u vezi sa srednjim školama koje su već naveli, a upitani da li postoji još neki na koji bi skrenuli pažnju, učesnici su gotovo bez izuzetka istakli nezadovoljstvo nastavnim kadrom. Smatraju da profesori nisu dovoljno edukovani o tome kako da obavljaju svoj posao, te da se iz tog razloga dešava da ocene zavise od njihovog raspoloženja i da do autoriteta pokušavaju da dođu na pogrešne načine. Sugerisali su da je potrebno promeniti kriterijume po kojima se profesori biraju i da se više povede računa o tome da li, pored stručnosti za određeni predmet koji predaju, poseduju i dovoljno znanja o pedagogiji. Takođe, konsenzus je postojao i povodom izjave da se obrazovanje u Srbiji ne odvija u korak s vremenom, gde je najviše kritike bilo usmereno prema zastarelom gradivu.

Poseban deo razgovora bio je posvećen veštinama/znanjima koje su učesnici sticali u srednjoj školi u konkretnim oblastima, a iskustva su po tom pitanju bila vrlo slična. Kada je reč o građanskom obrazovanju, njega su stekli tek na fakultetima, dok ranije pojmove poput „izbora“, „aktivizma“ i „demokratije“ u školi nisu čuli. O reproduktivnom zdravlju i seksualnom obrazovanju imali su po jedan do dva časa u toku

srednje škole, što smatraju nedovoljnim. Zatim, zapazili su da se o međuljudskim odnosima u njihovoj srednjoj školi razgovaralo samo na dodatnim časovima sa razrednim starešinama, ali se slažu se anketiranim mladima (navelo 69,6% mladih u kvantitativnom istraživanju) da moraju biti zastupljeniji u obrazovnom sistemu. Kritičko razmišljanje delimično, dok su kreativnost i digitalne veštine jedine oblasti na kojima su u srednjoj školi dovoljno radili.

Mladi su se saglasili sa izjavom da je neformalno obrazovanje podjednako važno kao i formalno i da zbog toga treba da bude naglašenije u obrazovnom sistemu. Stava su da mladi u srednjoškolskim danima uglavnom nisu upoznati sa tim šta je neformalno obrazovanje i na koji način mogu da ga steknu. Ističu njegovu važnost u kontekstu dalje karijere, jer im ono pruža mogućnost da se oprobaju u različitim oblastima i steknu iskustvo koje bi im pomoglo da lakše odaberu fakultet koji će upisati ili posao kojim bi se bavili. Problem koji primećuju jeste da su u unutrašnjosti i malim zajednicama prilike za neformalno obrazovanje svedene na minimum, usled nedostatka finansijskih sredstava.

Upitani u kolikoj meri bi neformalno obrazovanje trebalo da bude povezano sa formalnim, odgovorili su da su svesni da ono treba da bude odvojeno od škola, ali su ukazali na to da bi profesori trebalo da igraju važnu ulogu u tome da đacima predstave da ono postoji i da im ukažu na mogućnosti koje su mladima na raspolaganju (radionice, programi, kursevi i slično). Štaviše, svi učesnici koji su u srednjoj školi sticali neformalno obrazovanje, za konkretan projekat ili kurs koji su pohađali saznali su preko svojih profesora. Još jedno iskustvo im je zajedničko: pored profesora koji su im pružili podršku u sticanju neformalnog obrazovanja, postojali su i oni koji su ih indirektno „demotivisali“ u tome tako što im nisu dozvoljavali da izostaju sa časova usled vannastavnih aktivnosti. Shodno tome, zaključak je bio

da im škola nije pružila podršku u neformalnom obrazovanju, iako bi bar trebalo da ih usmeri ka njemu.

Zaključak fokus grupe: mladi su negativno percipirali obrazovni sistem u Republici Srbiji, posebno kritikujući sistem učenja u kom se ne uči sa razumevanjem, zastarelo i preopširno gradivo, nastavni kadar i činjenicu da im srednja škola nije pružila veštine važne za budućnost, koje su sticali tek na fakultetima. Istakli su da je u pristupu obrazovnim programima prisutna nejednakost, koja se najviše ogleda u tome što pojedinci koji su u lošijem finansijskom stanju ne mogu da upišu željeni fakultet ili srednju školu, a pogotovo ukoliko dolaze iz manjeg mesta, a žele da nastave školovanje u većem gradu. Učesnici su ukazali na to da im obrazovni program koji su pohađali pre upisa fakulteta nije pružio osnovna znanja o građanskom obrazovanju, međuljudskim odnosima, reproduktivnom zdravlju i seksualnom obrazovanju i mišljenja su da bi ove oblasti morale biti zastupljenije u školama. Smatraju da su u srednjoj školi uspeli da se nauče digitalnim veštinama i kreativnosti, a delimično i da kritički razmišljaju. Mladi su se saglasili sa izjavom da je neformalno obrazovanje podjednako važno kao i formalno i da zbog toga treba da više bude naglašeno u obrazovnom sistemu. Iako su svesni da neformalno obrazovanje treba da bude odvojeno od formalnog, stava su da bi profesori u školama igrali važnu ulogu ukoliko bi mlade više usmeravali ka neformalnom obrazovanju ili kada ih bar ne bi sankcionisali ukoliko vannastavne aktivnosti nekada zahtevaju odsustvo sa nekog časa.

U Nišu je 22. maja sa studentima održana fokus grupa na temu kvaliteta obrazovanja. U fokus grupi su učestvovali studenti različitih nauka.

U Nišu je 22. maja sa studentima održana fokus grupa na temu kvaliteta obrazovanja.¹¹⁴ U fokus grupi su učestvovali studenti različitih nauka.

Fokus grupa je započeta pitanjem za učesnike da od 1 do 5 ocene kvalitet obrazovnog sistema u Srbiji. Prosečna ocena je 3. Oni koji daju manje ocene obrazovnom sistemu zameraju nekoliko stvari: komplikovane procedure i papirologiju, nemogućnost povezivanja gradiva, manjak prakse i višak informacija. Ipak, deo učesnika tu temeljnost u učenju izdvaja kao prednost obrazovnog sistema u Srbiji u odnosu na druge zemlje, pa zato daju višu ocenu, ali su saglasni da i pored toga praksa nedostaje.

Oko izjave da su programi nastave u srpskom obrazovnom sistemu zastareli dolazi do konsenzusa. Kao problem navode to što se za mnoge predmete na fakultetima uči iz udžbenika starih preko trideset godina, što je, pogotovo za obrazovne profile koji se menjaju iz godine u godinu, za njih otežavajući faktor da teoriju povežu sa praksom i kasnije primene znanje. Navode da je puno informacija koje se od njih traže da znaju, a sigurni su da im neće biti potrebne za buduću profesiju.

Delimično su saglasni sa izjavom da odsustvo autoriteta dovodi do degradacije školstva. Više daju prednost poštovanju nego autoritetima. Smatraju da su autoriteti potrebni u osnovnim školama, kada se formiraju vrednosti, nego na fakultetima, a kako navode – stvar je obrnuta. Ističu da bi voleli da je komunikacija sa profesorima otvorenija jer to doprinosi tome da lakše usvajaju znanja. Ipak, svesni su da je to zbog velikih grupa studenata izazov, zato predlažu rad u

¹¹⁴ Fokus grupa – Kvalitetno obrazovanje iz ugla studenata, Niš, 22. maj 2023, istraživačica Anđelija Stanimirović

manjim grupama kao potencijalno rešenje. Takav *ex cathedra* sistem gde profesori govore dok studenti slušaju ne doprinosi njihovom razvijanju kritičkog mišljenja, što ih demotiviše u celom procesu obrazovanja. Potrebno im je više debata i diskusija.

Što se tiče oblasti i veština koje im nedostaju u obrazovnom sistemu, navode sledeće: negovanje kritičkog mišljenja, političko i seksualno obrazovanje, fizičko vaspitanje i tzv. *soft skills*. Ipak, ono što označavaju kao najveći nedostatak jeste da su svesni da kroz formalno obrazovanje ne dobijaju kompetencije koje su potrebne za osnovno funkcionisanje u društvu (otvaranje računa u banci, glasanje na izborima, procedure). Smatraju da bi takva znanja trebalo da dobiju putem građanskog vaspitanja, koje treba unaprediti jer, kako navode, *to je uvek poslednji čas, sa kojeg svi idu kući*.

Pri odabiru fakulteta, ali i profesije, podjednako su im bili važni i faktori da to za šta su se opredelili stvarno vole, ali i da je finansijski isplativo. Svi, osim učesnika fokus grupe sa Prirodno-matematičkog fakulteta, smatraju da ima dovoljno potrebe na tržištu rada za njihove profesije i ne brine ih previše da li će nakon fakulteta pronaći zaposlenje. Iako se budu suočili sa izazovom, smatraju da je u današnje vreme nikada lakše da se prekvalifikuju i to ne vide kao problem.

Učesnici smatraju da im znanje koje dobijaju na fakultetu neće biti dovoljno da dobro obavljaju posao i da neće biti presudan faktor pri zaposlenju. Iako, sa jedne strane, i dalje uviđaju značaj visokog obrazovanja, smatraju da ono sve više gubi na značaju i da danas svako može da završi fakultet. Bez obzira na to, ističu da se mnoge stvari ne mogu znati bez fakulteta i da je tu značaj visokog obrazovanje neupitan.

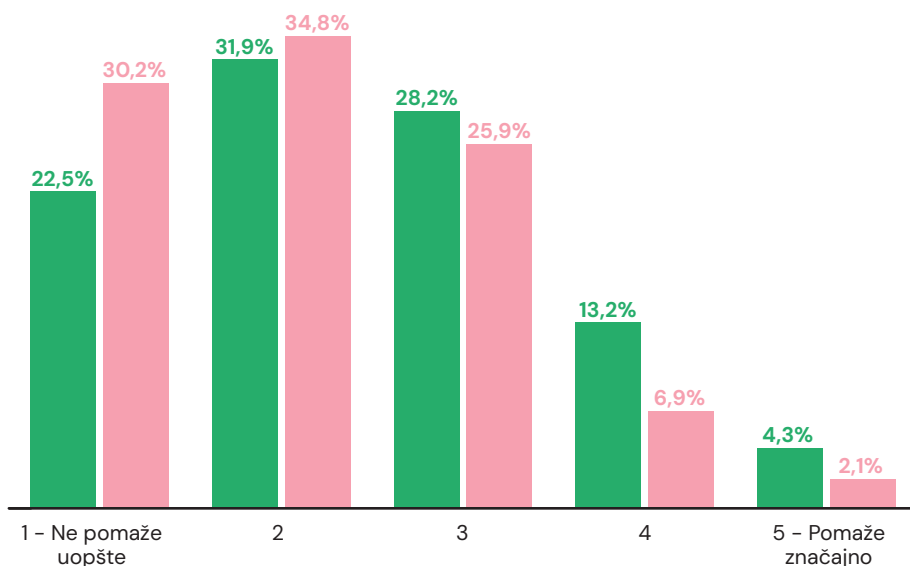
Neformalno obrazovanje vide kao mogućnost da steknu kompetencije koje ne mogu da steknu na fakultetu, ali i da nadomeste praksu koju vide kao najveći nedostatak formalnog sistema obrazovanja. U srednjoj školi i na fakultetu su uglavnom imali podršku za neformalno obrazovanje, ali navode da bi saradnja između ta dva sektora morala da bude znatno razvijenija jer su retki slučajevi da je obrazovna institucija poveznica sa organizacijama koje im nude mogućnosti. Neki od njih smatraju da bi iskustva iz neformalnog obrazovanja bila veći faktor od diplome fakulteta pri zaposlenju, ali im, sa druge strane, to stvara pritisak da moraju da se usavršavaju mnogo više od onog što formalni obrazovni sistem već zahteva. Na kraju, iako, kako navode, neformalno obrazovanje „puni CV“, zaključuju da bi najbolje bilo energiju rasporediti na oba jer ih smatraju podjednako bitnim za kvalitetno obavljanje budućeg posla.

Zaključak: obrazovni sistem u Srbiji učesnici fokus grupe ne ocenjuju kao loš, ali ni kao dobar. Za sve što može da bude potencijalno dobra stvar uvek kao primer imaju pojedince više nego celokupno uređen sistem. Ipak, spisak dobrih stvari koje ističu je daleko kraći od onog koji broji stavke koje zameraju. Kao najveći benefit formalnog obrazovnog sistema u Srbiji navode temeljnost, dok sa druge strane kao najveću manu ističu nedostatak prakse. Imajući u vidu da je praksa jedan od najvažnijih faktora pri zaposlenju, taj nedostatak za njih predstavlja veliki problem jer osećaju pritisak da moraju da se usavršavaju i pored fakulteta, odnosno da im diploma nakon završenih studija ne pruža sigurnost da će se zaposliti. Tu manu uspevaju da nadomeste neformalnim obrazovanjem, ali smatraju da bi saradnja između formalnog i neformalnog sektora trebalo da bude dosta bolja. Na kraju, standardizacija je nešto što je potrebno obrazovnom sistemu u Srbiji jer pozitivnih primera ima, ali su više izuzeci, a ne praksa.

Mobilnost:

Pitali smo mlade kako ocenjuju državnu pomoć mladim bračnim parovima u zasnivanju porodice. Mladi su na skali od 1 do 5 (1 – Ne pomaže uopšte do 5 – Pomaže značajno) dali prosečnu ocenu 2,45.

Grafikon 61. Odnos mladih prema merama pomoći u zasnivanju porodice

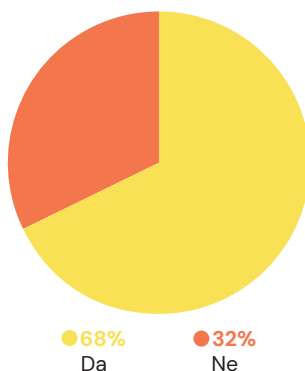

Prosečna vrednost ocene je 2,16. Postoji statistički značajna razlika u odnosu na pol ispitanika***. Muški ispitanici više smatraju da država pomaže mladim bračnim parovima da osnuju porodicu (2,22) u odnosu na ženske ispitanike (2,09). Postoji statistički značajna razlika u odgovorima i u odnosu na region ispitanika*. Mladi iz regiona Beograda niže ocenjuju podršku države mladim bračnim parovima, sa ocenom od 2,01, u odnosu na ostale regione (ocene između 2,17 i 2,26). Takođe, iako nema statistički značajnih razlika, važno je istaći da

sa rastom godina ispitanika opada vrednost prosečne ocene u vezi sa podrškom države mladim bračnim parovima.

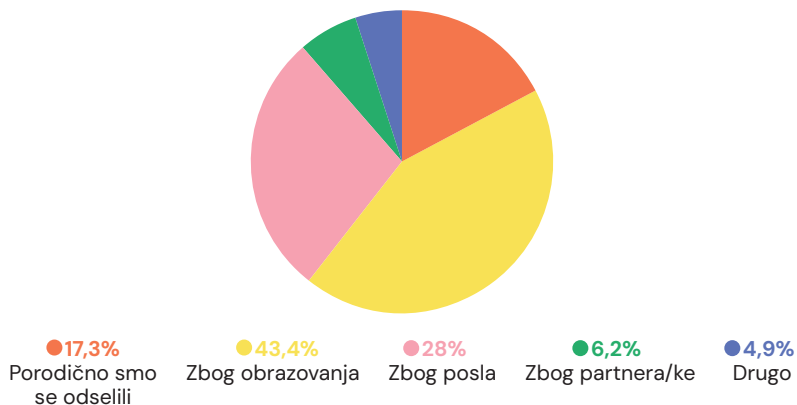
Pitali smo mlade da li žive u mestu u kom su odrasli. Dve trećine mladih (68%) i dalje živi u svom rodnom mestu, dok se 32% mladih odselilo iz svog mesta, što je isti procenat kao i prošle godine.

Grafikon 62. Mesto života mladih

Pitali smo mlade koji su se odselili iz rodnog mesta koji je razlog za to. Rezultati su sledeći:

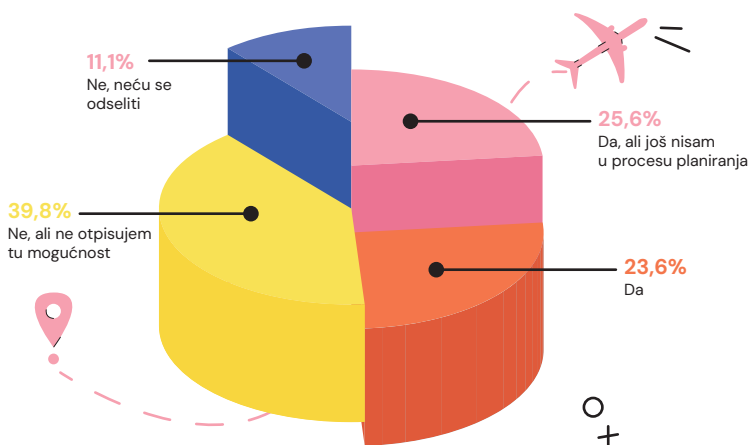
Grafikon 63. Razlozi selidbe mladih

Najveći broj mladih se odselio zbog obrazovanja (44%), zatim zbog posla (28%) i zbog porodične selidbe (17%).

Pitali smo mlade da li planiraju da se isele iz zemlje, a rezultati su slični kao i prethodnih godina. Njih 23,6% je odgovorilo da to već planira, dok je 25,6% njih odgovorilo da planira, ali da još nije ušlo u sam proces planiranja.

Grafikon 64. Da li planirate da se odselite iz zemlje?

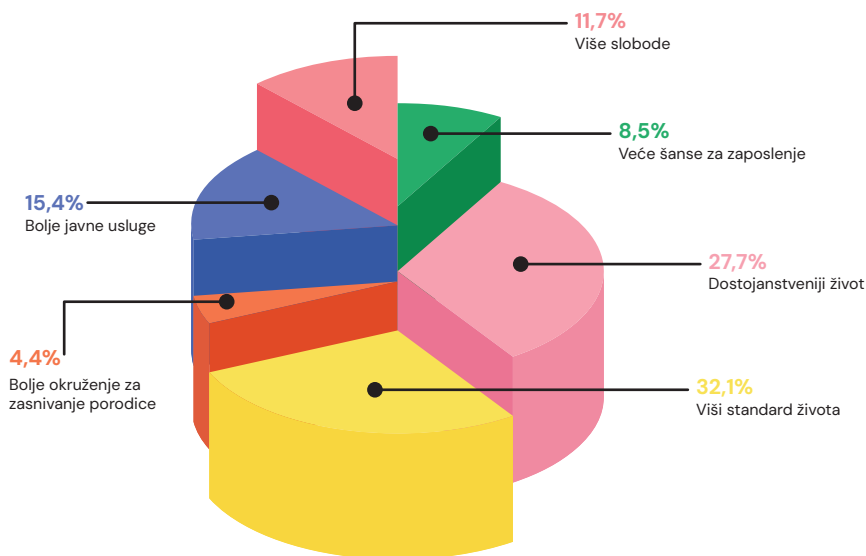

Postoji statistički značajna razlika u odgovorima u odnosu na pol* ispitanika. Mlade žene u većem procentu (29,8%) odgovorile su sa „da, ali još nisam u procesu planiranja“ u odnosu na mlade muškarce (21,4%).

Ove godine ne postoje statistički značajne razlike u odgovorima mladih u pogledu regiona iz kojih dolaze, za razliku od prethodne godine, kada je region Vojvodine bio onaj iz kog mladi u najmanjoj meri planiraju da se odsele, dok je Beograd region iz kog mladi najviše planiraju da se odsele u inostranstvo.

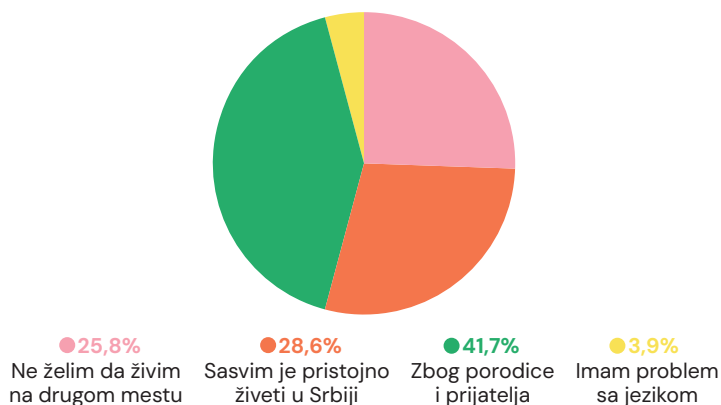
Pitali smo mlade i zašto bi se odselili iz Srbije. Rezultati su prilično ujednačeni kao i prošle godine. I dalje je viši životni standard glavni razlog (32,2%), a odmah iza njega je dostojanstveniji život (27,7%). Zanimljiv je rast u isticanju važnosti boljih javnih usluga, gde je, za razliku od prošle godine, kada je svaka deseta mlada osoba ovo isticala kao razlog, taj broj sada porastao na 15,4%.

Grafikon 65. Zašto biste se odselili?

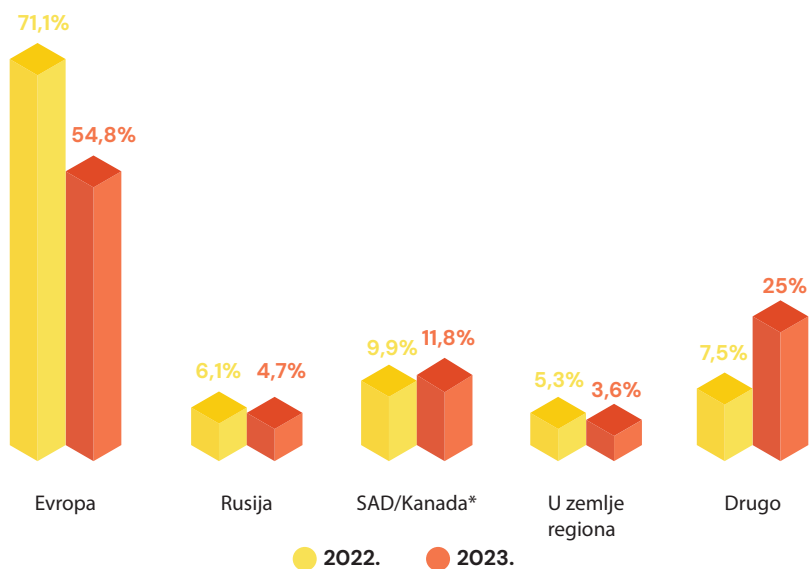
Pitali smo mlade i zašto se ne bi odselili, a najveći broj njih se ne bi odselio zbog porodice i prijatelja (42%). Važno je istaći da je odgovor „sasvim je pristojno živeti u Srbiji“ značajno porastao u odnosu na prethodnu godinu, kada je on iznosio tek 13%. Doduše, metodološka napomena – u odnosu na prethodnu godinu obrisan je odgovor „drugo“, otvoren za komentare, a koji je prošle godine imao 9% odgovora.

Grafikon 66. Zašto se ne biste odselili?

Na pitanje gde bi se preselili, na prvom mestu želja gde bi mladi živeli jesu zemlje Zapadne Evrope, u 54,8% slučajeva, a zatim SAD/Kanada, u 11,8% slučajeva.

Grafikon 67. Gde bi se mladi preselili?

Za razliku od prethodnih godina, kada je Evropa bila ubedljivo na prvom mestu za selidbu mladih (pad od 16% je vrlo indikativan), sada svega polovina mladih ističe Evropu kao svoj izbor, dok bi se ¼ mladih odselila na neko drugo mesto od ponuđenih odgovora.¹¹⁵

Prvi put smo ove godine ispitali stavove mladih o ruralnom razvoju i životu na selu.

Pitali smo mlade da li se slažu sa narednim tvrdnjama u vezi sa životom na selu, sa ponuđenim odgovorima od 1 do 5 (1 – U potpunosti se ne slažem, 5 – U potpunosti se slažem), prosečni odgovori ispitanika/ca su sledeći.

¹¹⁵ *U ovogodišnjem upitniku, pored ponuđenog odgovora SAD, pridodata je i Kanada.

Tabela 48. Mladi i život na selu

Tvrdnja	Prosečna ocena 2023.	Razlike u odgovorima
Seoska područja imaju dobro izgrađenu infrastrukturu	2	(1) ¹¹⁶ (2) ¹¹⁷ (3) ¹¹⁸
Mladima sa sela je dostupno kvalitetno obrazovanje	2,15	(2)(3)
Uslovi za stanovanje na selu su dobri	2,37	(2)(3)
Pokrivenost internetom i telekomunikacijama je dobra u seoskim područjima	2,56	(1)(3)
Mladi sa sela imaju priliku za kvalitetne poslove	2,13	(2)(3)
Živim na selu i planiram da se preselim u gradsko područje	2,63	(2)

Iz priloženih niskih ocena na date tvrdnje, možemo zaključiti da su uslovi za život na selu nepovoljni. Ove godine smo prvi put uveli pitanja iz oblasti ruralnog razvoja i biće od velike važnosti pratiti ove podatke u narednim godinama.

¹¹⁶ Mladi muškarci su niže ocenili tvrdnje o kvalitetu infrastrukture, interneta i telekomunikacija.

¹¹⁷ Sa porastom godina ispitanika negativnije je viđenje kvaliteta života na selu u svim obeleženim aspektima.

¹¹⁸ Ispitanici iz Beograda su davali niže prosečne ocene u odnosu na ostale regione

Zaključak i preporuke

Ovo poglavlje nam je ukazalo na položaj mladih na tržištu rada, prilike za zaposlenje, obrazovanje i stavove o obrazovanju, kao i na njihovu mobilnost. **Ove godine je nezaposlenost smanjena za oko 13%, odnosno za oko 11.000 mladih (od 2014. godine nezaposlenost mladih je smanjena za 120.000 mladih). Ukupan broj nezaposlenih mladih je 75.526, što predstavlja 18,43% od ukupnog broja nezaposlenih u Republici Srbiji.**

Najveći broj mladih je nezaposlen u regionu Centralne i Zapadne Srbije (36,46% od ukupnog broja nezaposlenih mladih) i regionu Južne i Istočne Srbije (28,21% od ukupnog broja nezaposlenih mladih). Podaci pokazuju da veliki broj zaposlenih mladih (skoro petina, 18%) radi bez ugovora, a da se tek 28% nezaposlenih mladih registruje u evidenciju NZS. Mladi i dalje veruju da je za dobijanje posla najvažnije da imaju lična i porodična poznanstva, kao i aktivizam u političkoj partiji, u značajno većoj meri od formalnog ili neformalnog obrazovanja.

Ovo poglavlje pokazuje da stavovi mladih prema obrazovanju ostaju uglavnom nepromenjeni u odnosu na prošlu godinu. Zadovoljstvo mladih obrazovnim programom koji pohađaju se blago smanjilo. Ostaju prisutni problemi neusklađenosti obrazovnog sistema i tržišta rada, a 90% mladih je i dalje spremno da radi van struke, što ukazuje na manjak poverenja u korisnost obrazovanja koje stiču. Pandemija kovida-19 je nastavila da utiče na obrazovanje, ali u manjem obimu nego prethodnih godina.

Mladi dominantno smatraju da mere podrške osnivanju porodice od strane države nisu dovoljne. Kada napuštaju mesto u kome su rođeni i odrasli, najčešće to čine zbog obrazovanja i zbog posla. Kao i ranijih godina, visoki su procenti mladih koji planiraju da se odsele ili to žele,

ali nisu još u procesu planiranja, a najvažniji razlozi za to su viši standard života i dostojanstveniji život. I dalje veliki broj mladih planira ili razmišlja o tome da ode iz Srbije.

- Usvojiti zakon o radnim praksama, koji će regulisati i zaštititi radna prava mladih u okviru obavljanja radne prakse

Akteri: Vlada RS, Ministarstvo za rad, zapošljavanje, boračka i socijalna pitanja; Nacionalna služba za zapošljavanje; sindikati; KOMS; udruženja mladih i za mlade,

- Razviti kapacitete i implementirati program „Garancije za mlade“ na teritoriji cele Republike Srbije

Akteri: Vlada RS, Ministarstvo za rad, zapošljavanje, boračka i socijalna pitanja; Nacionalna služba za zapošljavanje; udruženja poslodavaca, sindikati, Ministarstvo finansija

- Nastaviti sa realizacijom programa „Moja prva plata“, ne smanjivati broj korisnika i uvećati sredstva za naknadu za mlade

Akteri: Vlada RS; Ministarstvo finansija; Ministarstvo za rad, zapošljavanje, boračka i socijalna pitanja, Nacionalna služba za zapošljavanje, udruženje poslodavaca

- Kreirati posebne dodatne programe zapošljavanja mladih u regionima Centralne i Zapadne Srbije, kao i Južne i Istočne Srbije, gde je najveća nezaposlenost mladih

Akteri: Vlada RS; Ministarstvo privrede; Ministarstvo finansija; Nacionalna služba za zapošljavanje

- Kreirati posebne mere i politike za osamostaljivanje od porodice i samostalan život mladih

Akteri: Vlada RS; Ministarstvo privrede; Ministarstvo finansija; Nacionalna služba za zapošljavanje, KOMS; udruženja mladih i za mlade

- Prepoznati mlade kao posebnu kategoriju i kreirati mere za njih za unapređenje stambene politike kroz pilot-program Akcionog plana Nacionalne stambene strategije do 2030. godine

Akteri: Vlada RS; Ministarstvo građevinarstva i infrastrukture; Ministarstvo finansija; KOMS

- Uticati na to da se smanji broj mladih koji rade bez ugovora kroz inspekcijski nadzor i edukaciju mladih o značaju prava na rad i svega što proizilazi iz ugovora o radu

Akteri: Vlada RS; Ministarstvo finansija; Poreska uprava

- Popularizovati usluge i servise koje mladi mogu da dobiju od Nacionalne službe za zapošljavanje i podsticati prijavljivanje mladih na evidenciju nezaposlenih lica

Akteri: Ministarstvo finansija; Nacionalna služba za zapošljavanje

- Promovisati i podstaknuti preduzetništvo i socijalno preduzetništvo mladih, kako kroz ekonomske i finansijske olakšice, tako i kroz sistem formalnog obrazovanja

Akteri: Vlada RS; Ministarstvo privrede; Ministarstvo finansija; MPNTR;

udruženja građana; udruženja mladih i za mlade

- Reformisati obrazovanje kroz modernizaciju i pospešivanje kvaliteta kurikuluma, povezivanje i korespondiranje sa modernim tržištem rada, kao i kroz reformu nacionalnog okvira kvalifikacija

Akteri: Vlada RS; Ministarstvo prosvete; MzRZBiSP

- Prilikom primene Projekta državne mature voditi računa o opterećenju učenika i uključiti ih u proces konsultacija.

Akteri: Vlada RS; MPNTR; univerziteti

- Kreirati opsežnije i preciznije mere u programima podrške mladima u zasnivanju porodice

Akteri: Vlada RS; Ministarstvo finansija; Ministarstvo za brigu o porodici i demografiji.

BEZBEDNOST I ZDRAVLJE MLADIH **08**

U ovom poglavlju se predstavljaju nalazi u vezi sa perspektivama mladih o bezbednosnim problemima, njihovim uzrocima i reakcijama na različite bezbednosne situacije, kao i zdravstvenim navikama mladih i percepciji zdravstvenog stanja. Važno je napomenuti i da je kvantitativno istraživanje rađeno u drugoj polovini aprila 2023. godine, odnosno pre masovnih zločina i ubistava dece i mladih početkom maja. Dodatno, treba napomenuti da je nakon tragedija održana sednica Saveta za mlade o unapređenju bezbednosti i mentalnog zdravlja mladih 17. maja, na kojoj se diskutovalo o više preventivnih mera i aktivnosti za unapređenje bezbednosti i mentalnog zdravlja mladih. Na toj sednici Ministarstvo turizma i omladine predstavilo je predlog o osnivanju savetovališta za mlade koja će pored stručnjaka za mentalno zdravlje imati angažovane omladinske radnike u lokalnim sredinama. Savetovališta će biti smeštena u omladinskim centrima, klubovima za mlade i ostalim prostorima za mlade. Ministarstvo turizma i omladine najavilo je i pokretanje kampanje za promociju mentalnog zdravlja mladih. Članovi Saveta za mlade podržali su mere MTO i uputili niz drugih predloga usmerenih na podizanje nivoa bezbednosti i mentalnog zdravlja mladih, prevenciju svih oblika nasilja, sa posebnim naglaskom na digitalno nasilje.¹¹⁹ Do momenta zaključivanja rada na ovom izveštaju, nije se formalizovalo ono o čemu se diskutovalo i zasad nisu usvojene mere o kojima je bilo reči.

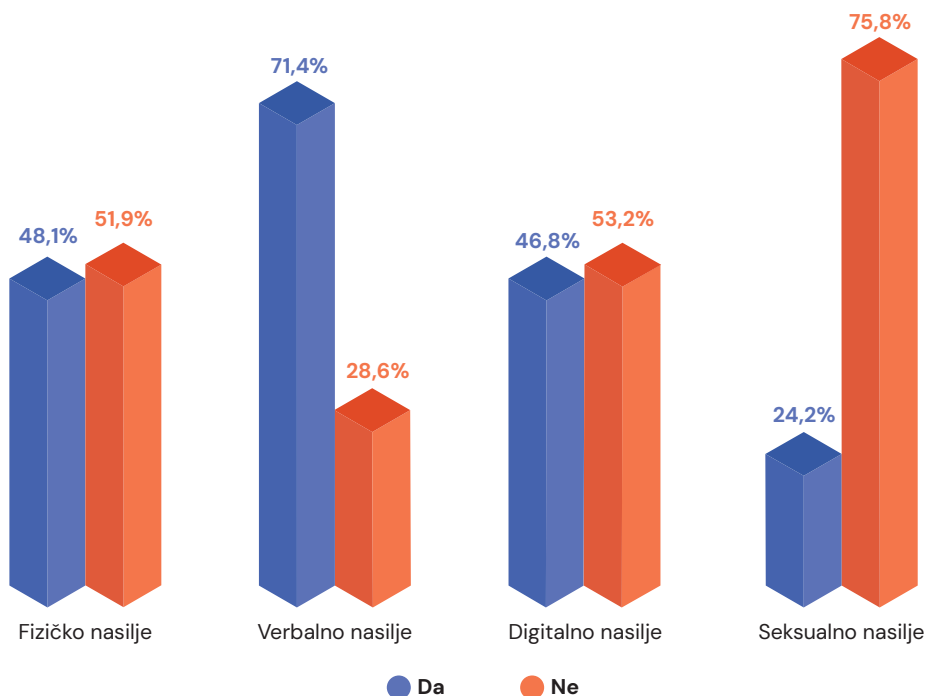
Zabrinjavajući nalaz ovog poglavlja je da se ni u jednoj kategoriji nije smanjio udeo mladih koji je bio izložen nekom obliku nasilja i diskriminacije, a u mnogim kategorijama se taj udeo povećao.

¹¹³ Videti više (u poglavlju 4.2): Sednica Saveta za mlade 17. maj 2023.

<https://mto.gov.rs/vest/sr/2285/savet-za-mlade-o-unapredjenju-bezbednosti-i-mentalnog-zdravlja-mladih.php>

U upitniku smo mladima postavili pitanje da li su izloženi ili su bili izloženi nekom obliku nasilja, a rezultat kaže da je 49% njih izjavilo da je bilo izloženo fizičkom nasilju, što je više nego prošle godine (40%). Podaci o verbalnom nasilju pokazuju blag pad u odnosu na prošlu godinu (sa 73% na 71%), dok je procenat mladih koji je bio izložen digitalnom nasilju takođe povećan sa 40 na 47%.

Grafikon 68. Izloženost mladih različitim oblicima nasilja

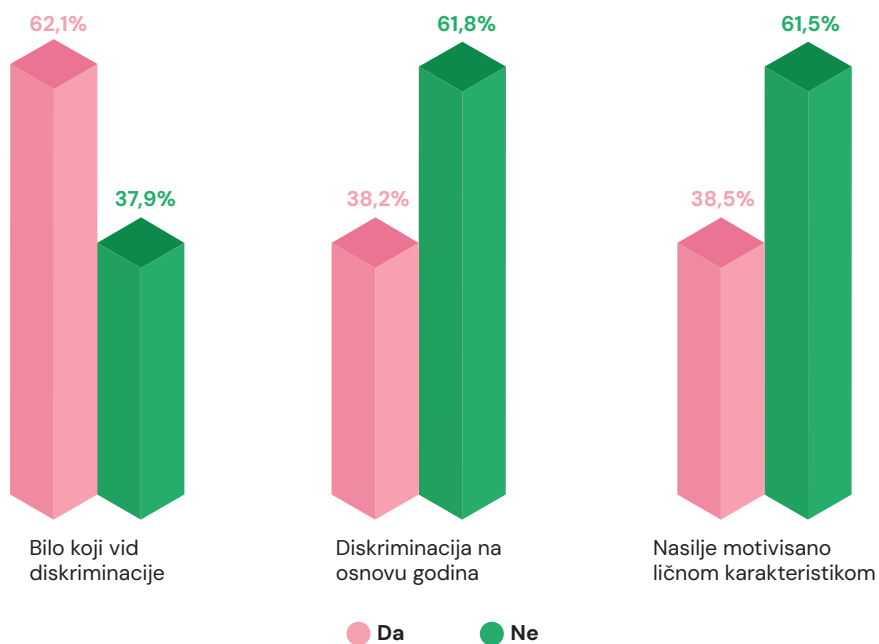

Mlade smo pitali i da li su izloženi vidovima diskriminacije i čak 62% njih je reklo da su izloženi nekom obliku diskriminacije, što je blag pad u odnosu na prethodnu godinu, kada je ovaj procenat iznosio 67%. Primetan je značajan pad diskriminacije na osnovu godina. Prošle

godine 44% mladih je doživelo ovaj vid diskriminacije, dok je taj broj ove godine 38%. Na kraju, broj mladih koji je bio izložen nasilju motivisanom ličnom karakteristikom ostao je približno isti.

Ostaje ocena da ovaj podatak zasigurno doprinosi osećaju nesigurnosti kod mladih, padu vrednosti, pa i njihovoj želji da napuste svoju sredinu.

Grafikon 69. Izloženost mladih diskriminaciji

U vezi sa nasiljem i diskriminacijom i generalno inkluzivnim društvom održana je fokus grupa sa mladima iz Bečeja.¹²⁰ Učesnici su u najvećoj meri bili srednjoškolci, ali je bilo i studenata i zaposlenih mladih. Rodna ujednačenost bila je ostvarena. Tema fokus grupe bila je nasilje i diskriminacija i generalno inkluzivno društvo. Cilj nam je bio da saznamo da li su, u kojoj meri i na kojim mestima mladi izloženi nasilju i diskriminaciji, imajući u vidu čitav spektar oblika ovih pojava. Takođe, upoznali smo se sa time da li su mladi svedočili nasilju u svojoj sredini, te da li su reagovali i prijavili nasilje. Dodatno, pokušali smo da povežemo razne oblike nasilja i diskriminacije i vrednosti koje mladi smatraju važnim ili irelevantnim. Najzad, ispitali smo koliko je mladima značajan prostor u kom su zaštićeni od nasilja i diskriminacije, ali i koji im pruža dodatne prilike za učenje, zabavu i razvoj.

Razgovor je započet pitanjem da li su učesnici svedočili bilo kom obliku nasilja u svojoj bližoj okolini, na šta su svi odgovorili potvrdno. Prvi primeri koje su naveli bili su oblici digitalnog i/ili verbalnog nasilja, za koje kažu da je postalo svakodnevnica na društvenim mrežama, ali im se čini da je u poslednje vreme zastupljenije nego ranije. Učesnica koja je diplomirana novinarka i zaposlena navela je vlastiti primer pretrpljenog digitalnog nasilja, sa elementima verbalnog i rodno zasnovanog nasilja, gde je jednom prilikom bila napadana u komentarima na objavu u kojoj je postavila pitanje u vezi sa finansiranjem izvesnog događaja. Dobijala je komentare da se to ne tiče jedne žene i da joj je mesto u kuhinji. Ona je navela da redovno prijavljuje ovakve oblike nasilja na društvenim mrežama, ali to nije bio slučaj ni kod jednog drugog učesnika. Učesnici srednjoškolci bili su u dobroj meri saglasni da u slučaju ovakvog nasilja „treba da se pridružiš onom koga ne možeš da pobediš“.

¹²⁰ Fokus grupa – Inkluzivno društvo – nasilje i diskriminacija, Bečej, 22. jun 2023, istraživač Lazar Simić

Kada je fizičko nasilje u pitanju, većina učesnika je rekla da su im najbliži primeri nasilja u školi, kako osnovnoj, tako i srednjoj. Jedan učesnik rekao je da je i sam bio nasilnik u osnovnoj školi, ali, kako tvrdi, to je bio njegov način da odgovori na verbalno i psihičko nasilje koje je trpeo od vršnjaka jer su ga diskriminirali zbog gojaznosti. Deo učesnika osvrnuo se i na spregu fizičkog nasilja u školama koje danas često bude snimljeno od strane nekog prisutnog, te se prelijeva u digitalno i verbalno nasilje i nakon samog čina. Nekoliko učesnika podijelilo je i primere gde su učenici u školi bili žrtve fizičkog nasilja od strane pojedinih nastavnika, te da su ti slučajevi uvek ostajali neprijavljeni. Učesnik koji je student naveo je da zna i fizičke obračune na fakultetima u kampusu gde i sam studira.

U vezi sa verbalnim nasiljem postignut je konsenzus kod svih učesnika, odnosno svi su rekli da su nekada bili izloženi ovog obliku nasilja. I kroz već navedene primere uočljivo je da verbalno nasilje najčešće prati druge oblike nasilja. Zanimljivo je da je deo učesnika imao problem da prepozna šta je verbalno nasilje, a šta je šala. Primeri ovog nasilja o kome su govorili najčešće su bili u vezi sa nekim njihovim ličnim svojstvom – gojaznošću ili dugom kosom kod dečaka. Ovo pokazuje vezu između diskriminacije na osnovu određene lične karakteristike i verbalnog nasilja.

Jedna od učesnica svedočila je i raznim oblicima seksualnog nasilja, te navela da je to česta pojava na nekim mestima u njenom okruženju, gde, kako navodi, devojke često trpe nedozvoljene dodire. Ista učesnica rekla je da je i sama bila izložena seksualnom nasilju, kao i da je u školi zajedno sa drugim učenicama nailazila na rodnu diskriminaciju od strane jednog nastavnika. Učesnik srednjoškolac rekao je da u poslednje vreme više primećuje rodno zasnovano nasilje i rodnu diskriminaciju oko sebe, te je sam istakao da zbog toga smatra rodnu ravnopravnost kao jako važnu vrednost. Rodnu ravnopravnost

su sve učesnice ocenile kao vrednost do koje im je naročito stalo.

S obzirom na to da je razgovor vođen u multietničkoj sredini, posebno je zanimljiv stav učesnika o diskriminaciji na osnovu nacionalne pripadnosti i religije, što se u ovom konkretnom slučaju može posmatrati kao deo istog identiteta. Naime, deo učesnika tvrdi da je nailazio na diskriminaciju zato što ne govori jezik druge najveće zastupljene nacije u svom mestu. Međutim, učesnici navode da obično religija ne predstavlja problem, a dobar deo njih ocenio je religijski identitet kao ne toliko važan, naročito ukoliko se u porodici svi izjašnjavaju kao ateisti. Bilo je i odgovora u kojima se upravo primećuje važnost religije kod drugih mladih. Dodatno, ovde je važno navesti primer koji je dao učesnik koji je govorio o marginalizovanom položaju mladih Roma u svojoj zajednici. Naveo je da se romska deca po automatizmu upisuju u školu za decu sa hendikepima jer „to tako funkcioniše“, te su oni često diskriminirani ne samo na osnovu svoje nacionalne pripadnosti već i nezavidnog ekonomskog stanja.

Većina učesnika ocenila je nacionalni identitet na sredini skale 1–5, te rečima „nije me sramota nacionalnosti, ali neću ići i vikati da sam Srbin“. Deo učesnika istakao je i da im je bitno što dolaze iz multietničkih brakova, što za njih znači višestruko nacionalno osećanje. Većina učesnika zaključila je da su im porodica i porodične vrednosti i te kako bitne i da se u porodici nalazi objašnjenje za meru relevantnosti prethodna dva identiteta.

I mlađi i stariji učesnici fokus grupe saglasili su se oko toga da jesu bili izloženi diskriminaciji na osnovu godina, najčešće kroz reči „ma ti si mlad, šta znaš o tome“, čak i u slučaju zaposlene učesnice koja se na poslu susreće sa tim narativom. Istovremeno, učesnici su jednoglasno „priznali“ da i sami često diskriminuju starije time što ih nazivaju i smatraju nekompetentnim za npr. korišćenje savremene tehnologije.

Ono što još zameraju starijima od sebe učesnici su smestili u vrednosti lične slobode, koju je većina označila kao vrlo bitnu i kao nešto gde ne nailaze na razumevanje odraslih, pre svega roditelja i sredine. Smatraju da je od lične slobode neodvojiva i vrednost inkluzije i nediskriminacije, koju su takođe ocenili kao izuzetno bitnu jer, kako navode, „ona uključuje sve ostalo“.

Većina mladih rekla je da je za njih jako važan omladinski centar u njihovom mestu, gde pronalaze ne samo bezbedno i udobno utočište već i prostor za izražavanje lične slobode, bez bojazni od bilo kakvog vida diskriminacije, ali i interaktivno učenje i zabavu koju inače ne bi imali. Dodali su da takav centar smatraju važnim i za svoje dalje školovanje i razvijanje.

Zaključak fokus grupe: učesnici prepoznaju sve oblike nasilja i diskriminacije i svakodnevno svedoče barem nekim oblicima ovih fenomena. Ukoliko sami nisu žrtve, onda poznaju nekog iz svoje bliže ili dalje okoline ko jeste pretrpeo određeni vid nasilja ili je izložen nekom konkretnom vidu diskriminacije. Nekada je teško uvideti granicu između nasilja i zabave, posebno kada je reč o verbalnom nasilju. Verbalno nasilje je najčešće i gotovo uvek prati ostale oblike nasilja. Digitalno doba omogućilo je dalju reprodukciju nasilja iz realnog prostora i vremena. Mladi su svesni da često mogu biti izloženi raznim oblicima diskriminacije istovremeno i stoga im je posebno važno da imaju sigurne prostore za mlade, poput omladinskog centra, u kome će negovati vrednosti lične slobode, inkluzije, nediskriminacije i rodne ravnopravnosti, za koje kažu da su im naročito bitne.

Pitali smo mlade kako procenjuju uzroke nasilja i šta prema njima od navedenog utiče na rast nasilja među mladima na skali od 1 do 5 (1 – Nimalo ne utiče, 5 – Veoma utiče).

Kao uzroke nasilja u Srbiji mladi ljudi najčešće prepoznaju, na prvom mestu, porodične odnose, kao i 2022. godine. S druge strane, odsustvo i pad društvenih vrednosti i loša kaznena politika su zamenili mesta, te je pad društvenih vrednosti ocenjen kao drugi najvažniji uzrok nasilja, dok je loša kaznena politika sada na trećem mestu. Tri najviše ocenjena uzroka nasilja od strane mladih su:

1. Porodične odnose
2. Odsustvo i pad društvenih vrednosti u zemlji
3. Lošu kaznenu politiku

Tabela 49. Prosečne ocene ispitanika u pogledu uzroka nasilja

Uzrok	2018	2023	Razlike u odgovorima ¹²¹
Promocija nasilnika u medijima	4,0	3,9	(1) ¹²² (2) ¹²³ (3) ¹²⁴
Porodični odnosi	4,4	4,36	(3)
Siromaštvo	3,9	3,83	(1)(2)(3)
Diskriminacija ugroženih grupa (LGBT, Romi itd.)	3,9	3,61	(1) (2)
Konzumiranje alkohola i droga	3,8	3,6	(1) (2)

¹²¹ (1) Postoji statistički značajna razlika u odgovorima između mladih muškaraca i žena.
 (2) Postoji statistički značajna razlika u odgovorima između različitih starosnih grupa.
 (3) Postoji statistički značajna razlika u odgovorima između regiona iz kojih su ispitanici.

¹²² Mladi muškarci daju prosečno više ocene sledećim uzrocima nasilja: siromaštvo, konzumacija droga i alkohola, odsustvo i pad vrednosti u društvu i navijači i navijačke grupe. U ostalim slučajevima mlade žene daju prosečno više ocene uzrocima nasilja.

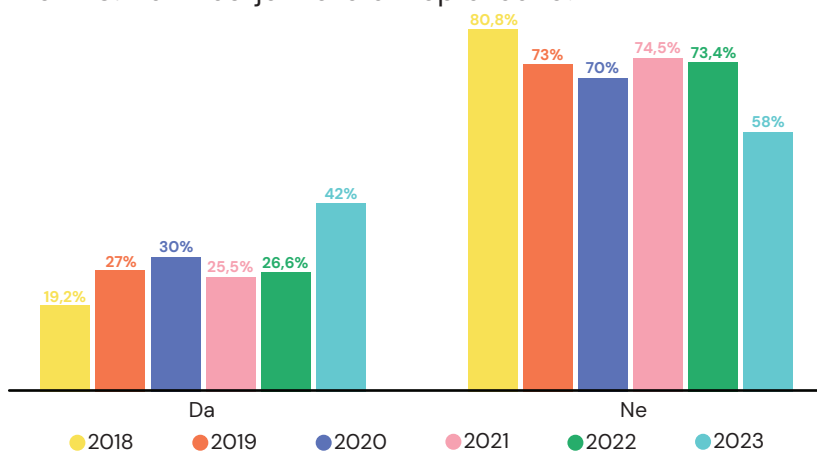
¹²³ Ispitanici iz starijih uzrasnih grupa daju više ocene za uzroke nasilja gde god postoje statistički značajne razlike. Izuzetak je, kao i 2022. godine, diskriminacija ugroženih grupa, gde grupa od 15 do 19 godina ima viši prosečan odgovor.

¹²⁴ Mladi iz regiona Beograda daju više ocene sledećim uzrocima nasilja: promocija nasilnika u medijima, porodični odnosi i siromaštvo. U odnosu na ostale regione, regionu Beograda i Vojvodine daju više ocene za navijačke grupe kao uzrok nasilja.

Oružje	3,3	3,49	
Loša kaznena politika prema nasilnicima	4,3	4,13	(1)(2)
Represija organa policije	3,7	3,86	(1)(2)
Odsustvo i pad društvenih vrednosti u Srbiji	4,3	4,2	(1)(2)
Navijači i navijačke grupe	3,7	3,69	(1) (3)
Gužve u saobraćaju	*	2,53	(2)

Pitali smo mlade da li nasilje može da bude opravdano: čak **42% mladih osoba smatra da nasilje može biti opravdano**, što je zabrinjavajuć porast u odnosu na prošlu godinu (27%). Napominjemo da je upitnik distribuiran pre nemilih događaja koji su zadesili Srbiju u maju ove godine.

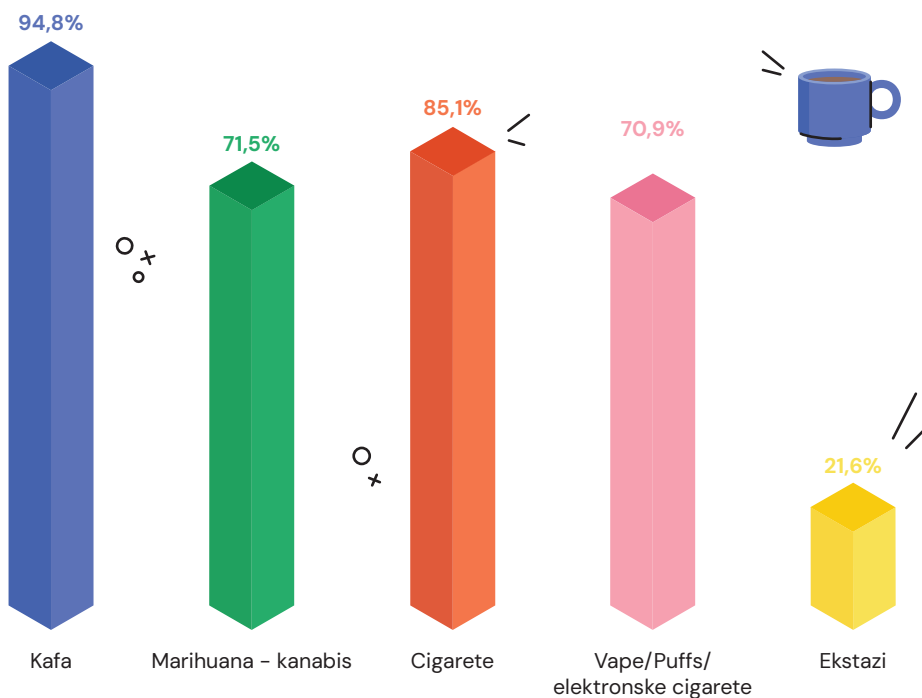
Grafikon 70. Da li nasilje može biti opravdano?

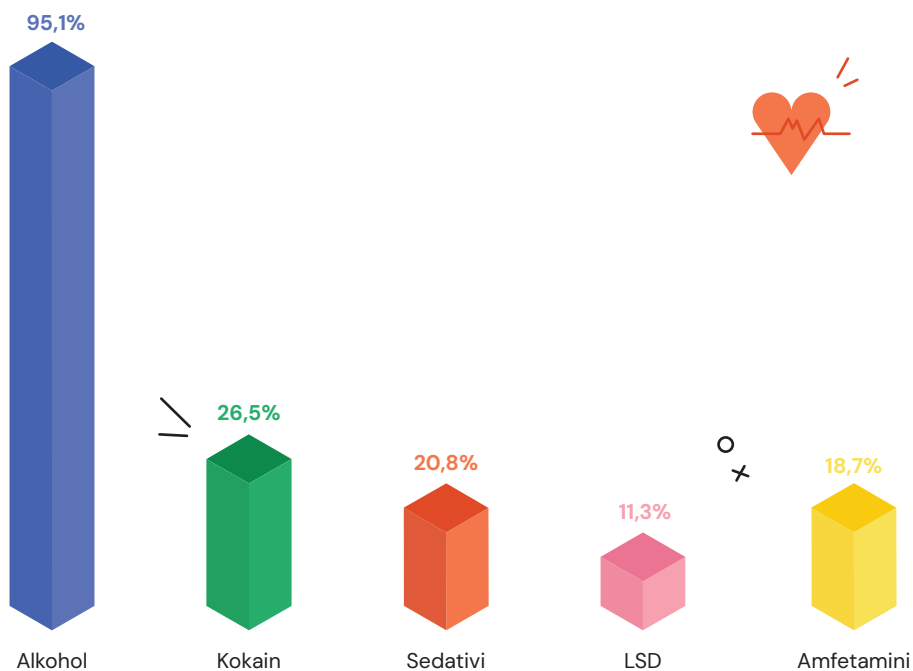
I ove godine smo postavili nekoliko pitanja koja se tiču zdravlja i navika mladih u vezi sa konzumiranjem psihoaktivnih supstanci. Tako smo pitali mlade da li su za legalizaciju marihuane/kanabisa. Podrška legalizaciji marihuane je sa prošlogodišnjih 53% porasla na 71%.

Pitali smo mlade i da označe supstance koje su koristili makar jednom:

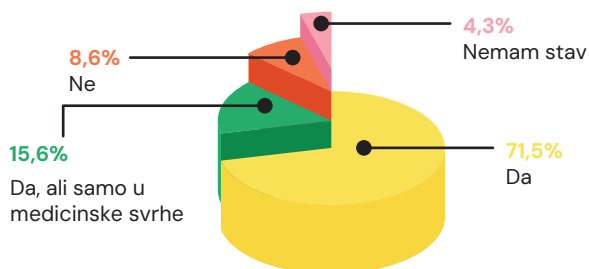
Grafikon 71. Supstance koje su mladi makar jednom probali (prvi deo)

Grafikon 72. Supstance koje su mladi makar jednom probali (drugi deo)

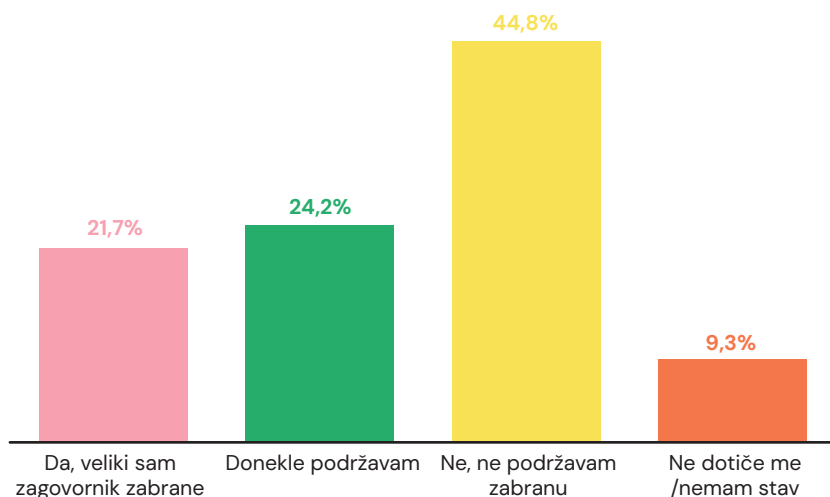

Grafikon 73. Podrška legalizaciji marihuane

Povodom aktuelnog predloga Ministarstva zdravlja o potpunoj zabrani pušenja u ugostiteljskim objektima u Srbiji, pitali smo mlade u kojoj meri se slažu sa ovim predlogom.

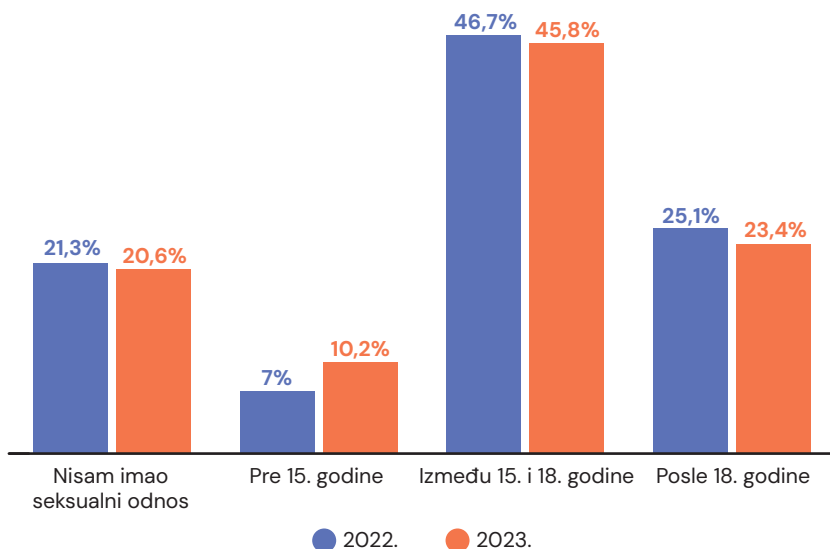
Grafikon 74. Odnos prema zabrani pušenja u ugostiteljskim objektima

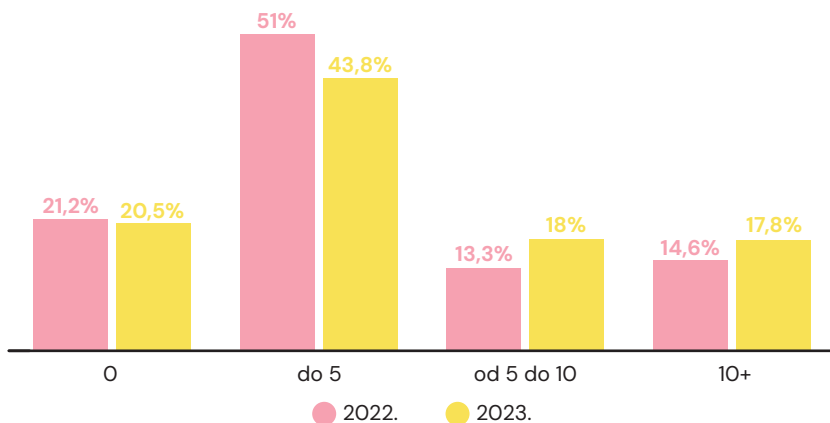
Mladi su po ovom pitanju polarizovani: oko 45% mladih su za i protiv (24,2% donekle podržava) ovog predloga, dok 9% nema stav.

Ove godine smo, kao i prošle, pitali mlade kada su prvi put imali seksualni odnos i koliko su partnera do sada imali. Dobili smo sledeće odgovore:

Grafikon 75. Prvi seksualni odnos – uzrast

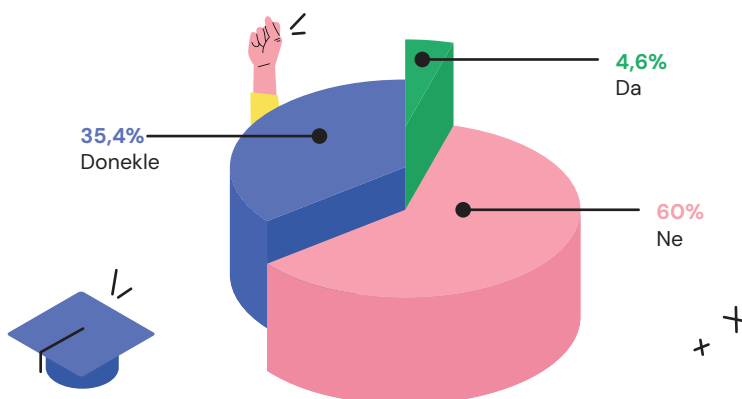
Grafikon 76. Broj seksualnih partnera

Vrednosti dobijene na osnovu ova dva pitanja nisu neuobičajene, ali pokazuju potrebu formalizovanja obrazovanja o reproduktivnom zdravlju.

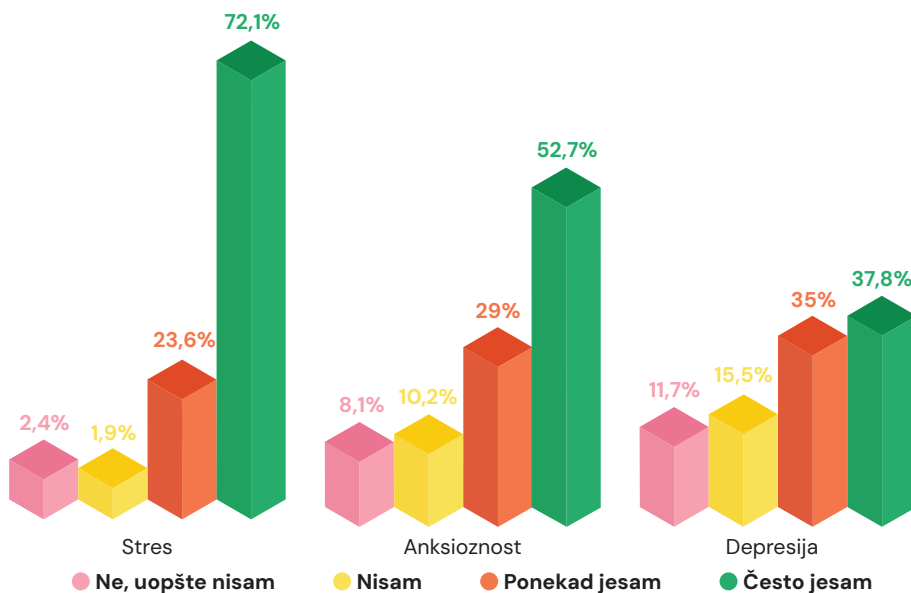
Mladima smo postavili i nekoliko pitanja u vezi sa mentalnim zdravljem. Većina mladih smatra da im je stručna pomoć u ovoj oblasti nedovoljno dostupna u Srbiji.

Grafikon 77. Dostupna stručna pomoć mladima

Pitali smo mlade koliko često su se susretali sa stresom, anksioznošću i depresijom. Dobili smo sledeće podatke.

Grafikon 78. Susretanje mladih sa stresom, anksioznošću i depresijom

U vezi sa mentalnim zdravljem mladih održana je i fokus grupa 22. maja u Nišu.¹²⁵

Ova fokus grupa obuhvatila je različite kategorije mladih. Razgovor je započet pitanjem da ocene od 1 do 5 koliko je stresan njihov svakodnevni život. Većina učesnika daje ocenu 4, dok jedna učesnica daje ocenu 2. Zanimljivo je da je učesnica koja daje manju ocenu studentkinja psihologije koja ide redovno na psihoterapije i to otkriva već na početku razgovora, pa se stanje blagostanja u odnosu na ostale učesnike može pripisati baš tome. Učesnici navode da im stres

¹²⁵ Fokus grupa – Mentalno zdravlje mladih, Niš, 22. maj 2023, istraživačica Anđelija Stanimirović

pričinjavaju obaveze iz svakodnevnog života, škola, fakultet, posao, ali i dešavanja u zemlji. Jedan od njih ističe da je i te kako svestan količine stresa, ali i da je svesno neodgovoran prema sebi.

Kada je u pitanju informisanje, svi osim studentkinje psihologije ističu da se ne informišu u dovoljnoj meri o mentalnom zdravlju, kao ni o načinima na koje o njemu mogu da brinu. Navode da se informacije pronalaze tako što istražuju na internetu, ali da se one teško nalaze. Internet je jedini izvor informisanja jer, kako kažu, u školama i na fakultetima se o tome gotovo ne govori, što potvrđuje čak i studentkinja psihologije.

Na pitanje koliko brinu o mentalnom zdravlju od 1 do 5, većina ispitanika odgovara sa 2, dok na pitanje koliko je briga o mentalnom zdravlju važna, svi odgovaraju ocenom 5. Svi su saglasni sa tim da je mentalno zdravlje podjednako važno koliko i fizičko i kako kažu: *ono je i uslov za fizičko*. Iako svesni značaja, većina njih ga vrlo svesno zapostavlja.

Sa izjavom da briga o mentalnom zdravlju treba da bude besplatna svi su saglasni. Kao jedan od argumenata navode da je obrazovanje besplatno, pa bi trebalo da bude i briga o mentalnom zdravlju. Prve asocijacije su im radionice i tribine u školama i na fakultetima. Iako svesni da u školama postoji psihološka pomoć, a pri univerzitetima psihijatri i psiholozi u studentskim poliklinikama, navode da do sada nisu čuli za dobra iskustva sa njima. Ističu problem zakazivanja kod psihijatra u studentskoj poliklinici – traje dugo, a usluga svakako nije adekvatna. Stoga su jednoglasni da briga o mentalnom zdravlju mora da bude pristupačnija mladima.

Učesnici su saglasni oko izjave da je mentalno zdravlje kao pojam, ali i briga o njemu još uvek veliki tabu u našem društvu. Lično smatraju da

su u prednosti kada je u pitanju pričanje o mentalnom zdravlju jer su iz sektora, ali smatraju da generalno mladi nemaju dodirnih tačaka sa tom temom jer se nedovoljno o njoj govori u javnom prostoru. Kada analiziraju medije, kažu da se govori nikad više, ali se ništa sistemski ne radi na tome.

Tragedije koje su se desile u Srbiji početkom maja na učesnike su uticale u velikoj meri. Smatraju da je uzrok loša sistemska briga o zdravlju mladih. Konkretno navode da je u školama malo psihologa, odnosno da ima slučajeva gde je samo jedan psiholog raspoređen, stoga ne može fizički da se posveti kako treba. Takođe, profesori kao pedagozi i kao neko ko najviše vremena provodi sa učenicima bivaju preokupirani papirologijom. Što se tiče medijskog izveštavanja, imaju utisak da se sada i previše priča o mentalnom zdravlju, ali, kako kažu, nikako na pravi način i nemaju osećaj da će se nakon ovog sistem poboljšati.

Na pitanje koliko im mediji i društvene mreže utiču na mentalno zdravlje, većina odgovara da su naučili da se odbrane od preterane količine informacija koje dolaze do njih tako što se trude da se isključuju iz dešavanja koje im stvaraju stres. To bi onda mogao da bude i odbrambeni mehanizam. Isti mehanizam su primenjivali i u vreme pandemije koronavirusa, kada su se suočavali sa velikom količinom tačnih, ali i netačnih informacija na dnevnom nivou. Navode da sada na taj period gledaju kao na traumu jer ga se nerado i slabo sećaju. Smatraju da ljudi nisu isti posle korone i da je na mentalno zdravlje mladih ona u velikoj meri uticala.

Učesnici uočavaju da je sve više mladih u njihovoj okolini koji imaju problem sa anksioznošću i depresijom, što potvrđuju i podaci prethodno sprovedenog istraživanja. Kažu da svako društvo ima jednu takvu osobu, ali takođe i osobu koja je uvek dobro i koja je adresa za

probleme ostalih, dok o njenom mentalnom zdravlju niko ne brine. Savetuju jedni druge da pričaju sa nekim i potraže pomoć, ali se vraćaju na činjenicu da razgovor sa stručnim licima često nije pristupačan svima. Društvo je svakako jedina adresa kojoj poveravaju svoje probleme, kada smatraju da ne mogu sami da ih reše. Sa roditeljima gotovo da niko ne razgovara jer *ne žele da ih opterećuju stvarima koje ih muče*.

Učesnici imaju osećaj da okolina nema sluha za probleme mladih i da institucije ništa ne rade da obezbede sistemsku brigu o mentalnom zdravlju mladih. Kažu da ta sistemaska briga postoji na papiru, ali ne i u praksi. Navode niz primera iz škole kada je sistem zakazao. Ističu da oni moraju da uzmu stvar u svoje ruke kada sistem ne reaguje i da rade na preventivi da do nesrećnih slučajeva nikada ne dođe.

Saglasni su oko toga da mentalno zdravlje treba da postoji u obrazovnom sistemu, i to u sklopu građanskog vaspitanja, ali i kroz druge predmete. Ističu da se sada na tom predmetu ne radi onako kako bi trebalo. Takođe navode da bi bilo odlično o mentalnom zdravlju pričati na razrednim časovima.

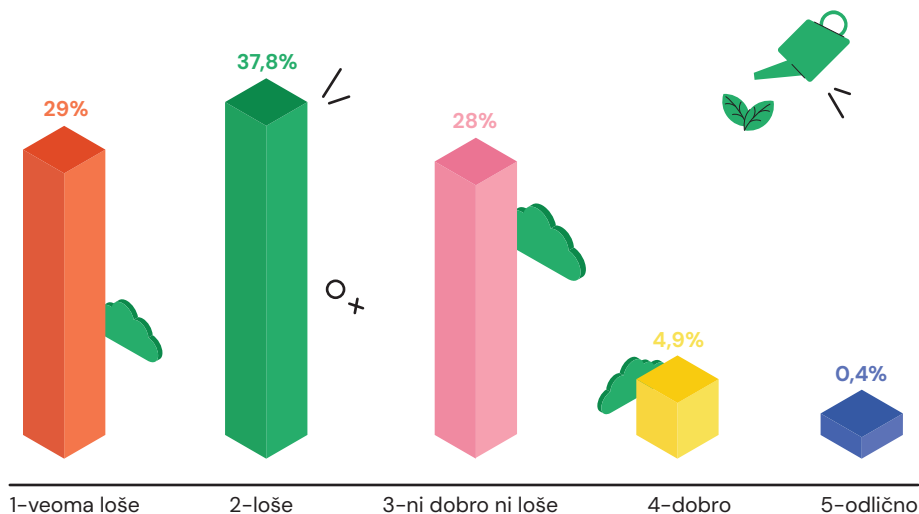
Kao model koji bi im bio prihvatljiv navode psihološko savetovanište, ali da nemaju naviku da ga posećuju i da ga treba dodatno razvijati. Smatraju da je odlično da mladi psiholozi i studenti psihologije razgovaraju sa drugim mladima, ali da je u tom slučaju važno da se ne poznaju. Ističu da su radionice u školama i na fakultetima svakako korisna stvar, ali da im treba menjati pristup jer se učenici i studenti teže otvaraju pred vršnjacima, što je slučaj i sa grupnim psihoterapijama.

Zaključak: učesnici ove fokus grupe imaju visoko razvijenu svest o značaju mentalnog zdravlja, a zasluga se može pripisati tome što su

deo civilnog sektora gde su bili u prilici da prođu različite radionice. Ipak, svest o značaju im je u direktnoj suprotnosti u odnosu na brigu o svom mentalnom zdravlju jer ga većina njih, zapravo, totalno zanemaruje. Nemaju poverenja u institucije i smatraju da sistemska briga o mentalnom zdravlju mladih u Srbiji ne postoji, pa stoga ne upražnjavaju ni besplatne načine koje nude ove institucije (studentska poliklinika, školski psiholog, psihološko savetovalište). Samo jedna učesnica ide na psihoterapije, što se i odražava na to da joj svakodnevni život pričinjava manje stresa. Briga o mentalnom zdravlju i razgovor o njemu je još uvek tabu u našem društvu, pa tako i okolina nema dovoljno sluha za probleme mladih. Svoje izazove u životu doživljavaju kao male i nevažne u odnosu na izazove starijih, pa su tako prijatelji jedina adresa kojoj se poveravaju jer im psihoterapija nije finansijski pristupačna, a sa roditeljima ne mogu da razgovaraju. Besplatno psihološko savetovalište za mlade vide kao jedan od dobrih modela koje bi trebalo još razvijati i napraviti pristupačnijim mladima jer smatraju da je dosta prijatnije da mladi psiholozi razgovaraju sa drugim mladima. Osnivanje još takvih savetovališta pri univerzitetima, kao i povećanje njihovih kapaciteta, bilo bi preporuka za donosiocce odluka.

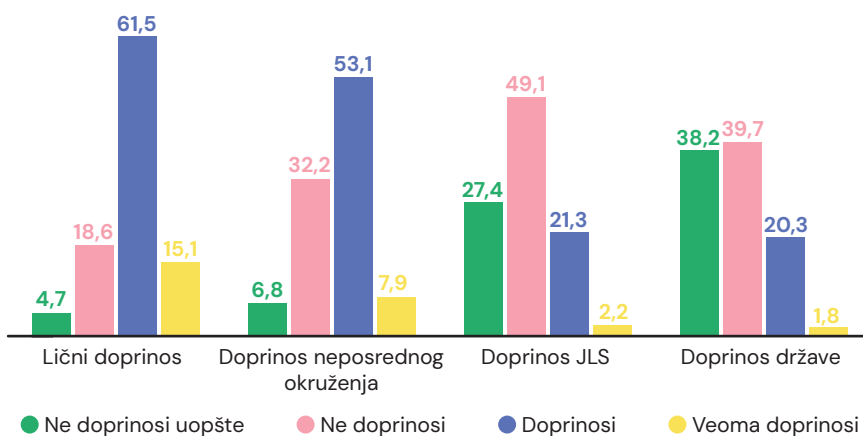
Mlade smo pitali da ocene kvalitet životne sredine u Srbiji (na skali od 1 – veoma loše do 5 – odlično) i dobili smo prosečnu ocenu 2,1.

Grafikon 79. Kvalitet životne sredine

Potom smo pitali kako različiti akteri doprinose zaštiti životne sredine. Odgovori su sledeći:

Grafikon 80. Akteri i doprinos zaštiti životne sredine (%)

Na temu zaštite životne sredine i održivog razvoja održana je i fokus grupa sa mladima.¹²⁶ U fokus grupi su učestvovali mladi iz Leskovca. Učesnici fokus grupe bili su različitih uzrasta i profila – osnovci, srednjoškolci, studenti, mladi zaposleni i mladi nezaposleni. Polna struktura učesnika je ujednačena. Tema fokus grupe bila je životna sredina i održivi razvoj. Cilj fokus grupe bio je da ispita stavove učesnika (mladih) o stanju životne sredine u Srbiji, da se mapira niz primera dobre prakse, kao i načini na koje možemo motivisati mlade da deluju u skladu sa ekološkim standardima.

Fokus grupa je započeta asocijacijom i ocenom stanja životne sredine u Srbiji. Prva asocijacija na pomen pojma životna sredina učesnicima je priroda i održivi razvoj. Stanje životne sredine vide kao jako loše i uglavnom daju ocenu 2, dok stanje u svom gradu (Leskovcu) ocenjuju još gore i pojedini učesnici daju ocenu 0. Zagađenje vazduha vide kao jedan od najvećih problema u svojoj lokalnoj zajednici. Nekoliko učesnika ističe da zbog zagađenja vazduha ima zdravstvene tegobe, posebno u zimskim mesecima. Pored vazduha, ističu da su reke veoma zagađene, kao i da je na ulicama puno pasa lotalica. Istakli su da je u poslednjih nekoliko godina sve manje zelenih površina, a da se parkovi i trgovi pretvaraju u beton, što ocenjuju kao loš potez gradske vlasti. Saglasni su da urbanizacija nije nužno loša, ali da pri izgradnji novih stambenih kapaciteta treba ispoštovati normu koja podrazumeva zelenilo. Smatraju da lokalna samouprava ne radi dovoljno na rešavanju ovih problema, čak i da je jako teško doći do saradnje sa njima iako postoje inicijative civilnog sektora.

Iako prilično svesni loše ekološke situacije u svom gradu, ne može se steći utisak da su puno zabrinuti, jer samo nekolicina učesnika radi

¹²⁶ Fokus grupa – Životna sredina i održivi razvoj, Leskovac, 30. maj 2023, istraživačica Anđelija Stanimirović

nešto po pitanju poboljšanja stanja životne sredine i praktikuje ekološke navike. Navike koje upražnjavaju jesu odnošenje stare garderobe i starih uređaja, kao i smanjena upotreba plastičnih kesa. Ipak, kod oba primera ističu da je posredi finansijski aspekt. Osnovci ističu da u školi imaju puno akcija koje su doprinele da steknu ekološke navike. Neke od njih su sakupljanje čepova, zajedničko čišćenje školskog dvorišta.

Ekološke akcije za koje su čuli jesu lokalne akcije čišćenja i prikupljanja plastičnih čepova. Nisu informisani o nacionalnim akcijama kao što je „Zavrni rukave“. Informacije o ekološkim temama i akcijama uglavnom pronalaze na društvenim mrežama, i to na profilima ekoloških i aktivističkih organizacija. Ispratili su u medijima proteste protiv zagađenja vazduha, a pojedini su učestvovali u protestima u odbrani od Rio Tinta i iskopavanja litijuma. Ističu da su protesti dobar način da se ukaže na problem kada institucije ne reaguju i kažu da je nakon navedenih protesta ekologija kao tema porasla na lestvici prioriteta. Ipak, smatraju da mora da postoji i volja izvršne vlasti da se problemi reše, a učesnici je ne vide.

Ipak, bez obzira na negativan stav prema radu lokalne vlasti po pitanju zaštite životne sredine, učesnici su saglasni da je stanje loše i zbog samih ljudi. I sami su svesni da se javlja kontradikcija između pitanja da li bi učestvovali u nekoj ekološkoj akciji, na šta odgovaraju „da“, i da li su učestvovali, na šta odgovaraju „ne“. Ističu da je inicijalni problem što u Leskovcu nema adekvatnih mesta za odlaganje otpada, a i ako ima, ljudi ne znaju kako da pravilno recikliraju. Takođe, većina učesnika nema poverenja da otpad zaista ide u reciklažni centar, već misle da sve odlazi na jednu istu deponiju. Tu dolazimo do dubljeg problema, a to je nepoverenje mladih u institucije.

Saglasni su da se u javnosti ne govori dovoljno i na pravi način o ekologiji, ali ističu da su ekološki protesti poslednjih godina značajno podigli svest o toj temi. Što se obrazovnog sistema tiče, osnovci kažu da se u njihovoj školi govori i uči o zaštiti životne sredine, ali bi to više bio izuzetak nego praksa, jer stariji učesnici kažu da se u njihovim školama nikada nije pominjala ekologija. Zaključuju da to što mladi nisu edukovani rezultira time da nemaju ekološke navike. Smatraju da, ako bismo imali edukovane mlade, oni bi vršili veći pritisak na institucije, stoga ističu da bi ekologija trebalo da postane deo obrazovnog sistema, što pokazuje primer osnovaca koji naučeno već primenjuju. Upravo to ističu – da o ekologiji ne treba učiti samo u teoriji kroz suvoparne predmete, već je jako važna praksa. Učesnici ističu niz predmeta koji nisu obrađeni na adekvatan način, a trebalo je na njima da dobiju korisna znanja na temu zaštite životne sredine. Smatraju da predmet koji će obrađivati ovu temu treba da bude obavezan, ali ne zaseban, već program treba implementirati u već postojeće predmete, kao što su građansko vaspitanje, ali i priroda i društvo, biologija, geografija. Da bi se postigao kvalitet u praksi, ističu da bi svi nastavnici trebalo da prođu obuke na ovu temu.

Edukacija bi, dakle, bila bolje i dugoročnije rešenje od visokih kazni, prema mišljenju učesnika. Društveno koristan rad vide kao dobar mehanizam za dobrobit zajednice, ali ne i kao dobar način da se mladima razviju ekološke navike, jer će im faktor da nešto moraju da urade stvarati odbojnost. Bolje rešenje bi bile, ističu, zajedničke akcije čišćenja, koje bi bile i neka vrsta druženja. Ono što bi tražili od institucija jeste adekvatno mesto za odlaganje reciklažnog otpada za svaku ulicu, kao i regionalni reciklažni centar. Smatraju da bi trebalo organizovati veći broj akcija jer je osećaj zajedništva koji akcije pružaju stvar koja ih najviše može motivisati da se bave ovom temom i da ekološke navike postanu njihova svakodnevnica.

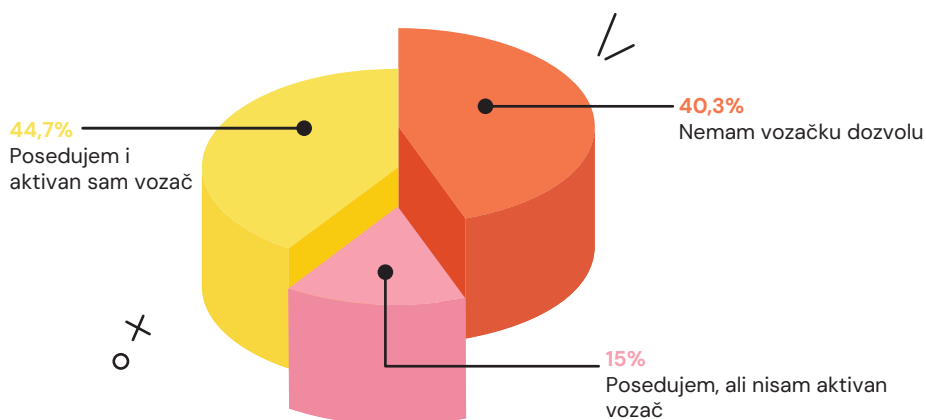
Saglasni su da se u javnosti ne govori dovoljno i na pravi način o ekologiji, ali ističu da su ekološki protesti poslednjih godina značajno podigli svest o toj temi. Što se obrazovnog sistema tiče, osnovci kažu da se u njihovoj školi govori i uči o zaštiti životne sredine, ali bi to više bio izuzetak nego praksa, jer stariji učesnici kažu da se u njihovim školama nikada nije pominjala ekologija. Zaključuju da to što mladi nisu edukovani rezultira time da nemaju ekološke navike. Smatraju da, ako bismo imali edukovane mlade, oni bi vršili veći pritisak na institucije, stoga ističu da bi ekologija trebalo da postane deo obrazovnog sistema, što pokazuje primer osnovaca koji naučeno već primenjuju. Upravo to ističu – da o ekologiji ne treba učiti samo u teoriji kroz suvoparne predmete, već je jako važna praksa. Učesnici ističu niz predmeta koji nisu obrađeni na adekvatan način, a trebalo je na njima da dobiju korisna znanja na temu zaštite životne sredine. Smatraju da predmet koji će obrađivati ovu temu treba da bude obavezan, ali ne zaseban, već program treba implementirati u već postojeće predmete, kao što su građansko vaspitanje, ali i priroda i društvo, biologija, geografija. Da bi se postigao kvalitet u praksi, ističu da bi svi nastavnici trebalo da prođu obuke na ovu temu.

Edukacija bi, dakle, bila bolje i dugoročnije rešenje od visokih kazni, prema mišljenju učesnika. Društveno koristan rad vide kao dobar mehanizam za dobrobit zajednice, ali ne i kao dobar način da se mladima razviju ekološke navike, jer će im faktor da nešto moraju da urade stvarati odbojnost. Bolje rešenje bi bile, ističu, zajedničke akcije čišćenja, koje bi bile i neka vrsta druženja. Ono što bi tražili od institucija jeste adekvatno mesto za odlaganje reciklažnog otpada za svaku ulicu, kao i regionalni reciklažni centar. Smatraju da bi trebalo organizovati veći broj akcija jer je osećaj zajedništva koji akcije pružaju stvar koja ih najviše može motivisati da se bave ovom temom i da ekološke navike postanu njihova svakodnevice.

Zaključak fokus grupe: učesnici su u velikoj meri svesni i nezadovoljni ekološkom situacijom u Srbiji. Ipak, malo njih zna šta može da uradi kako bi doprinelo boljem stanju ili aktiviralo lokalnu zajednicu. Smatraju da lokalna vlast u Leskovcu ne radi ništa po pitanju poboljšanja stanja životne sredine i ističu da nemaju osnovne uslove za praktikovanje ekoloških navika, kao i da je problem zagađenja vazduha i reka u njihovoj sredini veliki. Oni koji su najviše informisani o ekologiji jesu učenici osnovne škole, koji se mogu uzeti kao primer dobre prakse kako izgleda kada se ova tema implementira u obrazovni sistem. Oni ističu niz akcija koje je njihova osnovna škola sprovela, a u koje je bio uključen veliki broj učenika. Upravo to je zaključak svih učesnika – edukacija od malih nogu je ključ za pozitivnu promenu jer će osvešćeni mladi moći da vrše pritisak na institucije. Ove godine smo postavili pitanje koje se odnosi na motorna vozila i mlade kao učesnike u saobraćaju.

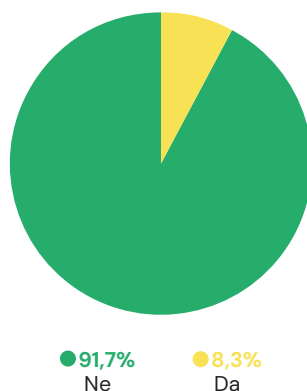
Na pitanje da li poseduju vozačku dozvolu, skoro 60% je odgovorilo da poseduje vozačku dozvolu.

Grafikon 81. Mladi i vozačke dozvole

Mlade sa vozačkom dozvolom smo upitali da li su bili prekršajno ili krivično kažnjeni zbog vožnje pod dejstvom alkohola ili psihoaktivnih supstanci. Oko **8%** mladih je bilo kažnjeno po ovom osnovu.

Grafikon 82. Kažnjavanje mladih u saobraćaju

Zaključak i preporuke:

Ovo poglavlje je pokazalo da je broj mladih izloženih svim oblicima nasilja izuzetno veliki (najveća izloženost verbalnom, digitalnom i fizičkom nasilju), kao i izloženost diskriminaciji. Mladi smatraju da na nasilje najviše utiču porodični odnosi, odsustvo i pad društvenih vrednosti u zemlji, kao i loša kaznena politika. Posebno je zabrinjavajuće to što je čak 42% mladih navelo da nasilje može biti opravdano, što je značajan rast u odnosu na ranije godine (podsetnik da je upitnik distribuiran pre tragedija u maju ove godine). Mladi u velikoj meri podržavaju legalizaciju marihuane, a podeljeni su oko predloga zabrane pušenja u ugostiteljskim objektima. Mladi ne smatraju da je stručna pomoć za probleme sa mentalnim zdravljem dostupna mladima, a navode da se često suočavaju sa stresom (često jeste – 72,1%), anksioznošću (često jesam – 52,7%) i depresijom

(često jesam – 37,8%). Mladi loše ocenjuju kvalitet životne sredine u Srbiji (veoma loše – 29%; loše – 37,8%; odlično – samo 0,4%).

- Kreirati bezbednosne politike zasnovane na podacima i usmerene ka posebnim grupama mladih; uključiti mlade u kreiranje bezbednosnih politika i identifikovanje bezbednosnih rizika

Akteri: Vlada RS; MTO; MUP; jedinice lokalne samouprave; KOMS; Nacionalna KzM

- Ispitati učestalost i uzroke nasilja među mladima i kreirati mehanizme i politike prevencije

Akteri: Vlada RS; MTO; MUP; jedinice lokalne samouprave; KOMS; Nacionalna KzM; Ministarstvo prosvete; škole i univerziteti; udruženja građana; udruženja mladih i za mlade; mediji

- Decentralizovati bezbednosnu politiku kroz jedinstveno nacionalno telo za bezbednost mladih, u skladu sa različitim bezbednosnim rizicima koji se javljaju u različitim jedinicama lokalne samouprave

Akteri: Vlada RS; MUP; jedinice lokalne samouprave

- Usvojiti smernice za uključivanje bezbednosti u Strategije unapređenja položaja mladih u svim jedinicama lokalne samouprave

Akteri: MTO; jedinice lokalne samouprave; kancelarije za mlade; KOMS; KzM; udruženja mladih i za mlade

- Pokrenuti veliku medijsku i terensku kampanju o važnosti fizičkog i posebno mentalnog zdravlja mladih

Akteri: Vlada RS, MTO, Ministarstvo zdravlja, KOMS, udruženja mladih i za mlade

- Uvesti obavezno seksualno obrazovanje u školski program

Akteri: Vlada RS, Ministarstvo prosvete

- Omogućiti dostupno besplatno psihološko savetovaništvo za sve mlade

Akteri: Vlada RS, Ministarstvo zdravlja, Ministarstvo prosvete

- Razmotriti mogućnosti dekriminalizacije posedovanja marihuane/kanabisa

Akteri: Vlada RS, Ministarstvo unutrašnjih poslova.

BIBLIOGRAFIJA

09

- Andrašević, Ivana et al., *Rečnik omladinske politike*, KOMS, Beograd, 2017.
- European Commission, Serbia 2021 Report.
- Istraživanje položaja i potreba mladih u Republici Srbiji – terensko istraživanje, MOS i Ninamedia Research, 2022.
- Nacionalna strategija zapošljavanja u Republici Srbiji za period od 2021. do 2026. godine.
- Nacionalna služba za zapošljavanje, Mesečni statistički bilten – maj 2023.
- Đukić, Mihajlo, „Preduzetništvo mladih, zapošljivost NEET mladih i veštine upravljanja karijerom kod mladih u Srbiji“, Savet za regionalnu saradnju, Sarajevo, 2022.
- Markulić; Ivana, Lubura Ćosić, Majida, Priručnik za mlade o rodno zasnovanom i partnerskom nasilju, Krovna organizacija mladih Srbije, Beograd, 2022.
- Popis stanovništva, domaćinstava i stanova 2022, Republički zavod za statistiku, 2023.
- Stanojević, Dragan; Backović, Vera; Vlajić, Milica, „Mladi u Srbiji – participacija: mogućnost i prepreke“, NAPOR, Novi Sad, 2022.
- Stepić, Darija; Subotić, Ivan, *Mladi u medijskom ogledalu 2022*, Krovna organizacija mladih Srbije, Beograd, 2023.
- Stojanović, Boban, *Lokalna omladinska politika: Saveti za mlade jedinica lokalne samouprave*, Krovna organizacija mladih Srbije, Beograd, 2021.
- Strategija za mlade u Republici Srbiji za period od 2023. do 2030. godine.
- Trofymenko, Nevena – ur., *Izveštaj o ljudskim pravima mladih u Republici Srbiji u 2022. godini*, Beogradski centar za ljudska prava, Beograd, 2023.
- Zakon o lokalnoj samoupravi, Sl. glasnik RS, br. 129/2007, 83/2014 – dr. zakon, 101/2016 – dr. zakon i 47/2018.

- Zakon o mladima, Sl. glasnik RS, br. 50/2011.
- Fokus grupa – Kvalitetno zapošljavanje, Bečeaj, 22. jun 2023, istraživačica Ana Šljukić, saradnici na realizaciji – Bečejsko udruženje mladih.
- Fokus grupa – Kvalitetno obrazovanje, Beograd, 8. jun 2023, istraživačica Ana Šljukić.
- Fokus grupa – Mladi, prostori za mlade i participacija, Čuprija, 3. jun 2023, istraživačica Ana Šljukić, saradnici na realizaciji – Udruženje mladih Čuprije.
- Fokus grupa – Kvalitetno obrazovanje iz ugla studenata, Niš, 22. maj 2023, istraživačica Anđelija Stanimirović, saradnici na realizaciji – KOM 018 iz Niša.
- Fokus grupa – Mentalno zdravlje mladih, Niš, 22. maj 2023, istraživačica Anđelija Stanimirović, saradnici na realizaciji – KOM 018 iz Niša.
- Fokus grupa – Mladi, informisanje i konstruktivni dijalog, Beograd, 25. maj 2023, istraživačica Anđelija Stanimirović.
- Fokus grupa – Životna sredina i održivi razvoj, Leskovac, 30. maj 2023, istraživačica Anđelija Stanimirović, saradnici na realizaciji – Tim 42 iz Leskovca.
- Fokus grupa – Omladinske organizacije i evropski programi za mlade, Vranje, 26. jun 2023, istraživač Boris Kaličanin, saradnici na realizaciji – Naš svet, naša pravila iz Vranja.
- Fokus grupa – Inkluzivno društvo – nasilje i diskriminacija, Bečeaj, 22. jun 2023, istraživač Lazar Simić, saradnici na realizaciji – Bečejsko udruženje mladih.
- Fokus grupa – Povezivanje EU sa mladima, Pančevo, 2. jun 2023, istraživač Lazar Simić, saradnici na realizaciji – Sinhro iz Pančeva.
- Fokus grupa – Rodna ravnopravnost i LGBT prava, Novi Sad, 5. jun 2023, istraživač Lazar Simić, saradnici na realizaciji – Grupa IZAĐI iz Novog Sada.

Fokus grupa – Informisanje i dijalog, Šabac, 15. jun 2023, istraživač Lazar Simić.

Fokus grupa – Razvoj mladih sa sela, Jagodina, 3. jun 2023, istraživačica Tamara Jovanović, saradnici na realizaciji – Mladi poljoprivrednici iz Srbije iz Jagodine.

Fokus grupa – Kvalitetno zapošljavanje iz ugla srednjoškolaca, Vranje, 26. jun 2023, istraživačica Tamara Jovanović i istraživač Boris Kaličanin, saradnici na realizaciji – Naš svet, naša pravila iz Vranja.

Izrada ovog izveštaja omogućena je uz podršku američkog naroda putem Američke agencije za međunarodni razvoj (USAID). Sadržaj izveštaja je isključivo odgovornost Krovne organizacije mladih Srbije (KOMS) i Trag fondacije i ne predstavlja nužno stavove USAID-a ili Vlade SAD.

